

V. ÉVF.

1936. JANUÁR—FEBRUÁR

1—2. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Lap
<i>Nagy J. Béla:</i> A személynevek kérdése — — — —	1
Kisebb közlemények.	
<i>Zolnai Gyula:</i> Sashalmi-e vagy sashalomi? — —	23
<i>M. L.:</i> A magyar nyelv kártevői — — — —	26
<i>Tiszamarti (Frey) Antal:</i> A magyar nyelv védelmében — — — — — — — —	31
<i>Hartnagel Sándor:</i> Szó, mint száz — — — —	32
<i>Kardeván Károly:</i> A magyar á-hang veszedelme	34
<i>bg.:</i> Idegen csodabogarak — — — — — — — —	35
<i>bg.:</i> Siek — — — — — — — — — — — —	36
<i>M. L.:</i> Nyelvi tarlózás — — — — — — — —	36
<i>N. J. B.:</i> Lerövidít és lemérsékel — — — —	37
<i>Baboss Ernő:</i> Magyar nyelv, német szellem — —	37
Üzenetek — — — — — — — — — — — —	39

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ iv. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A személynevek kérdése.

Bizottságunk *Hegedüs Loránt* indítványára december elején ezt a közleményt juttatta el a magyar napilapokhoz:

„A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottsága sajnálattal tapasztalja, hogy egyre jobban elharapózik az idegen neveknek magyartalan szórendű használata, a keresztnévnek előretétele. A Nyelvművelő Bizottság fölhívja a magyar sajtó, rádió, színházak és nyomdák figyelmét az Akadémia Helyesírási Szabályainak arra a pontjára, amely szerint a külföldi tulajdonneveket a hagyományos és gyakorlati tekintetben is célszerűbb magyar szokás szerint a keresztnév hátrahelyezéssel kell írunk még akkor is, ha a keresztnévet, mint nálunk nem dívót, nem fordíthatjuk le. Helyesen tehát így kell írunk, mondanunk: *Thiers Adolf, Gladstone Vilmos, Zweig István, Sacchi Archangelo*. A magyar irodalmi szokás csak egynéhány idegen tulajdonnevet fogadott el eredeti szórendű formájában, mint például: *Paolo Veronese, Leonardo da Vinci*.“

Lett erre nagy felzúdulás a napisajtónak egyrészében! Gúnyos cikkecskék jelentek meg és igyekeztek nevetségessé tenni az Akadémiát, mintha bizony az Aka-

démia valami szörnyű baklövést követett volna el s olyan képtelen kívánsággal állott volna elő, amely méltán rászolgál arra, hogy megcsipdessék egy kicsit. Amennyire a kezünkbe került újságokból meg lehet állapítani, magát a fölhívást nem igen siettek közölni az illető lapok, csak a támadásoknak adtak helyet nagy készségesen. De nem mindenki fordult velünk szembe, például a Magyarság mellénk állott. Közzétette fölhívásunkat s azt fűzte hozzá, hogy ő már eddig is vallotta és alkalmazta azt a magyaros felfogást, amely sugallója volt a Nyelvművelő Bizottság fölhívásának (Magyarság 1935. dec. 11.). Mellettünk szólalt föl továbbá a Pesti Hírlapban *Kosztolányi Dezső* és *Hegedüs Loránt* (jan. 5. és 9.); mindegyikük cikke (*Zweig István és Alexander Petőfi. Gerillaharc Budapest utcáin.*), valamint az a levél, amelyet Hegedüs Loránt írt a Magyarországi szerkesztőjének, *Zilahy Lajosnak* (Magyarország 1935. dec. 17.), már válasz volt azokra a támadásokra, amelyek az Akadémiát érték ebben a kérdésben.

Az egyik támadó azt a böles megjegyzést kockáztatta meg egyebek között, hogy „az ilyen kérdésekkel csak nagyon megfontoltan és nagyon alaposan szabad foglalkozni“ (Pesti Napló 1935. dec. 13., 6. l.). Ez csakugyan nagyon böles mondás, de nem mernék megesküdni arra, hogy az Akadémia támadói mind nagyon megfontoltan és alaposan foglalkoztak a személynevek kérdésével, a Pesti Napló cikkíróját sem véve ki. A megfontoltságához és az alaposághoz tudniillik hozzátartozik az is, hogy ismerjük a kérdésnek régebbi irodalmát, mert nem új ám ez a kérdés, sőt inkább meg lehetős régi.

Éppen negyven évvel ezelőtt egy kiváló magyar újságíró, *Tóth Béla* vitatkozott erről a dologról a Nyelvőrben egy kiváló osztrák tudóssal, *Schuchardt Hugóval*, a gráci egyetem tanárával (Magyar Nyelvőr XXV, 11, 99, 145). Csakhogy akkor a magyar újságíró kardos-

kodott a mellett, amit az Akadémia ma is hirdet, s az osztrák tudós vitatta annak a felfogásnak helyességét, amelyet most magyar újságok vallanak.

Tóth Béla elismerte, hogy az ő neve német újságban, ha már a német nyomdának nincsen ékezetes *é*, *ó* betűje, csakis *Bela Toth* lehet, sőt *Adalbert Toth*. Tehát *Julius Wlassics*, *Baron Josef Eötvös*: ez a helyes, ha németül beszélünk vagy írunk. *Tóth Béla* német szövegben helytelen, mert a német nyelv törvénye „ellene mond az ilyen rendnek“. „Valamint hogy a mi nyelvünk törvénye nem tűri a *Hugo Schuchardt*-ot, *Heinrich Häner*-t; nekünk a gráci jeles tudós *Schuchardt Húgó*, a szebeni szász lap vezére pedig *Häner Henrik*. Ha nem így írja a magyar és nem amúgy a német, súlyos vétség történik a nyelv lelke ellen, sőt mi több: balgatagságot követ el, aki ilyesmire vetemedik.“ De azt is tudta Tóth Béla, hogy a nyelv nem olyan következetes, mint a mennyiségtan, tehát „egynémely kivétel mégis van“, pl. „*William Shakspeare* és *Jules Favre*“; „és igazán nem tudom, — így folytatta tovább, — mi mutatja jobban egy-egy név nagyságát: a teljes változatlanság-e... vagy a teljes megváltozás...“ Végső következtetése az volt, hogy a német ne tegyen erőszakot a maga nyelvén, „valamint hogy mi sem teszünk erőszakot a mi nyelvünkön, se az ő, se a más kedvéért“ (id. h. 14—15. l.).

Mindezzel szemben Schuchardt arra hivatkozott, hogy „mindenkinek a maga teljes neve, a kereszt- és vezetékneve együttesen, egyéni tulajdona“, azon tehát nem szabad változtatni semmit. Szemükre vetette a másik felfogás híveinek, hogy „azt mondják, nem akarnak erőszakot tenni a nyelven, s a helyett erőszakot tesznek az embereken“; mert ha *Karl Schneider*-t magyarul írják, azaz *Schneider Károly*-nak, azzal magyarrá bélyegzik nem a nevét, hanem őt magát (id. h. 105. l.). Schuchardt szerint a névhelyettesítésnek voltaképpen

az a nem egészen tudatos kívánság az alapja, „hogy más nemzetiségű egyedeket bizonyos értelemben a magunk nemzetiségébe sorozzunk vagy bekebelezzünk“ (id. h. 99. l.). Szóval ő „magyar sovinizmust“ látott a dologban (106. l.), pedig nyilvánvaló, hogy tévedett, hiszen nemzeti érzésében nem lehet elfogult és nem akaráhat idegeneket „bekebelezni“ az a magyar, aki azt vallja, hogy német szövegben *Alexander Petőfi*-t kell írni. Továbbá azt sem szükséges talán hosszán bizonyítgatnunk, hogy a német *Karl Schneider* még nem válik magyarrá azzal, hogy *Schneider Károly*-nak írjuk, valamint Petőfit sem bélyegzi németté, franciává vagy olaszá az, hogy *Alexander, Alexandre* vagy *Alessandro Petőfi*-nek írják.

Ugyanez volt a véleménye egy másik osztráknak is: *Gartner Tivadar* csernovici tanárnak (l. *Zolnai Gyula* ismertetését a Magyar Nyelvőrben; XXVI, 77). Ő is azt hirdette, hogy a keresztneveket igenis lefordítjuk, vagyis olyan alakban használjuk, amilyen kifejlődött abban a nyelvben, amelyen beszélünk vagy írunk. Például a *François* nevű francia király a német könyvekben *Franz*, a *Franz* nevű német császár pedig a francia könyvekben *François*. Ez az általános szokás, és ez a helyes. Néhány kivétel akad ugyan, de ez nem változtat a dolgon.

Ma is ez a két felfogás néz farkasszemet egymással. Az egyik azt mondja, hogy a személynév szent és sérthetetlen. „Világnevek körül magyar keresztelőköt rendezni nem a magyar nyelv védelme, hanem az idegen név megsértése. És ha a külföld tiszteli... a magyar nevek eredeti formáját, ezzel a tisztelettel mi is tartozunk az idegen neveknek“ (Zilahy Lajos válasza Hegedüs Lorántnak, Magyarország 1935. dec. 17., 5. l.).

Ebben az okoskodásban az yan kifejezve, hogy a külföld példáját kell követnünk. Nézzük hát, mit csinál a külföld. Annyi igaz, hogy újabban külföldön is iro-

gatják magyar írók nevét ilyenformán: *Ferenc Molnar*, bár nem tudom, saját jószántukból-e, vagy talán inkább a magyar író kívánságára, de hogy általánosságban a külföld éppen nem tiszteli az idegen személynveket, még az ókori klasszikusokét sem, azt mindenki tudja, aki nem restell egy kissé szétekinteni a személynvekek között. A német például megrövidíti a görög-latin neveket és így ír: *Ásop, Herodot, Homer, Pindar, Plutarch, Horaz, Ovid, Quintilian* stb. A francia nemcsak megrövidíti, hanem át is gyúrja őket, kivált a kiejtésben, úgy-hogy némelyik névre alig lehet ráismerni: *Démocríte* és *Hésiode, Caton* és *Tite-Live* még csak hagyján, de mit szólnak a nevek változatlanságának védelmezői ahhoz, hogy a franciának *Marcus Aurelius Marc-Aurèle* (*mark-orel*), *Aulus Gellius Aulu-Gelle* (*olü-zsel*), *Iulius Caesar Jules César* (*zsül szészár*), *Quintus Curtius* pedig *Quinte-Curce* (*küent-kürsz*)? Az olasz éppily tiszteletlenül bánik a klasszikus nevekkal. Őneki *Homeros Omero, Ptolemaios Tolomeo, Xenophon Senofonte, Cicero Cicerone, Horatius Orazio, Iuvenalis Giovenale, Iulius Caesar* pedig *Giulio Cesare* (*dzsúlio csészáré*). Hát az mi-csoda tisztelet, hogy *Eukleides, Hypatia* és *Iulius Caesar* neve az angol ember ajkán így alakul át: *júklid* (írásban: *Euclid*), *hájpésü* (a hangsúly az é-n!), *dzsúliösz szízö!*

Mi magyarok még aránylag eléggé tiszteletben tartjuk az ókori neveket, de nem annyira, mint sokan gondolják. Ha minden név szent és sérthetetlen volna, akkor minekünk is *platóni* szerelemről kellene beszélnünk, nem pedig *platói*-ról, továbbá *Herkules*-t sem mondhatnánk (magyar *s-sel*), hanem csak *Héraklész*-t.

Minderre azonban azt felelhetik a másik párton levők, hogy nem az ókori nevekről van szó, hanem az újkoriakról. Hát térjünk át az újkori nevekre. Itt is mindjárt kitűnik az, hogy nem ragaszkodhatunk mereven a nevek sérthetetlenségének dogmájához. A cirillbetűkkel

író népek például hiába kívánnák, hogy ne változtassunk a neveiken semmit. Ezt csak akkor lehetne megtenni, ha átvennők az írásukat is. Minthogy azonban nem követelhetjük meg mindenkitől a cirillbetűs írás megtanulását, másképp kell segíteni a dolgon. Az ilyen neveket mindegyik latinbetűs írású nép átírja a maga helyesírása szerint, arra törekedve, hogy megközelítse az eredeti kiejtést. *Horger Antal* Általános fonetikájában olvassuk azt az idevágó példát, hogy „*Csicserin* orosz népbiztos nevét magyarul így, olaszul *Cicerin*, lengyelül *Cziczerin*, franciául *Tchitchérine*, angolul *Chicherin*, dánul *Tsjitsjerin* alakban írják“ (8. l.). *Puskin* neve németül *Puschkin*, franciául *Pouchkine*, angolul és olaszul *Pushkin*. Tolsztoj neve pedig németül és olaszul *Tolstoi*, franciául *Tolstoï*, angolul *Tolstoy*.

Ennyiből is kiviláglik, hogy bizony még a családnev sem mindig „nyenyúlhozzám“, hát a keresztnév hogy volna az! Vegyünk csak elő akármilyen nyelven írt történelmi könyvet és lapozgassunk benne egy kicsit. Mit látunk? Azt, hogy mindegyik nemzet a maga nyelvében szokásos nevekre kereszteli el a királyokat, császárokat, politikusokat, hadvezéreket s a történelemben előforduló mindenféle más személyeket. A németnek például a mi Szent Istvánunk nem *Szent István*, hanem *Stephan der Heilige*, Szent László: *Ladislaus I.*, Károly Róbert: *Karl Robert von Anjou*, Nagy Lajos: *Ludwig der Große*, Hunyadi János: *Johann Hunyadi*, Mátyás király: *Matthias Corvinus stb.* A pápák ilyen neveket viselnek: *Alexander*, *Benedikt*, *Gregor*, *Innozenz*, *Julius*, *Leo*, *Pius*, *Silvester*, *Urban stb.* Az olaszoknak *Umberto* nevű királya *König Humbert*, *Vittorio Emanuele* pedig *Viktor Emanuel*. *Louis XIV* francia király *Ludwig XIV.*, a sok angol *Henry* nevű király pedig *Heinrich* valamennyi stb. A francia így emlegeti a pápákat: *Alexandre*, *Benoît*, *Grégoire*, *Innocent*, *Jules*, *Léon*, *Pie*, *Sylvestre*, *Urbain stb.* *Wilhelm Tell* öneki

Guillaume, Johann Gutenberg és *Hunyadi János* egyaránt *Jean, Cristoforo Colombo* pedig *Christophe Colomb* stb. Az olasz nyelvben a pápák neve: *Alessandro, Benedetto, Gregorio, Innocenzo, Giulio, Leone, Pio, Silvestro, Urbano* stb., *Kaiser Wilhelm: l'imperatore Guglielmo, Szent István: Santo Stefano, Jean le Bon* francia király: *Giovanni il Buono* stb. Ugyanígy tesznek az angolok is: angolosan nevezgetik a történelmi személyeket: *Gregory, Frederick William (Friedrich Wilhelm* porosz király), *Maria Theresa, John Calvin* stb. Mi szegény magyarok sem vétkezünk tehát, ha a külföld példáját követve magyaros keresztneveket aggatunk a külföldi történelmi alakokra, nem azért, hogy bekebelezzük őket, hanem csak azért, mert így kívánja minden nyelvnek a természete, tehát a mi nyelvünké is. Ha *William the Conqueror* franciául *Guillaume le Conquérant*, olaszul *Guglielmo il Conquistatore*, németül *Wilhelm der Eroberer*, akkor talán magyarul is lehet *Hódító Vilmos*? Ideiktathatnám az egyetemes történelemnek csaknem egész névmutatóját annak bizonyítására, hogy a keresztneveket igenis a minálunk szokásos alakban és szórenddel szoktuk használni, éppúgy, mint minden más nemzet. Ha valaki már elfelejtette volna, ki volt az a *Diaz Bertalan, Földnélküli János, VII. Gergely, Gutenberg János, II. Gyula, Jó Fülöp, Kopasz Károly, Madarász Henrik, Sorel Ágnes, Sorbon Róbert, Tell Vilmos, Torquemada Tamás, Boleyn Anna, Cagliostro Sándor, Canisius Péter, Corday Sarolta, Franklin Benjamin, Fulton Róbert, Hofer András, Kálvin János, Kepler János, Loyolai Ignác, Luther Márton, Metternich Kelemen, Morus Tamás, Navarrai Margit, Newton Izsák, Occam Vilmos, Pizarro Ferenc, Reuchlin János, Smith Ádám, Trenck Frigyes, Zwingli Ulrik*, ha valaki — mondom — elfelejtette volna mind- ezt, ne restellje a történelmet ismételni.

Akik emlékeznek még *Beöthy Zsolt* irodalomtörté-

neti kézikönyvére, azok azt is tudják, hogy annak a szerzője ilyenféleképpen „kebelezte be“ a külföldi írókat és tudósokat *A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetésében*: *Boccaccio János, Comenius Ámos János, Opitz Márton, Bisterfeld János Henrik, Bacon Ferenc, Basire Izsák, Marot Kelemen, Fénelon Ferenc, Corneille Péter, Racine János, Poquelin János (Molière), Boileau Despréaux Miklós, Arouet Ferenc Mária (Voltaire), Rousseau János Jakab, Goethe János Farkas, Pope Sándor, Milton János, La Fontaine János, Trapassi Péter (Metastasio), Petrarca Ferenc, Shakspere Vilmos, Gessner Salamon, Herder János Gottfried, Wieland Kristóf Márton, Blair Hugó, Schiller Fridrik, Linné Károly. Arany János is „átkeresztelte“ a János király személyeit. King John János király lett; Prince Henry: Henrik herceg; Hubert de Burgh: De Burgh Hubert; Robert Faulconbridge: Faulconbridge Róbert; James Gurney: Gurney Jakab; Peter of Pomfret: Pomfreti Péter; Philip, King of France: Fülöp, francia király; Lewis, the Dauphin: Lajos, a dauphin; Queen Elinor: Eleonora, II. Henrik angol király özvegye; Constance, Mother to Arthur: Constantia, Arthur anyja; Blanch of Spain: Blanka... S mikor Gyulai Pál szerkesztette az Olcsó Könyvtárt, megjelent benne a többi közt egy vígjáték: *Pry Pál*. Írta Poole János. Angolból fordította Csiky Gergely. De hát ez régen volt.*

Azóta haladt valamicskét a világ, ennél fogva a mai cikkíró már nyomatékosan kijelenti, hogy idegen embereknek a nevük is idegen, azután pedig nagy gúnyosan szíves figyelmébe ajánlja az Akadémiának a következő néhány megmagyarosított nevet: *Beethoven Lajos, Rousseau János Jakab, Dollfuss Angyalbert* (Magyarország 1935. dec. 11., 6. l.). Az elmés-nemes cikkíró még az *Engel*-t is lefordította az *Engelbert* névből, a *-bert* szótagot azonban nem tudta lefordítani, mert annak már utána kellett volna járni egy kicsit, hogy az *fénylő*-t je

lent, tehát szépen ráfogta, hogy a *-bert* lefordíthatatlan. De örömeben elfelejtett megnézni egy-két külföldi lexikont is, pl. a kis *Larousse*-t vagy a *Melzi*-t, akkor mindjárt elment volna a kedve a gúnyolódástól, mert azt kellett volna látnia, hogy a franciák az ő ajánlása nélkül is franciásan nevezik *Beethoven*-t *Louis*-nak, továbbá *Beethoven* az olaszoknak is *Luigi*, *Rousseau* is *Gian Giacomo*, sőt *Dollfuss* is *Enghelberto*! A *Melzi*ben még *Pierre Loti* is így szerepel: *Loti (Pietro)*. *Pseudonimo di Giuliano Viaud*; azaz: *Loti Péter*. *Viaud Julián* álneve! Egy másik cikkíró is azt hánytorgatja, hogy csak régi színlapokon, mult századbeli könyvekben látott ilyeneket: *Shakespeare Vilmos*, *Goethe János Farkas*, *Mozart Farkas Amadé*, *Rostand Ödön* (Esti Kurír 1935. dec. 11., 7. l.). Hát nézze meg a *Novissimo Melzit* (1935-i kiadás!), ott még ma is láthat ilyeneket: *Shakespeare (Guglielmo)*, *Goethe (Giov. Volfango)*, *Mozart (Volfango Amadeo)*, *Rostand (Edmondo)*. Ugyanott *Guy de Maupassant* is így van fölvéve: *Maupassant (Guido di)*, a kis *Larousse*-ban pedig *Gabriele D'Annunzio* így: *Gabriel d'Annunzio*.

Azt is állította valaki a vita során, hogy német és angol lexikonokban *János Arany* van (Az Est 1935. dec. 14., 7. l.). Nem vizsgálhattam meg minden lexikont, tehát nem tudom, mennyi igazság van ebben az állításban. A cikkíró nem nevezte meg az illető lexikonokat, amelyekre állítását alapította, én pedig azt látom, hogy a *Knauers Konversations-Lexikon*nak 1936-i kiadásában ilyen magyar nevek vannak: *Ady, Andreas*; *Báthory, Stephan*; *Hunyady, Joh.*; *Petőfi, Alex.*; *Molnár, Franz*; *Jókai, Maurus*; *Rákoczi, Georg I. és Franz II.*; *Kossuth, Ludwig*; *Horthy von Nagybánya, Nik.*; akad ugyan efféle is: *Munkácsy, Mihaly v.*; *Mikszáth, Kálmán*; *Hubay, Jenő*.

De próbáljuk megkeresni az egész kérdésnek a sarkpontját. Azon fordul meg a dolog, hogy mi erősebb, a nyelv-e vagy a név. Egyik-másik író persze azt gondolja büszkeségében, hogy a név az erősebb, legalább is az ő neve. Mint ahogy egykor Zsigmond császár úgy vélekedett, hogy őreá nem kötelezők a nyelvtan szabályai, némely író is abban a hitben ringatja magát, hogy az ő neve előtt meg kell hajolnia minden idegen népnek, minden idegen nyelvszokásnak. Micsoda tévedés! Nem a név az erősebb, hanem a nyelv. Nem a nyelv alkalmazkodik a névhez, hanem a névnek kell a nyelvhez alkalmazkodnia. Leírni természetesen le lehet az idegen nevet változatlanul, úgy, ahogyan a név viselője kívánja, hiszen a papiros mindent elbír, de hogy pontosan úgy is mondják ki, ahogyan a név viselője szeretné, arra már nem lehet kötelezni az idegen nemzetek fiait. Még ha fonetikus írást mellékelnénk is hozzá, akkor is csak tökéletlenül, megközelítőleg utánozhatnák az idegenek a névnek eredeti, helyes kiejtését. Már Tóth Béla rámutatott arra, hogy *Jókai* nevét a francia így kereszteli át a kiejtésben: *zsoké. Tokaj und Jókai*: mi lesz ebből a címből német ember ajkán? *Tokáj und Jokáj! Heine* neve a francia kiejtés szerint *en, Byron-é* pedig *biroⁿ*. Régebben az írás is igazodott a kiejtés módosulásához, tehát megváltozhatott a családnév is. Így lett a francia *Calvin* minálunk *Kálvin*, az olasz *Colombo* pedig *Kolumbus*. Ma a családnéven már nem szoktunk változtatni semmit, legalább a latin betűkkel író népek családnévein, de persze csak írásban. A kiejtés, az más. Ott már igen sokszor többé-kevésbé módosítunk a néven, mert bármennyire iparkodunk, nem mindig tudjuk szakasztott úgy kimondani az idegen nevet, mint az illető nemzetbeliek.

A keresztnevet azonban bizony megváltoztatjuk, mindegyik nemzet a maga módján, hiszen éppen úgy keletkeztek ezeknek a neveknek a különféle nyelvek sze-

rint eltérő változatai, hogy minden nyelv átalakította az idegen nyelvből átvett keresztneveket. Nem Jókai tévedett tehát, mikor regényeinek német fordításán *Jókai Mór* vagy akár *Mór Jókai* helyett *Maurus Jókai*-nak íratta a nevét, hanem az a magyar író téved, aki azt akarja, hogy a külföldön is teljesen változatlanul, magyaros alakjában, magyaros szórenddel forogjon a neve, s így tanulják meg az idegenek is. Ez képtelen kívánság, mert ellenkezik az idegen nyelvek természetével. A magyar név nem kelhet birokra az idegen nyelvszokással, ha pedig mégis birokra kel, egészen bizonyos, hogy ő marad alul a küzdelemben. Hiába, a nyelv erősebb, mint a név! Igazolják a következő esetek.

Zilahy Lajos elmondja az előbb idézett helyen, hogy amikor egy francia lapban regénye jelent meg és neve így volt jelezve: *par Zilahy Lajos*, francia olvasók ilyen megszólítással kezdődő leveleket írtak neki: *Cher Monsieur Lajos*. Ennek a hatása alatt már nem is ragaszkodik tűzön-vízen keresztül ahhoz a merev elvhez, hogy a név szentség, nem szabad változtatni rajta semmit. Megenged annyit, hogy a magyar írónak meg kell alkudnia az idegen nyelvszokással s idegenek számára fordított sorrendben kell írnia a nevét, így: *Lajos Zilahy*, de — teszi hozzá nyomatékosan — semmi esetre sem *Louis Zilahy*. Nincs igaza, mert ha az a sok *Louis* nevű francia király minékünk egytől-egyig *Lajos*, akkor ő is lehet a franciáknak *Louis*.

Tóth Béla is a maga kárán tanulta meg, hogy nem lehet büntetlenül szembeszállni az idegen nyelvszokással. Így beszéli el, mi történt vele: »A Crédit Lyonnais konstantinápolyi fiókjában egyszer valóságos harcot kellett vívnom a franciákkal, hogy kiadják a magyar rendben írott nevemre érkezett pénzt; ők csak *Monsieur Bélával* akartak szóba állani, mert *Tóth*, az keresztnev, hiszen el l van! Nem győzte meg őket m g francia nyelvű útlevelem sem. „Ez pusztan *coincidence* is lehet!“ A

nagykövetségről kellett szereznem tanúságtévő hitese-
bert, aki megoktatja a franciákat: mi a vezetéknevem,
mi a keresztnvem.» (Nyelvőr XXV, 146—7.)

Más eset. A budapesti tudományegyetem hittudo-
mányi karának egyik tanára, *Tóth Tihamér*, kitűnő
könyveket írt a katolikus ifjúságnak. Számos idegen
nyelvre lefordították őket. Láttam egy flamand nyelvű
kiadást, szép eredeti kötésben. A címlapon magyar szo-
kás szerint van nyomtatva a kiváló szerző neve: *Dr.*
Tóth Tihamér, alatta a munkának a címe: *De Beschaafde*
Jongen. Kívül pedig, a könyvnek a hátán, így látjuk
újra, aranybetűs nyomásban, a szerző nevét és művének
címét: *Tihamér — De Beschaafde Jongen*.

Még egy hasonló eset. Kezemben volt egy Párizs-
ban született magyar ifjú francia születési bizonyítvá-
nya. Az apa neve változatlan magyaros alakjában sze-
repelt benne: *Lajos Tamás*, a fiú neve pedig így került
bele: *Nom — Tamás, Prénom — Arpad*. Így lett *Lajos*
Tamás-nak *Lajos Arpad* nevű fiából a francia nyelv-
szokás erejénél fogva *Tamás Arpad*. Ha az apa nevét a
francia nyelv szabályai szerint igazolták volna a francia
tisztviselő előtt, vagyis ilyen alakban: *Thomas Lajos*,
nem lett volna belőle semmi baj. A francia megértette
volna a magyar ember nevének legalább az egyik felét,
a keresztnvet, és tudta volna azt is, hogy melyik a család-
név. De magyaros alakjában félreértette a magyar
nevet, s akit *Cher Monsieur Lajos*-nak kellett volna szó-
lítani, azt így tisztelte meg: *Cher Monsieur Tamás*.

Okvetlenül le kell hát mondanunk nevünknek magya-
ros szórendjéről, de jól tesszük, ha lemondunk a ke-
resztnvegeknek magyaros alakjáról is, mikor idegenekhez
fordulunk. *Arany János* nem veszít vele semmit, ha
német szövegben *Johann* lesz a neve, angolban *John*,
franciában *Jean*, olaszban *Giovanni* és így tovább. El-
lenben az idegen sokat nyer a névcserén, mert a helyett
a magyar keresztnév helyett, amelyet nem ért, amelyet

kimondani sem tud s amelynek még az írása is szokatlan előtté, kap egy olyan keresztnévet, amelyről legalább rögtön tudja, hogy micsoda. Ezt a józan elvet követik nagyon sokan, ha idegeneknek írnak, például a magyar nyelvről szóló német könyvében (*Die ungarische Sprache*) *Simonyi Zsigmond* is így nevezgeti a magyar nyelvészeket: *Albert Molnár, Samuel Gyarmathi, Nikolaus Révai, Franz Versegghy, Anton Reguly, Paul Hunfalvy, Gabriel Szarvas* stb.

Nem is olyan fontos a keresztnév, hogy érdemes volna görcsösen ragaszkodni változatlanságához. A családnév az igazán fontos. Egy francia nyelvész azt mondja erről, hogy az egyéni név (a keresztnév) ma már nem olyan jellemző az egyénre, mint abban a korban, amikor még csak egy nevéük volt az embereknek. Ma már a keresztnév veszített fontosságából és másodrendűvé vált. Társadalmi vonatkozásban a családnév jellemzi az egyént első helyen. A keresztnév inkább csak arra való, hogy a családban vagy érzelmi vonatkozásban jelölje az egyént, továbbá hogy a családnévvel együtt pontosan meghatározza, kiről van szó.¹

Igen ám, de sokan azt mondják erre, hogy a keresztnév azért fontos, mert a nemzetiség kifejezője is egyúttal. Hát nem mindíg! Ha tudom az illető nyelvet vagy legalább ismerem azt a nevet, és tudom, melyik nyelvből való, akkor ráismerhetek a keresztnévről a név viselőjének nemzetiségére. De senki sem tud minden nyelvet és sok nyelvet is kevesen tudnak. Azért ha összeszedünk egypár kevésbé ismert nyelvből való keresztnévet (*Andrus, Gisle, Kai, Lauri, Viggo, Willem*), nem nagyon sokan tudják megmondani, melyik név milyen nemzetiségű egyént jelöl. Aztán meg tévedni is könnyen lehet. Például abból, hogy *Mussolini*-nak *Benito* a keresztnéve, legtöbbször azt hajlandók következtetni, hogy ez olasz ke-

¹ *Albert Dauzat: Les noms de personnes. Paris, 1934. 56—57. l.*

resztnév, pedig hát spanyol. Spanyol változata a *Benedek*-nek, olasz alakja pedig *Benedetto*. Így tévedett az Akadémiának két névtelen támadója is. Az egyik ezt olvasta ránk: „Más a *Jacques*, más a *Jakob*, megint más a *Jack*“ (Magyarország 1935. dec. 11., 6. l.). Hogy a *Jack* más, mint a *Jacques* és a *Jakob*? De mennyire más! Annyira más, hogy a *Jack* éppenséggel nem *Jakab*. Ha talán a francia *Jacques*-ből származik is (nem bizonyos!), de a mai angol nyelvszokás szerint kétségtelenül a *John*-nak a becéző alakja, vagyis a magyar *Jancsi*-nak felel meg. Rosszul kérdezte hát a másik gúnyolódó is: „*London Jakob*? Nem, *Jack London*“ (Népszava 1935. dec. 11., 6. l.). Csakugyan nem *London Jakob*, valamint a *Jack Pudding* is csak *Paprika Jancsi*, nem pedig *Paprika Jakob*. Hivatkozhatnánk még arra, hogy nem egy keresztnév több nyelvben azonos alakú, legalább írásban, ennél fogva nem jelölheti a nemzetiséget, például *Albert* lehet akár német, akár francia, akár angol. Az meg teljesen megokolatlan állítás, amit Zilahy Lajos mond, hogy a *Ferenc* sokkal jobban jelzi, hogy az író magyar, mint a *Molnár*. Ugyan miért jelezne jobban? Aki tud magyarul, annak mind a két szó jelzi a magyart, aki pedig nem tud, annak a *Ferenc* is, a *Molnár* is egyképpen értelmetlen hangsor, tehát nem is fejezheti ki a név viselőjének magyarságát. Ezzel kapcsolatban meg kell kérdezni a másik tábor katonáitól azt is, hogy ők vajjon mit írnak: nem *Hlinka András*-t és *Czernin Ottokár*-t, hanem *Ondrej Hlinká*-t és *Ottokar Czernin*-t?

Több ízben hangoztatták a hozzászólók azt, hogy a magyar keresztnév használata ilyen vagy olyan kapcsolatban nevetséges. De mennyi elfogultság nyilvánul meg abban, hogy ki mit tart nevetségesnek! Van, akinek csak a francia név hangzik szépen, a magyar, az „komi-kus“. Ennek igazolására adalékul elmondja az illető, hogy lefordították *Rolland*-nak *Pierre et Luce* című kis re-

gényét, de ezt a címet adták neki: *Viharvirág*. A szerző kérdésére azzal okolták meg a címváltoztatást, hogy a „*Pierre et Luce* szépen hangzik, s a *Luce* név egyenesen [azaz: *geradezu!*] bájos, de magyarul ez lett volna komikus címe a tragikus kis regénynek: *Péter és Luca*“ (Pesti Napló 1935. dec. 14., 2. l.). Milyen egyszerű! Ha el akarjuk tenni láb alól a magyar nevet, csak rá kell fogni, hogy csúnya. Akárcsak a mesében: Farkas-barakas jaj be szép, ... tyúkom-búkom jaj be rút! *Pierre et Luce* jaj be szép; *Péter, Luca* jaj be rút! De elemezzük csak egy kicsit, mi a komikus abban az elvetett magyar címben. Talán a *Péter*? Például *Péter apostol*? *Nagy Péter* orosz cár? Ezek csak nem komikus alakok a cikkírónak sem? Vagy a *Luca* a komikus? *Szent Luca* vértanú? Vagy ha már a *Luca* névnek is mindenáron vértanúhalált kell hálnia, nem lett volna elég jó a *Lucia*? Milyen kár, hogy nem a cikkíró keze alól került ki a *Rómeó és Júlia*, *Hermann és Dorottya*, *Pál és Virginia* fordítása! Bizonyosan nem adott volna nekik ilyen komikus címet, hanem legalább is megtartotta volna a szép eredetit: *Hermann és Dorothea*, *Romeo és Juliet* (vagy talán *Romeo és Giulietta?*), *Paul és Virginie*.

Altalában a nevetségesség megállapítása nagyon önkényes dolog és a szokástól függ csupán. Az esztetikus Beöthy Zsolt nem tartotta nevetségésnek a *Goethe János Farkas*-t, ma nevetségésnek mondják sokan. A Franklin-Társulat nem érezte nevetségésnek a *Verne Gyula* nevet, különben nem adta volna ki az író műveinek egész gyűjteményét ezzel a névvel; ma pedig azt mondják, hogy a *Romains Gyula* nevetségés. Persze ha hozzászokunk ahhoz, hogy mindig *Jules Romains*-t emlegetünk, akkor szokatlan a *Romains Gyula*, de alapjában véve nem nevetségés. Aztán miért volna nevetségés a *Mann Tamás*, ha az *Aquinói Szent Tamás*, *Becket Tamás*, *Kempis Tamás*, *Morus Tamás* nem nevetségés? Nem inkább az nevetségés-e, hogy ilyen könyveimék vannak:

Stefan Zweig—Stuart Mária? Hát ami az egyiknek jár, a másiknak nem jár? Ha *Stuart Mária*, akkor miért nem *Zweig István?* Vagy ha *Stefan Zweig*, akkor miért nem *Maria Stuart*, sőt *Mary Stuart?* Abban sem volna semmi nevetséges, ha *Leonardo da Vinci* helyett ezt mondanók: *Vinci Lénárd*. Ha *Sant' Antonio da Padova* helyett mondhatjuk azt, hogy *Páduai Szent Antal* és *San Francesco d'Assisi* helyett azt, hogy *Assisi Szent Ferenc*, akkor *Leonardo da Vinci* helyett is éppúgy mondhatunk *Vinci Lénárd*-ot. A művészettörténet útján az olaszos alak vált megszokottá minálunk is, de tulajdonképpen a *Vinci Lénárd* sem rosszabb, mint az *Assisi Ferenc* és a *Páduai Antal*. Zilahy Lajos azt mondja ugyan, hogy „Leonardo da Vinci megfordul a sírjában, ha megtudja, hogy Európa közepén van egy ország, ahol őt Vinci Lénártnak akarják nevezni. Még így sem volna helyes: da Vinci Leonardo, mert ennek a névnek csak így van örökéletű zenéje: Leonardo da Vinci“ (id. h.). Sose féltse Zilahy Lajos a nagy olasz művész síri nyugalmát! Hozzá van ő már szokva efféle háborgatáshoz, mert tudja, hogy van Európában egy másik olyan ország is, ahol nem az olasz néven szokták emlegetni, hanem ilyenképpen: *Léonard de Vinci* (még a *Vinci*-t is *veⁿzi*-nek ejtve, franciásan!). Ha tehát a művész nevének csak így van örökéletű zenéje: *Leonardo da Vinci*, akkor a szegény franciák is ki vannak rekesztve ennek a zenének hallgatásából. Sőt nem élvezhetik sok más olasz névnek örökéletű zenéjét sem, mert a franciának *Michel-Ange*, *Raphaël*, *(le) Titien*, *(le) Corrège*, *Véronèse* és *Tintoret* az, ami az olasznak *Michelangelo*, *Raffaello*, *Tiziano*, *Correggio*, *Veronese* és *Tintoretto*.

Még valamit! Az idegen keresztnevek pártfogói nem veszik észre, hogy ők részben struccpolitikát folytatnak. Azt hiszik ugyanis, hogy ha leírják az idegen nevet minden változtatás nélkül, ezzel a dolog már el is van intézve. Pedig ahogy van elintézve! Azt a nevet még el

is kell olvasni. De hogyan olvassa el a jámbor olvasó, ha véletlenül nem tudja az illető nyelvet? Erre természetesen az a válasz, hogy tanulja meg. Csakhogy hiába kívánjuk ám, hogy minden művelt magyar ember tanuljon meg példának okáért angolul, ettől még nem teljesedik a kívánságunk. Nem okosabb dolog-e hát, ha ezt írjuk nekik: *Shaw Bernát György*, mint: *George Bernard Shaw*? Hiszen örülnünk kell, ha meg tudják közéletíteni legalább a családnévnek helyes kiejtését; ne kívánjuk tőlük még azt is, hogy magyar szöveg olvasása közben így beszéljenek: *dzsódzs bönöd só!* Ha ezt írom: *Jane Austen*, az angolul nem értő magyar azt sem tudja, nőről van-e szó vagy férfiről. Hát azt honnan tudhatná, hogy ilyenféleképp kell kimondani: *dzsén ósztin*? Nem bölcsebb dolog-e, ha így írom neki: *Austen Johanna*, akkor legalább mindjárt látja, hogy nő. Így írja a Melzi is: *Austen (Giovanna)*. Már csak inkább így írjunk mi is magyar szövegben: *Morus Tamás*, mint *Thomas More (tamesz móó!)*; inkább *Copperfield Dávid*, mint *David Copperfield (dévid kapöfild)*; inkább *Twist Olivér*, mint *Oliver Twist (alivö tuiszt)*; inkább *Tennyson Alfréd*, mint *Alfred Tennyson (elfréd téniszn)*; inkább *Swift Jonatán*, mint *Jonathan Swift (dzsanetön szwift)*; inkább *Defoe Dániel*, mint *Daniel Defoe (denjél d'éfó, a hangsúly az ó-n!)*; inkább *Spencer Herbert*, mint *Herbert Spencer (höböt szpënszö)*; inkább *Tamás* bátya kunyhója, mint *Tom* bátya kunyhója. Vagy talán annyira tüntetni akarunk angol tudományunkkal, hogy ezentúl már *Stuart Máriát* is így fogjuk nevezni: *meri sztyuöt, Franklín Benjamint* pedig így: *bëndzsemin frenklín*?

Harsányi Zsolt azt a kívánságát fejezte ki nyilatkozatában, hogy részletes magyarázatra volna szükség, mely keresztneveket kell magyaros alakjukban használni, melyeket kell meghagyni eredeti formájukban (Esti Kurír 1935. dec. 11., 7. l.). Igaza van. Sőt szótár

is kellene, keresztnevek szótára. Az Akadémia a vallás-és közoktatásügyi minisztérium megbízásából egyszer, jó régen, már kiadta a *Nem-magyar keresztnevek jegyzékét* (első kiadása 1893-ban jelent meg, a második 1909-ben), de ez csupán az akkori nemzetiségeink között használatos görög, német, román, szerb, tót keresztneveket foglalta magában a megfelelő magyar nevekkel együtt. Most a francia, angol, olasz és más nyelvbeli keresztneveket is össze kellene ilyen jegyzékbe foglalni.

A föltett kérdés szempontjából több csoportot különböztetünk meg a keresztnevek között. Ha az idegen keresztnevet teljesen változatlanul vettük át, vagy ha az a név majdnem változatlan alakban honosodott meg nyelvünkben, akkor legkönnyebb a dolgunk, mert önkénytelenül kínálkozik magyaros használata. Nem is írják például az ellenünk hadakozó újságok sem, hogy *Adolf Hitler*, hanem: *Hitler Adolf*. Hasonló példák: *Lebrun Albert*, *Daudet Alfonz*, *Musset Alfréd*, *Fallières Armand*, *Loubet Emil*, *Kleiber Erik*, *Doumergue Gaszton*, *Ibsen Henrik*, *Wilde Oszkár*, *Jespersen Ottó*, *Schlemihl Péter*, *Wagner Richárd stb.*

A magyaros formát használjuk akkor is, ha a keresztnévnek idegen alakja nagyon eltér a minálunk járatos alaktól. Az elhunyt angol királyt például támadóink sem merték *George* néven nevezni, hanem *György*-öt írt mindegyik, megfélelkezvén alapvető tételükről, hogy idegen embernek a neve is idegen. Ámde ha az angol király lehet *György*, akkor *Shaw*, az angol író is lehet talán? Továbbá ha a király neve *György*, akkor a királynénak sem kell okvetlenül *Mary*-nek lennie, lehet *Mária* is. Ha a cár nem *Nikoláj*, hanem *Miklós*, akkor a nagyherceg is legyen *Nikolájevics Miklós*, ne pedig *Nikoláj Nikolájevics*.

Némely keresztnév kétféle alakban is megvan nyelvünkben: átvettük idegen alakjában is, de valósággal le is fordítottuk (nem átalakítottuk!). Ilyen például:

Aurélia, Aranka; Auróra, Hajnalka; Hilár vagy *Hilarius, Vidor*. Ezeket idegen alakjukban használjuk, ha idegen személyről van szó. *Nagy Konstantin* császár nem *Nagy Szilárd, Faure Félix* nem *Faure Bódog, Hugo Viktor* nem *Hugo Győző*. Ugyanígy bánunk az efféle páros nevekkkel is: *Hermann* és *Armin*,¹ *Emánuel* (*Imánuel*) és *Manó*. *Hermann* és *Dorottya* nem *Armin* és *Dorottya*. *Kant Imánuel* nem *Kant Manó*. A magyar ember *Ede, Gábor, Ödön, Janka*; az idegen *Edvárd* vagy *Eduárd, Gábriel, Edmund, Johanna*. Tehát az idegen névalakot rendszeren csak egy nyelvből vesszük át, nem sorozatosan egy csomó nyelvből. Elegendő a *Johanna*, nem szükséges hozzá a többi idegen alak is: *Jeanne, Jane, Giovanna*. Elég a *Gábriel* és az *Edmund*, nem kell még a *Gabriele*, az *Edmond* és az *Edmondo* is. Az *Edvárd*-nak és az *Eduárd*-nak már irodalmi multja van *A velszi bárdok* révén. Lapjaink ugyan eddig inkább angolosan írták az új angol király nevét (*Edward*), de mivel úgyis magyarosan ejtjük, jobb, ha *Edvárd*-nak írjuk, mint pl. a *Magyarság* és a *Nyolcórai Újság*. *D'Annunzio* se nem *Gábor*, se nem *Gabriele*, hanem *Gábriel*; *Rostand* se nem *Ödön*, se nem *Edmond*, hanem *Edmund*; *De Amicis* sem *Ödön*, de nem is *Edmondo*, hanem szintén *Edmund*. Arany János is *Johanna* néven énekl meg Endre gonosz feleségét (*Toldi Szerelme VIII*, 63), pedig *Giovanna* volt az igazi neve.

Nem ruházzuk rá idegenekre a magyar neveknek becéző alakját sem. *Franklin Benjamin*-ből nem lesz *Franklin Béni*. Ezért nincs *Mussolini Benő*, se *Mussolini Bence*, de bizvást mondhatjuk: *Mussolini Benedek*, hiszen tizenöt pápát is *Benedek*-nek hívunk.

¹ Az *Armin* név a magyar köztudat szerint a *Hermann* magyaros párja, pedig az *Armin* is német, és semmi köze sincs a *Hermann*-hoz, hanem alkalmasint a pogány *Irmin* istennévből ered. (L. *Wasserzieher*: *Hans und Grete*. 5. kiadás, 10. l.)

Ellenfeleink különösen az utóbbi két csoportba tartozó nevekre vadásztak nagy buzgalommal, hogy nevetségessé tehessék az Akadémiát. Ezért hozakodtak elő affélékkel, mint *III. Győző Manó* és *XIII. Arszlán* pápa, közben pedig nem vették észre, hogy a nemzeti név megmaradásának elve szerint éppily nevetséges kátyúba jutnánk, mert *III. Viktor Emánuel* és *XIII. Leó* helyett ezt kellene írunk: *III. Vittorio Emanuele* és *XIII. Leone!*

Az egyik újság (Az Est 1935. dec. 14., 7. l.) megszóltatott egy nyelvészt is: *Balassa Józsefet*, a Magyar Nyelvőr szerkesztőjét. A cikk szerint Balassának is az a véleménye, hogy „az idegen keresztneveket hagyjuk meg eredeti alakjukban“. Nem tudom, mennyiben megbízható ez a nyilatkozatközlés, de ha hiteles, akkor nem lehet megérteni, miért írja a Magyar Nyelvőr a külföldi nyelvészek nevét így: *Setälü Emil* (LIX, 59; LXIII, LXIV többször), *Donner Ottó* (LXIV, 4, 5), *Nielsen Konrád* (LXIV, 138), *Wichmann György* (LVII, 119; LIX, 62; LXI, 87), *Winkler Henrik* (LVII, 116; LIX, 66; LX, 26, 35), *Lewy Ernő* (LIX, 68; LX, 26, 35), *Humboldt Vilmos* (LX, 35), *Schuchardt Hugó* (LX, 35; LVI, 56), *Brockelmann Károly* (LIX, 147), *Lach Róbert* (LIX, 150), *Kannisto Artúr* (LIX, 63; LXIV, 136—7), *Thomsen Vilmos* (LVI, 93), *Wiklund Károly Bernát* (LVII, 117), *Spitzer Leó* (LVII, 64). Továbbá azt sem lehet megérteni, hogy ha minékünk magyaroknak nem szabad magyarra fordítani az idegen keresztneveket, akkor a Toussaint-Langenscheidt ismeretes magyar nyelvtanító leveleiben (5. kiadás) miért tanítja Balassa József a németeket ilyen magyar nevekre: *Paul Gyulai*, *Alexius von Radnóthy* (28. l.), *Alexander Petőfi*, *Johann Arany*, *Maurus Jókai* (31), *Georg Rákóczi I.* (209), *Karl Szász* (240), *Baron Josef von Eötvös* (268), *Julie Szendrey* (340), *Johann Hunyadi* (376), *Franz Kölcsey* (391), *Michael Tompa* (603): *Ännchen*, *Peter Nagyistván*,

Lotte, Nikolaus Balogh, Emerich Vas, (Pater) Johann, Käthe, Martin (az utóbbiak Gárdonyi *Annuská*-jának személyei a német fordításban, 203. l.).

Hogy, hogy nem, még külföldre is elhatott a keresztnevek dolgában kerekedett vitának a lármája. No, nem nagyon messzire, csak Prágába. Egy ottani német újság is megeresztett róla egy kis cikket ezzel a címmel: *Beethoven Lajos. Ungarische Akademie schlägt Namensmagyarisierung vor* (Die Zeit 1935. dec. 18.). Beszámolt arról, hogy milyen „névmagyarosítást“ javasolt a Magyar Tudományos Akadémia; örvendezve közölte, hogyan gúnyolta ki az Akadémia javaslatát az a lap, amelyet Zilahy Lajos költő szerkeszt. Csakhogy nem így írta ám a költő nevét: *Zilahy Lajos*. Nem, hanem a „Namensmagyarisierung“ ellen való prüszköléssel gyönyörű összhangban ekképpen: *Luwig Zilay*. Így, két sajtóhibával, de ebben nem a két sajtóhiba a fontos, hanem az, hogy nincs benne „Namensgermanisierung“, csak a véletlennek egy kis tréfája. Zilahy Lajos is láthatja belőle, mennyire tisztelik az ő nevét és mennyire jóhiszeműek azok, akik az Akadémia javaslatáról ugyanúgy vélekednek, mint ő.

Azt is lehetne még firtatni egy kicsit, mennyire tartják meg saját szabályukat azok a lapok, amelyek azt az elvet vallják, hogy idegen embernek a neve is idegen. Aki ezt figyeli, ilyen neveket láthat az illető lapokban: *Jonescu Péter* (Pesti Napló 1936. jan. 11., 8. l.), *Mendelssohn Mózes* (uo. febr. 2., 41. l.); *Rubinstein Artur* (Esti Kurír jan. 12.), *Hennet Lipót* báró, *Hodzsa Milán*, *Károly* román király, *Pál* jugoszláv régensherceg, *Pop Valér* (uo. jan. 15., 3. és 11. l.), *Hauptmann Brunó*, *Hoover Edgár*, *Haynau Gyula* báró gráci tanár (uo. jan. 17., 4—5. l.), *Henderson Artur*, *Sauer Emil* (uo. jan. 21., 2. és 8. l.); *Radics Antal* horvát nemzetiségű és laibachi illetőségű egyén (Magyarország 1936. jan. 17., 2. l.), *Hauptmann Brunó*, *Mikovics Boskó* (uo. jan. 18.,

4. és 7. 1.); *Ágost Vilmos* porosz herceg, *Fülöp* hesseni herceg, *Bassermann Albert*, *Mahler Gusztáv* zeneszerző, *Daubner József*, dr. *Lessing Tivadar* (Az Est 1936. jan. 16.), *Viktória* angol hercegnő, *Black Ágnes*, *Hodzsza Milán*, *Hubermann Broniszláv*, *Roosevelt Tivadar*, *De Florey Péter* (uo. jan. 19.), *Kemnitz Matilda* írónő, *Viktória* angol királyné, *Dr. Lloyd Arnold*, az illinoisi egyetem orvostanára (uo. jan. 12.), *Sauer Emil* (uo. jan. 21., 6. 1.), *Hódító Vilmos*, *Erzsébet* angol királyné, *Edward Albert Krisztián György András Patrick Dávid* herceg, *Lipót* belga király (uo. jan. 22.), *Furtwängler Vilmos* (uo. jan. 25., 6. 1.), *Keresztély* dán király, *Károly* román király (uo. jan. 28., 4. 1.), *Szalézi Szent Ferenc* (uo. jan. 30., 2. 1.), *Gusztáv Adolf* svéd trónörökös, *Wesely Paula*, *Mengelberg Vilmos* (uo. jan. 31.), *Lagerlöf Zelma*, *Piccaver Alfréd* (uo. febr. 1., 6. 1.).

Ej, hát szabad így írni? Ha pedig szabad, akkor azt kérdezem, miért volt az Akadémia javaslata ellen az a nagy felzúdulás, és miért adták ki azt a büszke jelszót, hogy idegen embernek a neve is idegen.

Nagy J. Béla.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Sashalmi-e vagy sashalomi? A Rákos Vidéke című lapnak január 19-i számában *Sashalmi és nem sashalomi!* címmel egy vitázó cikket olvasunk, amelyből megtudjuk, hogy a nevezett újság főszoalalt „a nem ritkán jelentkező furcsaság ellen, hogy némelyek *sashalomit* írnak *sashalmi* helyett“. Minthogy a sashalmi r. k. polg. leányiskola bélyegzőjén is a *sashalomi* alak szerepel, az iskola igazgatónöje — aki egyébként éppen a vitás kérdésben Melich Jánostól, a Magyar Nyelv szerkesztőjétől kért előbb véleményt, és a választ közlés végett átadta az említett újságnak. Ez a válasz a MNy. múlt évi utolsó füzetében is megjelent, egyik bizonyítékul fölhozott példának mellőzésével (354. l.), amiről alább lesz szó. Melich helyesen állapítja meg, hogy a *Szeghalom* ~ *szeghalmi*, *Kőhalom* ~ *kőhalmi*, *Százhalom* ~ *százhalmi* példák tanúsága szerint a *sashalmi* melléknévalak a szokásos. (Hozzátehetjük a *Bashalom* ~ *bashalmi*, *Cserhalom* ~ *cserhalmi*, *Hegyeshalom* ~ *hegyeshalmi*, *Szihalom* ~ *szihalmi* eseteket is.) Egyetérthetünk a MNy. szerkesztőjével abban is, hogy nyelvtanilag a *sashalomi* formát sem helyteleníti, legföljebb szokatlannak mondja. A Rákos Vidéke Melich levelét — mivel ez a *sashalomi* alakot szokatlannak minősítette — örömmel tette közzé és a hozzá fűzött szerkesztői megjegyzések között azt mondja: „Sashalom népe magát *sashalminak** nevezi. Nem vitás és nem kétes, hogy ez így helyes is és megszokott is. Mi szükség tehát arra, hogy a papírszagu és mesterséges szokatlant tegyük helyébe?“

Az igazgatónő a hírlapi cikket nekem, mint egykori tanárának és folyóiratunk dolgozótársának megküldve, arra kért, hogy mondjak magam is véleményt a kérdésről. Levelében előadja, hogy a *sashalomi* alakot ő kezdte a helységben használni és ő állapította meg az iskola címét és bélyegzőjét is ezzel a nyelvtani formával. Tudatosan járt el így, még pedig — mint írja — nyelvtudományi elgondolás alapján, a nyelvbeli *különböztetés* jelentőségére figyelve, amely szerint a család- és helynevek nem követik mindenben a köznevek nyelvi törvényeit: a *Bokor* családnévnek például *Bokort* a tárgyese és nem *Bokrot*, az *Arany* névé *Aranyt* és nem *Aranyat* stb. Az alaki *különböztetés* azért tartotta szükségesnek, mert *Sashalom* helység Cinkota falu telepeiből csak újabban, 1923-ban vált külön községgé s ekkor

* Én húztam alá.

kapta nevét, a nélkül, hogy akár a *sashoz*, akár a *halomhoz* valami köze lett volna. Minthogy pedig egy régi keletű *Sashalom*-ról volt tudomása, jónak látta, hogy az új község nevéből való melléknevet megkülönböztetés végett *sashalomi* alakban vegye az iskola címében és bélyegzőjén használatba. Ez a tudatos különbségtétel azonban az én szerény nézetem szerint kellő körültekintés nélkül történt és szükségtelen volt, a következő okoknál fogva.

A nyelvbeli különbségtetés jelensége ugyanis akkor szokott föllépni, mikor ezt valamely szónak két külön fogalomkörbe tartozó jelentése úgy kívánja. A már említett példákban az *arany* és *bokor* közszavak az *Arany* és *Bokor* családnevekkel állanak szemben; ez utóbbi jelentéssel való használatukban tehát ösztönszerűleg azért érezzük az alaki megkülönböztetés szükségét, mert máskülönb a családnevek a közszók értelmét idézhetnék föl nyelvtudatunkban. Ilyen különbségtetés mutatkozhatik némely esetekben nem csupán alaki, hanem mondattani szempontból is. *Nagyszombat* szavunknak például kettős — külön-külön fogalomkörbe tartozó — jelentése van: jelenti a nagyhét szombatját, és egyúttal városnév is. Így beszélünk tehát: *nagyszombaton* tartják a föltámadás körmenetét, és: Pázmány *Nagyszombatban* alapította az egyetemet. Tisztán helyet jelentő nevekben is előfordulhat ilyen mondattani megkülönböztetés. Azt mondjuk pl.: *Szatmárban* nagy szárazságról panaszkodnak (ezt a megyére értjük), és *Szatmárt* római katolikus püspökség van (a. m. Szatmáron v. Szatmár városában). Két *Velence* és két *Lipcse* helynevünk mondatbeli használatában is ilyen megkülönböztetés jött létre: *Velencében* halt meg Wagner Richard, és: *Velencén* (a fehérmegyei községben) a Szent-Vince-rendnek apácazárdája van; *Lipcsében* jelent meg Wundt híres néplélektana, és: *Lipcsén* (sem Német-, sem Zólyomlipesén) nem jártam még. Mindezekben a helynévi példákban azonban öntudatlanul, a raghasználat nyelvtörténeti folyományaképpen támadtak a fölhozott különbségtételek. A *nagyszombaton* u. i. a *pénteken*, *szombaton* stb. időhatározók mintáját követi, míg a *Nagyszombatban* kifejezés a városnevek raghasználatának felel meg. *Velencében-t*, *Lipcsében-t* azért mondunk, mert a külföldi városneveket általában mindig *-ben* raggal használjuk, a hazai helynevek azonban *-n* raggal is alkalmazhatók. A *Szatmárban* alakba beleértjük a *Szatmár megyében* képzetet, a *Szatmárt* pedig magára a városra vonatkozik.

A *Sashalom* helynév használatában csupán alaktani megkülönböztetésről lehetne szó, és a *sashalomi* alak kezdeményezője ezt a különbségtételt is csupán a jelzői használatra szorította. Eljárása azonban nézetem szerint szükségtelen és céltalan volt, s ami nagyobb baj, ellentétben áll a

helyi és az általános nyelvszokással, úgyhogy egészen érthető a visszatetszés, amit keltett.

Szükségtelen volt a *sashalomi* alaknak megkülönböztetésül való kigondolása azért, mert az újonnan nevet kapott *Sashalom* nem állt szemben általánosan ismert régibb helységgel, amint az igazgató gondolta, hiszen az előbbi *Sashalom* nem is község, hanem csak igénytelen puszta Heves megyében, Hatvan határában. Már Czuczor–Fogarasiék is ekként említik 1870-ben a Nagy Szótárban, s az Országos Községi Törzskönyvbizottságtól végzett helynévmegállapításkor, 1903-ban, tehát *Sashalom* alapítása előtt kerek két évtizeddel is csak földrajzilag jelentéktelen puszta maradt.¹ Ennek az alig emlegetett lakott helynek kedvéért tehát nyelvi megkülönböztetést kezdeményezni nem volt érdemes. A postai címezésben is a régi *Sashalom* neve a kevésbé fontos, és ezt kell inkább valamiképpen („puszta, Heves vm.“ stb.) megkülönböztetni a ma már ismertebb helynévtől. Aztán az *-i* képzős származékban az ilyen megkülönböztetésnek: *sashalmi* ~ *sashalomi* haszna sínes, mert külön tájékoztatás nélkül úgysem tudhatjuk meg belőle, melyik egyik, melyik másik. Ebben áll éppen a megkülönböztetés céltalansága, de egyúttal abban is, hogy ezt a mesterkéltné különböztetést igen nehéz volna a köznyelvtudatba beleültetni. Az általános nyelvszokás *-halmi* alakjának a nyelvtanilag egyébként nem hibáztatható *-halomi* alakkal való fölcserélése csak olyan *-halom* utótagú helynévben volna érthető és annyira-mennyire szükséges is, amelyet helynévi jelentésén kívül más alkalmazásban is ismerünk. Véletlenül van is egy ilyen helynevünk, a *Széphalom*, amelyet a nagy irodalmi újító, Kazinczy, családi birtoka nevéül, önmaga alkotott, s amelyet egy újabban megindult, de a *széphalmi* vezér nyelvvelési elveitől s a miénktől is kissé messze eső szegedi folyóirat is visel.² Nos, ennek a folyóiratnak a cikkeit nem lehetne *széphalmi* cikkekné neveznünk, hanem inkább *Széphalomi*-aknak, ámbár én ebben az esetben is — képzőt cserélve és természetesebben — *Széphalombeli*-t írnék inkább. Amint tehát e megjegyzéseimből következik, s amint már Melich is megállapította, a *sashalomi* szóalak ellen nyelvi, alaktani kifogást voltaképpen nem lehet tennünk. Melich a *sashalomi* védelmében előbb a MNy.-ben is fölhozott „zsitvatoroki béke“ példán kívül az „*ürömi* vasuti állomás“ kifejezésre is hivatkozott, ezt azonban utóbb a folyóiratában közölt válaszból elhagyta, talán azért, mert *Üröm* helységünk nevét nem tartja az *üröm* növénynévvel azonosít-

¹ L. Heves vármegye községei és egyéb lakott helyei hivatalos neveinek jegyzéke. (Az Orsz. Községi Törzskönyvbiz. kiadása. Bpest, 1903.)

² L. róla A Pesti Hírlap Nyelvőrében, 42. l.

hatónak, vagy mert ha azonosítható volna is, nyelvérzé-
künknek a helynév és köznév azonosságáról nincs tudomása.
Bármilyen okból mellőzte is Melich az *ürömi* példát, sem ez az
alak, sem a „zsitvatoroki“ kifejezés nézetem szerint nem
egyenesen helynévi megkülönböztetés céljából támadt. Mind
a két *-i* képzős melléknév azért keletkezett közvetlenül a ne-
vezői alakból, a *torok-*, illetőleg *üröm-*ből (ez utóbbit az
Üröm helynévvel föltételeesen azonosnak tekintve), mert
egyiküknek sem szoktuk a szabályszerűen elvárható, *-i* kép-
zős, úgynevezett hangzóvesztő *torki* és *ürmi* melléknévi
származékát használni. Ha pedig az ilyen természetű név-
szótóveknek ez a hangzóvesztő származéka, mint szükségtel-
len, régebben nem fejlődött ki, akkor újabb, alkalmi létreho-
zásukban nyelvérzéki rendszerint a nevezőalakból (*to-
rok-i* és *üröm-i*) szokta őket megalkotni. Ugyanezt az eljá-
rást követi a nyelvérzék a jelentésbeli megkülönböztetések
eseteiben is, úgyhogy a *-halmi* mellett az újabb *-halmi* ép-
pen ebből az okból tekinthető nyelvtanilag igazoltnak. Mint-
hogy azonban a *sashalmi* alak mégis inkább okoskodáson,
mint közvetlen nyelvérzéken alapul, és éppen emiatt a többi,
megszokott *szeghalmi*, *kőhalmi*, *cserhalmi* stb. alakokkal
szemben határozottan mesterkéltnek érezhető, sőt a vidék
rendes nyelvhasználatával is egyenesen ellenkezik, az a vé-
leményem, hogy mint amúgy is szükségtelen és céltalan ala-
kot kívánatos volna az érdekelt iskola hivatalos címében és
bélyegzőjén a megszokott és természetesebb *sashalmi*-val
főlcserélni.

Zolnai Gyula.

A magyar nyelv kártevői.

Honi bogártan, melyben egybegyűjtvék a hazai tájak-
nak gyakor-ritka élősdierei, egytől-egyig szemenszedett, szép
eredeti nyelvbogár.

I. Az **aranyos bábrabló** (*Macaronia elegans*). Példá-
nyai: „*Fantasztikus gáztragédia*“, mely az Új Nemzedéknek
egy szembeötlő helyén garázdálkodott. „*Rádiógram*“ (u. o. 5
d. l.). „*Kulturpolitikai program*“ (Nemz. Újs. 1936 jan. 1., 7.
l.). „*Pedagógiai természetű problémá*“ (u. o.). „*A balett új
koreográfiája*“ (Pesti Hirl. 1935 nov. 21, 15 b.). „*Emlegették,
mint a rádió szpikerjét*“ (u. o., 16 c. l.).

Igen elterjedt fajta, kivált honunkban. Az ingoványos,
homálylepte helyeket kedveli, hol kiválóan elfődi a nem-
tudást. Nevét részint csillogó, sokat mutató, keveset takaró
külszéért, részint ragadozó élete-módjáért kapta. Különösen
azért veszélyes, mert többnyire még csírájában előli a ma-
gyar tenyészetet, mint pl. a sport, rekord, szociális, rádió-
gram stb. soha életre nem kelő magyar másait. Főtermé-
lője a szellemi tunyaság és a megfogyatkozott nyelvérzék. Az

előbbi azért telepíti be dúvadunkat, mert lusta magyar megfelelőjét kieszelni, a másik azért, mert nem is tud. Kiírtása sikertelen, ha akkor kezdik, mikor már úton-útfélen zöngicsél, vagy ha félrőfös, esetlen körülírásokkal és másra használt, többértelmű régi szavakkal kísérletezünk (taxi: géperejű bérkocsi, waggon: kocsi, zsüri: bíráló bizottság).

II. A külhoni sáska (*Barbaria tumultuans*) „*Fotoriporterek és amatőr-fotografusok sorakoztak*“ (Új Nemz. 1935 dec. 28., 5 a l.). „*A defenzíva platformja*“ (Nemz. Újs. 1936 jan. 1., 8 d l.). „*Flottademonstráció*“ (ÚjN. 1935 dec. 31., 8. l.). „*Zsúrasztalok, szervirozókoesik, virágállványok, rádióasztalok, garnitúrák, praktikus karácsonyi ajándékok* (ÚjN. dec. 28., 8. l. hirdetés). „*A Lakmé című opera komponistája*“ (P. H. 1935 nov. 21., 15 b.). „*Vitrin, sublód, neobarokk-garnitúra, szalontükör olesón eladó*“ (u. o. 21 e.).

Legfálankabb rovar; a bábrablóval ellentétben már kifejlett, élő magyarokat pusztít. Fősajátság, hogy épp akkor és ott jelenik meg, ahol legkevésbé várjuk. A magyar nyelvvetésre szabadulva egy-egy sáska is rengeteg honi szót fölfal (pl. aktuális: tényleges, időszerű, helyénvaló, stb.), kontaktusban áll: kapcsolatban, érintkezésben van, összefog, kapcsolódik, együttmunkál stb.). Szívesen meglapul a „nélkülözhetetlen“ és a „mást jelent, mint a magyar“ jelszava alá. A nagyképűség légkörében és a félműveltség ködében él meg, ahol több félig ismert nyelv keveredik. Kiírtása a műveltség emelkedésétől várható. Addig is pusztítsuk, ahol érjük. Aki szereti anyanyelvét, nem fog sajnálni egy tiltakozó póstalapot, ha újságjában találkozik akár vele, akár a többi díszbogárral. Minél többen tiltakoznak, annál hamarabb vesztüket látjuk e rovaroknak.

III. A konyhai esótány (*Svabismus culinaris* Ein). Igen föltűnő, csúf bogár. Az újságok még kerülnek, de a konyhában és egyéb köznapi helyen, az élő nyelvben vígán tenyészik. Különösen utálatosak azok a példányok, melyek az állítmányi kiegészítő előtt terpeszkednek: „*Ez egy kérdés? A sí egy sport*“, stb. A svábbogarat holmi zöld porral irtják. Az irodalomban és az újságokban volt is foganatja (tanúsága ez a tagadhatatlanul meglévő nyelvi gondosságnak), azonban a szétszórt méreg hasznos lényeket is gyilkolt, s hovatovább elveszejtí a magyar határozatlan névelőt (= egy, valamely): „*Örüilt gyűjtogató rémtette...*“ (ÚjN. 1935. nov. 5., 3. l.); „*Bécsi gyáros feleségének elrablására kaptak megbízást a newyorki gangsterek*“ (u. o. dec. 31., 3. d.). „*En is bekukkantok kicsit a nagyvilágba*“ (P. H. 1936 jan. 1., 11a).

IV. A paklincs avagy poloska (*Neologophobia stupida*). Igen szelíd, félénk állatka, elrejtőzve éldegél a sorok között, az idegen szavak alatt. Olyannyira félénk, hogy csak a „*torz nyelvújítási szavaktól*“ való rémület tartja életben. Vér-

szívással is csak ijedtében foglalkozik. A megtámadott magyar szó egy ideig még lézeng, tengődik, aztán lassan el-sorvad, kivész. (Pl. a beszély: novella, kit az irály: stílus követ s í. t.). „Inkább idegen szót, mintsem koresot” — ezzel jellemezhetnők leginkább a „Neologophobia stupidát”.

Noha kedves bogárka, kiirtása mégis sikerrel kecsegtet. Két fényugarat kell rájabocsátanunk e végett: elvi indokoltságát a nyelvújításnak, amely a haladó kor új fogalmaival jár és a kis nyelvek önfenntartása. Azután annak tényét, hogy a nyelvújításnak legtöbb képzésmódját az újabb nyelvészet igazolta. Nem koholt képző a -nok, -nök, az -ár, -ér, a kiesinyítő -r, -ny, -ly, az -ály, -ély, -g s í. t. (Kódexeink kora előtt magyar képzéssel alakultak: pohár-nok, Fegyvernek, Solymár, vezér, lövér — lövés, sömör = szemer, vadon, bizony, gyertyán, fogoly, lapály, balog, esil-lag stb. V. ö. -nok, -nök Melich MNy. XXII, 276; -ár, -ér Me-lich MNy. XXVIII, 11—22; -ly Gombocz NyK. XLV, 1—20; -n(y), -g, -r, -ly NyH⁷ 88—89, 95—98; nincs éles határ igé-hez és névszóhoz járuló képző közt (vadász-merész, járatlan-lábatlan stb.), jogos az elvonás (besze < beszél és beszéd, átok < átkoz, mord < mordul stb.) és az ú. n. ráalkalma-zással való képzőkeletkezés.

Beható kezelésre a címül írt apróság föl hagy a honi szavak sorvasztásával, s nyelvi gondossága élösdiből a köz-nek hasznos tagjává teszi.

V. A **moly** (Triviale modernum). Ő a divat élösdije. Petéit észrevétlen rakja, csak olykor-olykor látod andalgón röpdülni s ím egy csúf napon legszebb divatöltönyödön ész-leled nyomát. Hirtelen fölbukkan s gyors munkát végez. Ma hallod először s holnap már csak őt hallod. „Veni, vidi, vici.”

Különféle formában röpköd: majd mint ízléstelen *di-rekt* (külön, kivált, épp), majd mint németes *leépít* (csök-kent, apaszt), majd mint sivár *leszögez* fenyegeti a magyar nyelv szöveteit („le kell szögezni... Az abesszin kormány... leszögezi“ P. H. 1935 nov. 21. 2b. l.). Egy-egy fölkapott mozi-és színdarabcím szólásmódjának esömörig menő nyagga-tása és ronggyá nyüvése szintén a divatmolyra vall (az „Akrobat Oh“ és utódai, a mikszáthi „Mindenki lépik egyet“ sületlen utánezatai stb. stb.). Persze molyunk is — afféle szel-lemi bogárként — egyszerre több fajtába is tartozhatik; szép számmal találni pl. sáska-moly koresokat: direkt, sofort el-intézés, szankciók stb.

A nyelvi érvek csak erőlködő tenyéresappantások a moly ellen. Egyetlen irtószer: írónkat ránevelni olyan szel-lemi előkelőségre, önérzetre, hogy magukhoz méltatlannak találják az uraságoktól levetett, molyrágta fine-fancokat.

VI. A betűző szű (Typographus logicaster).

A szű élete betűrágcsálásból áll. A fában hosszú kacs-karingókat vájkál s ezzel „tökéletesíti“, szerinte u. i. a belső részek is levegőhöz juthatnak. Így a fa szerkezete észszerűbbé válik. Ami elpusztul e miatt, az a fattyúág. Ő tehát a bogarak tudósa, ki is ’oly célszerűtlenségeket nem tűrhet, miszerint a magyar nyelv fáján kétszeres vagy fölösleges tagadás essék meg, mely is a logika szerint állítás-sal egyértelműnek lenni látszik’. — Ekkép a szű. És szorgalmas fogacskáját illetén kirágások dícsérik: „nagyobb, mint [sem] gondoltam“. — „Óva intjük, hogy meg[ne] tegye.“ — „A virágnak megtiltani nem lehet, hogy [ne] nyíljék...“ Dícsérik továbbá a böles „logikusra“ kikaeskkaringózások: „Két fiú, M. E. és F. I., fából készítették mozsarát“ (ÚjN. 1935 dec. 28., 2d), „A francia és [az] angol vezérkarok megá-lapodtak“ (u. o. dec. 31., 8.), „Kettőszázholdas bugaci birtok“ (P. H. 1935 nov. 21., 16c; hogy a gyöngébbek össze ne tévesz-szék hét = 7-tel). „Az abesszinek két olasz repülőt, *akik* kénytelenek voltak Dagaburban leszállni, megölték és lefe-jezték őket“ (ÚjN. 1936 jan. 3., 8c; ez csak világos?! Őket, azaz ugyanazokat a kettőket). „Fedetlen fejjel, meztelen *kardjával* a kezében úgy haladt át“ (Tormay C.: Az ősi kül-dött I. 83. l.; mert ki értené ma már: kardja a kezében?!).

Ezenképpen észszerűsödik a magyar fa szerkezete. Ha mi e miatt elhal, az — tudjuk — fattyúág. Még ha egész fa is. Első a logika.

VII. A házi légy (Germanismus parlamentaris et diur-nalisticus, domesticus et rusticus seu *universalis*). Végére maradt, de nem szerénységből, mert ahhoz nem ért, hanem csattanónak. Rendkívüli szaporasága és töméntelen fajtája legismertebb rovarunkká avatja. Utcán és szobában, köz-és magánéletben, reggel-este benne gyönyörködhetel. Íme egy-két fajtája: „Az abesszin lakosság csak azért *hódolt bc* [helyesen: meg], nehogy az olasz haderők legázolják őket“ (P. H. 1935. nov. 21. 2. b.) — ez szelídebb példány. Egy esí-pősebb: „Jellicoe tengernagy *közel* [= majdnem] 76 éves volt“ (u. o. 8b). „A budapesti cserkészkerület, amelyhez *közel* tízezer cserkész tartozik“... (u. o. 15a). Ez se kutya: „A 75-ik előadáshoz közeledő Három ember a hóban *még mindig* [noch immer = még most is] vonz (u. o. 16a). És Kinga *még mindig* nem [akkor sem] jött misére“ (Tormay C.: Az ősi küldött I. 122.). „Bénult szédülésében *még mindig* ott fe-küdt“ (u. o. I. 149.) — De ez már nem is legvecske, hanem bögyöly: „— Úr vitéz! = *Jövünk* — kiáltotta felszabadultan Ung“ (= megyünk; u. o. I. 147.). — Egy tucát-légy: „A harci tevékenység fokozódását várják *úgy* az északi, *mint* a déli fronton“ (ÚjN. 1935 dec. 28., 8a. l.; helyesen: mind—mind. is—is). — Eléggé számon nem tartott fajta ez: „*Egyesek*

[- némelyek; más alkalmazásban nem hiba!] Briand legjobb beszédeivel hasonlítják össze“ (u. a. dec. 31., 2b). — Komolykodó vén dongó „a nagy *horderejű* [fontos] kérdés“ (Nemz. Újs. 1936 jan. 1., 7a.) — Ezek a „körülzümögők“: „Az a szándékuk, hogy a Duce előtt *kifejezést adjanak* odaadásuknak“ (= kifejezzék, kifejezik; P. H. 1935 nov. 21., 2b), „...megelégedését fejezte ki *afölött*“ (= azért; de egyébként is: a *fölött* a helyes írás; ÚjN. 1935 dec. 28., 3a).

Íme az a példány, amely leggyönyörűbb, ösfinnugor mondatos jelzőinket sorvasztja: „Ez a *kormány által hirdett nemzeti egység*...“ (= kormányhirdette; Nemz. Újs. 1936 jan. 1., 8b).

No, de mindez csak hagyján, ők csak közlegyek, de ha az álomkór-okozó csecselégy kezd dongani! „...annak a külügyminiszternek részéről... akinek *leginkább kellene* tudatában lennie, hogy Románia... mivel tartozik“ (= leginkább tudatában kellene lennie; Nemz. Újs. 1936 jan. 1., 8a). „Mérgegzázokat alkalmaztak, amelyektől *tömegesen fulladtak meg* az abesszin harcosok“ (= t. megfulladtak; Magyarország, 1935 dec. 31, 5 ab). „Mit csináljak aztán? *Menjek verekedni?*“ (= v. menjek? u. o. 11d). „Köteles ... meggyőződni, hogy a biztonsági intézkedések *bc lettek-e tartva?*“ (= meg vannak-e tartva, megtartották-e; P. H. 1935. dec. 31, 15c). „Az eladónak nemcsak az áruval, hanem *figyelmességével is kell* a vásárló közönségre *hatni*“ (= figyelmességével is hatnia kell; P. H. 1935 dec. 29., 27a).

Mert valahogy úgy van az, hogy ha a magyar nyelv hangrendszerébe esik holmi kósza féreg, az hamar szemet szúr, s kivetik, — ha beljebb fúr a nyű, ha szóképzése, ragozása forog veszélyben, tán csak elnyögi azt is, majd megtanulják egyszer a jót, s fölszívódik a kelevény. De a mondattana maga a magyar lélek. Ha arra borul az ólomsúlyú kór, akkor vívódik a „nemzet öslelke“, mert az már a végzet. Lehet. beléoltódik a halálos álom, s ha lészen abból ébredés?!

Miféle orvosságát mondhat a nyelvész? Hisz' itt már csak egy segít. Ha mindenki, akiben az az őrlélek még dobog, végső kétségbeesett tusára kel; ha félreverjük a harangokat, hogy aki él, a bástyákra, hogy mindenki tanító legyen, szónok legyen, izgasson, tiltakozzék, küzdjön, lázadjon: — pörölje vissza a sorstól magyarságunkat. Mert nemzeti létünk lelke, biztosítéka (Erdély tanú rá!), lényege s egyetlen reménye: a magyar nyelv *bomlófélben van*.

„Ártatlan“ légyzümögések néha ezt jelentik.

M. L.

A magyar nyelv védelmében. Egyik bötintájú közírónk cikkéből szedem szemem az alábbi balcsillogású gyöngyöket. Az elszomorító írás kerekén számolva 200 rövid újságsornyi.

Országgyűlésről, képviselőháZRól a szerző kivételesen sem akar tudni: következetesen *parlamentet* (és *parlamentit*) emleget. A parlamentnek pedig természetesen *programja* van, nem *napirendje, munkarendje, tárgysora* vagy *tárgysorozata*. Így olvasunk aztán *szociális* (társadalmi) feszültségről, *modern* (mai, mostani, jelenkori) államokról, *differenciált* (magasabbrendű, fejlett, bonyolultabb) életről, *frázisos* (szólamos, szónokló) lelkesedésről, *barbár* (durva, vad) merényletről, a *valuta* (pénz, honi pénznem) védelméről. A *gyakorlottság, ügyesség* itt *technika, a fest, máz*ol — *píngál* (kétszer is!), az *egyhangú* — *monoton, a megíúsít, megsemmisít* — *paralízál*. Persze nem hiányozhat a sorozatból a *kultúra, kultúrfőlény, kultúrtörékvés* sem, nem is említve a politikát, propagandát meg a reklámot, melyeket már nehezebb helyettesíteni magyar kifejezéssel; ám ebben a cikkben ezek is pótolhatók lettek volna.

Szót szaporít és az idegen szónak ad elsőbbséget a szerző, mikor a *kezdetleges* elé odadíszteleníti a *primitív*et is („Primitív, kezdetleges államok...“). Ha már kedveli a szószaporítást, tenné magyarul ilyenképpen: kezdetleges, fejletlen, ősi... — A fogalomtévesztésre is kapunk példát: *gyűjtemény* helyett *statisztikát* mond. — Oktató példa az idegen szavak rokon fogalmakat benyelő, egyre nagyobb térre harapózó veszedelmére a cikk *revízió* szava, mely itt csak *ellenőrzést* jelent.

De a magyar szavakkal is baj van. Az *örtállót* például azért hibáztatom, mert tudálékos tárgyrágjával mondvacsinálták az *örálló* rovására. Jó lesz vigyáznunk, mert *ok-os* (logikus) elmék még kisütik, hogy így a valódi: *villámot-hárító, fátvágó, csirkéltborító, lánytnéző*, nem pedig az ,oktalan és pórias' *villámhárító, favágó, csirkeborító, lánytnéző*. — Az *iparostanonc* hivatalos szavunk ugyan, de hol volt még ez a szónymorék akkor, mikor az *inasok* már javában falaztak, ácsoltak, gyalultak, kalapáltak, férceltek, csirizlettek és inaltak szerte a hazában? — Az írók összeségét *író-társadalomnak* nevezi a cikk. Én így mondanám: *írói rend* vagy *írórend*, esetleg: *az írók rendje* vagy csak: *az írók*. A *társadalom* ugyanis különféle rend, foglalkozás együttesét jelenti: egyetemesebb fogalom mint a rend.

A *Magyarosan* hátsó borítékának belső lapján már régóta és éppen elég világosan olvasható a *-nál, -nél* németes használata elleni tilalom; mégis ebben is vét szerzőnk, mikor *tárgyalásakor* helyett ezt írja: *tárgyalásánál*. — A cikk egyik mondatából: „Amióta láttam államokat (helye-

sen: *olyan* államokat), melyeket a faj... azonossága *mellett* (talán inkább: *ellenére?*) is száz és száz (magyarán: *száz meg száz*) érdekellentét választott el...“ — „*Távol áll tőlem, hogy... lássam*“, — mondja a cikkíró, a helyett hogy így szólna: *eszem ágában sincs, eszemben sincs, szó sincs róla...* (De úgy látszik, *távol áll* a tiszta magyarság forrásaitól.) Még fülbosszantóbb németes elszólása ez: „Nem tudom, hányan *vették* már a *fáradtságot maguknak* hogy... össze számlálják.“ (Helyesen: *hányan szánták rá magukat, hányan nem sajnálták a fáradtságot.*)

Ez persze nem az egész. A 200 sor rejt még hasonló gyöngyszemeket. Tárgyi tévedés is akad a cikkben, nem is egy, nem is jelentéktelen, olyanok is, melyek könnyű sikerrel kecsegtetnék cáfolójukat. De röstellném, ha igazító soraim meghaladnák a gyomlált cikk terjedelmét. Csak okát adom még írásomnak azzal, hogy megmondom: a megrótt cikk címe: *A magyar nyelv védelmében.* (Nemzeti Ujság, 1935. nov. 17., Nyisztor Zoltán.)

*

S még csak egyet. „*Kik a nyelv megrontói?* — kérdi Nyisztor. Majd így folytatja: „Ebből a szempontból komoly aggályok és vádak merülhetnek fel s talán itt van már a legfőbb ideje annak is, hogy a nemzeti nyelv őrtállói tüzet kiáltanak.“ (Ezt maga a Nemzeti Ujság már évekkel ezelőtt megtette. Lásd: az 1930. VIII. 31-i szám *Helyes magyarság*, továbbá az 1931. V. 31-i szám *Nyelvében él a nemzet* című cikkeket.) „Amióta az irodalom és az újságírás mesterség lett, melyben sokszor nagyobb bece van a technikának, mint az ihletnek, ... olyan elemek szabadultak rá az irodalomra s lettek tanítói, pallérozói vagy példái a magyar nyelvnek, amelynek hatása a nyelvrontásban *egyenesen végzetes.*“ Csodálom, hogy nem *direkt végzetes*... — *Valóban végzetes* dolog, hogy éppen a cikkíró kérdezi: *Kik a nyelv megrontói?* *Tiszamarti (Frey) Antal.*

Szó, mint száz. Csúry Bálintnak folyóiratunkban megjelent időszerű kis cikke (Msn. IV, 153—4) érdekes adatokat közölt az egy számnév hibás elhagyására. Az utóbbi években ez a furcsa szokás szinte járványosan terjed; nemcsak efféléket olvashatunk: *falatot* kérek csak, *perc* alatt megtalálta, *fészekalj* madár, *órát* sétáltunk stb. (vö. Csúry cikkét), hanem már-már ott tartunk, hogy régi magyar kifejezésekből, szólásokból, közmondásokból is kivész ez a szerencsétlen számnév.

Nekem már évekkel ezelőtt, Mann Tamás világhírű regényének (A Büddenbrook-ház, fordította Lányi Viktor, 2. kiadás) olvasásakor feltűnt ez a különös kifejezés: *szó, mint*

száz. Első pillanatban persze sajtóhibát gyanítottam. Mivel azonban ugyanazon a lapon (I, 110) még egyszer, továbbá a 159., majd a 204. lapon újabb szó, *mint száz*-ra bukkantam, kénytelen-kelletlen beletörődtem abba, hogy a fordító tudatosan és szántsándékkal használja a régi jó kifejezés: *egy szó (annyi), mint száz* helyett ezt az újabb, „modernebb“, képtelen változatot. Arany János Nyalka huszárja még így beszél: „Hadnagy uram, megkövetem szépen, Egy szó mint száz, nem eladó nékem“, szótározva is csak ebben az alakjában találok, de hát az idő halad, s korunk, úgy látszik, túltesz Arany látomásán, mely szerint a jövőben így beszélnek majd magyarul: „Élt egyszer juhászbojtár“.

Csúry Bálint cikkével kapcsolatban fölvetődött bennem az a kérdés, vajjon mi lehet az oka annak, hogy újabban nemcsak az egy határozatlan névelőt, hanem az egy számnevet is egyre sűrűbben elhagyogatják? Úgy vélem, ez a két jelenség a legszerveesebben összefügg egymással.

Ismeretes, hogy a határozatlan névelő németes használatával („az nem egy eljárás“) mennyit vétettek és vétének nyelvünk szelleme ellen. Az iskola, a napisajtó, nyelvművelő folyóiratok ezerszer megrótták már a germanizmusoknak ezt a csúf fajtáját. Nem csoda, ha újabban mind gyakrabban az ellenkező túlzásba esnek: ott is elhagyják az *egy*-et, ahol helyénvaló volna, vagy egyenesen nélkülözhetetlen.¹ Sok iskolában valóságos hadjárat folyik az *egy* ellen. Ha valamely tanuló arra vetemednék, hogy Gyulai Pállal így beszélne: „egy nagy költő és egy jó ember húnyt el“ (Arany János ravatalánál), vagy Kosztolányival: „És akinek egy pásztor volt az apja, Az messziről egy pásztorfurulyát hall“,² az ugyancsak megjárna. Tüstént felcsattanna a tanár hangja: „miért nem kettő?!“ Ez az állandóan lecsapni kész „miért nem kettő?!“ okozza, hogy az egy szócska napjainkban indexre került: nemcsak a határozatlan névelő, hanem a számnév is. Sokszor megjártuk ezzel a szóval, tehát gyakran odva és hibát szaglászva, hibától félve tekintünk minden egy-re. Belénk rögződött, hogy az egy-gyel csinján kell bánni. Mi sem természetesebb, mint hogy sokan a hiba elkerülésének könnyebbik módját választják: egyszerűen elhagyják azt a kellemetlen, veszedelmes szót, mert akinek egyszer megégette száját a kása, az aludtتهjet is megfújja. Így jut a határozatlan névelővel együtt az ártatlan egy számnév is hasonló sorsra, a magyar stílus ügye pedig ezzel a nyelvi harakirival csöbörből vödörbe.

Hasonló eljárást figyelhetünk meg többek között a *-lag, -leg* rag esetében is. Hiába „jó ez a rag a maga helyén“,

¹ *Négyes*: Msn. I, 11 és *Szinnyei*: Msn. II, 55.

² Kártya c. hosszabb költeményének két utolsó sora.

mivel hibásan is lehet használni, vagyis használata gondot követel, „most már minden *-lag*, *-leg*-et kerülnek“.

Száz szónak is egy a vége: kegyelem az egy számnévnek! Szűnjön meg már végre-valahára ez a kóros rettegés az egy szótól! Fékezzük meg idejében az egy számnév derűre-borúra való elhagyásának pusztító járványát, különben még megeshetik, hogy hovatovább általánossá válik az efféle magyar(?) beszéd: „szó, mint száz“, „száz szónak is vége“.

Hartnagel Sándor.

A magyar á-hang veszedelme. Nyolc évvel ezelőtt a Napkeletben szóvá tettem a magyar á-hangnak elnyomorítását, s mivel azóta is félok, hogy végkép elnyomorodik, legyen szabad még egyszer erre a kiejtési rendellenességre rámutatnom. Vagy harminc esztendővel ezelőtt tünt fel nekem, hogy Budapest rikkancsai nem különböző újságokat, hanem újségeköt kínálnak megvételre. Kegyetlenül hasította a fülemet az ilyen kiejtés: Az Újség, Friss Újség. Pontosabban szólva az á helyett nem é-t mondtak, hanem zárt ě-t nyujtottak meg s ejtettek ki. Mintha a várás szót úgy ejtenők ki, mint a vérés (vörös) szót, a zárt ě-keket azonban megnyujtanók. Azóta azt tapasztaltam, hogy ez a rút á-nyávogtatás ugyancsak elterjedt és nem az alsóbb társadalmi osztályokban vert gyökeret, hanem a művelt középosztálynál. Főképp az előkelősködők, a modoros emberek között honosodott meg, akik addig is az *akadémia*, *abszolút*-féle kiejtéssel tetszelegtek. Utaztam már ilyen á-nyávogtató úriemberrel egy fülkében, aki talán már nem is tudott becsületes nyílt magyar á-t mondani. Torkát is alighanem úgy mutatta az orvosnak, hogy ě-hangot nyujtott. Hosszú úton voltam, nem bírtam ki a beszédét és egy másik fülkébe hurcolkodtam.

Sokáig azt hittem, hogy ez a torz á a rikkancsoktól indult ki. Megerősített ebben egy újságíró, aki cikkeském után felkeresett levelével. Azt írta, hogy neki is feltűnt a rikkancsoknak ez a torz kiejtése és megkérdezte egytől, miért nem mond rendes á-t. Azt felelte, hogy a hangos á jobban kifárasztja, mint a hangos é. Ennek az indokolásnak aligha van alapja, de tény az, hogy a villamos- és autobszkalauzok körében is igen népszerű a *szakaszhatér*, *végéllomás*, *étszélőhely*, *Klark Édém-tér*-féle kiejtés, tehát olyanoknál, akik gyakran ismételnék szokat, melyekben á-hang fordul elő. De mégsem a rikkancsoktól és kalauzoktól ered ez a kiejtés. Jászai Mari Emlékiratainak megjelenése után meggyőződtem róla, hogy az á veszedelme régebbi keletű. Jászai Mari 1869-ben került Kolozsvárra és az ottani szintársulatnál előde Szépné Mátray Laura volt. Róla írja a következőket: „A-t a világért sem mondott volna, mert ezt póriásnak tartotta. Atyám helyett etyémet, páva helyett pévet mon-

dott.“ E szerint Mátray Laura kiejtésében az *a* is *e*-re torzult volna, mi talán mégis Jászai Mari túlzása, de bizonyos, hogy az *á*-torzítás már akkoriban megvolt.

Elöttem kétségtelen az is, hogy az *á*-torzítás hódít és egyes családokban is teljesen meghonosodott. Jelenleg két elsőosztályos gimnazista tanítványomat igyekszem erről a nyávogásról leszoktatni. Nem egy előadónk a nagy nyílvánosság előtt terjeszti ezt a hangkorcsosítást. A színészek körében is elharapózott ez a nyavalya, és közöttük a közönségnek egyik kedvence különösen tetszik magának *é*-sített *á*-ival. Főképp akkor visszatetsző, mikor klasszikus szerepekben kiejtése stílustalanná válik. Még szerencse, hogy ez a korcs hang éneklésre nem alkalmas és énekesaink tartózkodnak tőle.

Evvel a kiejtéssel senkit se bocsátanék se szószékre, se katedrara, se dobogóra, se színpadra, se a mikrofon elé. A magyar nyelvben úgyis nagyon sok az *e*, *é*, *é* hang, minden okunk megvan rá, hogy ennek az új, torz hangnak gátat vessünk.

Kardeván Károly.

Idegen csodabogarak. E folyóirat lapjain is ismételten hosszabb tanulmányok és apró cikkek irtogatták köznyelvünk nyüzsgő élősdijeit, az idegen szavakat, mégis kénytelenek vagyunk vissza-visszatérni erre a tárgyra, mert a tisztulás folyamatának csak igen gyér jelei mutatkoznak. A magyar társalgó nyelv idegenszerűségeinek egyik legbővebben bugyogó forrása a napilapok társasági (pardon, monden) rovata. Különösen a hétfői lapok pletyka-hasábjai ontják az idegen szavakat s tetejébe igen gyakran vagy hibásan használva, vagy helytelen kiejtést tükröző, vagy felesleges, jellegzetesen félművelt helyesírással. Egyik ilyen lap hasonló rovatában találkozunk pl. a *szupézni* igével, „az előkelő klub *pokerszvit*“-jével (gyönyörű csodabogar!), mely állandóan „nyerő *passzban*“ van, és sok hasonlóképp nyegle és fölösleges társukkal, hogy a *barmixer*-féléket ne is említsük. Hiszen nem szabad túlságosan követelőnek lennünk. Ha az idegen szókkal a rovatvezető „európai“ műveltségét, s előkelő nyelvtudását akarja fitogtatni, akkor nagyot botlik, mert csak azt árulja el, hogy ha magyarul gyatrán tud, az idegen nyelvekben még sokkal gyengébb lábon áll. A *luxuriosuzsról* nyilván azt hiszi, hogy annyit jelent, mint fényűző (persze, persze, az a németnek is rossz *luxuriös* lesz a hibás), máskülönbem nem vádolna azzal egy tisztas, előkelő házaspárt, hogy *luxuriózus* (azaz bujálkodásra gerjesztő) lakást rendezett be. Az, hogy az *illuzórius* mindig *illuzórikus*, már szinte nem is meglepő. De nemcsak a latinnal áll a rovatvezető hadilábon. Szemrebbenés nélkül ír le ilyeneket: *interiőr tervező* (fr. *intérieur*, olv. kb. *eteriör*) - lakás-

tervező, *Jolie bizsuterie* (fr. *Jolie bijouterie* olv. kb. Zsoli bizsutri = „Jolie,, ékszerbolt); vajjon hogyan ejtheti ki ezeket? A már fel sem tűnő *sanzon énekesnő* (fr. *chanson* olv. kb. sászó), *garzónlakás* (fr. *garçon* olv. kb. gászó) szinte említést sem érdemel. Mindennek a koronája azonban, valószínűs „csúcsteljesítmény“ a *textilszövő*. Ezzel a gyönyörű szóval még eddig nem találkoztunk. Reméljük ezután sem.

bg.

Siek. A sokat vitatott *siel* igéhez megszületett méltó párja, a *si* főnév új többesszáma is, a *siek* (ismételten egy nagy napilapunk jan. 12-i számában). Egyelőre még szerényen, a *sík* alakkal ugyanegy cikkben váltakozva szerepel, de nem esodálnám, ha a jövőben sűrűbben látnók viszont. Ugyanebben a cikkben, melynek ezt az új többesszámot köszönhetjük, a cikkíró hölgy még egypár ilyen gyönyörű új magyar szót próbál meghonosítani az írott nyelvben is, mint *Quersprung*, *Hosenbremse*. Olyan ügyefogyott a magyar nyelv, hogy még ilyen kifejezések helyébe sem tud megfelelőt tenni?

bg.

Nyelvi tarlózás avagy magyar nyelv egy reggeli nagy lapunk (de ő csak egy a sok közül) 1935. dec. 5-i száma 4. lapján: „A nyulat például *kilogramonként* 58 pfennigért adják el Németországba *ab* feladóállomás, ami a 3.75 *kilogramos standard* nyulsulyt véve, *deviza* felárral együtt...“; „...időbe kerül, amíg az *exportőr minimálisan* egy vagonnyi nyulat vásárol össze“ (szórend: összevásárol), de időbe kerül az is, míg némely magyarul író megtanul magyarul és megtanul írni, ha csak „minimálisan“ is. Például milyen szép lenne megtanulnia egy-két magyar ragot, hogy ne kelljen „ab feladóállomást“ írnia. Aztán például beírhatná a szótárába: *standard* = átlag, szabályszerű, *exportőr* = kiszállító, *minimálisan* = legalább... No de hiszen nem olyan fontos, nem olyan fontos. Azért sokra viheti még ennek a nyelvnek ismerete nélkül is. Kivált Magyarországon.

Néhány lappal odább olvashatni Berény „pikturájáról“. Nem ugyan mintha Berény piktör lenne és szobát festene, de hát mégis. Ez a piktúra — mondja a tudósító — „nem *naturális*, hanem *esztétikai* törvényeken épül, mint ahogy a zeneiség alapja is az az *exzakttság* [így], amelyet az összhangzat [= harmónia, mert azért tud ő magyarul is], a *melódia* és a *ritmus* alatt[!] értünk“. Mármint a tudósító. Mi nem értünk, se alatt, se fölött. S amíg egyfelől mélységes megdöbbenéssel vesszük tudomásul, hogy „ez a líraiság sokszor észrevétlenül és raffinált módon lopakszik a képre“, — addig másfelől — barátja lévén a mókának — igen örülnünk, hogy a *figurák* mégis szerephez jutnak. Azt mondja u. i.:

„Érdekes, hogy amíg *tájkompozícióiban* az emberi *figura* még szerkezeti szerepet is alig kap, önálló *figurális kompozícióiban* a formák ütemes tagozottsága, a foltok nagyvonalú kezelése, a *monumentálisig* fokozza a hatást.“ Sajnáljuk, hogy nem néztük meg ezeket a figurákat, mert még így olvasva is igen jól mulattunk rajtuk. *M. L.*

Lerövidít és lemérsékel. Egy középiskolai értesítőben azt olvastam a minap, hogy „ennél a könyvnel is egészséges lenne egy nagyobb arányú *lerövidítés*“. Szó, ami szó, ennek a mondatnak is egészségére válnék, ha egy kis magyar lelket öntenénk bele, mert magyar mondatnál(!) nem nagyon egészséges, ha német észjárás szerint van megfogalmazva. De nem erről akarok most beszélni, hanem csupán azt javasolom, hogy ha már annyira benne vagyunk a *rövidítésben*, rövidítsük meg egy picinyke szótaggal a *lerövidítés-t* is, vagy ha éppen úgy fordul a dolog sorja, hogy nagyon szükségét érezzük az igekötőnek, akkor is elégedjünk meg a magyaros *mcgrövidítés*-sel. Ne szeressünk bele annyira az *Abkürzung* első szótagjába, mint az a gyár, amely ilyen hirdetéssel akar vevőket toborozni: „Új, *lemérsékelt* árak!“ *Mérsékelt* örömmel üdvözöljük az új, *lemérsékelt* árakat.

N. J. B.

Magyar nyelv, német szellem. Nyelvművelésünk megoldásra váró legsúlyosabb kérdése annak a hatalmas szellemi nyomásnak a mérséklése, mely a német szellemiség és a német nyelv felől ér bennünket.

Különösebb időszerűséget ad a kérdésnek Eckhardt Sándornak a Magyar Szemle hasábjain Egy szótáríró tapasztalatai címen nemrég megjelent figyelemre méltó tanulmánya. Hosszú évek tanulságos tapasztalatairól számol itt be Eckhardt, a szótáríró tapasztalatairól, aki talán mindnyájunknál jobban látja a hiányokat és a sebeket, az idegen szellem hagyta nyomokat. Hangsúlyozza, hogy a magyar-német szótár írója jóval könnyebb feladat előtt áll, mint pl. a magyar-franciáé. Ezt azzal a minden vonalon érvényesülő német hatással magyarázza, mely nemcsak szókészletünket, hanem fogalmi meghatározásainkat is befolyásolta. Így nyílik alkalma részletesebben szólni e hatás okairól, formáiról és következményeiről. „Van a magyar műveltségtörténet új korszakának egy sajátságos, mélybevágó szabálya s ez az, hogy minden, ami a németnyelvű külföldön szellemi téren végbemegy, szükségszerűen visszhangzik a magyar életben is valamilyen módon. A német szellemiség évszázadok óta ezer csatornán át esörgedezik, folyik, hömpölyög hozzánk Ausztriából, a Német birodalomból és saját németnyelvű honfitársaink felől. Közrejátszik itt a történelmi mult kö-

zössége, a geográfiai helyzet, műveltebb városaink lakosságának sokszor német származása, németes műveltsége, a magyar-osztrák-német kereskedelmi kapcsolatok kivételes élénksége és szabályozottsága is s nem csekély mértékben a műveltebb magyarság, nevezetesen a magyar zsidóság magyar-német kétnyelvűsége. A jómódú művelt magyar gyermek mellé már zsenge kortól kezdve szerződöttetett német leány jelentti aztán, hogy a magyar társadalom nemhogy veszélynek nem érzi ezt a minden nyíláson át beszívargó nyelvet és szellemet, hanem elsőrendű szükségletnek, melyért nagy áldozatot hozni is hajlandó.“

A történeti fejlődésben jól látja az ide vezető utat is! Az abszolutizmus óta meg egyenesen elkerülhetetlen e ropant erős szellemi nyomás. A magyar művelődés, az állami élet, stb., stb. minden vonatkozásában német talajban táplálja gyökereit. A tudós tárgyilagosságában nem tagadja el ennek a szinte minden vonalon érvényesülő hatásnak nagy hasznát sem: jórészt ennek köszönhető, hogy európai szinten maradhattunk. Ma azonban megszűnt ez okok többsége, ma már magunk dönthetnénk sorsunkról. Am, úgy látszik, kisebb gondunk is nagyobb ennél! A szaktudományok műszavai megalkotásában nem is próbálnak a saját lábukon járni: felelősség nélkül, örömmel ragadják üstökön az éppen kínáló jó *Lehnübersetzung*okat (fr. *calque*; magyarul a *tükörszó*, *tükörszólás* elnevezést ajánlja); egyszerűbb is ez, mint esetleg utána nézni, vagy — Isten mentsen — hozzáértők tanácsát kérni. — Wienező és leipzigező földrajzosaink figyelmébe a nép nyelvének bőven buzgó forrásait ajánlja. Valóságos kincses bánya biz az! Arany és Petőfi művészete nem is ismeri a cifra szürbe bagyulált német sógorokat. Nézzünk hát előbb körül a saját portánkon, mielőtt idegenbe menénk. Bizonyára akad valami itthon is „a lomtárban“.

Ez még csak hagyján! Olykor valóban komoly nehézség is adódhat az egyes műszavak megalkotásában. Ami azonban a mai „könnyű“ társalgási nyelvet illeti, szinte felháborító! Az ember szinte elfelejt magyarul az „öne vejteresz“, „mirnix“, „dirnix“, „aufsnejdoló“, „anzágoló“, „míszmacholók“ között. A társadalomnak büntetnie kellene a „fonhauz ausz“ „echt“ magyar ünneprontókat!

Baboss Ernő.

ÜZENETEK.

T. C.-nak. A *mindig* határozószót az Akadémia helyesírási szabályai szerint mindig hosszú *i*-vel kell írunk. Tagadhatatlan ugyan, hogy a magyar nyelvterület nagy részén rövid *i*-vel ejtik s e kiejtés alapján sokan rövid *i*-vel írják a szót, ámde éppen az iskola a legkevésbé alkalmas hely a helyesírást illető különvélemények terjesztésére. Aki a helyesírás egységes tanításához fűződő nagy érdekekre nincs tekintettel, gondoljon a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1922. okt. 11-én, 4250. elnöki szám alatt kelt rendeletére, amely az Akadémia helyesírási szabályait valamenyny iskolára nézve kötelezővé tette; gondoljon a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 005—3/1930. számú rendeletére, amely így hangzik: „*Mivel ebben a tudományos és a nemzeti egységet illető kérdésben a Magyar Tudományos Akadémia, mint a magyar tudomány legfőbb művelője és őre, a legilletékesebb tényező, minden olyan irányzatnak, amely a magyar helyesírás kérdésében elért egység bomlasztására alkalmas, útját kell állani. — Ezért nyomatékosan figyelmemet a Címet, hogy az 1922. évi 4250. elnöki szám alatt kelt körrendeletem értelmében csupán a Magyar Tudományos Akadémia által megállapított Helyesírási Szabályok érvényesek; minden más, bármily címet viselő helyesírási szótár és szabályzat használata és tanítása tilos.*“ — A *mindig* szó korábbi alakja *mindég*, az pedig a régiségben közönséges *mindétig*, *mindéltig* megrövidülése útján keletkezett.

Cz. S.-nak. Az idegen személynevek kérdésével behatóan foglalkozik jelen füzetünk vezető cikke. Tessék elolvasni s aztán, ha érdemleges mondanivalója van, folytathatjuk az eszmecserét. — Azért, hogy az elvi tekintetben velünk tartó napilapok is „lépten-nyomon bűnbe esnek“, ne minket, hanem őket tessék megleckéztetni. — Az „európai kultur-közösség elemi követelményeiről“ vallott nézete — ne vegye zokon — légnemű elméletieskedés; az a tétele pedig, hogy „a kis nyelveknek saját jól felfogott érdekükben is alkalmazkodni kell a nagy nyelvek eljárásához“, cáfolatra sem érdemes, elszomorítóan meggondolatlan üres szófia-beszéd.

M. F.-nek. 1. A „*férfinék* (és nőnek)“ vagy komisz sajtóhiba vagy minősíthetetlen nyelvi tudatlanság torzszülötte; ugyanígy mondhatná: *férfiék*, *férfies*. — 2. Az *odanyilatkozik* a német *sich dahin äussern* szolgai másolata; magyarul *így* vagy *úgy* szokás nyilatkozni.

P. Z.-nak. 1. A magánhangzók hosszúságát jelölő ékezetet a nagy kezdőbetűről sem szabad elhagyni. Nem kivétel az *I, Ū, Ű* sem, azaz helyesen *Irás, Így, Ūjév, Űzd* írandó és

nyomtatandó. — 2. Az egyre jobban terjedő *villanyos* éppolyan helyes, mint a *villamos*. — 3. A *rádió*-ra eddig nem sikerült nyugodt lélekkel ajánlható magyar elnevezést találnunk; a *pullover* szónak *kötött kabát(ka)* a magyar egyértékese. — 4. A becéző szóalkotások változatosságát ismerve egészen alaptalannak tartjuk azt az állítást, hogy az *apuka*, *anyuka* alak „magyartalan, zsidós képzés“.

T. B.-nak. A fölsorolt idegenek helyett ajánlott magyar szavak egytől-egyig kifogástalanok. — Mozgalmunk kezdettől fogva küzd a fölösleges idegen szavak ellen. Eleve tudtuk, hogy az éktelen járványt nem lehet egyik napról a másikra megszüntetni, de tárgyilagos megállapítások szerint szemlátomást javul a helyzet. Igazunk tudatában folytatjuk az önvédelmi harcot.

K. D.-nek. Azt kérdi, melyik a *padmaly* szó igazi jelentése: a 'padlás'-e vagy a 'padló'-e. Bizony nem csudálkozunk az első pillanatra furcsának tetsző kérdésen, mert Jókai óta írónk is egészen kényük-kedvük szerint értelmezik a szót, s az irodalom hatása alatt a köznyelv is ide-odakapkod. *Padmaly* szavunk a ‚vom Wasser unterwühlter Ort, Uferbruch, Klippe‘ jelentésű szláv *podmol* (*pod-mol*, szószerint 'aláórlés, alámosás') átvétele s ennek megfelelően emlékeinkben és a magyar népnyelvben is ilyen jelentésekben használatos: 1. ‚vizvájta üreg a vizpart, árokpart v. töltés oldalában‘; 2. ‚alámosott folyópart, függőleges folyó- v. árokpart‘; 3. ‚a sír aljában v. a pince oldalába alul vájt üreg; földbe vájt pincszerű gödör v. verem; szénaboglya alja‘; 4. ‚a kemence belsejének alsó szöglete, ahol az oldala meg a fenye összezárl. — A szót — úgy látszik — Jókai használta először 'mennyezet' jelentésben, mégpedig nyilván a hasonló hangtestű *padlás* jelentésének hatása alatt. Mások később a *padló* jelentését vitték rá át. Egyébként a nevek hasonlósága alapján történő efféle jelentésátvitel egyik elég közönséges formája a jelentésváltozásoknak.

S. S.-nak. A kért szónak megszokott köznyelvi és irodalmi nyelvi alakja *vityilló*, jelentése pedig ‚vesszőből font sövényházikó, kunyhó, szegényes hajlék‘. A rövid *l*-es változat (*vityiló*) alkalmasint ritka tájnyelvi különösség, mert a Szinnyi-féle Magyar Tájéztató is csak egy adatot idéz rá Szilágy-Somlyóról.

Sajtóhiba. A Magyarosan IV, 163. lapján az utolsó sorban *Lebensfunction* helyett olv. *Lebensfunktion*.

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

NYELVJAVÍTÁSOK.

(Első sorozat.)

Egyhangúlag elfogadta a M. T. Akadémiában 1932. dec. 13-án tartott sajtóértekezleten a budapesti napilapok képvisellete.

1. Kerüljük a magyar szóval is könnyen és jól kifejezhető *idegen szavakat*; pl. *generáció* helyett írjuk: *nemzedék*, *tradíció* h.: *hagyomány*, *dominál* h.: *uralkodik*, *organikus* h.: *szerves*, *wermut* (*vermouth*) h.: *ürmös* stb.

2. *Bécs*-et írjunk, ne *Wien*-t.

Magyar szövegből kirí a *Wien*, a *wieni*. A francia nem mond le a maga *Vienne*-jéről, sem ezekről: *Londres*, *Rome*, *Venise*. A német is ragaszkodik ezekhez: *Rom*, *Venedig*, *Mailand*, *Genua*. Miért mondjunk le éppen mi szókincsünk régi elemeiről? Használjuk ezeket az ősi városneveinket: *Drezda*, *Lipcse*, *Boroszló*, *Tübinga*, *Nápoly*, *Velence*.

3. *Jön*—*megy* közt tartsuk meg az ellentétet.

A *jön* közelítő, a *megy* távolító értelmű. Nem helyes beszéd tehát, ha az utcán azt ígérjük valakinek: Holnap *eljövök* hozzád, hanem: *elmegyek* hozzád. A német mond ilyenkor is *kommen*-t.

4. *Hoz*—*visz* közt is tartsuk meg az ellentétet.

A *hoz* közelítő, a *visz* távolító értelmű. Nem helyes tehát, ha valakinek az utcán azt mondjuk: Holnap *elhozom* hozzád az új könyvemet is, hanem: *elviszem* hozzád. A német mond ilyenkor is *bringen*-t.

5. A *-nál*, *-nél* rag használatában ne utánozzuk a német *bei*-t.

A német *bei* használatát majmolja az ilyen beszéd: A gyermek nevelésénél az a főszempont. — Helyesen: A gyermek nevelésében. — Sokszor a *-ban*, *-ben* rag, sokszor a *-kor* rag, sokszor a *közben* szó használható efféle esetekben. Valódi helyhatározó jelentésben, hasonlításakor természetesen helyes a *-nál*, *-nél*. (Kisséknél fogadás volt. Drágább az arany az ezüstnél.)

6. A *mellett* névutó használatában se utánozzuk a német *bei*-t.

Nem helyes tehát: 4% *mellett* nyújtunk kölcsönt. — Helyesen: 4 százalékra. — Jótállás *mellett* szállítjuk. — Helyesen: jótállással.

7. *Az után* használatában ne utánozzuk a német *nach*-ot.

A német *nach* is terjeszti gyökereit a magyar nyelvben: Utcaelvezetés színészek *után*, — helyesen: színészekről; Törekvés dicsőség *után*, — helyesen: dicsőségre.

8. *Az azt* használatával ne utánozzuk tárgyias igéink mellett a német *es*-t.

Fölösleges, sőt németes az *azt* odatétele ilyen esetekben: Mint *azt* sokan gondolják, mint *azt* az előttem szóló is kifejtette,

9. *Különféle* szavunkat ne szorítsuk ki a *különböző*-vel a német *verschieden* kedvéért.

A magyarnak két szava van a német *verschieden*-re: *különféle* és *különböző*. Ez utóbbit magyarosan csak akkor használjuk, ha arra is gondolunk, hogy *mástól különböző*; egyébként a *különféle* a helyes szó. Tehát ne *azt* írjuk, hogy a minisztertanács *különböző* tárgyakkal foglalkozott, hanem: *különféle* tárgyakkal.

10. *Megtart* szavunkat ne szorítsuk ki a *betart*-tal a német *einhalten* kedvéért.

A magyar ember ezelőtt mindig *megtartotta* a szavát, *megtartotta* a határidőt, vagy nem tartotta *meg*. A *betart* ilyen értelemben csak 30–40 év óta harapódzott el.

11. A *támogat*, *megtámaszt*, *feltámaszt*, *megalapoz* szókat ne szorítsuk ki az *alátámaszt*-tal a német *unterstützen* kedvéért.

12. A *lebont*, *lecsökkent*, *leszerel* szókat ne szorítsuk ki a *leépít* szóval a német *abbauen* kedvéért.

A *leépít* fából vaskarika. A magyar csak *épít*, azaz éppé, egészé tesz, legföljebb *felépít*. Ami azonban egész, ami ép volt, annak a fogyasztása csak *bontás*, esetleg *csökkentés* lehet, de nem *leépítés*.

13. *Elkészni a vonatról*, *lekészni a vonatról*, *elszalasztani a vonatot* szólásainkat ne szorítsuk ki a *lekészni a vonatot* szólással német mintára (*den Zug versäumen*).

14. *Kegyelem a -lag, -leg ragnak!*

Most már minden *-lag, -leg*-et kerülnek, pedig jó ez a *rag* a maga helyén; nem kell kiirtani. *Valószínűen* mást is jelent, mint *valószínűleg*. Maradjon meg: *valószínűleg, állítólag, illetőleg, mulólag, futólag* stb; ellenben kerüljük e *ragnak* az *-i* képzővel való összekapcsolását, mert ez a német *-lich* végű szók utánzása: *levélileg, törvényileg, jegyzőkönyvileg, bíróilag* stb.

V. ÉVF.

1936. MÁRCIUS-ÁPRILIS

3-4. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Lap
<i>Zolnai Gyula:</i> Idegen szavaink és a nyelvújítás — —	41
Kisebb közlemények.	
<i>Sz. E.:</i> Természetes, magyaros beszéd — — —	53
<i>Ns. Ihász Ferenc:</i> A testedzés nyelvének magyar- talanságai — — — — —	54
<i>N. J. B.:</i> Maga elé gondolkozva — — — — —	56
<i>Z. Gy.:</i> Ferde szórend — — — — —	56
Heveny — — — — —	57
<i>F. E.:</i> „Fotobarátom expozíciói“ — — — — —	57
<i>Medgyes Albert:</i> Végigcsinálni — — — — —	59
<i>Hartnagel Sándor:</i> Szórendi csodabogár — — — — —	60
Macspanyöször — — — — —	60
<i>Trencsény Károly:</i> Fogalomzavar — — — — —	61
<i>Bakó Elemér:</i> Botrányos magyarság — — — — —	61
<i>Papp Vilmos:</i> Fokozás — — — — —	62
<i>B. D.:</i> Prémia — — — — —	62
Üzenetek — — — — —	63

TUDNIVALÓ.

•

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

•

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.

Válasz Csorba Ferencnek *Nyelvünk és a nemzeti szellem*
című füzetére.*

A mondott címmel egy 39 lapra terjedő füzetke jelent meg Csorba Ferenc ny. államtitkártól, amely mind céljánál és alapgondolatánál, mind részleteiben mutatkozó számos és súlyos tévedéseinél fogva egyenesen kihívja a bírálatot.

1. A szerző annak fölemlítésével kezdi, amit egyébként csak a lapokból tudott meg, hogy a Nyelvművelő Bizottság a *kisszakasz* nevéül a *hatos* szót, a *turista* és *turistaság* magyar kifejezésére pedig a *természetjáró* és *természetjárás* szókat ajánlotta, de mind a két esetben „süket fülekre talált“, és hogy ugyanilyen sors érte a Bizottság egyéb szóajánlásait is, úgymint a *ródl* helyett a *szánkó*-t, *infláció* helyett a *pénzpuffasztás*-t. E megállapítása alapján nyomban kijelenti, hogy az Akadémiának „a szavak tekintetében ma már alig lehet egyéb feladata, mint hogy nemzeti életünk e kincseit összegyűjtse és nyilvántartásba vegye.“ Arról a több oldalról és egyre sűrűbben és sürgetőbben fölhangzott kívánságról, amely nyelvünk újabban tapasztalt romlásával szemben éppen Aka-

* *Nyelvünk és a nemzeti szellem*. Irta: szakátsi Csorba Ferenc ny. államtitkár. Budapest, 1935.

démiánknak közbelépését és irányító szereplését várta, tisztelt szerzőnknek sejtelve sincs.¹ Ő homokba dugott fejjel a nyelvet ma is „szerves alkotmány“-nak nézi és úgy véli, hogy a nemzeti léleknek benne kifejeződő titokzatos működését „semmi sem pótolhatja, és így az akadémia legkiválóbb tagjainak kigondoló tevékenysége sem“ (3. l.). Nem tudja, hogy a nyelv nem önállóan létező valami; hogy nem egyéb, mint az emberi hangokkal való gondolat kifejezésnek nemzetek szerint különböző szokásaiból időről-időre kialakuló rendszer, amely zárt egységnek sem tekinthető, mert folyton változik, bővülő meg fogyó, módosuló és átalakuló fejlődést mutat; hogy fejlődésében a beszélők közösségének minden egyes tagja részt vesz; hogy egyiknek-másiknak kifejezésmódja befolyással lehet a többiek beszédmódjára; hogy jeles írók és nevezetes közéleti emberek írásmódja és beszédpéldája a részletekben az egész nyelvi társadalomra módosító hatást tehet; s hogy ilyen hatásokat az irodalmi nyelvek fejlődésében másutt is, nálunk is jelentékeny számmal mutathattak ki a nyelvtörténet kutatói. Ha mindezt tudná, nem állíthatná, hogy „a szót mindenki csinálja és senki sem csinálja“, s hogy „az akadémiának hivatása... a szavakat illetőleg... legfelebb abban állhat, hogy a néplélek kohójában már kiforrt szót propagálja“ (3. l.). Hiszen a jeles írók, költők és szónokok öntudatlanul is egyre újabb meg újabb szókat, kifejezéseket és fordulatokat alkotnak, amelyek, ha életrevalók és tetszetősek, mások írásaiba és beszédébe is átmennek és közhasználatúvá lesznek. De nemesak öntudatlanul, hanem tudatosan is alkothatnak az írók szókat és kifejezéseket, és egész sereg olyan elfogadott szavunk van, amelynek gazdáját is ki tudjuk mutatni. Elég erre

¹ E főlészóalásokról s a Bizottság föllállításának előzményeiről mindenkinnek tudomása lehet, aki folyóiratunkat ismeri és olvassa (l. Msn. I, 16. és köv. ll.).

nézve a Nyelvújítás Szótárára hivatkozunk. Nem látjuk-e ma is, hogy a tudomány művelői a maguk megállapította új fogalmaknak, a föltalálók találmányaiknak, a gyárosok gyártmányaiknak nyomban nevet is adnak? S amit így az író, a tudós, a föltaláló és a gyáros megtesz és joggal megtehet, ahhoz éppen csak a jeles írók és tudósok testületének, az Akadémiának ne volna joga, mint ahogyan szerzőnk véli?

Más kérdés: elfogadja-e a nyelvi társadalom a Nyelvművelő Bizottság szóajánlatait vagy nem, és hogy mi az oka a szóajánlások kevés sikerének? Ám ha némely szók elfogadásától a nyelvközösség vonakodik is, lehet-e e miatt az egész igyekezet fölött pálcát törni? Nem foglalkozom most bővebben ezekkel a kérdésekkel, csak arra mutatok rá, hogy a Nyelvművelő Bizottság föladata nem merül ki pusztán a szóajánlásokban, amelyek megszokott és általánosan elterjedt idegen szókkal szemben valóban nehezen is vihetők keresztül, és csak azt hangsúlyozom még, hogy a fölhozott sikertelen javaslatok egyáltalán nem adnak alapot arra a fölfogásra, amelyet a szerző e füzetében kifejteni igyekezett.

A röpirat ugyanis azt mondja tovább: „A multban a nyelvújításnak túlzásai révén sok hiba történt. Sok oly beavatkozás, amely a nyelv szerves [!] életével össze nem fér. Viseljük is ennek gyászos következményeit abban, hogy *nyelvünk az európai műveltségnek számos fogalmát kevésbbé jellegzetes, kevésbbé megfelelő szóval fejezi ki, mint bármely más európai nemzet*“ (3—4. l.).¹ Erre a tételre már itt meg kell jegyezmem, hogy második részét — mely szerint minden más európai nemzet nálunknál jellegzetesebben és megfelelőbben fejezné ki az európai műveltség számos fogalmát — a szerző elfeledte bizonyítani. A tétel első részének megkísérelt bizonyítása pe-

¹ A dült betűs részt a szerző is ilyen módon adja nagyobb nyomattal kedvéért.

dig merőben hibás és elfogadhatatlan fölfogáson alapszik, amint mindjárt látni fogjuk. A szerző aztán így folytatja, füzetkéjének célját is kifejezve: „Jelen tanulmányomat, a jövő érdekében, azért teszem közzé, hogy előmozdítsam tőlem telhetőleg, teljes eltávolodásunkat attól a hibás úttól, mely ide vezetett“ (4. l.). Ezt a hibás utat szerinte a nyelv szerves életével össze nem férő beavatkozások, a nyelvújításnak ‚túlzásai‘ jelentenék. Tovább pedig azt mondja: „Arra törekszem, hogy e munkálatom [!] révén a most mondottak — amiknek igazságát, tudom, ma mind többen [?] érzik — minél nagyobb és szélesebb körü világitásba jussanak és hogy így e hazában minél nagyobb megértésre találjon az, hogy *mai szókincsünk gazdagítása és alakítása tekintetében nemzeti szellemünket kizárólagos uralkodó szerep illeti*“ (4. l.).¹ Ez utóbbi tételt bizonyítani sem kell, hiszen világos (a szerző kifejezés módjánál is világosabb), hogy szókincsünk gazdagítása és alakítása csak a nemzeti szellem vezérlete alatt történhetik. Hogy mi és milyen ez a *nemzeti szellem*, — erre a kérdésre a feleletet mindenekelőtt a szerzőnek itt következő megállapításaiból olvashatjuk ki: „Az idegen szavak t ö m e g e² — így *entente, dreadnought, munició, rekvirálás, infláció, devalváció, valorizálás, valuta, deviza, defaista* [olv. defaitista], *pacifista, mentalitás, szanál, orientáció, irredenta, agrár, traktor, elevátor, polo, golf, proletár, burzsoá, automobil, soffőr, defekt, fonográf, film, rádió, manikür, pedikür*, stb. — immár minden nehézség nélkül hatolnak be nyelvünkbe és közülük egyik másik [így] ősi szavainkkal versenyző sorba helyezkedik.³ Sőt annak is tanui lehetünk, hogy oly idegen szavak, amelyekről azt hittük, hogy fölöttük a nyelvújítás szavai már rég diadalt arattak — így pld. a *kurzus*, a *kurír*, a *reparáció* vagy a *revízió* — újból feltámadnak s írjukból és minden ellenállás nélkül [?!] szerephez jutnak. Kétség-

¹ Az aláhúzás ezúttal tőlem való.

² A ritkítások mind tőlem valók. — ³ Melyek volnának ezek?

telenül új iránnyal állunk szemben, amely kaput és teret kíván nyitni az idegen földön támadt szavaknak“ (6. l.). Ebben áll tehát a szerző szerint a *nemzeti szellem*, amelyet mai szókincsünk gazdagítása és alakítása tekintetében „kizárólagos uralkodó szerep“ illet meg. És célkitűző bevezetése záradékaul a „ny. államtitkár“ úr — a nélkül, hogy e *nemzeti szellemnek* a nyelvújításon való ilyen diadala és a deák szóknak hozsannával fogadott föltámadása örömeire a címlapon *penzionált státuszszekretárius*nak nevezné magát — még hozzáteszi: „Az Akadémia pedig — amelynek oly nagy érdeme van ez uralkodó trónra jutásában — ma már csak ennek íródiákja lehet“ (értsd: ma már csak íródiákja lehet ennek, t. i. a kizárólagos uralkodó szerepre hivatott nemzeti szellemnek). A szerző szerint tehát az Akadémia a nyelvűvelés ügyében tegye ölbe a kezét; szemlélje nyugodtan, hogy az örömmel üdvözölhető „új irány“ kapuján át miként özönlenek be nyelvünkbe „az idegen földön támadt szavak“; üljön ünnepet azért, hogy a *tanfolyam* helyett a *kurzus*, a *jóvátétel* helyett a *reparáció*, a *fölvizsgálás* helyett a *revízió* stb. „sírjuktól föltámadnak“ (a *reparáció* csak álhalott volt, mert *suszt*ereink azóta is *reperáció*kat végezgettek), és „minden ellenállás nélkül szerephez jutnak!“ Az Akadémia, amelynek a nemzeti szellem „trónra jutásában“ „oly nagy érdeme van“, ma elégedjék meg az íródiák szerepével; mint ilyen nyugodtan jegyezze föl, hogy a *nemzeti szellem* a nyelvújításnak „diadalt aratott“ szavait újabban pusztulni hagyja; nyugodtan jegyezze föl azt is, hogy az állítólagos *nemzeti szellem* örömmel fogadja olyan deák szavak föltámadását, amelyek nagy száma miatt egykor, Kazinczyék korában, szegyenkeztünk, amelyeket mint nyelvünk szegénységének és gyámoltalanságának tanúit eredetiekké helyettesítettünk, s ezáltal nyelvünket nemzetibbé tehattük. Az Akadémia mint egyszerű íródiák írja krónikájába tárgyilagosan azoknak a szép, kifejező és eredeti szavainknak idegen szókkal való

fölcserélődését, amelyeket több mint egy századon át jeles költőink és nagy íróink használtak!

Bizony-bizony nagy sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a szerző a Nyelvművelő Bizottság folyóiratát — amint látszik — egyáltalán nem olvasta, hogy a Bizottság elveiről, fölfogásáról, törekvése céljáról és hatásáról közvetlenül semmit sem tud, csupán annyit hallott félfüllel, hogy a *kisszakasz* neve nem lett *hatos*, hogy a *turista* magyarítására hiába ajánlottunk *természetjáró*-t stb. Mink tehát a szerző füzetkéjének megjelenése előtt három éven át hiába panasztunk el eredeti szavainknak fokozatos pusztulását, fölösleges idegen szókkal való fölcserélődését, szükségtelen idegen szóknak egyre fokozódó térhódítását; hiába mutattunk rá arra, hogy nyelvünk ezen újabb fejlődési irány következtében eredeti jellegét egyre jobban elveszíti s maholnap valóságos nemzetközi keverékké válik; hogy amerre csak tekintünk, mindenütt egy-egy jó magyar szónak mellőzésével és latin vagy nemzetközi kifejezésre való fordításával találkozunk; s hogy ezt a *nemzetietlen irányú* nyelvfejlődést nem lehet közömbösen néznünk. Hiába mutattuk be ezt az egészségtelen fejlődést a példák egész seregével, és hasztalanul hangsúlyoztuk a benne lappangó komoly veszedelemet!¹ A szerző mindezen fölszólalásainkról és panaszainkról tudomást sem véve, hozzá mer nyúlni a kérdéshez; örömet leli az idegen szók beözönlésének új irányában, abban a jelenségben, amely bennünket nagy aggodalommal tölt el, sőt egyenesen megtagadja tőlünk a jogot

¹ Lásd: *Van-e szükség nyelvújításunk irányítására?* című cikksorozatnak következő részeit: Msn. III, 66—75, 89—114 és 129—146. (E tanulmányra az alábbiakban *VSzNyI.* rövidítéssel hivatkozunk; az utána tett törtszámnak számlálója a Msn. lapszámát, nevezője pedig az értekezés különnyomatának, v. i. a Nyelvművelő Füzetek 2. számának a lapszámát jelenti.) Előzőleg pedig lásd a *Miben áll a mi küzdelmünk az idegen szók ellen?* című cikket (Msn. II, 97—100), továbbá a *Vermut-féle nyelvfejlődés* (uo. I, 105—113) és a *Domborműből relief* (uo. III. 51) címűeket is.

is, hogy nyelvünk nemzeti jellege érdekében ez ellen a veszedelmes irány ellen küzdelmet kezdhessünk. Ha a szerző ennek a nyelv-művelési kérdéssel foglalkozó művének megírása alkalmával figyelembe vette volna mindazt, amit a nyelv-művelésre vonatkozólag a mi folyóiratunkban olvashatni, lehetetlen, hogy fölfogása és álláspontja meg ne változott volna, és bizonyára nem tévelyedett volna olyan nézetek és tételek hirdetésére, amelyek alaptalanságukkal megütközést keltenek, nemzetietlenségükkel pedig valóssággal megdöbbenek.

.Ilyen elfogadhatatlan tétele az, hogy az Akadémiának „a szavak tekintetében ma már alig lehet egyéb föladata“, mint ezek összegyűjtése és nyilvántartása. A szerző nem veszi figyelembe, hogy az Akadémia eszméje nálunk éppen a nyelv művelése céljából is fakadt és ezzel a céllal mindig kapcsolatban is állt; hogy az Akadémia egyik igen régóta működő bizottságának, a Nyelvtudományi Bizottságnak az irodalmi nyelv ellenőrzése is mindig föladatai közé tartozott; hogy e föladat céljára az Akadémia 1872-ben megindította a *Magyar Nyelvőr* című folyóiratot, amelynek egyik rendeltetését már a neve is mutatja; hogy ez a folyóirat a szükségtelen idegen szók ellen állandó küzdelmet folytatott (ennek a harenak egy pár bizonyosságát is idéztem, l. VSzNyI. 71/9, 93/17); hogy a Nyelvtudományi Bizottság 1900-ban „a szükségtelen idegen szavak elkerülésére“ kiadatta a *Magyarító Szótár*-t; s hogy végül e bizottság kebelében az irodalomnak egyre sürgetőbb kívánságára 1931-ben Nyelv-művelő Szakosztály alakult, amely Nyelv-művelő Bizottság néven csakhamar külön szervvé formálódott. Történhetik-e mindez, ha Akadémiánk nem érezné kötelességének a nyelv-művelés irányítását is, és ha maga az irodalom is nem az Akadémiától várta volna e téren a vezető szerepet? Ha pedig az Akadémia a nyelv-művelés irányítására hivatva van, sőt ezt kötelességének is tekinti, meg lehet-e tőle tagadni azt a jogot, hogy nyelvünk törzsökös sajátágainak védelmén

kívül eredeti szókincsünkön is örködjék, hogy íróinkat és művelt társadalmunkat az eredeti szók megőrzésére és nagyobb kedvelésére buzdítsa, és hogy rámutasson arra a veszedelemre, amely nyelvünket az idegen szók hajhászása következtében érheti. Világos tehát, hogy Akadémiánk föladata nem szorítkozhatik a szóknak csupán öszszegyűjtésére és nyilvántartására, mint ahogyan szerzőnk gondolja (3. l.). A nyelvhasználatba való erőszakos beavatkozás, valamint a mesterkélts és túlzó nyelvújítás, amiket a szerző joggal nevez „hibás útnak“, megnyugtathatjuk: távol áll a Nyelvművelő Bizottságtól.

2. A *nemzeti szellem* fölfogására nézve azonban nagy ellentét választ el bennünket a szerzötől. Ő ugyanis, több megjegyzéséből kitetszőleg, abban látja a nemzeti szellem megnyilvánulását, hogy „az idegen szavak tömege... immár minden nehézség nélkül“ hatol be nyelvünkbe, s hogy a nyelvújításnak „diadalt aratott“ szavai helyébe is újból a régóta nem használt idegen szók támadnak föl, „és minden ellenállás nélkül [?] szerephez jutnak“ (6. l.)! Egy helyen nem átallja egész világosan és határozottan, sőt nagyobb nyomatékosság kedvéért dült betűkkel szedve, így nyilatkozni: „*A nemzeti szellem* — a nyelvtani és mondattani szabályok¹ körzetén kívül és felül — *mindenek fölött a kiejtésben, hangsúlyozásban és asszimilálásban él*“ (27. l.). Vajmi szerény igényű a szerző a nemzeti szellemmel szemben, hogy az önálló alkotásnál, a fogalmak eredeti módon való megnevezésénél a pusztán kiejtés- és hangsúlyozásbeli áthasonítással járó átvételt magasabbra értékeli! Más helyen meg, ahol az idegen szók és a szerinte „kevésbbé kifejezésteljes“ eredeti szavak küzdelmében amazoknak támogatását mint „aggályosnak“ nem tartható ajánlja, azt is megjegyzi, hogy ezzel a támogatással a nemzeti szellem alkotó (szerinte természetesen *konstruktív*) tevékenységét juttatjuk érvényre, „ami még a

¹ Nem tudja, hogy a *nyelvtani szabályokban* benne vannak már a *mondattaniak* is.

forradalmi időkben elsöpört értékeket is visszaállítja“ (24. l.), „forradalmi időkön“ a nyelvújítás korát, „elsöpört értékeken“ pedig az akkoriban eredeti szókkal pótoltt idegen szókat értve.

A *nemzeti szellemnek* ilyen fölfogásában szerintem súlyos és végzetessé válható tévedés van. A mai nyelvfejlődési irány — a szerzőtől örömmel fogadott „új irány“ (6. l.) — valóban az idegen szók kedvelésében áll. S ha valamely kornak gondolat- és érzésvilágát, szavait és tetteit, egy szóval egész *irányát* nyomban *nemzeti szellemnek* tekinthetnők, akkor a szerzőnek látszólag igaza is volna. Ámde az irányokat értékelnünk is kell a nemzet eredeti jellege, a multhoz való viszony és a jövőbe való előre látás szempontjából. És ha valamely irányról — ez esetben a nyelvsvokás irányáról — azt látjuk, hogy a nemzet eredeti jellegét rontja, multjához hűtelen s jövőjére nézve veszedelmet jelent, szabad-e azt az irányt *nemzetinek*, *nemzetiesnek* tekintenünk? A mi nézetünk az, hogy a nyelvfejlődés mai iránya, amelyet a szerző örömmel fogad, *nemzetietlen*, mert a magyar nyelv eredeti jellegét veszélyezteti. Az iránynak veszedelmére a példák egész tömegével mutattam rá VSzNyI. című tanulmányomban, s ezeket nem ismétélhetem meg. Az ott fölsorolt példák tanúsága szerint az idegen szók szertelen beözönlése és elhatalmasodása is ilyen veszedelmes nemzetietlen jelenség. Egy másutt megjelent cikkemben, amelyet a szerző, úgy látszik, szintén nem ismer, a *nemzeti öntudat szunynyadásának* mondtam azt, hogy „mind több és több *eredeti magyar szavunkat hagyjuk kipusztulni*, hogy *egyre nagyobb arányban hozunk divatba idegen szókat* olyan fogalmakra, amelyeket *eddig magyar szóval tudtunk kifejezni*, nem gondolva meg, hogy eredeti szavainknak idegenekkel való szükségtelen fölcserélése *nyelvünket lassanként kivetkőzteti a maga jellegéből*“.¹ A szerzőnek ezek-

¹ Lásd *Nemzeti öntudat a nyelvben* című cikkemet a *Pesti Hírlap Nyelvőré*-ben, 38—42. l.

ról a megállapításokról s a kérdésre vonatkozó és főntebb elősorolt többi fölszólalásokról is kötelessége lett volna tudomást venni, s ha velük egyet nem érthet, meg kellett volna a mi fölfogásunkat érvekkel cáfolnia.

Az idegen szók beözönlése és a nemzeti szellem közötti viszonyra vonatkozólag fölfogással nem állok egyedül. Csak két német műből idézek, amelyek éppen az idegen szók kérdésével foglalkoznak. Az egyikben azt olvassuk, hogy az idegen szók legbujábban a nemzeti tehetlenség és közönyösség idejében burjánzanak föl, és viszont a nemzetiesség föllendülésével együtt jár a nyelv tisztaságára való törekvés.¹ A másik mű szerzője azt mondja: a politikai gyöngeség szakaiban az idegen befolyásoknak tág kapu nyílik; és: valamely népnek fölvevő képessége a kívülről jövő művelődési és nyelvi befolyásokkal szemben sokkal kisebb az önmagával való megelégedés korában, mint olyankor, amikor gyöngének érzi magát.² Ezek a megállapítások is a mellett szólnak, hogy az idegen szók mértéktelen divatját nem tekinthetjük a nemzeti szellem igazi megnyilvánulásának. És hogy az utóbbi idők nemzeti szelleme nálunk nem éppen kifogástalan, arra legyen elég két jelesünk nyilatkozatára hivatkoznom. Ferenczi Zoltán 1914-ben a Petőfi-Társaságban tartott megnyitó beszédében így panaszkodott: „Irodalmunkban a nemzeti érzés, a hazafias lelkesedés, a nemzeti lélek visszatükröződése ez idő szerint hanyatlóban van.”³ Az utóbbi években pedig Raffay Sándor püspök egy fővárosi bizottsági ülésen így fakadt ki: „Nálunk a nemzeti öntudat rongyolódott le legjobban, sokkal jobban, mint a határaink.”⁴

A nemzeti szellemnek szerzőnk szerint való fölfogá-

¹ Lásd K. Haym: Was ist von Sprachreinheit und Sprachreinigung zu halten? (Lipsee, 1910.) 21. l.

² L. Elise Richter: Fremdwortkunde (Lipsee, Berlin, 1919.) 72. l.

³ Budapesti Szemle CLII, 292.

⁴ L. Budap. Hírl. 1921. dec. 7, 3. l.

sára nézve idéznem kell még a füzetnek két megütközést keltő helyét. Az egyik így szól: „Mindinkább *ritkább jelenség lesz* az is — ami különösen a nyelvújítás első szakában napirenden volt — hogy rég meghonosult családok idegen hangzású neveiket magyar hangzásúval akarják felcserélni. Most már inkább oly eseteket látunk, hogy oly családok, amelyek a változtatást megtették, *ismét nem magyar hangzású régi nevüket akarják visszaszerezni* — és *ebben senki sem lát többé hazafiatlanságot*“¹ (6. l.). Én csak egy esetre emlékezem, hogy t. i. egy kiváló jogtudósunk évtizedeken át viselt és fénnel bevont magyar nevét 1902-ben eredeti német nevére visszacsérélte. De emlékszem a kínos föltűnésre is, amit ez a tette az egész magyar társadalomban keltett. Hogy az idegen névre visszatérésben — amire több példát nem tudok — állítólag nem látunk már hazafiatlanságot (valami nem helyénvalót mégis csak láthatunk benne!), azt nevezhetjük ugyan az „új szellő erejének“, de a nemzeti szellem megerősödésének semmi csetre sem. Még megütközéskeltőbb a másik megjegyzés, amit az erdélyi szászok lakta vidék helyneveinek megmagyarosításáról mond a szerző. Abból az egyébként is helytelen tételéből indulva ki ugyanis (amiről majd külön szólok), hogy a szók alakulásának legfőbb tényezője a fogalomnak a szóhoz rögződésében áll, nem átallja ezt jegyezni meg: „Ezért *volt jogos*² az erdélyi szászok elkeseredett felzúdulása, mikor régi helységneveiket megmagyarosították. Ez 700 esztendő történet által megszentelt érzelmek erőszakos megbántása volt“ (35. l.). Azok a német helynevek tehát a szászok szerint 700 éves multra tekinthettek vissza. Magyarország azonban ősi helyneveivel együtt több mint ezer éve a miénk, s a magyarságnak mint államalkotó nemzetnek — ha addigi közömbösségében némely helységekre nézve nem élt is vele — mindenkor és így az ezredév végén is kétségkívül megvolt a maga ter-

¹ Az aláhúzások tőlem valók. — ² Az én aláhúzásom.

mészetes joga az eredeti névadásokra. Lám a területeinken osztózkodó cseheknek, oláhoknak, szerbeknek stb. első dolguk volt valamennyi ősi helynevünket a maguk adta nevekkal (Bratislava = Pozsony, Cluj = Kolozsvár, Novi Sad = Újvidék stb.) fölcserélni!¹

A szerző fölfogásával szemben tehát az a véleményünk, hogy az idegen szók beözönlése elé minden válogatás nélkül való kaputárást, a fogalmak eredeti szókkal való megnevezésének jogáról minden kísérlet nélküli lemondást és a már használatban volt eredeti szóknak idegen szókkal való szükségtelen fölcserélgetését éppenséggel nem tekintetjük a nemzeti szellem igazi megnyilvánulásának.

Zolnai Gyula.

¹ Itt igazítom helyre a szerzőnek egy olyan fölületes idézetét, amely szintén a helynevek kérdésére vonatkozik, és amely Tisza István emlékéit jellemével ellenkező világításba állítja. Erre a súlyosan bántó tévedésre is csak elfogult álláspontján való rövidlátása ragadhatta az író. Ezt mondja ugyanis: „A helységnevek magyarosításáról [így] szóló törvény megalkotójának, báró Bánffy Dezsőnek utóda, gróf Tisza István 1915. évi március hó 18-án azt írja Cholnoky egyetemi tanárhoz írt levelében: «Az egész világ előtt neveltségessé válunk a helységnevekkel követett gyerekeskedésünkkel.» Tisza István e mondásában az érvényesülő új közfelfogásnak volt tolmácsa' (6—7. l.). Az idegen szók áradatát s a magyarosított családnevek visszaváltoztatását helyeselő előzmények, meg „a helységnevek magyarosításáról szóló“ törvényre hivatkozás után bizonyára minden olvasó azt véli, hogy Tisza István idegen hangzású helységneveinknek azt a magyarosítását tartotta volna neveltségessnek, amelyet a szóbanforgó 1898. évi IV. törvény cikk alapján az Országos Községi Törzskönyvbizottság javaslatára vitt végbe a kormány. Már a törvényt is fölületesen és hibásan nevezi meg a szerző, mert annak föladata a helynevek egységes rendezése és törzskönyvezése volt, nem pedig a megmagyarosítása, bár e rendezéssel kapcsolatban természetesen és jogosan sok magyarosítás is történt, azonban, ahol szükséges volt, a történeti szempont figyelembe vételével. Az eljárást Tisza azért sem mondhatta gyerekeskedésnek, mert ez az ő kormányzása alatt is folyt. Idézett megjegyzése nem a helynév-magyarosításokra, hanem a *wienezés*, *leipzigezés* magyartalan divatjára vonatkozott, hiszen Tisza István a magyaros *Bécs*, *Lipcse* stb. helynevek védelmére 1905-ben miniszteri rendeletet is adott ki (l. MNy. XXVII, 258). A célzatában így félremagyarozott levél szószerint megjelent 1926-ban *Gróf Tisza István Összes Munkái* között (4. sorozat. III. k. 176. l.), és olvasható a Magyar Nyelv ugyanazon évi folyamának 364—365. lapján is.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Természetes, magyaros beszéd. A helyes és szép magyar beszéd leghivatottabb iskolája a színpad és a rádió. Kivált a rádióknak, s a rádióban is a bemondóknak, ezer alkalma van arra, hogy hozzászoktassa a közönség fülét az ízes, értelmes, kellemes magyar beszédhez. Ugyanennyi alkalma bizonyos helytelenségek, modorosságok meggyökereztetésére is. Ezek közül óhajtanék itt kettőt szóvá tenni.

Ha nem csalódom, Hegedűs Gyula, de mindenesetre a szavaló modort kiszorító, természetes színjátszás iskolája honosította meg színészeink között azt a szokást, hogy nem a névelő előtt, hanem a névelő és a névelővel ellátott szó között tartanak a beszédben szünetet. Nem az *és* előtt, hanem az *és* meg az utána következő szó között. Nem a *hogy* előtt, hanem a *hogy* után. Korunkban a művészet hű valóságábrázolásra törekszik, s a színészek nyilván úgy gondolkoznak, hogy a beszélő bizony igen sokszor nem tudja még, milyen szavakkal fogja befejezni mondatát, mikor már azokat a folytatást kívánó apró szócskákat — az *a*-t, az *és*-t, a *hogy*-ot — nyugodtan kimondta. Eljárásuk hatásos és művészi lehet, de persze csakis addig, amíg nem merevedik gépies modorra és nem szorítja ki helyéről teljesen a logikai szempontból jogosabb másikkajta szólamalakitást.

A valóság ugyanis — valljuk meg — az, hogy nincs a világon senki, aki *minden egyes esetben* csak az *a* meg az *és* kimondása után állna meg töprengeni, hogy vajjon mit is akar ő tulajdonképpen mondani, — kivéve némely rádió-bemondókat, akik pedig a szövegüket olvassák. Az ilyen beszédet hallva azt hinné az ember, hogy a magyar határozott névelő nem is a rövid *a* vagy az ugyancsak rövid *az*, hanem az a bizonyos hosszú *a*, amely művelt köznyelvünkben önállóan nem is szerepel, hanem legfeljebb csak alkalmi megnyúlásban. (A szóbanforgó szünetek t. i. nem a hangadás megszakításában, hanem az említett szócskák megnyújtásában állnak.)

Persze, hogy örülünk, ha a felolvasók a szabad előadás friss, eleven hatására pályáznak. Csakhogy egyrészt: az elevegenségnek nincs nagyobb ellensége, mint a megdermedt modor, azután meg: az alkalmosság is szempont. Mire jó és miféle sikerrel kecségtet, ha csakugyan azt a benyomást akarják kelteni a hallgatóban, mintha a bemondó azon frissiben gondolná ki és fogalmazná meg azokat a jó hivatalos körmönfonsággal megszerkesztett távirati jelentéseket „aaa két állam kormánya között folyó tárgyalások anyagát képező ééés... egyelőre függőben hagyott kérdések küszöbön

álló előkészítéséről"? Az efféle szövegek megértését az illetéktelenül odatolakodó színészi becsvágy nemhogy megkönnyítene, hanem inkább zavarja.

Ugyancsak a rádióval kapcsolatban vetődik fel az idegen nevek hangsúlyozásának a kérdése. Megoldására — egyedül — nem érzem magam illetékesnek, csak megemlítem, jelezve a magam, jobban mondva: a nyelvérzésem álláspontját. Szóljanak hozzá mások is.

Hiába hallok akárhányszor, ma is ízetlen előkelődésnek érzi a fülem, ha a rádióban Laval francia államférfit és Mussolini olasz miniszterelnököt emlegetnek. Beszéd közben a legműveltebb és az idegen nyelvek hangsúlyszabályaival tökéletesen tisztában levő embereknek sem jut eszükbe Laval-t, Mussolini-t vagy MacDonald-ot mondani. Ez valósággal megbolygatná, erőszakosan megakasztaná a magyar mondat természetes hullámvázát. Ami az idegen nevek hangjainak a képzését illeti, a művelt ember természetesen törekszik a „hiteles“ kiejtésre, de még ebben is mértéket tart, aligha ejti pl. Schiller-t Schilla-nak, de hangsúlyozás dolgában aztán — ismétlem: érzésem és tapasztalataim szerint — könyörtelenül magyar törvény alá veti a vendégszereplő tulajdonneveket.

Nem a rádióban, hanem a budapesti színpadokon vált meglehetősen általánossá az az émelyítő divat, hogy az *angol* szót következeten németes *a*-val (rövid *á*-val) ejtik. Vajjon ezúttal melyik nemzet irányában akarjuk kimutatni túlbuzgó tanulékonyágunkat? Ezt a szót a megfelelő helyen a német *e*-vel, az angol és az olasz *i*-vel, a francia orrhangú *a*-val ejti. Igaz, régibb íróinknál megtaláljuk, többnyire humoros zöngével, az *ánglius*-t is, de abban megrendes magyar hosszú *á* van. Úgy látszik, itt a szépelgésnek egyik rejtélyével állunk szemben, melynek varázsát a hívek szemében csak növeli, hogy merőben észszerűtlen. Vannak német és francia szavaink, amelyeket ezek a nyelvek nem is ismernek. Van „valódi angol“ (ángol) kiejtésünk, mely ebbeli hírét és tekintélyét egyes-egyedül annak köszönheti, hogy magyar kiejtésnek rossz. Sz. E.

A testedzés nyelvének magyartalanságai. A magyar testedzés kiváló hirdője, a Nemzeti Sport dícséretes buzgalommal harcol az e téren felburjánzott *idegen szók* ellen, és e tekintetben sikerült is szép eredményeket elérnie. Azonban jól tenné, ha a *magyarkülsejű*, de *idegenlelkű* hibákra is komolyan ügyelne, mert az ő példája nyomában bizonyosan javulna napilapjaink effajta közleményeinek stílusa is.

Ilyen pl.: „A bajnoki mérkőzést Klug bíró fogja *levezetni*.“ Hova vezet *le*? Csak *vezeti*. (Ugyanígyen a kereskedelmi életben: „A gabonát október végéig kell *leszállí-*

tani“, e h.: szállítani.) Magyarosan gondolkodónak teljes értelmetlenség az ilyen is: „Az olasz Ferrari-istálló is *beszáll*.“ Hova? A vonatba? A hajóba? Nem. Egyszerűen azt jelenti a *beszállás*, hogy *versenyeznek* Ferrari-féle motor-kerékpárokkal is. (Az is hiba, hogy Ferrari-istállóról beszél, mintha lovakról volna szó, meg hogy azt is hibásan írja Ferrari-féle helyett.) A gépkocsikon *úrvezetők* is szoktak ülni. Józan magyar ésszel azt hihetné az ember, hogy az *úrvezetők* urakat vezetnek, nem *gépkocsikat*, mint akármelyik fizetett *gépkocsivezető*. A *nővezető* sem nőt vezet, mert ő maga a nő, hanem szintén gépkocsit. Földes Imre az „Itj. Horváth Pál“ című vigjátékában valóságos szemfényvesztő-mutatványt végez vele, mikor így beszél: *nővezető úr*, úgy-hogy az ép nyelvérzékű közönség végül magáról sem tudja, hogy fiú-e vagy leány. (Mellékesen mondván: a *nőnek* a magyar gondolkodásban nem az *úr*, hanem a *férfi* a párja. Az *úrnak* a *paraszt* vagy a *szegény ember* az ellentéte.) A labdarúgó-pályák esős időben *mélyek* szoktak lenni az újságok stílusában. Hát akkor jó időben *sekélyek*? Vagy talán *magasak*? Nem! Csak *sárosak*, *süppedősek* vagy *szárazak*. A labdarúgás talajából burjánoztak ki az ilyenféle értelmetlenségek is: „Turai fölé lövi“; „a szélső fölé vágja“; „a labda fölé, mellé, mögé megy.“ Valami ismeretlen lény *Turai fölé* lö ismeretlen valamit? Dehogy! Turai lövi a labdát a *kapu fölé*. A *szélső fölé*, a *labda fölé*, *mellé*, *mögé* sem jut a labda, hanem a *kapu fölé*, *mellé*, *mögé*. Divatos helytelenség az is, hogy német módra nem „nevén nevezik a gyereket“, mikor a labdarúgók nem *rúgnak*, hanem *lőnek*, a lövők (katonák) meg nem *lőnek*, hanem *tüzelnek*. Hát a tüzelők vajjon mit csinálnak? Ilyen hiba van ebben is: „Ment a lövés a Hungária-csatároknak.“ Felülrá még *ment* e helyett: *sikerült*. Ilyent is írnak az újságírók: „*Irtó* támadás indult meg“. Persze *irtózatost* akarnak vele mondani, nem azt, hogy *kiirtják* vele az ellenfelet. „Megvertük a cseheket!“ Így szólt az egyik híradás. Pedig ha akár *irtanók*, akár *megvernők* az ellenfelet, nemcsak a játékvezetővel, hanem a rendőrséggel, sőt a bírósággal is meggyülne a bajunk. Örüljünk annak, hogy *legyőztük*. Azt írják olyankor, hogy „csapatunk megmentette a magyar becsületet.“ Ugyan, ugyan! Hiszen nem is forgott kockán! Hiszen ha a *győztes a becsületet* szereznék meg, akkor a *vesztes* ugyanakkor *becstelenné* válnék! Bizony a győztes csapat csak *diadalt*, *dicsőséget* szerzett a magyar névnek.

Inkább az ilyen *helytelenségek* ellen indítsunk „*irtó támadást*“, mert ha sikerül ellenük a győzelem, a harcból gyönyörű magyar nyelvünk dicsőséggel, diadalmasan fog kikerülni.

Ns. Ihász Ferenc.

Maga elé gondolkozva! Hiába ütközik meg rajta, nyájas olvasó, szóról-szóra így van biz az megírva egyik napilapunk tárcarovatában. Azt mondja ott a katonakorára vissza-visszagondoló író az őrmester úrról, hogy *maga elé gondolkozva* tett hozzá valamit egy fenyegető kijelentéséhez. Eszembe jut erről, hogy olvastam én már efféjét. „Szépíró“ tollából szaladt ki ez a szép szólás is: *maga elé mosolyog!*

Ne siessünk fölkapni az új divatot, mert nem magyar gyártmány. Ha jól megnézzük, ott van rajta a származását jelző felirat: *Made in Germany*. Tudniillik magyar ember is nézhet vagy bámulhat ugyan *maga elé* (nézhet persze oldalt is, hátra is, akár fölfelé is), de már például *mosolyogni, beszélni, dörmögni magában* szokott a magyar, nem pedig *maga elé*. „Er brummt etwas vor sich hin“ — mondja a német; „valamit dörmögött magában“ — mondja a magyar (el is maradhat a *magában*). „Still vor sich hin weinen“ magyarul ekképpen hangzik: „csendesesen sírdogálni“. „Ich summt so vor mich hin“ — Kelemen Béla szótára így fordítja ezt a mondatot: „csendesesen dudorásztam“, nem pedig: *magam elé* zümmögtem. Az őrmester úr is bizony csak *elgondolkozott* volna, ha történetesen a 60-as bakákhöz vagy a 44-esekhez tartozik vala, de mivelhogy bozeni jáger volt ökegyelme, bocásassuk meg neki, hogy német módra *maga elé gondolkozott* az istenadta.

Arra azonban már sehogyan sem lehet mentséget találni, hogy ugyanabban a tárcában két magyar önkéntes *nagy kihagyásokkal* beszélget távoli hazájáról. Ennek is olvastam már ugyan párját, nem is egyet: *kihagyásokkal* működik a gép; érverése *kihagyott*; észrevették, hogy a reklámtábla *kihagy*. Csakhogy német észjárás bújik meg ebben is, mert a német mondja így: „der Atem bleibt aus; der Puls setzt aus; die Maschine läßt aus“. A magyarnak nem *hagy ki* a lélekezete, sem az érverése, hanem legföljebb *eláll, elakad, akadozik, el-eláll, el-elakad*; a gépe is *akadozva* jár. A Családi Körben „Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol“; azok a magyar önkéntesek is nyilván úgy beszélgettek távoli hazájukról, hogy közben nagy szüneteket tartottak, nagyokat hallgattak. Hát csak hagyjuk ki a *kihagy* igének ezt a németes használatát kifejezéseink közül. Nincs rá semmi szükség, hogy szaporítsuk németességeinknek nem éppen kicsinyelni való számát.

N. J. B.

Ferde szórend. Egyik napilapunk képes mellékletének képein számtalanszor találkozhatunk olyan szórendű magyarázó fölírásokkal, amelyeken ép nyelvérzékű olvasónak meg kell ütköznie. A sok közül csak három példát idézek. A múlt évi dec. 15-i szám mellékletén: „De Bono tábornok tá-

vozása előtt *Ciano grófot öleli át*”; a dec. 21-i mellékleten pedig két ilyen fölírás is olvasható volt, ú. m.: „Horthy Miklósné a *testőröknek nyújtja át* karácsonyi ajándékukat“ és „Képünkön Kelemen, az OTT elnöke *Kovács Józsefnek nyújtja át* a Signum Laudis-t“. Kifogástalan nyelvérzékű olvasó mind a három esetben megütközhetik az ellenmondásként hangzó szórenden. Az első példa fölírása ugyanis csak akkor volna helyén, ha valaki előzőleg azt állítja, hogy a képen De Bono átoleli — mondjuk — Grazianit. Ha ezt a magyarázatot mint meg nem felelőt helyreigazítjuk, akkor valóban azt kell a képről mondanunk: „Nem! De Bono tábornok *Ciano grófot öleli át*“. A második fölírás fogalmazása is olyan, mintha előzőleg azt hallottuk volna például: Horthy Miklósné a palotabeli alkalmazottaknak átnyújtja karácsonyi ajándékukat. Helyreigazítva: „Nem! *A testőröknek nyújtja át*“ stb. Ugyanilyen az eset a harmadik példában is. Az ilyen magyarázó fölírásoknak nyugodtan — nem ellenmondásszerűleg — azt kell megmondaniuk: mit ábrázol a kép? Felelet: De Bono tábornok távozása előtt *átöleli Ciano grófot*. Horthy Miklósné *a testőröknek átnyújtja* karácsonyi ajándékukat. Az OTT elnöke *átnyújtja a Signum Laudis-t Kovács Józsefnek*. Az illető lap képmagyarázójának azt ajánljuk tehát, hogy mindig ezt a kérdést vessse föl magának: Mit ábrázol a kép? Ha erre nyugodtan felel és nem ellenmondásszerűen, mint a fölhozott példákban, akkor meg fogja mindig találni a helyes magyar szórendű fölírásmódot.

Z. Gy.

Heveny. Az orvosi műszókról írt multkori cikkemben védelmembe vettem a többi közt ezt a sokszor kifogásolt szót is mint olyat, amelyet az *elvonás* természetes nyelvi jelenségével igazolni lehet (Msn. IV, 147). Szakolvasmányaim során most a Szegedi Füzetek 1934-i évfolyamában megjelent nagybecsű ormánysági tájszók közt, Kiss Géza közleményében ez az örvendetesen meglepő adat bukkant elém: „*Heveny*: sivatag, égő homok. A drávai fehér égő homokot is annak mondják. »Béfogta má nagyon a *heveny*« (a partra dobott holttestet)“ (I, 279). Az az elvonás tehát, amelyet a nyelvújítók nyelvérzéke sugallt, megtalálható ime a népnyelvben is. A Magyar Tájszótár még nem ismerte ezt az adatot. Nem első és bizonyára nem utolsó eset, hogy nyelvújítóinknak némely annyiszor emlegetett „hibás alkotását“ a népnyelv utólag fényesen igazolja.

Z. Gy.

„Fotobarátom expozíciói.“ A Túristaság és Alpinizmus című folyóirat megszüntével a magyar természetjárók kénytelenek az egyetlen megmaradt túrista-folyóiratot, a Ma-

gyar Túrista Élet-et olvasni, ha számon akarják tartani az őket érdeklő eseményeket. Nem bocsátkozva itt sem egyik vagy másik lap bírálataiba, sem a megszűnt és megmaradt folyóiratok valamelyikének színvonalát értékelő megállapításokba, le kell szögeznünk — és pedig a magyar nyelv tisztaságán munkálkodó, azért aggódó művelt magyar közönség előtt —, hogy a természetjáró társadalom ép nyelvérzékű része nem lel különösebb örömet az említett Magyar Túrista Élet némely cikkének, különösen „Fényképezés“ c. rovatának olvasásában. Egymás után ütközünk bele az idegen szavak tüskés bozótjába, idegen, homályos mondatok útvesztőjébe. Nem szólva a *téma, tónus, foto-, fototéma, fototurista, fotográfál, exponál* szavakról, ilyen mondatokat is olvashatunk: „...A legjobb árnyékhatás pedig csak úgy keletkezhet, ha a *téma* a lencse felé veti árnyékát, tehát az erősen oldal(-) vagy *gegenlicht* felvételeknél.“ (M. T. É. IV. évf. 3. sz. 12. l.) „...A szűrő a kék színeket úgy festi meg, hogy a kevert színre kevésbé (sic!) érzékeny a *negatív*, továbbá a szűrőfokának megfelelő *többletexpozícióval*, a kevert kékhez képest a többi színt *túlexponáljuk*, így az eredmény szép széles *tónusskálájú negatív* lesz...“ (U. o.) „...Ha csak módunkban van, állítsunk élő *staffázst* a képbe. A *staffázs* nemcsak élénkíti a nyugodt hófelületeket, hanem léptéket is ad a képnek. A képből ki lehet érezni a *lefotografált* hegyek távolságát és magasságát. Ha *staffázs* nincs kéznél (talán a közelben?), *automatikus exponálóval* dolgozva, magunk álljunk a képbe *staffázsnak*.“ (U. o.) — „...Napokban egyik *fotobarátom* elkeseregte, hogy olyan lehetetlen idő van mostanában, hogy igazán nem lehet *fotografálni*. A legutóbb leesett hó elolvadt, *vorfrüling* (sic!) *témához* nincs megfelelő világítás, az erdő kemény, kopasz és sivár. *Próbálkoztál* már éjjeli felvételekkel? Kérdeztem. Egyik este hasonló hangulatban zsebrevágtam két tekercs Ilford Hyperpanchromatikus filmet, és az *Ilfordék* üzletéből kilépve, el kezdtem vadászni. A Magyar utca sarkán megáll az autobusz. A másik sarokról kivártam egyet és az autobusz előtérrel a Forum mozi világításával készítettem F:2.8 nyílás mellett $\frac{1}{2}$ mp-es *expozíciót*. (Mióta *készítünk* *expozíciót*?) Meg kell jegyeznem, hogy itt a Kossuth Lajos utca világítása egyenesen gyászos s mégis mikor a filmet előhívtam, csodálkozva láttam, hogy azok a részek, amelyek közvetlenül kaptak világítást, *kijöttek*. Az árnyékrészek természetesen teljesen üresek voltak. A következő felvételt a Rákóczi út és Károly körút csatlakozásáról készítettem. Megvártam, amíg a villanyrendőr a forgalmat *leállította* (mire jó a villanyrendőr), és F:2.8 mellett $\frac{1}{2}$ mp *expozíciót vettem*. (Most már *veszi az expozíciót*, nem készíti; úgy látszik, felhagyott az

„amatőrködéssel!) A kép sokkal derültebb lett. Roppant *imponáló* az előtérben levő villamos, ami jól *kijött* (honnant?), de sajnós, a háttér árnyékai így is üresek lettek.“ (M. T. É. IV. évf. 1. sz. 14. l.)

Vannak ott egyebek is, de mutatóba elég ennyi. Ötperces megvilágítással ennyi *jött ki*. Még bátorodom megjegyezni, hogy magam is természetjáró műkedvelő fényképész vagyok, így nem tisztán hozzánemértés miatt homályosak a jó megvilágítású, tisztán kijött részek. Olyan ez a nyelv, mintha műkedvelő fényképészetünk gyerekkorát élné, amikor teljesen új fogalmakkal új szavakat vesz át, s nem tekintene vissza szép fejlődésre, világhiállítási sikerekre s nem volna már önálló, külföldtől megcsodált különleges magyar ízlés — és szép magyar szaknyelv — a magyar fényképező művészetben. Nem kell egyebet tenni, mint átnézni valamelyik nagyobb magyar fényképészeti szaküzlet árjegyzékét, ott megtaláljuk majdnem minden idegen szóra a magyar megfelelőt.

A természetjáró tisztaságot, szépséget, erőt, fenséget keres a természetben, hogy a maga lelke is tiszta és erős legyen; tisztaságot, szépséget, erőt keres és akar nyelvében, kifejezéseiben, magyarságában is. Néhány hónapja, hogy a M. T. É. c. lap egyedül, versenytárs nélkül maradt túrista-irodalmunkban. Felhasználhatná ezt a hatalmas helyzeti előnyt arra, hogy esetleges romlott nyelvérzékű természetjáróinkat visszatérítse a helyes ösvényre, amely a magyar lélek egyik legszebb megnyilvánulásának, a magyar beszéd tisztaságának magaslatára visz.

F. E.

Végigcsinálni. Kezd befurakodni nyelvünkbe. Idegenből jött, — a német *durchmachen* fordítása — s nálunk szívesen fogadják. Tetszik, mint minden, ami idegen, tekintet nélkül arra, helyes-e, szükséges-e. Használják, terjed s elszíntelenít. majd lassan-lassan kiszorít jó magyar kifejezéseket.

„Ezt nem akarom még egyszer végigcsinálni“ — halottam a villamoson.

Egy eseményt *átélünk*, ha kellemetlen s küzdelemmel vagy áldozattal jár, akkor *át-* v. *végigszenvedünk*, egy munkát pedig *elvégezzünk*, *elkészítünk*, vagy *megcsinálunk* [s nem is *készrecsinálunk* ← német: *fertigmachen*].

Eddig az utat megtettük, megjártuk, de lehet, hogy ezentúl majd azt is „végigcsináljuk“. Ámbár nem ajánlom, mert feljelenenének kontárkodásért az okleveles útmesterek.

Eddig csak beszédben hallottam, de most már a sajtóba is betolakodott a *végigcsinál* kifejezés. A minap olvastam (Új Magyarság, 1936. II. 13. 7. l.), hogy az olasz-abesszin há-

boróban meghalt Amerigo ezredes, „aki már a világháborút is végigcsinálta“.

A háborút a népek *átélték*, akikre csapást hozott, azok *átszenvedték*, a katonák a harctéren *átküzdötték*, *átharcolták* vagy (ha minden áron ki akarjuk emelni, hogy elejétől végig, akkor) *végigszolgálták*, *végigharcolták* — de nem „csinálták“.

Hogy a világháborút ki „csinálta“, arról sokat vitatkoztak, de ma sem jutottak egy véleményre. Annyi azonban bizonyos, hogy nem Amerigo ezredes.

Medgyes Albert.

Szőrendi csodabogár. Szükségtelen folyóiratunk olvasóinak figyelmét külön felhívunk arra, hogy mennyi baj van újabban a magyar szórend körül. Ha az nem is olyan kötött, mint a német, azért a mondat értelmének megváltozása nélkül a magyarban sem lehet a szavak sorrendjét akárhogy megváltoztatni. Néha két szó felcserélése azt eredményezi, hogy a mondat éppen az ellenkezőjét jelenti annak, amit vele nyilvánvalólag mondani akartak. Az efféle szórendi csodabogaraknak klasszikus példájára egy újsághirdetményben akadtam rá. „Egy édes kicsi hely nyílt meg: a MONITOR Étterem — Halászcserda... Estéenként 100%-os hangulat! — Zene! Okvetlen egyszer jöjjön el!“ Az ember első pillanatban nem hisz a szemének. Megfoghatatlan: maga a tulajdonos ajánlja, hogy *okvetlenül egyszer* menjünk csak el az „édes kicsi hely“-be, ahol estéenként 100%-os a hangulat! Hiszen egyébként minden hirdetés arra serkenti a nagyérdemű közönséget, hogy mentül többször jelenjék meg ebben és ebben a helyiségben. Az első megdöbbenésen túlesve persze megértjük, hogy itt nem a tulajdonosnak valami megmagyarázhatatlan szeszélyével, hanem egyszerűen hibás szórenddel van dolgunk. A hirdetés nem azt akarja tanácsolni, hogy *okvetlen egyszer* menjünk el, hanem hogy (legalább) *egyszer okvetlenül* keressük fel a nemrég megnyílt halászcserdát. Azt hiszem, a Monitor tulajdonosa venné leginkább zokon, ha a nyájas olvasó szóról-szóra ragaszkodnék a hirdetés szövegéhez.

Hartnagel Sándor.

Macsokanyösör. Sokunknak szemet szúrhatott ez a fura szóalkotás. Egyik napilapunk Jó Hírek c. rovata arról értesít bennünket, hogy valamelyik amerikai egyetemen két orvos „felfedezte a macskanyösör legújabb ellenszerét.“ Hogy ezúttal nem a macskák fülsértő nyöszörgése ellen találtak valami orvosságot, amire a lap stílusában járatlan közönséges halandó gondolhatna, az a kedves kis hír követhető sorából világlik ki. Megtudjuk, hogy az alkoholmámor után inzulint kell a vénákba fecskendezni, s akkor „a részeg

egyén 50 százalékkal gyorsabban józanodik ki és a jellegzetes »Katzenjammer« is teljesen elmarad.“ Tehát a *macskanyöször* = Katzenjammer. „Hogy mi az a kaccenjammer, bizonyára nem kell külön megmagyaráznunk, értjük ezt mindnyájan, ha németül van is, sőt jobban, mintha rossz és erőltetett magyar fordításában „macskajajnak“ neveznök“ — írja egy másik lapunk ugyancsak az amerikai orvosi hírrel kapcsolatban, *Macskajaj... címen*. A korhelykedés okozta sajtósági testi-lelki állapotot eddig a magyarban is a német Katzenjammer kifejezéssel jeleztük. Újabban — úgy látszik — nemcsak tréfás mellézköngével, hanem a komoly kritika elismerésére számot tartó művekben is használják „szalonképes“ kifejezésként az egyelőre még szokatlan *macskajaj* összetételt. Márai Sándor Egy polgár vallomásai c. regényében olvasom (I. kötet, 217. l.), hogy „a nagy macskajaj ideje kezdődött.“

Fölmerül a kérdés: valóban olyan szegényes a mi magyar nyelvünk, hogy a „Katzenjammer“-re a német kifejezésen kívül nem találhatunk megfelelőbb magyar szót, mint annak szolgálai fordítását: a *macskajajt* vagy — horribile dictu — *macskanyöszört*?!* Hartnagel Sándor.

Fogalomzavar. Fölületességből, gondatlanságból összezavarják a hírlapok ezeket a nem azonos fogalmakat: *ország* — *nemzet*, *nép*. A példákat mind egyik elsőrendű napilapunk vezércikkeiből, országgyűlési tudósításaiból írtam ki. — *Magyarország* önálló, független *nemzet*... Nem viseltetik ellenséges érzélemmel *Magyarország* iránt, melyet nagy *nemzetnek* tart... A *horvátok* mint *testvérország* éltek velünk... *Németország* félelmes *nemzetté* erősödött... A föld *nép*ei közül *Anglia* volt az első... Egy kis gondolkodással lehetetlen ilyen hibát elkövetni. Trencsén-ü Károly.

Botrányos magyarság. Egyik nagy ifjúsági egyesületünk országos központjából repült széjjel az országba egy cikkecske, mely külföldi tanfolyamokra hívja fel a figyelmet. A következőkben éppen egy ausztriai tanfolyamot ajánl: „A *kurzus* keretén belül továbbá szakszerű *vezetés mellett* Bécs nevezetességei *lesznek megtekintve*, valamint Bécs környékére kirándulások *lesznek rendezve*.“

Nagyon örülünk, ha ezeket a tanfolyamokat (és nem *kurzusokat*!) végre *szakértő vezetés alatt* (s nem *mellett*!) bonyolítják le, ha a résztvevők Bécs nevezetességeit is *meg-*

* A népnyelv sok szellemes elnevezése közül legnagyobb területen a *zákányos* 'mámoros, katzenjammeros' használatos. Alapszava az 'üledék, zavaros sűrűség (vízben, borban)' jelentésű *zákány* (MTsz.). — Szerk.

tekintik, s jó, ha Bécs környékére kirándulásokat rendeznek, de ne így népszerűsítsék ezeket a külföldi és bármilyen tanfolyamokat, hogy az idegenes, nyakatekert magyartalanságokat a teltelesebb mértékig felhasználják hozzá. Öntudatos ifjúság mindig szíven hordja anyanyelve sorsát s a nyelv szabályait magára nézve ismeri el leginkább kötelező erejűeknek. Ne feledjük: csak az erős nemzeti műveltség talaján lesz áldásos a külföldi művelődés hatása!

Bakó Elemér.

Fokozás. Legújabbán minduntalan olvassuk az összerakott melléknevek következő helytelen fokozását: *legsokatígérőbb, legsokoldalúbb, legkétélűbb, legkétszínűbb, vadszeretőbb* (egyik vadászlapban), *leghatárszélibb, legszínvonala-sabb, felemásabb* stb. Vegyük csak sorra. A *sokatígérő* és *sokoldalú* alapfokú összetett melléknevek fokozásánál nem az *ígérő* és *oldalú* szavakat kell és lehet fokozni, hanem a *sok* melléknevet, és így azt kell mondanunk, hogy „többet ígérő, legtöbbet ígérő“; „több oldalú és legtöbb oldalú“ (külön írva a fokozott szót). A *kétélű* és *kétszínű* szó nem fokozható, nemesak azért, mert a kettő-t nem lehet fokozni, hanem azért is, mert mindkét szó képes kifejezés és így a fokozásnak nincs értelme. Ugyancsak értelmetlen a *felemásabb* szó, a *vadszeretőbb* ember pedig az, aki a vadat jobban szereti. A *színvonalas* szó alapfokban is helytelen, mert meg kell mondanunk, hogy magas vagy alacsony színvonalú (pl. előadás), fokozva: magasabb, alacsonyabb és legmagasabb, legalacsonyabb színvonalú. A *leghatárszélibb* szó azt akarja jelenteni, hogy a határszélhez legközelebb esik (pl. a város); ezt így is kell kifejezni.

Papp Vilmos.

Prémia. Olvasom: „Izgalom a baromfikiviteli *prémia* körül“. Tovább megint: „A Külkereskedelmi Hivatal 100 vaggon baromfi kivitelére *prémiát* biztosított“. — Aki latint tanult, méltán a *praemium* szabályos latin többesszámát vélné benne. — Ilyen egyszerűen azonban nem jutunk a szó nyitjára. Bizony latin alanyra német szemzéssel oltották az újságnyelvnek ezt a hajtását, ilyenformán: a latin *praemium*-ból képzte a német a *Premie* főnevet. Mivel pedig ez a végződés németes, úgy formáltak belőle magyar szót, hogy visszalatinosították *prémia*-ra. Ha valaki az idegen szóban találja a kedvét, ám írjon *kiviteli prémiumot*, de erre semmi szükség sincsen, hiszen a *kiviteli jutalom* egyetlen árnyalattal sem mond egyebet, mint a *prémium*.

B. D.

ÜZENETEK.

A. M.-nak. 1. A *grape fruit* néven emlegetett gyümölcsöt egyesek *citromcsnak* (*citrom* × *narancs*) akarnák hivatalni, mások eredeti magyaros észjárással *zsidó dinnyének* keresztelték el. Kétségtelenül szellemes mindkét elnevezés, de voltaképpen nincs rájuk szükség, mert természettudományi szakirodalmunkban tisztes multja van az *óriásnarancs* elnevezésnek. — 2. A *sanctio* szóra sok mindent ráfoghatunk, csak azt nem, hogy *nélkülözhetetlen*. A Tolnai-féle Magyarító Szótár jobbnál-jobb magyar megfelelőket ajánl helyette: *szentelés, jóváhagyás, megerősítés, érvény, hatály, büntetés, megtorlás, megtorló intézkedések* stb. Az idézett mondatban a *megtorlás* találja fején a szöveget.

E. O.-nak. A *lebüntet* ugyanabban a járványos betegségben szenved, amelynek áldozatai közül a *leigazoltat, leüdvözöl, lelevelez, lenyomoz, lefoganatosít* a legismertebb. Úgy látszik, némelyek minden cselekvés befejezettségét a *le-* igekötővel akarnák jelölni. Mivel ez az egyszerűsítő igyekezetük nyilván hamarosan megghiúsul, az is megeshetik, hogy rövidesen a *föl-* vagy az *el-* igekötővel próbálják majd szerencsét.

—**r**—**nek.** Nagyon csudáljuk és sajnáljuk, hogy a folyóiratunk mult számában „A magyar nyelv kártevői” címen megjelent cikk célját és hangulatát végzetesen félreértette. Tessék meggyőződve lenni, hogy sem eddig nem pályáztunk, sem ezentúl nem pályázunk természettudományi bogártani babérokra.

O. R.-nek. 1. Az egészséges nyelvhasználat különbséget tesz *oktat* és *tanít*, *oktatás* és *tanítás* között, s sokunkat megmehökkent a Rádió műsorközlője, bemondója, amikor *nyelvtanítás* helyett *nyelvoktatásról* beszél. Még különösebbnek találjuk, hogy egy nagyigényű szaklap is a „modern idegen nyelvek oktatásának új tervezetével” foglalkozik. Pedig milyen világosan megállapította már *Czuczor—Fogarasi*: „Csak személyt lehet *oktatni*; s nem mondjuk, hogy valamely tudományt, mesterséget oktat, hanem tudományra, mesterségre oktat valakit, (vagy tudományt, mesterséget tanít)”. — 2. A magyarban nincs *null*, hanem *nulla van, tehát* „X csapat egy—*nullára* győzött”, a „*null* óra 10 perc” pedig magyarosan „éjfél után 10 perc”.

V. H.-nek. Helytelen az a szokás, hogy az *és* meg a *s* elé sohasem tesznek vesszót. Vesszót csak akkor nem kell e kötőszók elé tennünk, ha azok egynemű mondatrészeket kapcsolnak: „Hiába volt minden szép és okos beszéd”, „Szeretem az ősz s a telet”, „Tavaly és tavalyelőtt jobb termésünk

volt“, „Legyen a férfi bátor és erős“ stb. A mellérendelt mondatokat kapcsoló kötőszók elé vesszót kell tenni: „Csendes országút az élet, és mi rajta vándorok“, „Aludni fogsz, s nem lesznek álmaid“.

R. K.-nak. A kérdézet német szó nem *Rüst*, hanem *Rist*. Ilyen alakban közli *Kelemen* szótára is a következő értelmezéssel: 'lábfej háta; torokbőség (cipőé); (lónál) mar'. A *Frecskay*-féle Mesterségek szótára szerint *Rist* 'csizmatorok', *Ristweite* 'torokbőség'.

R. L.-nak. 1. A cirill betűvel író népek szavait és tulajdonneveit a kiejtésnek leginkább megfelelő magyar betűvel írjuk át: *cárevics, verszt; Tolsztoj, Puskin, Karamzin, Verescsagin, Csajkovszkij* stb. Sem okunk, sem szükségünk nincs arra, hogy akár a német (*zarewitsch, werst; Tolstoj, Puschkin, Wereschschagin, Tschajkowskij*), akár a francia írásmódot (*verste, tsarévitch; Tolstoï, Pouchkine, Verestchaguïne* stb.) utánozzuk. — 2. A *sejttet, megérttet*-féle alakok hibásak, mert azok a -t végződésű igék, amelyekben a t-t mássalhangzó előzi meg, -at, -et műveltető képzőt vesznek föl: *megértet, sejttet, festet, oltat, tartat, gyűjtet* stb.

Sz. F.-nek. Helytelenítenünk kell azt az egyre jobban terjedező szokást, hogy az *ugyanis* magyarázó kötőszót a mondat legelejére teszik, ilyenformán: „Az orvos későn érkezett, *ugyanis* akkorra a beteg már kiszenvedett“; hagyományosabb az ilyen szórend: „...akkorra *ugyanis* a beteg már kiszenvedett“. — A főmondat előtt álló okhatározó mellékmondat kötőszava *mivel, mivelhogy, minthogy* szokott lenni: „*Mivel (mivelhogy, minthogy)* csak az idegek izgalmát keresi, nem találja meg lelki egyensúlyát.“ Ilyen esetekben szokatlanul hat a *mert* használata: „Mert csak...“.

L. L.-nak. 1. Észrevételei egytől-egyig helytállóak, javításai talpraesettek. — A magyar helyesírás szabályainak 234. pontja szerint „*temesvár-orsovai* vonal“, „*duna-tiszai* nyelvjárás“, „*veszprém—székesfehérvári* út“ írandó.

Sz. D.-nek. A bemutatott „550 éves egyetem Heidelberg“ című tájékoztató magyarsága csakugyan elszomorítóan gyatra, sőt a helyesírás elemi szabályai ellen is léptenyomon vét. Ilyesmi nem válik a nyomdának sem dicsőségére, de restelkednie a kiadónak kellene érte.

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

Hibásan:	Helyesen:
mérték <i>után</i> , <i>utolsó</i> divat <i>után</i> készült ruha	mérték szerint , legújabb divat szerint
<i>hagyja magát kéretni</i>	kéreti magát
János vitéznél voltam, Já- nos vitézhez megyünk	a János vitéz ben voltam, a János vitéz be megyünk
<i>névnapom</i> , <i>magaviseletem</i> , <i>észjárása</i>	nevemnapja , magamvisele- te , eszejárása
elnök bezárja az ülést szerző úgy gondolja vádlott azzal védekezett	az elnök bezárja a szerző a vádlott
a hegy <i>uralja</i> a vidéket	a hegy uralkodik a vidéken
<i>hóna alá nyúl</i>	támogatja , segíti
<i>100%-ig</i> megbízható	teljesen , egészen
megállapítják a halott sze- <i>mélyazonosságát</i>	megállapítják a halott ki- létét
Júlia <i>megházasodik</i>	férjhez megy
eljegyezték <i>magukat</i>	eljegyezték egymást
<i>megbosszulja magát</i> valakin	bosszút áll valakin
<i>talpalattnyi</i>	talpalatnyi
<i>egyenlőre</i>	egyelőre
megállapítást, befejezést, el- intézését, orvoslást <i>nyer</i>	megállapítják, befejezik, elintézik, orvosolják
<i>kifejezetten</i> , <i>kimondottan</i>	határozottan
három napon <i>belül</i> , nyolc napon <i>belül</i>	három nap alatt , egy hét alatt
<i>átbeszél</i> valamit	megbeszél
a könyvet <i>kiolvastam</i>	a könyvet elolvastam
<i>bebeszél</i> valakinek	elhitet valakivel
a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába <i>utaztak</i>	a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába utazott

SYLVESTER RT.
BUDAPEST, XIV.,
HERMINA - UT 37. 82.

V. ÉVF.

1936. MÁJUS—JÚNIUS

5—6. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Lap
<i>Zolnai Gyula</i> : Idegen szavaink és a nyelvújítás — —	65
Kisebb közlemények.	
<i>Molnár János</i> : Aki, amely, ami és társaik — —	76
<i>N. J. B.</i> : „Trutz néked“, dacára — — — —	83
<i>Zolnai Gyula</i> : Eghető, előfizethető és hasonlók —	84
<i>Dénes Szilárd</i> : Egy kis hivatalos magyarság —	87
<i>B. E.</i> : Expresszgyilkos és családja — — — —	88
<i>J. F.</i> : Befogható-e a nyúl? — — — — —	89
<i>B. E.</i> : Expressz — — — — —	89
„ „ Ösbemutató és a többi „ősök“ — — — —	89
<i>Szegő Endre</i> : Elvesztett halottak — — — — —	90
<i>H. S.</i> : Vonatkozó névmás — — — — —	90
„ „ Úgy — mint „leegyszerűsítve“ — — — —	91
<i>K. B.</i> : „Deszertek“ a cukrászüzletek kirakataiból	91
<i>K. K.</i> : Nővér — — — — —	92
<i>Baboss Ernő</i> : A pesti utca magyarsága — — — —	93
<i>D. F.</i> : Null — — — — —	94
Üzenetek — — — — —	95

•

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

*

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.

II.

3. A szerző a füzetke célját a 7. lapon a következőképpen fejezi ki: „Behódoljunk-e e mindinkább erősödő új iránynak,¹ avagy — miként ezt az akadémia tenni hajlandónak látszik — a nyelvújítóknak tradícióit ápoljuk-e? Mi a nyelvünk s mi a nemzetünk érdeke? E kérdésekre akarom igénytelen nézetemet kifejteni“. A szerző fejtegetéseinek tanulsága természetesen ez: kövessük a mindinkább erősödő új irányt, vagyis az idegen szók beözönlésének szívesen fogadását, mert szerinte „nyelvünk“ és „nemzetünk érdeke“ ez! Ő maga mondja: „Vajjon nyelvünknek és nemzetünknek nem az-e az igazi érdeke, hogy... a fejlődő műveltség fogalmainak terén, az idegen szavakat a helyes eljárás meggyőződése által irányított készséggel legyünk hajlandók befogadni“ (7. l.), hiszen szerinte: „Az új szellő kívánja ezt ekkép. Ereje és uralma napról-napra nagyobb és kiterjedtebb lesz. Minden résen ez hatol be és ostromolja a kapukat. Meg kell azokat számára nyitni.[!] Az akadémia, az iskolák és a hivatalok ne védjék[!] tovább e kapukat. Ne akadályozzák[!], hogy bevonuljon rajtuk mindaz a szellemi élet, amely az idegen szavakhoz rögződött fogalmakat szülte és nevelte“ (38. l.). „A szellemi élet — aminek a nyelv elsőrendű té-

¹ Amely t. i. tárt kapuval fogadja az idegen szókat.

nyezője — még kevésbé túri a vámsorompókat, mint a gazdasági élet. A gyapotot — amit a magyar föld meg nem terem — lehet kenderrel és lennel, a kávé pedig cikóriával pótolni, de a szellemi élet valamely fogalmának kialakulását és *annak valamely szóhoz való rögződését*¹ *nem lehet hazai produktummal*² *helyettesíteni*“³ (39. l.).

A körütekintésnek és a megfontolásnak mekkora hiánya nyilvánul meg ezekben a sajnálatos nyilatkozatokban! A szerző nyilván azt képzei, hogy a külföld szavaiban kifejeződött szellem másképp, mint magukkal az illető szókkal együtt, nem is juthat el egyik nemzetől a másikhoz. Nem tud tehát különbséget tenni a *művelődési fogalmak* és az *elnevezések* között. Azt hiszi bizonyára, hogy minden művelődési fogalmat, eszmét, intézményt, stb. a világ összes nemzetei ugyanazzal a szóval kötelesek kifejezni, amellyel őket a kitaláló nemzet kifejezte. Az ő idegenimádó lelkében föl sem merül az a gondolat, hogy minden nemzetnek természetes joga van bármilyen fogalomnak, eszmének, intézménynek, stb. eredeti szóval való kifejezéséhez, aminthogy ezzel a joggal a nyelvi öntudatra ébredt nemzetek mindig éltek is.⁴ Az ő fölfogása alapján tehát, hogy egy-két példát említsek, a római államélet *respublica* fogalmát —, mint ahogy Róma nyelvének örökösei, a román nyelvű népek teszik — minden nemzetnek csupán ezzel a szóval volna szabad kifejeznie. A köztársasági államformát e szerint sem az angoloknak *commonwealth* névvel, sem a finneknek *tasavalta* szóval, sem nekünk *köztársaság* néven neveznünk nem lehetne, mert ennek az államéleti fogalomnak a *respublica* „szóhoz rögződését“ „nem lehet“ sehol hazai szóalkotással

¹ Nem *fixálódását*?

² A hazai *alkotás* is a *produktum* szóhoz *fixálódott-e*?

³ Az aláhúzás tőlem való.

⁴ L. erről a Pesti Hírlap Nyelvőrében megjelent és fentebb már idézett cikkemet.

„helyettesíteni“. A szerző bizonyára örömmel látja a német nyelvnek sok egyéb ilyen természetű fogalommal szemben is mutatkozó ügyefogyottságát, hogy rászorult a francia *république* szóra és ezt a maga módján kissé átídomítva *Republik*-nak mondja. Vajjon azért, mert a latin-nyelvű népek az *államot* a latin *status* szó változataival (olasz *stato*, francia *état*) fejezik ki, és mivel ez a latin eredetű elnevezés belejutott a germán nyelvekbe is (ném. *Staat*, ang. *state*, svéd *stat*), ne lett volna nekünk jogunk az *állam* elnevezésre, és mint régebben tettük, *státus*-ról s ennek következtében *államtitkár* helyett is *státusszekretárius*-ról kelljen-e beszélnünk, mint ahogy a németek most is *Staatssekretär*-t mondanak?! Az *universitas*-t csak azért, mert a nyugati népek valamennyien a latin szónak a változataival nevezgetik (fr. *université*, ang. *university*, ném. *Universität*, svéd *universitet*, stb.), sem a finneknek eredeti *yliopisto*-val, sem nekünk *egyetem*-mel ne volna szabad neveznünk?! Egyetemeink színvonalának, tudományos jelentőségének kárát jelenti-e a két nemzet „hazai produktuma“? És miután ebben a példaképpen fölemlített három eredeti szóban (*köztársaság*, *állam*, *egyetem*) egyszer szerencsésen megállapodtunk már, visszatérjünk-e ismét a *respubliká*-ra, *státus*-ra és *univerzitás*-ra, mint, sajnos, annyi más jóra való szavunkkal tesszük mostanában minden igaz ok nélkül?

4. Annak a tételének, hogy a fogalomnak „valamely szóhoz (értsd: valamely idegen szóhoz) való rögződését” nem lehet hazai alkotással „helyettesíteni“, ellene mond a magyar, és más nyelvek története. E tekintetben elegendő volna csupán a *német* és a *magyar irodalmi nyelv* történetére hivatkoznunk. A német irodalmi nyelv a XVIII. század végén és a XIX. elején egy sereg sikerült eredeti szóalkotással gyarapodott,¹ és az Allgemeiner Deutscher Sprachverein — amelynek jelszava: „Kein

¹ Lásd Fr. Kluge: *Deutsche Sprachgeschichte*. 2. kiad. Lipcse, 1925. 340. l.

Fremdwort für das, was deutsch gut ausgedrückt werden kann“ — ma is eredményesen buzgólkodik a német nyelvnek eredeti szókkal való gazdagításában. A mi nyelvújításunk hatását a magyar nyelv eredeti szókincsének fejlesztése terén szükséges-e külön hangoztatnom? Ennek a nemzeties szellemű fölbuzdulásnak több ezer — szerencsére még forgalomban levő — eredeti szót köszönhetünk,¹ olyanokat természetesen, amelyek az addig idegen szóhoz „rögződött” fogalmakat fejezték ki eredeti alkotással, és eddigelé a t. szerzőn kívül nem találkozott még magyar író, aki e szók pusztulását, több mint százéves használatuk után újból idegen szókkal való föleserélésüket örvendezéssel merte volna fogadni.

A német és a magyar nyelv történetén kívül azonban más nemzeteknek tanulságos példájára is hivatkozhatunk.

A *törökökről* többször olvashattuk, hogy nyelvüket újabban az arab és a perzsa szóktól mennyire iparkodnak megtisztítani, s hogy e mozgalmukat maga a köztársasági államfő, Kemál pasa (Atatürk Kemál) indította meg a Nyelvutató Társaság föllállításával, amelynek egyúttal védnöke is. E társaságnak munkatervébe tartozik a török nyelvnek megszabadítása az arab, perzsa és egyéb idegen szóktól eredeti török szók használata és szükség esetén új szók alkotása útján.² A társaság lelkes munkaságáról fényesen tanúskodik az a meglepő eredmény, hogy a török népnyelvnek és nyelvemlékeknek fáradhatatlan áttanulmányozása útján mintegy 13—15.000 hiteles török szó került napfényre, amelyek a fölösleges idegen szók pótlására alkalmasaknak látszanak.³

¹ L. Tolnai Vilmos: A nyelvújítás. Budapest, 1929. 214. l.

² Lásd Móricz Péter cikkeit: „Az első török nyelvészeti kongresszus“ (ennek egyik célja volt egy állandó munkaszervezet megalkotása a török nyelvújítás végrehajtására), Turán 1932-i évf. 28. l., és „Gázi Musztafa Kemál és a Török Köztársaság alkotásai“, uo. 1933-i évf. 13. l.

³ L. Balassa József: „A török nyelvújítás“ Magyar Nyelvőr 1934-i évf. 41. l., és vö. még Kőrösi Csoma-Archivum I, 226.

Közelebbi rokonaink közül a *cseremiszek* szintén lelkes mozgalmat indítottak nemzeti nyelvű és szellemű műveltségük kiépítésére és nyelvüket talpraesett új szóalkotásokkal igyekeznek gazdagítani.¹

A *zürjének* írói és tudományos képzettségű vezetői néhány évvel ezelőtt tanácskozást tartottak azon alapelvek megállapítása végett, amelyeket nyelvük fejlesztésében követniük kell, s ez alapelvek egy része az új fogalmaknak *eredeti zürjén szókkal* való kifejezésére vonatkozik.²

A *mordvinokról* olvassuk, hogy moksa-nyelvjárásuk az orosz nyelv erős hatása alatt állván, íróik és újságszerkesztőik, mint anyanyelvüket határtalanul szerető lelkes emberek, írásaikban nyelvtisztaságra törekeshnek és új szavak alkotásával iparkodnak nyelvükből az idegen elemeket kiirtani.³

De a nyelvnek eredeti szókkal való gazdagítása terén legtanulságosabb és legfényesebb példa a *finnek* irodalmi nyelve. A finneknél az új szók alkotása nem öltött, mint annak idején minálunk, forradalmi jelleget. Ők lassanként, szinte észrevétlenül vittek és visznek be az idegen szók helyett újonnan alkotott eredeti szókat nyelvükbe, és ebben a nyelv gazdagításban az újságírók is sikerrel vesznek részt. A finn lapokat ugyanis — amint Szinnyei megállapítja — nemcsak a magasabb műveltségű nemzetréteg, hanem a nép emberei is állandóan olvassák, s ezeknek „nem lehetett és most sem lehet idegen szavakkal tarkított nyelven írni”.⁴ A finn hírlapírók nem is tetszelegnek a nemzetközi szók olyan arányú használatával, ami-

¹ Lásd Zsirai Miklós cikkét: A finnugor kutatások újabb alakulása (Nyelvtud. Közlemények XLVIII, 113).

² Lásd Fokos Dávid cikkét: „Új zürjén irodalom“ Magy. Nyelvőr 1930-i évf. 227. l.

³ Lásd Juhász Jenő cikkét: „A moksamordvin-orosz nyelvkeveredés“ Nyelvtud. Közlem. XLVII, 296.

⁴ Lásd Szinnyei József: Jalava Antal külső tag emlékezete. Budapest, 1916. 9. l.

nőt nálunk tapasztalni; ellenkezőleg: a finn nyelvújítás sikerült alkotásainak tetemes része — ugyancsak Szinyeyei megállapítása szerint — az ő tolluk alól került ki. Ámde a többi finn írókat is erős nyelvi öntudat jellemzi, amely a nemzeti irodalom megindulása óta az idegen szók benyomulása elé ösztönszerűleg sorompót állított. Így érthető, hogy a finn nyelvben eredeti szók — Csorba Ferenc nyelvén „hazai *produktumok*” — támadhattak olyan fogalmak elnevezésére is, amelyekre nekünk mai napig sem sikerült alkalmas magyar szót találnunk. Hadd mutassak be erre a nyelvi önállóságra és eredetiségre néhány tanulságos példát.

a) A finnek nem használják a latin (nemzetközi) szókat számos olyan fogalomra, amelyet mi inkább az idegen szóval nevezünk vagy amelyekre nem is alkottunk még eredeti kifejezést. Íme néhány példa:

attrakció: finnül *vetovoima*, ami szószerint a. m. a mi *vonzóerő*-nk; „attrakciós műsor” helyett azt mondják: *vetovoimaohjelma*; *aviatika*, *aviatikus* (a Magyarító Szótárba nincsenek is fölvéve): finnül *ilmailu* és *ilmailija*, az *ilma* „levegő” szóból; *intenzív*: finnül *voimaperäinen* (a *voima* „erő” szóból); *interpelláció*: finnül *välikysymys* (tkp. a. m. „közben tett kérdés”); *inter(v)jú*: finnül *haastattelu*, ami tkp. „kikérdezést” jelent (Kannisto Artúr ajánlotta a század elején, és nem talált „süket fülekre”, mint a mi szóajánlásaink); *jubileum*: finnül *riemujuhla* (tkp. a. m. a mi *örömműnnep*-ünk, amellyel mi is beérhetnők);

koalíció: finnül *kokoomus*; a „koalíciós kormány” náluk „*kokoomushallitus*”; *konvencionális* és *konvencionálizmus*: náluk *sovinnainen* és *sovinnaisuus*, a *sopi* „megegyez” igéből; *konzerv*: náluk *säilyke*, a *säily* „megőrződik, megmarad” igéből alkotva; *konzervatív*: náluk *vanhoilinen*, a *vanha* „rég” szóból; *lexikon*: finnül *tietosanakirja* (szószerint: „ismeret-szótár”; mi is nevezhetnők *ismerettár*-nak; Kelemen Béla föl is veszi ezt a szót német Kézi Szótárába, de ő is csak „süket fülekre talál”); *meteorológia*, *meteorológus*: finnül *ilmätiede*, *ilmätieteilijä* (szószerint: *időjárás-tan*, *időjárásstudós*; mi is nevezhetnők így);

miniatúr: finnül *pienoisko-ko*, melléknéviileg *pienoiskokoinen* (szószerint: egészen kis alak[ú]);

misszionárius: finnül *lähetysaarnaaja* (szószerint „küldetési prédikáló”; nekünk a *hittérítő* már nem tetszik);

modern: finnül *uudenaikainen*, *nykyaikainen* (szószerint „újkori, jelenkori”);

obstruál és obstrukció: finnül *jarruttaa* és *jarrutus* (tkp. „fékez, fékezés; kereket köt, kerékkötés”; mi is beérhettük volna az *agyonbeszélés*-sel);

ortológus: finnül *oikeakielisyysmies* (tkp. „nyelvhelyesség embere, v. i. híve”);

oxigén: finnül *happi* (a németek is nevezik eredeti szóval is, *Sauerstoff*-nak);

penzió (Tolnai Vilmos szerint: vendégház, ellátó v. szállóintézet): finnül *täys(i)hoitola* (a *täysihoito* „teljes ellátás” szóból) és *vieraskoti* (bár ez Katara szótárában nincs meg; ugyanazt teszi mint a mi „süket fülekre talált” *vendégház*-unk);

precedens: finnül *ennakotapaus* (én *előzőeset*-nek szoktam mondani, ami a Magyarító Szótárban nincs meg);

programm: finnül *ohjelma* (a latin-görög szó nálunk maholnap teljesen kiszorítja a *műsor*-t és *tárgyszor*-t, és a *terv* helyett is egyre sűrűbben használják);

proletárság: finnül *köyhälistö* (a *köyhä* „szegény” szóból, merészebb képzéssel);

reklám: csak legutóbb gondoltak ki rá — nem is éppen szabályos képzéssel — eredeti szót: *mainos* (a *maine* „hír” szó tövéből), s e mellett *mainonta* főnevet is mondanak „reklámozás” értelemben; a *mainos*-ból igét is alkottak: *mainostaa* „reklámoz”, s ebből van képezve egy új szaklapjuk neve: *Mainostaja*;

reprezentáns és reprezentatív (legújabbban fölkapott szavak): a finnek megvanak mind a kettő nélkül és beérik a maguk *edustaja* és *edustava* szavaival, amely képzésváltozatok közül az első (országgyűlési) „képviselőt” és egyúttal „reprezentánsat”, az utóbbi „reprezentatívot” jelent; nekünk, sajnos, csak egy ilyen igei névszóképzőnk van, az *-ó, -ő*, ám azért mi is beszélhetnénk a művészet *képviselőiről* (*reprezentánsai* helyett), mint ahogy a finnek mondanak „taiteen *edustajat*“-ot;

statisztika: finnül *tilasto* (a *tila* „állapot” szóból, mint hogy a statisztika az ál-

² Siro Paavo szíves közlései.

lapotok adataiból alköt képet);

sztrájk: finnül *lakko* (a *lakkaa* ‚megszűnik‘ igéből);

telefon: finnül *puhelin* (tkp. beszélgető eszköz; ez a ‚hazai *produktum*‘ éppen-

séggel nem volt akadályozó annak, hogy a finnek az önkapcsoló telefon alkalmazásában is évekkal meg ne előzzenek bennünket); *ultimátum*: finnül *uhkavaatimus* (tkp. fenyegetésszerű követelés).

Hangsúlyoznom kell, hogy ez a néhány példa csak kis százaléka az eredeti finn szók seregének a mi idegen-szavainkkal szemben.

b) A finnek a *sportra* és különféle ágaira is maguk alkotta szókkal élnek, míg mi kényelmesen átvesszük ezen a téren is az idegen kifejezéseket. Magának a *sport*-nak a neve is finn szó önáluk: *urheilu* (az *urho* ‚hős‘ szóból alkotva); a *futball*-é *jalkapallo* (szószerint ‚láblabda‘); a *gól*-ra (= angol *goal*, ami tkp. ‚cél‘ jelent) a maguk *maali* szavát használják; a *tennisz*-t *verkkopallo*-nak nevezik (szószerint ‚hálólabda‘) és a játékbeli pontokat eredeti számnevekkel mondják, amit mi is megtehetnénk (tizenöt—harminc—negyven); *rekord* helyett is szeretnek *ennätys*-t mondani (a. m. elérés, v. i. elért eredmény; mi is hívhatnók például *csúcseredmény*-nek vagy *csúcssiker*-nek); amit mi csak legutóbb kaptunk vállunkra és ajkunkra, a norvég *ski*-re sem szorultak ők rá, hanem megmaradtak a maguk *suksi* szava mellett, míg mi a lehetetlenül rövid *sí*-vel alig tudunk boldogulni,¹ holott jóra való magyar szóval akár *hótalp*-nak, akár *hókorcsolyá*-nak, akár *lábszánkó*-nak nevezhetnők.

c) A finn kereskedelem és ipar nyelve sem tarkállik *export*, *import*, *konfekció*, *aukció*, *textilgyár*, *textiláru* stb.-féle szükségtelen idegen szóktól, amelyeket nálunk német anyanyelvű kereskedők terjesztettek el; ők ugyan-

¹ Személyragozva mily suta például: szép *sím* van; van-e *síd*? stb. Hát még a többesszáma: *sik*! A szabályszerű *sízés* helyett is ezért kezdtek el *stelni* azok, akik *bridzselni* szoktak, *bridzsezni* nem tudván.

is az életnek ezt a két területét sem bízták más anyanyelvű honfitársak kezére.

d) Mondanom sem kell, hogy nem tapasztalhatni náluk azt a fölötté sajnálatos jelenséget sem, amit a legújabb magyar irodalmi nyelvfejlődés mutat, hogy t. i. nemcsak évtizedek, hanem századok óta használt eredeti szavainkról is igaz ok nélkül sorra lemondunk, és úgy szólván hétről-hétre újabb meg újabb szükségtelen idegen szókat kapunk föl és juttatunk érvényre. Telides-tele vagyunk *problémákkal*, *akciókkal*, *frázisokkal*, *fázisokkal* (még az adózásban is), *krízisekkel*, *konfliktusokkal*, *tragédiákkal*, *katasztrófákkal* stb. stb., míg nyelvükben is erős nemzeti öntudatot tanúsító finn rokonainknak eszükbe sem jut, hogy e fogalmakra szolgáló eredeti szavaikat latin-görög szókkal fölcseréljék. Sem idővel, sem papirossal nem győznök az ilyen finn szók fölsorolását, jegyzékbe foglalását, csak egyetlen csattanós példát említek, hogy ők még Madáchnak világirodalmi értéké emelkedett színmű-költeményét is — a náluk nem divatos *tragédiától* idegenkedve — ezzel a címmel hozták nemrég színpadra: „Ihmisen *murhenäytemä*“.

A magyar, német, török, cseremisz, zürjén, mordvin és finn nyelv fejlődéstörténete tehát határozottan megcáfolja szerzőnknek azt a fölfogását, hogy hazai szóalkotással ne lehetne kifejezni idegen szókhoz „rögződött” fogalmakat. Ha pedig e nemzetek nyelvének tanúsága a szerző tételét megdönti, akkor az idegen szóknak tárt kapun való beözönlése nem elkerülhetetlen szükség, és a nyelv elnemzetietlenedésére vezető „új irány” sem nyelvünknek, sem nemzetünknek nem állhat érdekében, mint ahogy a szerző véli.

5. A füzet céljának és alaptételének e taglalása után áttérek a részletekre, azokra az állításokra, amelyekkel a szerző a maga fölfogását, úgy-ahogy, bizonyítani igyekszik.

A kérdés tárgyalását a nyelvújítás eljárásainak is-

mertetésével kezdi (lefordították az idegen szót, régi szókat és tájszókat hoztak divatba, stb.). Majd kiemeli a nyelvújító mozgalomnak némely sikertelen kísérleteit és túlzásait, s utána örömmel állapítja meg az újabban tapasztalható nagy fordulatot, „amely kaput és teret kíván nyitni az idegen földön támadt szavaknak“ (6. l.). Aztán visszatérve a nyelvújításra, így szól: „A nyelvújítók érdemei hallhatatlanok“ (így, 7. l.). Az ilyen dícséret már előre rossz sejtelmet kelt az olvasóban. Nem alaptalanul, mert a szerző most a nyelvújítás alkotásainak értékelésére és bírálatára térve, ezekkel szemben nemcsak kellő megértés nélkül való, hanem merőben tudománytalan fölfogást tanúsít. Mindenekelőtt — egyébként helyesen — megállapítja, hogy a nyelvújítás szavai „érvényesülésük sikere szempontjából“ három csoportra oszthatók: a) olyanokra, amelyek a régi — természetesen idegen — szókat teljesen kiszorították (pl. *ülnök* az addigi *assessor* helyett, stb.); — b) amelyek „a régi szavak mellett érvényesülni egyáltalán nem tudtak“ (pl. *köröny* a *cirkusz* helyett, stb.); — c) olyanokra, amelyek „a régiekkel versenyző életet folytatnak“ (pl. *adoma* az *anekdóta* mellett, stb., 8. l.). Később azt állítja, hogy „azok a szavak, amelyekkel a nyelvújítók a magasabb rendű műveltség fogalmainak idegen eredetű kifejezéseit magyar tövekből akarták pótolni, a legtöbb esetben nem jutottak tovább, minthogy [így, olv. mint hogy] a kitolni szándékolt régi szavakkal versenyző életet kezdtek“ (9. l.). Hogy ez a megállapítása helyes-é, megfelel-é a nyelvszokás számadatainak, azt nem vizsgálom. Ha a „legtöbb eset“ valóban ilyen, mi csak sajnálkozni tudunk rajta. A szerző aztán, mint előbb, ismét azt állapítja meg, hogy „a magyar tövű szavak mindinkább tért vesztenek“, „már rég legyőzött és eltemetettnek hitt idegen szavak — valamely új fogalom hordozójaképp — újra feltűnnek és érvényesülnek“. A *kumulál* pl., amelyen a *halmoz* már győzedelmeskedett, töve szerint újból megjelent az *akkumulátor*-ban; és

„azok is, akik — úgymond — nagyon magyarosan akarnak beszélni, és a *misztikus* helyett gondosan mindig *titokzatost*, a *szentimentális* helyett mindig *érzelgőst* mondanak: nem tudják elkerülni, hogy a *mysticizmus* vagy a *szentimentalizmus* fogalmára ezen idegen szókat használják“ (így, értsd: hogy... ezen idegen szókat ne használják, 9. l.). E példákra néhány megjegyzésünk van. Az *akkumulátor* műszó fölbukkanását nem tekinthetjük a *kumulál* szó tövének diadalaként; mint műszó a már legyőzött *kumulál*-tól függetlenül került forgalomba, és mint idegen szó önmagában hordja varázsát mindazok szemében, akik az idegennek kedvelői; ha pedig magyarítására kedvünk volna, nem is kellene okvetlenül a *halmozás* képzetéből kiindulnunk, nevezhetnők ugyanis *gyűjtő*-nek vagy *erőgyűjtő*-nek, a villamos szakban pedig *áramgyűjtő*-nek. A *mysticizmus* és a *szentimentalizmus* azok közé az idegen szavaink közé tartozik, amelyeket alig tudunk eredetivel pótolni (Tolnai Magyarító Szótára meg sem kísérti magyarításukat). Nem szükséges azonban az ilyen szók kedvéért az egész idegen szócsaládot állandóan használnunk és teljesen lemondanunk pl. a *titokzatos*, illetőleg *érzelgős* vagy hasonló magyar szavainkról, amelyek alkalmilag egészen találó kifejezői lehetnek a fogalomnak.

Zolnai Gyula.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Aki, amely, ami (ki, mely, mi) és társaik. A címbeli névmások és társaik tudvalevőleg vonatkozó névmások s mint olyanok mellékmondat vonatkozó szavai, vagyis mellékmondatot kapcsolnak főmondatukhoz. De tollforgató vilá-gunkban lent is, fent is lépten-nyomon helytelen használá-tukkal találkozunk: nyakra-főre oda biggyesztjük őket kap-csoló szónak olyan mondat élére is, amely az előtte vagy kö-rülötte való mondatnak nem mellékmondata, vagyis *nem ér-telmi kiegészítője*.

Ez a helytelen mondatkapcsolás a latin, de különösen a német meg a francia rossz példákkal lopakodott be írás-módunkba s magyaros nyelvérzékünket valósággal megmé-telyezte. Pedig, ha nemzeti nyelvünk magyarosságát, mon-datkapcsolásunk szabatoságát és világosságát jobban a szí-vünkön hordoznánk, meg kellene látnunk, mekkora tévedés azt az idegenhibás mondatkapcsolást utánozni s miatta a magunk világos, szabatos, tehát magyaros mondatkapcsolá-sát elhanyagolni s apránként elfelejteni.

Ennek bizonyítására nem idézek latin, francia, német példákat, a magyar példák pedig majd alább következnek. A főkérdés az, hogy azok a vonatkozó névmások mikor van-nak joggal helyükön?

Igazolójuk a főmondatuknak a *mutatószója*: valamely *távra mutató névmás*; pl. *Én vagyok az, én vagyok az, aki nem jó...* (Népdal.) — *Nem fog nyulat az olyan (vagy: az az) agár, melyet (vagy: amelyet, vagy: amelyiket) úgy kell a nyúl után hajtani.* (Közmondás.) — *Nem mind arany (az), ami fénylik.* (Közmondás.) — *Én is oda való vagyok, ahol az a három csillag ragyog.* (Népdal.) — *Ott, ahol én nevelkedtem, egy hegyről egy patak folyt.* (Kisfaludy S.) — *Mindig arra fordítja a köpönyeget, ahonnan a szél fúj.* (Közm.) — *Mint a sanda: nem oda néz, ahová üt.* (Közm.) — *Addig verd a vasat, amíg (v. míg) tüzes.* (Közm.) — Stb.

Ezekből a példákból látjuk, hogy a főmondatnak a mu-tatószava *kérdéses mondatrészt*, s hogy magyarázatát a mel-lékmondat adja meg, hogy tehát a mellékmondat az főmonda-tának *kiegészítője* s avval együtt tesznek *egy* mondást, pl. *Addig verd a vasat, amíg tüzes.* — Meddig kell a vasat verni? *Amíg tüzes,* — magyarázza a mellékmondat. *Egy* mondatban fogalmazva a mondás: *A vasat tüzesége hosz-szdig kell verni.*

Ha a mutatószó *jelző*, a magyarban mindig ki kell tenni; pl. *Olyan (v. az olyan, v. az az) agár, melyet (v. amelyet, v. amelyiket) úgy kell a nyúl után haj-*

tani, nem fog nyulat. — Nem pedig németesen, franciásan: *Agár* (v. *egy agár*, v. *az agár*), *melyet úgy kell a nyúl után hajtani, nem fog nyulat.*

Az önálló az, azt mutatószók, ha nincs rajtuk hangsúly, magyarosan lappangnak; pl. *Nem mind arany (az), a mi fénylik.* — ...*Tudom is én (azt), (hogy) mit csinállok.* (Petőfi.) Kimaradhat az akkor is, ha nincs rajta hangsúly; pl. *Majd (akkor), ha fagy s hó lesz nagy.* (Közm.)

De természetesen őket is kiteszük (akkor), mikor hangsúly van rajtuk; pl. *Az nyer, aki mer.* — *Azt akarom, hogy ember legyen belőled.* — *Akkor veszlek majd el, Vica, Ha érik a kukorica.* (Népdal.)

Az eddig mondottakat szemünk előtt tartva lássunk most már egy rossz mellékmondatos kapcsolódást; pl. *„...a túlzott napfürdő bőrrákot idézhet elő főként a nagyon fehérbőrű egyéneknél, akiknél a napfény barnítás nélkül égési sebeket ejt...”* — Ha ezt a mellékmondatos kapcsolást igazolni akarjuk, ki kell tennünk a főmondatban az akinek megfelelő mutatószót: *„...a túlzott napfürdő bőrrákot idézhet elő főként azoknál a nagyon fehérbőrű egyéneknél, akiknél a napfény barnítás nélkül égési sebeket ejt...”* No de az a példamondat nem ezt akarta mondani, hanem ezt: *„...túlzott napfürdő bőrrákot idézhet elő főként a nagyon fehérbőrű egyéneknél: azoknál a napfény barnítás nélkül égési sebeket ejt...”*

Ebből láthatjuk, hogy a helytelen mellékmondatos kapcsolásnak a stílus világossága is mennyire kárát vallhatja.

A további kérdés most az, hogy a helytelen mellékmondatos kapcsolás helyett milyen kapcsolás lesz helyénvaló?

Ebben az irányadónk a következő:

1. Ne féljünk kapcsoló szó nélkül sorakoztatni oly mondatokat, amelyek közé nem kell kapcsoló szó. Az ilyen fogalmazás nemcsak világos, hanem okkal-móddal stílus szépség is; pl. a *„Jöttem, láttam, győztem.”* vagy:

Elmennék én innen, de most már nem lehet,

Itt hagynám ezeket, de nem eresztenek;

Edesanyám meghalt, kis házunk azóta

Régen összeomlott s — — áll az akasztófa.

(Petőfi.)

2. Egymástól független mondatok közé olyan kapcsoló szót tegyünk, amilyent a következő mondat természetete megkíván; tehát: a) ha a következő mondat az előtte állónak mintegy *elősoroló folytatása*, akkor kötőszója: *és* (*s*), esetleg semmi s helyette vessző (*,*), a mondás csattanója előtt pedig *meg*; pl. *Jöttem és láttam és győztem.* — *Jöttem, láttam, harcra keltem meg győztem is.* —

b) ha a következő mondat az előtte állónak valamenynyire *ellenese*, akkor kötőszója: *de* (azonban, csakhogy), egészen ellentétes mondatok között *ellenben*; pl. *El-jön, de (azonban, csakhogy) ritkán.* — *A Miska rendes, szorgalmas gyerek, ellenben a Pista mindig könnyen vette a dolgát.*

c) ha pedig a következő mondat az előtte állónak a *jelentőségét emelni akarja*, akkor a kötőszója: *pedig*; pl. *El-lopta a szívemet, mégis megcsalt engemet, pedig tudta, hogy a bánat eltemet.* (Népdal.) —

d) ha a következő mondat az előtte állónak *magyarázója*, akkor kötőszója: *t. i.* vagy *ugyanis*, vagy *mert*; pl. *Visszavonultunk, de visszavonulásunk csak tettetés volt: (t. i. vagy ugyanis vagy mert) az ellenséget törbe akartuk csalni.*

e) ha a következő mondat az előtte állónak *következménye*, akkor a kötőszója: *hát*, (tehát, azért, azért hát); pl. *Az ellenséget törbe akartuk csalni, hát (tehát, azért, azért hát) tettetésből visszavonultunk.*

Megvilágításul szolgáljanak a következő helytelen s helyesbített kapcsolási példák.

1. „..., aki...“

Helytelenül:

A gyűlést N... nyitotta meg, *aki után* X. emelkedett szólásra...

N. főispán, *aki* Budapestre utazott, holnapután jön vissza.

Elutazása előtt az újságírók kérdést intéztek a miniszterelnökhöz, *aki* azonban elzárkózott a nyilatkozattétel előtt.

N. volt a lakomán az első felszólaló, *aki* a kormányzót köszöntötte, (pedig az ott sem volt).

A miniszterelnök búcsúztatására megjelent a pályaudvaron K. külügyminiszter is, *aki* ma este rövid üdülésre a hegyekbe utazik.

A hallgatóság lelkesen megtapsolta az előadókat, *kiket* az ülést követő társasvacsorán is melegen ünnepeltek.

Helyesen:

A gyűlést N... nyitotta meg, *utána* X. emelkedett szólásra...

N. főispán Budapestre utazott s holnapután jön vissza.

Elutazása előtt az újságírók kérdést intéztek a miniszterelnökhöz, ő azonban elzárkózott a nyilatkozattétel előtt.

A lakomán N. volt az első felszólaló; a kormányzót *éltette*.

A miniszterelnök búcsúztatására megjelent a pályaudvaron K. külügyminiszter is. *Ő különben* ma este rövid üdülésre a hegyekbe utazik.

A hallgatóság lelkesen megtapsolta az előadókat s az ülést követő társasvacsorán is melegen ünnepelték *őket*.

(X. város) lakosainak száma x, *akik* mind magyarok.

A járókelők rendőrt hívtak, *aki* ... a lakásban... eszméletlenül találta az asszonyt.

... a tisztek nevében N. köszöntötte a magyar nemzet nagy barátját, *akinek* G. Árpádné hatalmas virágcsokrot nyújtott át.

Az ebéden a polgármester köszöntötte a minisztert, *aki* ebéd után a szegedi tanyavilágban folytatta körútját.

... Ruszt miniszter *ezután* látogatást tett az egyetemi rektornál, *akinek* kíséretében megtekintette a központi egyetemet.

N. miniszter, *akit* a sajtó súlyos vádakkal illetett és (ezért meg ezért) felelőssé tett, benyújtotta lemondását.

... rossz regényíró volnék, *aki* előre kibeszélem a mesének a végét.

Lapunk munkatársa fölkereste X.-et, *aki* a kis expedíció vezetője...

... lakosainak száma x és mind magyarok.

A járókelők rendőrt hívtak, *az* ... a lakásban... eszméletlenül találta az asszonyt.

... a tisztek nevében N. köszöntötte a magyar nemzet nagy barátját, G. Árpádné *pedig* hatalmas virágcsokrot nyújtott át *neki*.

Az ebéden a polgármester köszöntötte a minisztert. *A miniszter* ebéd után a szegedi tanyavilágban folytatta körútját.

... *Azután* Ruszt miniszter látogatást tett az egyetemi rektornál *s annak* kíséretében megtekintette a központi egyetemet.

N. miniszter (*azért*), *mivel* a sajtó súlyos vádakkal illette és (ezért meg ezért) felelőssé tette, benyújtotta lemondását.

... rossz regényíró volnék, *ha* előre kibeszélném a mesének a végét.

Lapunk munkatársa fölkereste X.-et, a kis expedíció vezetőjét...

2. „... , amely (mely) ...“

Helytelenül:

A vásár vasárnapi eseménye a bélyegkiállítás volt, *melyet* H. B. kultuszminiszter nyitott meg ünnepélyesen.

Puchaim 1556. aug. 17-én bevette a várat (Nagy-Idát), *melyet* földig lerombolt.

A miniszter... megtekintette a Mezőgazdasági Múzeumot, *melyről* a legnagyobb elismeréssel szólt.

Magyarország szilárdan bízhatik Olaszországban, *melynek* nagynevű vezére, Mussolini a leghatározottabban kijelentette, hogy az olasz-magyar barátság, *mely* amúgy

Helyesen:

A vásár vasárnapi eseménye a bélyegkiállítás volt; H. B. kultuszminiszter nyitotta meg ünnepélyesen.

Puchaim... bevette a várat s földig lerombolta.

A miniszter... megtekintette a Mezőgazdasági Múzeumot s a legnagyobb elismeréssel szólt *róla*.

Magyarország szilárdan bízhatik Olaszországban, *annak* nagynevű vezére, Mussolini a leghatározottabban kijelentette, hogy az olasz-magyar barátság... megin-

is megingathatatlan alapon létesült, napról-napra erősebb és szilárdabb lesz.

A letartóztatottaknál csupán néhány aktatáskát találtak, *melyekben* azonban nem találtak semmi gyanúsat.

Árverésre került a gyönyörű könyvtár, *melyre* egy tömegben nem akadt vevő.

A legnagyobb erő a földön az igazság, *melyet* bármilyen mélyen ásnak is el, kitor és diadalra jut.

... gyűlést tartunk, estét, mulatságot, bált rendezünk, *melyre* ... T. C.-et meghívjuk.

... Egy okkal több, hogy a műtermet mentse meg a főváros, *mely* Z. Gy. jóvoltából az idegenvonzó látványosságok egész sorához hozzájutott — — ingyen.

A párt egyhangúan magáévá teszi a javaslatot, *melynek* jogosultságát tények igazolják, s azt kívánja, hogy...

Egy napon aztán a szegény emberek elkezdtek építkezni a területen, *mely* teljesen vadon volt.

X. városban a rendőrség a pályaudvar épületében van, *mely* egy kis elhanyagolt, földszintes ház.

... a felháborodott lakosok igen sokat *ölték meg* (törököt), *akiket* a Vadász felé vivő úton temettek el, *mely* helyet máig Törökhalomnak nevezik.

... s a postagalamb is ott volt a kalitkában, *mely* az örömhírt gyorsan megvigye az apának.

3., mi (ami)...

Helytelenül:

... kijelentette, hogy beszámol a kancellárnak, *amit* meg is tett.

gathatatlan alapon létesült s napról-napra erősebb és szilárdabb lesz.

A letartóztatottaknál csupán néhány aktatáskát találtak, *de azokban* nem találtak semmi gyanúsat.

Árverésre került a gyönyörű könyvtár, *de* egy tömegben nem akadt rá vevő.

A legnagyobb erő a földön az igazság: bármilyen mélyen ássák is el, kitor és diadalra jut.

... gyűlést tartunk, estét, mulatságot, bált rendezünk s *arra* ... T. C.-et meghívjuk

... Egy okkal több, hogy a műtermet mentse meg a főváros, *hiszen* Z. Gy. jóvoltából az idegenvonzó látványosságok egész sorához hozzájutott... ingyen.

A párt egyhangúan magáévá teszi a javaslatot, *mert (annak)* jogosultságát tények igazolják, s azt kívánja, hogy...

Egy napon aztán a szegény emberek elkezdtek *a teljesen vadon területen* építkezni.

X. városban a rendőrség a pályaudvar épületében, *egy kis elhanyagolt földszintes házban* van.

... a felháborodott lakosok igen sokat *megölték* (törököt) s a Vadász felé vivő úton temették el *őket: azt a* helyet máig Törökhalomnak nevezik.

... s a postagalamb is ott volt a kalitkában, *hogy* az örömhírt gyorsan megvigye az apának.

Helyesen:

... kijelentette, hogy beszámol a kancellárnak; meg is tette.

Megállapították, hogy az útvé-
lben a beírások, pecsétek, alá-
írások hamisak, *amit* legfényeseb-
ben a bennük előforduló helyes-
írási hibák mutatnak.

A gép előreláthatólag a délutáni
órákban érkezik, *amikor* a Lán-
c-híd meg a Margithíd között bo-
csátkozik vízre.

... *Ami* nem is volt nehéz.

X. kétségtelenül a leghelyeseb-
ben fogott hozzá a feladatához,
amit a siker igazol.

Nyári lakást béreltem ki a
Zuglóban egy földszintes kis vil-
lában, *melynek* ablaka a búza-
földekre nyílt, *ami* a fővárosi em-
bernek nagy gyönyörűség.

Azon a vidéken nagyon kevés a
művelhető föld, *aminek* oka az ég-
hajlat szárazsága.

1581-ben a győri s a veszprémi
kapitányok támadást intéztek a
helység ellen, *amikor* a várat is
meg a templomot is rommá lőtték.

... *Mire azt* felelte: „...“

Gondolkozzál bátya azokról,
amelyeket mondtam.

Az N-vadászatokon részt vett
egy gróf is, *miért is* az ebédeken,
vacsorákon fekete kabátban kel-
lett megjelenni.

..., *minél fogva* a gyűlés csak
10 órakor kezdődött.

Megállapították, hogy az útle-
vélben a beírások hamisak; *ezt*
legfényesebben a bennük előfor-
duló helyesírási hibák mutatják.

A gép előreláthatólag a dél-
utáni órákban érkezik s a Lán-
c-híd meg a Margithíd között bo-
csátkozik vízre.

Ez nem is volt nehéz.

vagy: Nem is volt nehéz.

X. kétségtelenül a leghelyeseb-
ben fogott hozzá a feladatához;
a siker igazolja is.

Nyári lakást béreltem ki a
Zuglóban egy földszintes kis vil-
lában; *a villa* ablaka a búzaföl-
dekre nyílt, *az* pedig a fővárosi
embernek nagy gyönyörűség.

Azon a vidéken nagyon kevés
a művelhető föld; *ennek v. an-
nak*) oka az éghajlat száraz-
sága.

1581-ben a győri meg a vesz-
prémi kapitányok támadást in-
téztek a helység ellen s *(akkor)*
a várat is meg a templomot is
rommá lőtték.

(Erre) azt felelte, *hogy*: „...“
vagy: *Ezt* felelte: „...“

Gondolkozzál bátya azokról,
amiket mondtam.

Az N-vadászatokon részt vett
egy gróf is, *azért* (v. *hát* v. *te-
hát*) az ebédeken, vacsorákon fe-
kete kabátban kellett megjelenni.

..., *ennél fogva* a gyűlés csak
10 órakor kezdődött.

4. „*Míg* ..., *addig*...“

Bihar megye hajdan...

Míg északi és é.-ny.-i részén ár-
víz terült el, *addig* keleti és délkeleti
részén hegyek, bükkös, fenyves
rengeteg, havasok határolták.

Északi és északnyugati részen
árvíz terült el, keleti és délkeleti
részén *meg* hegyek, bükkös, feny-
ves rengetegek, havasok határol-
ták.

Az időjárás Nyugat-Európában derült, *míg* Észak-Németországban esős és viharos.

Az osztrák határ és Budapest között már régebben megépült a nemzetközi út, *míg* a Bpesttől a jugoszláv határig vivő utat rövid idő múlva átadják a forgalomnak.

Ne felejtjük, hogy az *addig...*, *míg...* (*míg...*, *addig...*) *időhatározó*, és csak mint olyannak értelmes és jogosult a használata; pl. *Addig* verd a vasat, *amíg* tüzes. — vagy pl. *Míg* a tóban halak laknak, *Addig* téged el nem hagylak. — Tehát hiba párhuzam vagy ellentét jelzésére használni őket. A német *während* meg a francia *tandis que* ilyen használata ne vezessen bennünket félre! —

5. „... , ahol, ahonnan, ahová...”

A holttestet Belgrádba szállították, *ahol* a konakban ravatalozták fel.

... Berlinben, *ahol* szintén foglalkoztak velem, vizsgát is tettem.

Ekkor törökök vették birtokukba a helységet, *ahol* várat építettek.

N. főispán Budapestre utazott, *ahonnan* egypár nap múlva tér vissza.

A repülőgép 2 óraker ismét a levegőbe emelkedett s Belgrád felé vette útját, *ahonnan* N. Bukarestbe repül, *ahol* hosszabb ideig szándékozik tartózkodni.

Az időjárás Nyug.-Európában derült, *ellenben* Észak-Németországban esős és viharos.

Az osztrák határ és Budapest között már régebben megépült a nemzetközi út, a Bpesttől a jugoszláv határig vivő utat *is* rövid idő múlva átadják a forgalomnak.

A holttestet Belgrádba szállították *s* a konakban ravatalozták fel.

... Berlinben szintén foglalkoztak velem, *s* vizsgát is tettem.

Ekkor törökök vették birtokukba a helységet *s ott* várat építettek.

N. főispán Budapestre utazott *s (onnan)* egypár nap múlva tér vissza.

A repülőgép 2 óraker ismét a levegőbe emelkedett *s* Belgrád felé vette útját; *onnan* N. Bukarestbe repül, *ott* hosszabb ideig szándékozik tartózkodni.

Ne gondoljuk, hogy írásban máshogyan kell fogalmazni, mint ahogyan fogalmazunk, mikor élőszóban magyarárn beszélünk. A magyar észjárás nagyon egészséges, a magyar mondatkapeselés nagyon világos, szabatos; őrizzük, terjesszük, más nyelvek kedvéért fel ne áldozzuk!

Molnár János.

„Trutz néked“, *dacára*. *Techert József* folyóiratunknak egyik utóbbi füzetében védelmére kelt a *dacára* névutónak (IV, 154–6). Nem akarta egészen ártatlannak feltüntetni és teljesen fölmenteni, csak azt vitatta, hogy gazdagodott vele nyelvünk, ennél fogva „ne adjunk túl rajta könnyelműen“. Fejtegetésének eredményét ebbe a három megállapításba lehet összefoglalni: 1) Legtöbbször fölösleges a megengedő *noha, ámbár* stb. helyett ez a szerkezet: *annak dacára, hogy...* Tehát nem mindig fölösleges ez sem, csak legtöbbször; de hogy mikor nem fölösleges, az nem derül ki a cikkből. 2) Nem magyaros a *dacára* névutónak előretétele, pl.: *dacára a tilalomnak*, e helyett: *a tilalom dacára*. Vagyis itt csak a szórendben rejlik a hiba. 3) Szükséges és jó magyar kifejezés a *dacára* a főnév után, ha szándékos dacolást akarunk kifejezni, mint például ebben: *a tilalom dacára*. Ilyenkor nem pótolhatja az *ellenére*, mert ez a szó kevesebbet jelent.¹ E szerint a *dacára* azért szükséges, hogy kifejezhessük a dacolást. Vizsgáljuk meg hát, valóban olyan szegény-e a magyar nyelv, hogy ezt a jelentésárnyalatot csak német módra tudja kifejezni.

Előbb azonban lássuk, megnyugodhatunk-e abban, hogy a *dacára* a *tilalomnak* csupán a szórendje miatt nem magyaros. *Simonyi Zsigmond* úgy fogalmazta meg ezt a szabályt, hogy a *dacára* németesebb, ha eléje tesszük a főnévnek, mint ha mögéje vetjük (Helyes Magyarság. 3. kiadás. 30. l.). Én nem látom megokoltnak, hogy ilyen értékbeli különbséget tegyünk az „elüljáró“ s a „hátuljáró“ *dacára* között; mert igaz ugyan, hogy a német elüljáró rendszerint előtte jár a főnévnek, de járhat olykor utána is, pl.: *nach meiner Meinung* és *meiner Meinung nach*. Maga a *trotz* is ilyen kétlaki névutó: *trotz des Verbotes* vagy *dem Verbote* és *dem Verbote zum Trotz(e)*. A magyar névutó pedig rendszeren hátuljáró ugyan, de szintén lehet néha előtte is a főnévnek, kivált ha nyomaték van rajta, mint ebben: *előtte a főnévnek*, nem utána (l. Magyarosan III, 16).

De nem is a szórenden fordul meg a *dacára* ügye, mert a *dacára* mindenképpen németesség, akár előre tesszük, akár hátra. Azért én nem is sajnálom, hogy a *dacára* jó magyar voltát nem lehet elhíttetni sem a művelt közönséggel, sem a pedagógusokkal. Nem tudta ezt elérni még *Lehr*

¹ Effélét mond *Kelemen Béla* is: „*dacára* és *ellenére* közt különbség teendő: *Dacára* ismételt figyelmeztetésnek, ön megint a tilalom *ellenére* cselekedett“ (Magyar és német zsebszótár. II. Magyar-német rész. 17. kiadás. 349. l.). „*dacára*: németes kifejezés, helyettesíthetjük az *ellenére* szóval, olykor azonban különbséget kell tennünk a kettő közt, pl. *Dacára* ismételt figyelmeztetésnek, ön megint a tilalom *ellenére* cselekedett“ (Jó Magyarság. 4. kiadás, 59. l.).

Albert sem, noha Petőfiből és Aranyból idézett rá példákat (Magyar Nyelv XI, 285). Mégpedig azért nem moshatjuk le erről a szóról a németesség bélyegét, mert nyilvánvaló, hogy német nyelvtani szerkezetet utánozunk vele szolgálai módon. A magyar nyelvnek ugyanis nem volt olyan névutója, amely pontosan megfelelő párja lett volna a német *trotz* elüljárónak, tehát átvették ezt az elüljárót *truccára* alakban, később magyar szóval helyettesítették, s így keletkezett egy új magyar névutó, a *dacára*, a *trotz* mintájára s annak a kedvéért. Erre azonban nincsen semmi szükség. Nem olyan szegény a mi nyelvünk, hogy ne tudná kifejezni a dacolást máskép, csak németesség árán. Kifejezhetjük mi azt a magunk emberségéből is, magyarosan, a *dacol* igével. *A tilalommal dacolva...* ebben is benne van a szándékos dacolás kifejezése, de nincs benne a német elüljárót utánzó névutós szerkezet.

Ne védelmezzük hát a *dacára*-t, mert az sem kisebb németesség, mint a *dacára annak, hogy...* vagy a *dacára, hogy...* Főképp pedig ne védjük a *tilalom dacára*-féle szerkezetet azzal, hogy a szándékos dacolás kifejezése miatt van rá szükség. Hiszen ezzel az érveléssel a másik, fölöslegesen mondott szerkezet szükségességét is lehetne bizonyítani. Ha a *tilalom dacára* szükséges, akkor szükséges ez is: *dacára annak, hogy megtiltották*, mert ha ezt teszem helyébe: *noha megtiltották* vagy *ámbar megtiltották*, akkor megint nem fejeztem ki a szándékos dacolást, tehát könnyelmű nyelvszegénnyel lehet vádolni azt is, aki elítéli ezt a szerkezetet: *dacára annak, hogy megtiltották*.

Arra sem hivatkoznám a *dacára* védelmében, hogy aki nem tud németül, aligha talál okot a *dacára* kárhóztatására. Mentségnek ez nem elegendő, mert akiknek a német az anyanyelvük vagy németül is beszélnek, azoknak magyar beszédébe gyakran becsúsznak németességek is. Ezeket a németességeket aztán eltanulják a németül nem tudó magyarok, és gyanútlanul használják, nem is sejtve, hogy németes kifejezéssel élnek. Sajnos, ezen az úton annyira elárasztották már nyelvünket a németességek, hogy szinte azt lehet mondani: aki jól akar tudni magyarul, annak jól kell tudnia németül.

N. J. B.

Éghető, előfizethető és hasonlók. *Előfizethető* című cikkében egyik dolgozótársunk ezt mondja: „Általában a mai nyelvszokás szerint a tárgyatlan igékből képzett ható-igéknek nincs is melléknévi igenevük... Egyetlen tárgyatlan igékből képzett ilyen melléknévi igenévvel találkozhatunk néha — de csak hirdetésekben: „Éghető anyagokat elhelyezni tilos!” Azonban ez a szerkesztés is helytelen, mert valamely

anyag esetleg — égethető, meggyujtható, gyúlékony, de éghető semmi esetre sem“ (Msn. IV, 60—61). A cikkíró azonban megfeledezett több olyan tárgyatlan igénkről, amelyeknek hatóképzős igenevét igenis használjuk, úgymint: *lehető* (a *lehető* legjobb', *lehetőleg* azonnal stb.); 'figyelembe jöhető nézet'; 'könnyen végzetessé válható baleset' (Budap. Hírlap 1935 máj. 17, 11. l.); 'ebből eredhető balesetekért nem vállalunk felelősséget'; 'a keletkezhető bajokra nem gondoltunk'; 'nagyramehető ifjú' (Vörösm.). Az *éghető* szót tehát nem érheti kifogás, és például a *gyúlékony*-nyal — amelyet dolgozótársunk egyebek közt szembeállít vele — nem is egészen azonos értelmű.

Társunk elsősorban természetesen a címűl írt *előfizethető* szót kifogásolta, mégpedig azzal a megokolással, hogy „*előfizetni* nem lehet semmit, legfeljebb elő lehet fizetni valamire“. Ő tehát azért nem tartja helyesnek az *előfizethető*-t, mert az ígét magát nem szoktuk mondattárggyal szerkeszteni. Amde ne felejtjük, hogy az *előfizet* szónak igekötője, az *elő* voltaképpen azt teszi: *előre* (előre fizet), s ezt a jelentését más ilyen igekötős szavunkban is érezhetjük, mint pl. *előbocsát* (amelyet az *előre bocsát*-tal fölváltva használunk), *előénekel* (tkp. a. m. előre énekel), *előérzet* (a. m. előre érzés), *előhalad* (a. m. előre halad), *előimádkozó* (a. m. előre imádkozó), *előkeltez* (a. m. előbbre keltez). Az *előfizethető* szóalak keletkezését tehát az is megmagyarázhatja, hogy igéjét *előrefizetésnek*, *előre kifizetésnek* is érezhetjük, ezt jelentő igéink pedig tárggyal használatosak, és így hatóképzős alakjuk is lehetséges (*előre fizethető*, *előre kifizethető*).

Van azonban a hirdetések újabb nyelvszokásában még egy hatóképzős igenev, amelyen első pillanatra szintén megütkezhetik a nyelvszerkezet ismerőinek nyelvérzéke. Ez a *beköltözhető* szó: *beköltözhető* lakás, *beköltözhető* nyaraló stb. Ez a szóalak két szempontból is hibásnak látszhatik első tekintetre. Egyfelől azért, mert az általános nyelvszokás inkább a tárgyias igékből alkot ilyen *-ható*, *-hető* végű igeneveket (pl. *látható*, *nyujtható*, *tűrhető* stb.), a *beköltözik* pedig tárgyatlan ige; világosabban szólva: a porszem például *látható*, mert a *porszemet* láthatjuk, a *lakást* azonban nem költözhetjük be, mert a *beköltözés* igefogalmat nem mondjuk tárggyal, a lakás e szerint nem is volna *beköltözhető*. Másfelől azért látszhatik a *beköltözhető* szó hibásnak, mert az átnemható igéknek ilyen képzésű igenevei (mint a fentebb említett: *jöhető*, *lehető*, *válható* stb.) az előbb tárgyalt igenevekkel szemben *alanyi* értelműek, vagyis az illető kifejezésekben a jelzett szó alanya és nem tárgya az igenevvel kifejezett igei fogalomnak (pl. *lehető* dolog = olyan dolog, *ami* lehet; figyelembe *jöhető* nézet = olyan nézet, *amely* figyelembe jöhet stb.), a *beköltözhető* lakásnak e szerint az

volna az értelme: olyan lakás, *amely* beköltözhetik, ami nyilvánvaló képtelenség. Az ilyen okoskodások azonban a nyelvhelyesség kérdésében pusztán nem lehetnek döntők. Meg kell vizsgálnunk a nyelvtörténetet is. Minthogy szövégek szerint szerkesztett szótáraink — amelyekben pl. minden *-ható*, *-hető* végű igenév együtt volna — nincsenek, és Simonyi Tüzetes magy. nyelvtanában sem találtam hasonló példát, magamnak is erősen meg kellett sarkalnom az emlékező tehetségeimet, és sokat törnöm a fejem: van-e legalább még egy olyan igenevünk, amelyet efféle látszólagos szabálytalansága ellenére is általánosan használunk, és amely eddigelé senkinek sem ütött szeget a fejébe. Mint mikor egy eszünkbe sehogysem jutó nevet újra meg újra hasztalanul igyekszünk emlékeztünkben föl idézni, míg agyunk titokzatos sejtszövedékében emlékképe egyszerre mégis csak föl villan: úgy jutottam én is ebben a nyelvhelyességi kérdésben egy döntő példához, amely aztán nyomban egy másodikra is rávezetett. Ez a példa a *hajózható* szó (*hajózható* folyam, *hajózható* tavak stb.), amely legalább is több mint száz év óta van használatban, mert már Kresznerics Ferenc (1831.) szótározta „navigabilis” jelentéssel. Ezen is megütközhetnék valaki, mert alakjelentés szempontjából sem a tárgyi értelmű (*látható*-féle), sem az alanyi értelmű (*lehető*-féle) igenevek föltételének nem felel meg. Tárgyi értelmű nem lehetne, mert a *hajóz(ik)* nem átható ige, s a *hajózható* szó, amint a Nagy Szótár értelmezi, olyan vizet jelent, „*melyen* hajózni lehet.” Alanyi értelmet sem fűzhetünk hozzá, mert akkor így kellene értenünk: „olyan víz (folyam stb.), *amely* hajózhatik”, ez pedig képtelenség. A régi nyelv a Nyelvtörténeti Szótár nemleges vallomása szerint nem is ismerte még ezt a szóalakat. Annál érdekesebb és meglepőbb azonban, amire éppen ebben a szótárban és éppen a *hajóz* ige csaiádjában kutatva bukkanok rá, hogy már a régiségben is volt mégis egy ilyen használatú szóalak, úgymint a *hajókázható* szó, amely Comenius *Janua*-jának fordításában, a XVII. század közepe táján fordul elő, tehát a hozzá hasonló *beköltözhető*-t három századdal megelőzte. A hely a NySz. szerint így szól: „*Hajókázható* folyó viz: flumen navigabile”. E két régibb használatú szavunk, a *hajókázható* és *hajózható* azt bizonyítják tehát, hogy a magyar nyelvérzék átnemható igékből (*hajózik*, *hajókázik*) is alkotott és alkothat tárgyi értelmű *-ható* képzős igenevet, s ezzel a nyelvténnel szemben a főntebb előadott pusztá okoskodásmódnak el kell hallgatnia. Bátran vehetünk ki tehát azonnal *beköltözhető* lakásokat, és bizvást mondhatjuk, hogy valamely hírlap vagy folyóirat — még a Magyarosan is — bizonyos úton előfizethető.

Zolnai Gyula.

Egy kis hivatalos magyarság. Szülővárosom egyik heti lapjának, a Kisújszállás és Vidékének, a folyó évi jan. 12-én megjelent számában ezt a bírósági hirdetést tették közzé:

„A szolnoki kir. törvényszék mint cégbírószágtól. Ct. I 6/50. szám. Hirdetmény. A m. kir. pénzügyminiszter f. évi december 3. napján 194, 956, 1935. IV. a. fő. szám alatt kelt rendeletével a Nagykunsági Takarékpénztár kisújszállási bej. céget a szolnoki kir. törvényszék Ct. I. 6/43/1915. számú végzése alapján 1934. január hó 8-áig megillető s az 1933. évi december hó 10-én kelt 171. 106/1933. II. a. számú pénzügyminiszteri leirattal 1935. évi január hó 8-áig, majd pedig a 1935. évi január hó 3-án kelt 177. 151/1934. II. a. számú pénzügyminiszteri leirattal 1936. évi január hó 8-áig meghosszabbított fizetési halasztás időtartamát a 1800/1934. ME. sz. rendelet 1. §-a alapján 1937. évi január hó 8. napjáig meghosszabbította.

Szolnok, 1935. évi dec. hó 16.törvényszéki bíró.“

A hivatalok hirdetményeikkel valamilyen ügyben tájékoztatni akarják a közönséget. A szolnoki törvényszék is bizonyára azzal a céllal adta ki közleményét, hogy belőle a Kisújszállás és Vidékének olvasóközönsége a Nagykunsági Takarékpénztár sorsáról bizonyos tájékozódást szerezzen, s megtudja, mi a teendője, ha talán a takarékpénztárral valamelyes összeköttetése van. Úgy tanultuk, mondanivalóink tartalmát, alakját mindig ahhoz képest szabjuk meg, hogy kihez intézzük szavainkat. A szolnoki törvényszék fenti határozatával Kisújszállás városának — nagyrészt földműves és kiscgazda — lakosságához szólott. Amde vajjon elérte-e azt a célját, hogy közleményéből ez az egyszerű közönség a szükséges tudnivalót megszerezze. Nyugodt lélekkel merem állítani, hogy a jogismerő közönség kivételével nagyon kevesen akadhattak, akik a 18 sornyi terjedelmű, egyetlen mondatból valami értelmet ki tudtak hámozni. Életkörülményeim következtében nagy ritkán szoktam bírósági fogalmazást olvasni. Mi tagadás benne, nagyon meg kellett figyelmemet, de még felfogóképességemet is feszítenem, hogy megtudhassam, tulajdonképpen miről is van itt szó. Nagy nehezen megállapítottam, hogy a pénzügyminiszter újabb haladékot adott a Nagykunsági Takarékpénztárnak fizetési kötelezettségei teljesítésére. Ezt a haladékot harmadízben adják a takarékpénztárnak. Nem voltam azonban bizonyos benne, jól következtettem-e a mélyen elrejtett értelemre, s egy jogász barátomhoz fordultam megnyugtatóért. Az ő felfogása szerint is jól látom a hirdetmény tartalmát. Tisztelettel s e mellett illő szerénységgel volnék bátor azonban akár a törvényszéket, akár pedig felettes hatóságát megkérdezni, nem lehetett volna-e ezt a —

végeredményében — egész egyszerű hirdetnivalót másképp is megfogalmazni. Ha ezt a feladatot rám bizzák, szerény tudásommal ekképpen igyekeztem volna kötelességemnek eleget tenni:

„A szolnoki kir. törvényszék Ct. I. 6/43. számú végzésével a Nagykunsági Takarékpénzár kisújszállási bejegyzett cégnek az 1934. évi jan. 8-áig szóló fizetési halasztást engedélyezett. Ezt a halasztást a pénzügyminiszter 1933. é. dec. 10-én 171.106. II. a. számú rendeletével meghosszabbította 1935. évi jan. 8-áig. Az 1935. évi jan. 3-án 177.151/1934. II. a. számú rendeletével a fizetési halasztást újra meghosszabbította az 1936. évi jan. 8-áig. Legutóbb pedig a pénzügyminiszter az 1800/1934. M. E. számú rendelet 1. §-a alapján a fizetési halasztást ismét meghosszabbította az 1937. évi jan. 8-áig.“

A törvényszéknek valószínűleg úgynevezett ürlapja (blankettája) van az ilyen határozat megszüvegezésére. Úgy-hogy ezért a 18 soros, rőfös mondatért csakis a mai hivatalos fogalmazásmódot lehet felelőssé tenni. Úgy tudjuk, a nyelvművelő bizottság a hivatalos nyelvnek egyszerűvé, magyarossá tétele érdekében is sorompóba akar állni. Nagy érdeklődéssel várjuk hathatós közbelépését. S még inkább segítő közreműködésének kézzelfogható eredményét. Többen vagyunk a tisztviselői karban, akikben már évtizedek óta él az a törekvés, hogy a hivatal nyelve is egyszerű, mindenki számára érthető legyen. Erős meggyőződésünk, hogy a tiszta és világos fogalmazás a törvényeknek, rendeleteknek ható erejét is nagyban fokozza. S a mellett még a tisztviselők is könnyebben végzik munkájukat, ha rövid mondatokban, természetes egyszerűséggel fogalmazhatnak. Épp ezért kérjük a bizottság támogatását is, hogy a könnyen érthető, magyaros fogalmazás ne csak egyesekben élő jámbor óhajítás legyen, hanem természetévé váljék az egész magyar tisztviselői karnak.

Dénes Szilárd.

Expresszgyilkos és családja. „A halott ezredesné és az *expresszgyilkos diák titka*“ — ordít felénk egy szenzációs cím, s lehet, hogy a cím keltette izgalomban senki sem veszi észre, milyen értelmetlenséget olvas. Mert figyeljük csak meg: a híradás szerint a diák az *expresszvonatot* gyilkolta meg. (Lásd: apagyilkos, testvérgyilkos, gyermekgyilkos, öngyilkos stb.) Pedig ha a részletes és fordulatokban gazdag híradást elolvassuk, kitudódik, hogy a gyilkosság áldozata a halott ezredesné, s az expressznek éppen csak annyi köze van az egész üggyhöz, hogy a diák a vonaton gyilkolt. Meny-nyire másképpen fest a dolog ebben a magyarázatban!

Ikertestvére ennek a „*Kalapácsgyilkos*“, akiről pedig a hosszadalmas bizonyítási eljárás folyamán kiderült, hogy nem a *kalapácsot* gyilkolta meg, hanem *kalapáccsal* gyilkolt, tehát *kalapácsos gyilkos* volt. Ugyanez az eset az „autóbanditákkal“ is, kiket autós, vagy *gépkocsis rablóknak* nevezünk magyar nyelven.
B. E.

Befogható-e a nyúl? Mostanában szertelenül burjánzik nyelvünkben a sok giz-gaz, úgyhogy szinte nem győzik dolgoz kezek a gyomlálást. Sokan könnyelműen hajhásszák az eredetiséget tehetség és tudás nélkül, s az erőlködésnek szegény magyar nyelv adja meg az árát. Sok hibát követnek el különösen az igekötők használatában (*kivizsgál stb.*). Nem régen egy újságbeli cím szúrt szemet: „*Befogható-e a nyúl tilalmi időben?*“ Persze azt akarta írni az újságíró: „*megfogható-c*“. Semmiesetre sem gondolt arra, hogy a nyulat is *be lehet fogni, mint a lovat*. Vigyázzunk, mert vadászok közt igen könnyen elterjed a *baklövés* eredménye! J. F.

Expressz. Ügyvéd-ismerősöm mondja: „Most csupa *expressz-ügyem* van.“ Újságban olvasom: „A legújabb *expressz-eljárással* állították elő.“ „Vizgára előkészít, *expressz-tanítást* vállal X. Y.“ „Lapunk *expressz-hírszolgálat*a mindent fölülmúl.“ Társaságban hallom, amint két hölgy beszélget: „Tudod, drágám, ez is olyan mai *expresszházasság* volt.“ Egy szakeikk arra oktat ki, hogyan folyik az *expressz-hizlalás*.

Ha ezeket az összetételeket megfigyeljük, világos, hogy itt *sürgős* ügyről, *gyors* eljárásról van szó. Csak azt nem értjük, mit akart kifejezni a hirdető az „*expressztanítással*“; „*gyors tanítást*“ nem érthetett rajta, mert az éppen olyan, mint a *gyors házasság*: káros következményekkel jár.
B. E.

Ösbemutató és a többi „ősök“. A Nemzeti Színház megújítására irányuló törekvéseket mindnyájan a legnagyobb érdeklődéssel figyeljük. Azt is nagy örömmel fogadjuk, ha nagyjaink gyönyörű alkotásai megtalálják az utat a külföldi színpadok közönségéhez. De elszomorít, ha erről az örövendetes eseményről ilyen híradással számolnak be:

„N. A. rendezi Csongor és Tünde német ösbemutatóját a bécsi Burgszínházban.“

Először is: tudunkkal Csongor és Tünde most sem személyesen fog megjelenni, mert bemutatásuk ebben az esetben csakugyan megérdemelné az „ösbemutató“ elnevezést, tekintettel tisztos korukra. De mivel csak egy mű keretében személyesítik meg őket, a híradást így kellett volna megfogalmazni: „N. A. rendezi *a* Csongor és Tünde...“ stb.

De mi legyen az „ösbemutató“-val? Erre a nyelvi szörnyre már felhívták egyszer a figyelmet (l. Magyarosan III. 91.), de mégsem akar kipusztulni, ellenkezőleg folyton szaporodik: minden darabnak van *ösbemutatója*, *összövege*, vannak *ősdiszletei*, a könyvkereskedők *őspéldányról* és *őskötésről* beszélnek. Éppen csak az hiányzik, hogy a legsilányabb operettben is *ősök* játsszanak „*hősök*“ helyett!

Tanulják meg már végre az ilyen összetételek elkövetői, hogy nincs ösbemutató, hanem egyszerűen csak *bemutató*, nincs összöveg, hanem csak *eredeti*, vagy *első szöveg*, nincs őspéldány, hanem *eredeti példány* vagy *első kiadás*, nincs őskötés, hanem csak *eredeti kötés*. B. E.

Elvesztett halottak. A olasz-abesszín háború befejeződött. Illő, hogy mindegyik fél okuljon a tapasztalatokból. Hírlapírói nyelvünkön is be kell kötözni a haditudósítások ütötte sebeket.

„Az olaszok 10 halottat és 50 sebesültet vesztek. Hányszor nem olvastuk ezt az elmúlt félévben! A hír szomorú volt, de a megfogalmazásában sem teit nagy öröme az olvasónak. Halottakról ugyan vagy jót vagy semmit, ám — mi tagadás benne? — katonai szempontból nem megy velük sokra az ember. Érthetetlen tehát, miért kellett drága pénzért világgá kürtölni, hogy a hős olasz katonák előnyululás közben — hogy, hogy nem? — elvesztettek tíz darab holttestet. (S vajjon mi végre is tartogathatták őket?)

Józan ész szerint aligha lehet vitás, hogy ha egy katonára esik, hadserege nem egy halottat veszít, hanem egy embert. Ha szórszálhasogatók akarunk lenni: egy élő embert. Egy halottat nyer. (Bár az utóbbihoz mi sem ragaszkodunk.) A szóbanforgó mondat épkézláb formája ez: „Az olaszok tíz embert elvesztettek, ötvenen megsebesültek.“ Vagy tömörebben: „Az olaszok vesztesége: 10 halott, 50 sebesült.“ Így ez a mondat jó. Két része között a logikai kapcsolat kissé tisztázatlanul marad, és ez javára válik. Nem állítjuk benne a halottakról és a sebesültekről, hogy elvesztették őket, csak azt akarjuk mondani, velősebben, hogy „az olaszok vesztesége kitetszik a következő adatokból: 10 halott, 50 sebesült.“ A mondat gyakran hasonlít Deák Ferenc mellényére: ki kell gombolni előbb, hogy rendesen lehessen begombolni. Szegő Endre.

Vonatkozó névmás. Egyik napilapunk sportrovatában (1935. máj. 16., 8. l.) olvastam az alábbi különös mondatot. „A mérkőzés előtt Toldi jelentkezett a szövetségi kapitánynál, aki bejelentette, hogy derékrándulása miatt nem vállalhatja a franciák elleni játékot.“ Szó szerint ez annyit jelent, hogy a szövetségi kapitánynak rándult meg a dereka, de csak a

„sportanalfabétát“ téveszti meg annyira a csali szöveg, hogy a kapitányra vonatkoztassa, amit a cikkíró Toldira értett. Ep nyelvérzékkel azonban mást igazán nem olvashatunk ki az idézett sorokból, mint hogy a kapitány adta tudtára a játékosnak, hogy sérülésére való tekintettel nem állíthatja be a válogatott csapatba. Mindenesetre különös, hogy a szövetségi kapitány *jelent be* a játékosnak olyat, amit az maga tudhat a legjobban; futballvezérek egyébként is inkább *ki-jelentéseket* szoktak tenni. A folytatásból kiderül, hogy a mondat értelmével szöges ellentétben Toldi volt az, aki bejelentett, s „a szövetségi kapitány úgy döntött, hogy Toldi helyett Cseh II.-öt állítja a balösszekötő helyre.“ A félreértésnek könnyűszerrel elejét vehetjük, ha a rossz helyen alkalmazott vonatkozó névmás helyébe az *és* kötőszót tesszük: Toldi jelentkezett a szövetségi kapitánynál és bejelentette, hogy stb. H. S.

Úgy — mint „leegyszerűsítve“. Izgalmasan számolt be az egyik hétfői újság K. M. vezérigazgató bűnügyéről. (1936. máj. 4.) „Vasárnap azután ott is maradt késő estig K. vezérigazgató a valutaügyészségen, mert Kotsis Miklós alelnök *szakadatlanul faggatta őt, mint R. V. német kereskedelmi tanácsost*, [bizonyára annak adta ki magát, gyanítja a jámbor olvasó, de nem:] akit pénteken fogtak el, mikor Bécsből Budapestre érkezett. Még más gyanúsítottakat is faggattak vasárnap a valutaügyészségen“ stb. K. M. és R. V. tehát két különböző személy, s az ügyészségi alelnök szakadatlanul faggatta *úgy* az egyiket, *mint* a másikat. Az *úgy* — *mint* szerkezet magyartalanságán sokan úgy iparkodnak enyhíteni, *mint* ahogyan a bemutatott szövegben látható. Hogy ebből esetleg furcsa félreértések származhatnak? „Ugyan kérem! Ez is egy szempont? Fő az izgalom.“ H. S.

„Deszertek“ a cukrászüzletek kirakataiból. Olvasóink közül bizonyára már többen is észrevették, hogy a cukrászdák kirakataiban díszelgő cukorkák és sütemények milyen előkelőknek érezhetik magukat a csodálatosabbnál-csodálatosabb helyesírású idegennyelvű feliratok alatt. Kevés kirakatban látni olyan sok fölösleges idegen szót, mint a cukrászüzletekben. Szinte megőrülünk, ha elvértve felfedezünk egy-egy magyar elnevezést, de örömünket rögtön elrontja az idegenszerű, magyartalan összetétel vagy képzés.

Teljes zűrzavar uralkodik a főleg francia eredetű műszavak helyesírásában. Így pl. a *dragée* szónak a következő alakváltozatait találhatjuk akár ugyanabban a kirakatban: *drage*, *dragee*, *draszé*, *drassé*. A *cachou*-t is írják *kasu*-nak és *cachu*-nak is. Igen furcsa csodabogarakra akadunk a *gelée* írásában: *vegyes zselé*, sőt *gyümölcszelle*! Hogy még né-

hány „magyar” sütemény- és cukorkanévvel kiegészítsük sorozatunkat, ideiktatunk egy-kettőt: *brioche*, *nougát*, *mignon* (sőt két körüti cukrászdában *mignom!*), *grillás pasztilla*, *toska-fouree*, *ánizs-menthe*, *likördrage*, *rumpraliné*, *promencli* (vagy *promincli*), *prima mignon*, *trüffli csokoládé*, *vanília deszert*, *reszelt szelet* (még jó, hogy nem *schnitt!*), *zsúrtorta*, *tejdropsz*, *csokoládé-rolád* (pedig nem esnék rajta sérelem, ha *tekercsnek* neveznék!) stb.

Még sokkal bántóbbak azok a határozottan németes ízű helyesírási és egyéb idegenszerűségek, mint például a *marzipan* (holott ez már régóta megmagyarosodott szó és már Jókai is *marcipánnak* írja.) Mit vétett ellenünk a szegény diós- és mákospatkó vagy -kalács, hogy újabban *bajglinak* (vagy *bejglinek*) csúfolják!? Miért kell a krémes szeletet *krémschnittnek*, a habos tekerceset pedig *saumrollninak* írni és mondani? Nem lehetne az *indiáner* helyett a *képviselő-fánk* mintájára a *csokoládés-fánk* szót használnunk? A *rumpraliné*, *konyakmeggy* és *likördrazsé* is kirívóan németes összetételek (helyesen *konyakos meggy* stb.). És miért kell a jelzőt hátrarakni a *narancs savanyú*, *banán édes*, *praletta kicsi* és *praletta közép* stb. címkékben? Tavaly jelent meg a csemegeüzletek kirakataiban egy szesztelen italfajta, amely a következő hangzatos nevet viseli: *folyékony alma*. Ezen furcsa és idegenszerű jelző helyett nem lett volna egyszerűbb és szebb, ha a *málnaszörp* mintájára *almaszörpnek* vagy *almalének* keresztelik el az új jövevényt? Különösen hat a *tejtörmelék* összetétel is, mert az ember azt gondolhatná, hogy mivel a tudomány már szilárd halmazállapotban is előállította ezt a tápláló folyadékot, most már ilyen sűrített állapotban táplálkozhatnak vele a jámbor pestiek. Még szerencse, hogy ott látjuk mellette a tejescsokoládét is, úgyhogy ez a szokatlan rövidítés nem okoz különösebb zavart.

Vajjon nem lehetne-e egy kis rendet teremteni ebben a nemzetközi zűrzavarban?
K. B.

Nővér. Pekár Gyula a Koszoróban, a Petőfi-Társaság közlönyében „Nemzeti értékeink megvédése” c. cikkét a következőképp kezdi: „Születésnapot ünnepelünk máma, — a Kisfaludy Társaság lélekemelő centenáriuma után az *ifjabb nővér*, a Petőfi Társaság ünnepli ma hatvanadik születésnapját...” Magyar szemléletnek, magyar fülnek idegenszerű, ha két társaságról mint két nővérről emlékeznek meg. A magyar nyelvben a szavaknak nincs nemük, a magyar ember tehát *testvéregyesületekről* beszél, míg a német *die Gesellschaft* szó alapján nőneműeknek veszi a társaságokat. A német egyébként is *idősebb testvért* nem tud mondani, mert a

Geschwister szónak nincs egyesszáma. Különben is: a magyar embernek nem „ifjabb nővére”, hanem „húga” van.
K. K.

A pesti utca magyarsága. Valahányszor a pesti utcákat rovom, s gyanútlanul szemlélődöm, különös érzés szorongat. Megmagyarázhatatlan, de úgy hiszem előrelátó lelkiismeretfurdalást érzek a jövő évezredek történetíróival, nyelv-búváraival szemben. Arra gondolok, ha majd évezredek múlva valamelyiküknek az a könnyelmű gondolata támadna, hogy egy „Corpus Inscriptionum” nyomán megkísérli újra alkotni édes anyanyelvünk, vagy épen népünk történetének egy szakaszát, kemény, talán lehetetlen feladat elé állítjuk ismeretlen rosszindulatú ősei.

Bizonyára hálásak lesznek néhány szerény adalékért, mellyel úgy vélem megkönnyítem kutató munkájukat, egy-két széljegyzetet róva a gyanútlan utókorra hagyományozandó „felirat” anyaghoz.

Képzeljük példának okáért tisztességben megöszült érdemes tudós utódunk kimondhatatlan örömét, midőn megviselt aranybetűkkel hatalmas vörös-márvány lemezre rótt ily feliratot talál s olvas remegő ajka:

Corso Café Restaurant

(mert azzal dicsekedhetem, hogy még láttam saját szememmel fővárosunk egy forgalmas kávéházának e tábláját!)

Mire gondolhat derék kutatónk? Német, vagy francia telepések nyomaira-e, vagy éppen Német- vagy Franciaországba címezi új leletét, nem is sejthetjük előre. Egy azonban mindenképen bizonyos, Magyarországot, fővárosunkat még gyanúba sem meri majd fogni megírandó nagy tanulmányában. Nem kell soká fáradnia, megerősítő adatokra bukkan óvatos ásószerszáma, alig egy-két száz méterrel odébb:

Parfumerie

(jó, hogy gondos nevelésben részesültem, s így készséggel felvilágosíthatom az utókort, de kortársaimat is, e hangzatos magyar szó más nyelven „illatszertár“.)

E jótékony hely többek között *adjusztált kölnivizet* kínál a fáradt vándornak. Ez az adat talán nyomra fogja vezetni az érdemes kutatót, magam, — szégyenszemre be kell vallanom — alig sejtem, mit rejt e rejtelmes jelző.

Ugyanitt talál bőviben adatokat a gazdaságtörténéz is, öröme: *P. 140* egy üveg kölnivíz. Gondosabb kutató felbuzdulva e leletek nagy értékén, bizonyára tovább keresgél, s fáradságát előreláthatóan siker fogja koronázni. A felirat: *Combinált és complete lakás-berendezések. Nova, Royal*

vagy *Central* a magyarított vezetékneve boldog birtokosának, mint a felirat hosszas tanulmányozás után azt elárulja.

Annál jobb, ha legényember a kutató, örömmel fogja majd betűzni a feliratot, — semmi sem új a nap alatt —: *összcomfortos garson lakás azonnalra egy szobás*. Csak épen érteni nem fogja.

Az előre látó ősök mindenről gondoskodnak: a körüti *restaurantban Nappal a borraivaló az árakba befoglaltatik*. — Bizonyára külön csemege és elmemozdító lesz számára a *Venus billiard salon* avas felirata is.

Sokat törheti majd a fejét egy aranyos-fekete táblán egyedül szerénykedő ily feliraton: *Bookmaker*; úgy látszik, valamely ismeretlen istent tisztelhattünk benne — így következtet —: a felirat lelőhelye körül egyre-másra talált őskori állatok csontmaradványaiból legalább is erre lehet következtetni.

A divat történetének jövő bűvára sem marad kielégítetlen; metszett üvegen olvashatja majd: *Mérték utáni rendelések pontosan eszközöltetnek*, s megnyugvással: *a mord szezonban* olcsóbban kell adni az *indanthrént*, a *crepe de chine-t*, a *crep satin-t*, a *georgette-t*, a *charmeuse-t*, a *tropical-t*, a *pupline-t* és a *fresco-t*.

Érdemes kutatónk minden fáradozása hiábavaló lesz azonban a feliratok nyelvének kiderítése körül. A *man spricht deutsch, ici on parle français* feliratú leletek között ugyanis ilyenre semmiképen nem találhat: *itt magyarul beszélnek*.

Baboss Ernő.

Null. „A Ferencváros kettő *nullra* győzött.“ Miért kell a rádióknak a németes „null“ szót használni, mikor ott van a — bár nem magyar eredetű, de a magyarban már meghonosodott — „*nulla*“?

Egyáltalában óvakodni kellene attól, hogy latin szavakat elnémetesített formában vegyünk át. Ha rá vagyunk utalva, hogy némelykor latin szavakat használjunk, akkor azokat ne német közvetítéssel vegyük át. Pedig gyakran hallunk ilyeneket. Különösen fontos volna, hogy a rádió, amelyet annyi ember hallgat, mindig lehetőleg kifogástalanul helyes szavakat és kifejezéseket használjon. Ez volna a nyelvhelyesség terjesztésének egyik leghathatósabb eszköze.

D. F.

ÜZENETEK.

A. D.-nek. *Szókészlet* és *szókincs*: mind a kettő egyaránt járatos és használható. Azt nem lehet mondani, hogy a *szókészlet* magyarosabb, mint a *szókincs*, mert igaz ugyan, hogy a *szókincs* nyilván a német *Wortschatz* fordítása, de a *szókészlet*-nek megfelelő *Wortvorrat* is megvan a német nyelvben (l. *Sachs—Villatte* szótárát és *Muret—Sanders*-ét, továbbá pl. a következő műveket: *H. H. Schmidt—Voigt*, *Deutsche Sprachlehre für höhere Lehranstalten* II, 57 és 59; *Willomitzer—Tschinkel*, *Deutsche Sprachlehre für Mittelschulen*, 22. kiadás, 173; *H. Güntert*, *Grundfragen der Sprachwissenschaft* 130, itt *Wörtervorrat* alakban). A németek kétségtelenül sokkal gyakrabban emlegetik a *Wortschatz*-ot, mint a *Wortvorrat*-ot; emezt inkább csak a változatosság kedvéért használják. *Négyesy* is majdnem mindig *szókincs*-et ír *Stilisztikájában* (8. kiadás), *szókészlet*-et csak ritkán (pl. 178. l.), továbbá *nyelvkincs*-ről és *szólamkincs*-ről is beszél (177. és 197. l.). A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvének tervezetében pedig ilyen címeket olvasunk: „A magyar *szókészlet* forrásai.“ „A magyar nyelv eredeti *szókészlete*.“

P. F.-nek. Abban az ujságcikkben nagyon sok a tévedés. Például ezt olvassuk benne: »Simonyi szerint: „*Szavak* és *szók* egyre megy, nincs olyan jelentésbeli különbség, mint a német *Wörter* és *Worte* között.“ Hát a különbség csakugyan nem „olyan“, nem ugyanaz, mint a németben, de hogy mennyire nem „megy egyre“, Simonyi könyve a legjobb bizonyosság.« Egy csomó példa idézése után pedig ilyen különbséget állapít meg a cikkíró a *szavak* és a *szók* között: »A mondat, beszéd, összefüggő írásmű szavai — *szavak*, nem pedig *szók*. Ha pusztán *szavakat* írok egymás mellé, egymástól függetlenül, bátran mondhatom, hogy *szókat* sorolok fel, ilyen vagy amolyan *szókat*. Ha talán szokatlanul hangzik is, ez a helyesebb. Az összefüggő szöveg *szavai*: *szavak*, nem *szók*; mert itt a szavakból összerakott mondanivaló a fontos.« Most megint egy csomó példa következik, azután ez a megjegyzés: »A szótárból *szókat* keresgélő fiú így szól társának: „Ötven szót kiírtam.“ „Írjátok ki a *szókat*!“ — mondja nekik a tanár, ha van bátorsága helyesen mondani«. Csodálatos! Hát ez nem ugyanolyan különbség, mint amilyen a németben van a *Worte* és a *Wörter* között? Hiszen a német is így különbözteti meg a két többesszámú alakot: a mondatba összekapcsolt szavak neve *Worte*, a mondatba össze nem fűzött szavaké pedig *Wörter* (ezért: *Wörterbuch*). De hogy magyarban nincs ilyen különbség a *szavak* meg

a *szók* között és nem is volt soha, azt már régen kimutatták a magyar nyelvészek. Szarvas Gábor „a német használat gyerekes majmolásának“ mondta ezt a különbségtevést (l. *Zolnai Gyula*, Magyar Nyelv XXVIII, 312), csakhogy a babonát — sajnos — nem lehet egykönnyen kiirtani. A Magyarországon már kétszer is megírtuk, hogy a *szavak*-nak és a *szók*-nak ilyen megkülönböztetése önkényes erőszakoskodás; semmi alapja a magyar nyelvszokásban (I, 53; II, 24). A tárgyragos alakot rendszeren így mondjuk: *szót*; *szavat* — ez szokatlan. A *szóm* is ritkán fordul elő, pl. ebben a kapcsolatban: ha *szómmal* nem vétek; rendszerint azonban *szavam*-at mondunk: „De ha az én *szavam* hallja...“ A *szója* meg teljesen szokatlan a közkeletű *szava* helyett: „Megtanulom a szójegyzéknek minden *szavát*“, nem pedig: *szóját*. *Névszók*, *határozószók*, *kötőszók*, *indulatszók*, *viszonyszók* — ezeket nem mondjuk így: *névszavak*, *határozószavak* stb., de a tanár bátran mondhatja a tanulóknak: „Írjátok ki a szótárból a *szavakat!*“ Így is egészen helyes, nem csupán úgy, hogy *szókat*.

S. K.-nak. Az új francia miniszterelnök (*Blum*) nevének kiejtése se nem *blüm*, se nem *blöm*, se nem *blom*, hanem — *blum*. Így mondják ki a *Blum* nevet maguk a franciák is. (l. Larousse Universel en 2 volumes); de még ha ők más-kép ejtenék is ki, mi magyarok akkor is bizvást megmaradhatnánk az *u* mellett, hiszen például *Dreyfus* vagy *Eiffel* nevét se mondjuk francia módra *drefüsz*-nek és *efel*-nek (l. *Kr. Nyrop*, Manuel phonétique du français parlé⁴ 178 és *Ph. Martinon*, Comment on prononce le français 88).

L. A.-nak. A *kérlel* szó a *kér* igének az összetett *-lel* gyakorító képzővel alkotott származéka s ennek megfelelőleg eredetileg csakugyan a meg-megismételt, tartós, szívós kérést jelölte. Újabb irodalmi nyelvünk tovább ment egy lépéssel s igénket az 'engesztel, kegyességre bír; valakinek haragját, bosszúvágyát csillapítja' jelentésárnnyalatra foglalta le. Ez a jelentés tükröződik a *kérlelhetetlen* származékszón is.

Sajtóhiba. A Msn. V, 52. l. 2. sorában *osztózkodó* helyett olv. *osztokodó*.

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

Hibásan:	Helyesen:
mérték <i>után</i> , <i>utolsó</i> divat <i>után</i> készült ruha	mérték <i>szerint</i> , <i>legújabb</i> divat <i>szerint</i>
<i>hagyja magát kéretni</i>	kéreti magát
János vitéznél voltam, János vitézhez megyünk	a János vitézben voltam, a János vitézbe megyünk
<i>névnapom</i> , <i>magaviseletem</i> , <i>észjárása</i>	nevemnapja, magamvisel- te, eszejárása
elnök bezárja az ülést szerző úgy gondolja vádlott azzal védekezett	az elnök bezárja a szerző a vádlott
a hegy <i>uralja</i> a vidéket	a hegy <i>uralkodik</i> a vidéken
<i>hóna alá nyúl</i>	támogatja, segíti
<i>100%-ig</i> megbízható	teljesen, egészen
megállapítják a halott <i>sze- mélyazonosságát</i>	megállapítják a halott ki- létét
Júlia <i>megházasodik</i>	férjhez megy
eljegyezték <i>magukat</i>	eljegyezték egymást
<i>megbosszulja magát</i> valakin	bosszút áll valakin
<i>talpalattnyi</i>	talpalatnyi
<i>egyenlőre</i>	egyelőre
megállapítást, befejezést, el- intézést, orvoslást <i>nyer</i>	megállapítják, befejezik, elintézik, orvosolják
<i>kifejezetten</i> , <i>kimondottan</i>	határozottan
három napon <i>belül</i> , <i>nyolc napon belül</i>	három nap alatt, egy hét alatt
<i>átbeszél</i> valamit	megbeszél
a könyvet <i>kiolvastam</i>	a könyvet elolvastam
<i>bebeszél</i> valakinek	elhitet valakivel
a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába <i>utaztak</i>	a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába utazott

SYLVESTER RT.
BUDAPEST, XIV.,
HERMINA - UT 37. 82.

V. ÉVF. 1936. SZEPTEMBER—OKTÓBER 7—8. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Lap
<i>Zolnai Gyula</i> : Idegen szavaink és a nyelvújítás — —	97
Kisebb közlemények.	
<i>Tiszamarti (Frey) Antal</i> : A nyelvmuvelés rendszeresítése — — — — —	113
<i>Semetkay József</i> : Magyartalanságok Móricz Zsigmond új regényében — — — — —	120
<i>Pais Károly</i> : Jóságkormányoz és társai — — —	125
<i>B. D.</i> : Tud — — — — —	126
Üzenetek — — — — —	127

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1½ ív.

Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.

III.

6. A szerző ezekután fölveti a kérdést: mi a magyarázata annak, hogy a nyelvújítás alkotásai helyett ismét az idegen szók lépnek előtérbe? És ennek magyarázatául négy főokot hoz föl.

a) Az első ok szerinte az, hogy „*az illető magyar tövű szó alopjaiban nem tartalmazza azokat az elemeket,** amelyek a visszahozott ilyen eredetű régi szóban¹ megvannak és amely elemek az új bölcséleti [s amint nyomban utána veti, nemcsak bölcséleti, hanem más] fogalom erőteljes kifejezése szempontjából értékkel bírnak“ (9. l.). Ez a magyarázat azt teszi, hogy a nyelvújítás szavai azért pusztulnak ki sorra, mert nem pontos másolatai az idegen szók elemeinek; mert *nem ugyanazon jelentésű* tőszóból vannak alkotva, mint a velük egy ideig helyettesített nemzetközi szók. A szerző — ebből következtethetőleg — azt kívánja, hogy az eredeti szók alkotásában szolgálilag utánozzuk az idegent, és nem tartja helyesnek az olyan hazai szót, amely a műveltségi fogalomnak a nemzet eszejárása: szemlélete és fölfogása alapján próbál nevet adni. Tanulságosak, de egyúttal

* En húztam alá.

¹ Értsd: az ismét előtérbe került idegen szóban.

mulatságosak is a példák, amelyekkel ezt a kétségtelenül eredeti fölfogását bizonyítani igyekeznek. Példáit meg lehetős rendetlenségben és merőben műkedvelői módon tárgyalja, mert egyrészt nem csupán nyelvújítási szók értékét bírálgatja az idegen szókéval szemben, hanem régiekét is (pl. az *alkalmas*, *gond* stb. szavakét), másrészt olyan magyar szókat is egybevet az idegenekkel, amelyeket ezen idegen eredetű szók helyettesítésére senki sem próbált alkalmazni (pl. a *gond*-ot a *kúr*-val, az *ízlelés*-t a *gusztálás*-sal szemben stb.). Észrevételeimet a szerző tárgyalásának sorrendjében teszem meg és nem foglalkozom az életben nem maradt nyelvújítási szókról való, tehát voltaképpen tárgytalan megjegyzéseivel.

Első példája az eléggé divatos *opportunistus* szó, amelynek magyar helyettesítői közül a Magyarító Szótárból csupán az elsőt, az *alkalmas*-t ragadja ki és merőben alkalmatlannak tartja, mert ennek a szónak „alapjaiban sincs meg az, ami az *opportunistusban* van, amely [olv. amely] szó tövében a *portus*-nak, vagyis a tengerpart azon helyének fogalma rejtőzik, amely konfigurációjánál fogva a kikötésre megfelelően alkalmas“ (9. l.). *Difficile est satiram non scribere!* Az *opportunistus*, *opportunitás* fogalmát tehát magyarul szabatosan csak a *kikötő* szó valamilyen származékával lehetne és kellene kifejezni. Meg is mondja nyíltan: „Az *opportunistus* szót, hogy közhasználati útjára könnyen indulhasson, csak oly magyar tőből lehetett volna* megfelelőleg képezni, amelyben az alkalmatosságnak fogalma hason megfelelő [így] motívumok alapján épült fel, mint az *opportunistus* szóban“ (9. l.). Továbbat — a maga nehézkes nyelvén — így fejezi ki a nyelvújítási szók ellen fölhozott ezt az általános kifogását: „A nyelvújítási szavak megépítettsége etimológiai alapjainak gyengébb voltát... minduntalan észlelhetjük“ (10. l.).

* Én ritkítottam.

Hogy példáit folytassam, az *ambíció* szónak a magyar *becsvágy*-nál értékesebb voltát a következőképpen fejti ki — szófejtési ismereteit csillogtatva — a szerző: „Miként az *opportunus* az itáliai parti hajózás viszonyai-
ból támadt s ennek egy képét adja, úgy az *ambíció* szó-
ban — amely a latin *ambi* (körül) és az *ire* (járni) szavak-
ból van összeállítva — a római élettörténet egy képe van
megrögzítve, jelesül annak az eljárásnak képe, mikor a
fehér ruhába öltözött pályázó — a *candidatus* — végig
kilincselte azokat, akiktől az elnyerni óhajtott állás füg-
gött. Az ezt kifejezésre juttató szóhoz azután 2000 éven
át a hason motívumokon nyugvó eljárásoknak millió ese-
tei kapcsolódtak. Így az *ambíció* szót a magyar tövű
becsvágy szó annál kevésbé pótolhatja, mert ez — etimo-
lógiai megalkotottsága szerint — csak egy kikapott je-
lenségét szolgáltatja azon lelki és fizikai tevékenységnek,
amit az *ambíció* szó kifejez“ (10. l.). Ez a tudákos ellenve-
tés a magyar *becsvágy* szó értéke és jórahalósága ellen,
és általában szerzőnknek az a nézete, hogy a hazai szónak
ugyanazon jelentésű ‚elemekből‘ kell fölépítve lennie,
aminő jelentésübből a latin (illetőleg nemzetközi) szó ke-
letkezett, elfogadhatatlan és nem is tekinthető a latin
szók visszatérésének és eredeti szavaink pusztulásának
igazi okául. A szerző nem ismeri a nyelvek életét és ter-
mészetét és megfelelő nyelvtudományi iskolázottsággal
nem bírván, nem jártas a szók keletkezésének s a fogal-
melnevezéseknek módjában, amit a különféle nyelvek
egymással egybevetve tanúsítanak. A nyelvkuató tudja,
hogy a fogalmak elnevezése a különféle nyelvekben a leg-
különbözőbb szemléletekből indulhat ki, hogy azonos fo-
galmakat más és más fölfogás alapján, különböző képze-
teket kifejező szótövekből, illetőleg egymástól eltérő szó-
összetételek útján találunk a különféle nemzetek nyelv-
ben kifejezve. A *világ* fogalmát például a magyar a *vil-
logás*, *villanás*, *villám* fogalmak alapszavából, illetőleg

gyökeréből alkotta meg ösrégen,¹ míg a finn a *maailma* szóban a ‚föld‘ (*maa*) és ‚ég‘ (*ilma*) összetételével, tehát az *ég* és *föld* képzetek összekapcsolásával fejezte ki. A *lehetetlenség* fogalma a magyarban a létezés lehetőségének (*le-het-etlen*) tagadásával, a németben a valaminek megtevésére való képesség (*mögen*-ből *möglich*) ellentétével (*un-möglich*) van kifejezve. A *völegény* és *menyasszony* fogalmát a rómaiak ugyanazon alapszónak, az ‚eljegyzést‘ jelentő *spondeo* ige melléknévi igenevének megfelelő hím- és nőnemű változatával (*sponsus* és *sponsa*, a. m. ‚a jegyes férfi‘ és ‚a jegyes nő‘) nevezték meg, míg mi a *völegény*-t az ősi házassági szokás alapján az ‚eladó lányt *megvevő*‘ jelentésű és ősi formájú *vö* szónak meg a *legény*-nek összetételével fejezzük ki, a *menyasszony*-nak pedig azon az alapon adtunk nevet, hogy a *völegény* szülei a fiatal *asszonyt* *menyük*nek szólítják. A magyar a *féltékeny* embert a *féltetni* ige származékával jelöli meg, a finnek pedig sajátos módon ‚fekete harisnyásnak‘, *mustasukkainen*-nek mondják, stb. stb. Ha a különféle nyelvek megfejtendő eredetű szavairól (mert igen-igen soknak eredetét sajnálatos homály fűdi) pontos számadataink volnának, bizonyára az derülne ki, hogy az azonos fogalmak elnevezésmódjában a nyelvek sokkal kevesebb esetben egyeznek meg egymással, mint ahányban különböznek. Hiszen még az egyazon nyelvcsaládba tartozó nyelvek fogalomelnevezései sem indulnak ki mindig azonos képzetekből (vö. a *világ* és a *féltékenység* imént említett magyar és finn elnevezéseit). Ebből nyilvánvalóan következik, hogy — amit már fentebb, a 3. szakaszban is hangoztattam — minden nemzetnek természetes joga van bármilyen fogalomnak a maga eredeti eszejárása szerint való kifejezésére, hogy tehát semmiféle nyelv sem kényszeríthető arra, hogy a fogalmakat merőben annak az idegen nyelvnek az eljárás módja szerint nevezze meg,

¹ L. Szinnyei, MNy. XXII, 241.

amelyből azokat megismerte. Ellenkezőleg: igen sokszor — mint az *opportunos* és *ambitio* eseteiben is — merő képtelenség és nevetség volna az idegen elnevezésnek szolgái utánzása, mert a fogalmat átvevő nemzet nem élhette végig azokat a képzetársításokat, amelyeknek történeti eredményeként valamely szónak mai jelentése az átadó nyelvben kialakult, s így a betű szerinti fordítás az átvevő nyelvben nem kelthetné föl a fogalomnak igazi képzetét. A *kikötő*-ből alig alkothatnánk olyan szót, amely az *alkalmasság* fogalmát fölidézhetné, és pl. a *körüljárás*-hoz (latin *amb + itio*) hosszas külön magyarázat és ráérőltetés nélkül senki sem köthetné hozzá a *becsvágy* értelmet. A fogalmak elnevezésében fő szempont az lehet, hogy olyan jellemző képzetből induljon ki, amelynek alapján az értelmet a szóból azonnal kiérezhetjük. Ezt a képzetet minden nemzet a maga eszejárása szerint választja meg, és ha a névadás bevált, nem szükséges a szót mással fölcserelnünk.

Hosszadalmas dolog volna kimutatnom a szerző mindazon állításainak helytelenségét és tudománytalanságát, amelyekkel az eredeti szók értékéről való föntebbi fölfogását megokolni iparkodik. Jobb, ha véka alatt maradnak avatatlan nézetei. Példái közül azonban, amelyekkel az idegen és az eredeti szók viszonyát s amazoknak értékesebb voltát igazolni igyekszik, föl kell mégis néhányat tanulság kedvéért említenem. A kártyás ember *gusztálás* szavát, igaz, nem lehet „a magyar tövű *izlelés*“ szóval helyettesíteni (erre a gondolatra nem is vetemedett senki!), ámde nem azért, mert a latin *gustare* szóból alakult magyar *gusztál* igében, a szerző szerint, eredeténél fogva „ugyanaz a latin *gurere* tő van, amely az *augur* (*avis-gur*)-ban is van, aki 2000 esztendő előtt, — vagy még régebben — oly érzéssel miként most a kártyás a kártyalapokat — leste, hogy a madarak mily röpüléssel érkeznek be“ (11. l.)! A szerző itt nyilván Bréal és Bailly-

nak¹ félszázaddal ezelőtti, elavult szófejtésére támaszkodik, akik az *augur* szót az *avis* ‚madár‘ szónak és egy föltételezett **gurere* < **gusere* igének összetételéből próbálták magyarázni, amely ige a *gusto* igének és *gustus* főnévnek alapja volna. Az újabb szófejtés azonban ezt a magyarázatot nem tartja elfogadhatónak.² Az *augur* szónak tehát a *gustare* igéhez alig lehet valami köze. Ám ha volna is, a magyar *gusztál* igének ‚óvatosan megnézni a kártyát‘ jelentése³ — valószínűleg már a német kártyanyelvben — az *augurok*ra való gondolás nélkül keletkezett, s a *gusztálás*-t a színmagyar *ízlelés*-sel azért nem helyettesíthetjük, mert ennek a jelentése más érzékterületre tartozik. A szerző tovább is megy szófejtő szótárak bön-gészésétől megzavart okoskodásában, mikor — kellő nyelvtörténeti tájékozottság nélkül — a *szépirodalom* szót a *belletrisztiká*-val szemben azért becüli le, mert „a *belletrisztika* alapjait alkotó *bellus* a *benulus*-ból, a *bonus* régi alakjának[,] a *benus*-nak diminutivumából, ered és így a *jónak** fogalmából származik, — ami a szépirodalom fogalmának szintén lényeges kiegészítő eleme. Ámde a *szépirodalom* szó töve a *jónak* fogalmából semmit sem rejt magában“ (11. l.)! A célon azért lőtt itt túl a szerző, mert nem tudja, hogy a *belletrisztiká*-nak alapszava, a *belletrista* német földön, 1770 táján keletkezett, *Belletrist* alakban (a mi szavunk csak átlatinosítása ennek), a francia *belles-lettres* ‚széptudományok‘ szóból,⁴ e kifejezés előtagjában pedig, a *belles* (fr. *beau*, *bel*, *belle* ‚szép‘) szóban akkor nemhogy a németek, hanem maguk a franciák sem érezték már az ősi eredet képzetét, a *jó*-t, amit csak

¹ Dictionnaire étymologique latin. (2. kiad. Párizs, 1886.) 24. és 121. l.

² L. Walde: Latein. etymol. Wörterbuch. 2. kiad. Heidelberg, 1910. És Ernout-Meillet: Dictionnaire étymologique de la langue latine. Párizs, 1932.

³ L. Zolnay Vilmos: A kártya története és a kártyajátékok 329. l.

⁴ L. Schulz: Deutsches Fremdwörterbuch I, 82.

* Én húztam alá.

a nyelvtudósok tudtak róla kimutatni, megállapítván, hogy a latin *bellus* ‚szép‘ a *bonus* szó tövéből származik, ha nem is egészen úgy, amint a szerző, nyilván Finály latin szótára nyomán, állítja. A *gond* szóról meg azt mondja: „nem adja vissza [értsd: nem fejezi ki, nem helyettesítheti] a *kúrát*, mert ennek alapjelentésébe a latin *carus*, a kedves is belejátszik[?!]. Így a *kúra* fogalmának alapjaiban a szeretetteljes kedvesség is benne van[?!]. A *gond* szóban azonban ebből semmi sincs. Inkább annak ellenkezője“ (11. l.). Nem tudom, mire alapítja a szerző azt az állítását, hogy a latin *cura* alapjelentésébe a *carus* ‚kedves‘ is belejátszik. A két szó egymástól merőben külön eredetű; a *gond* pedig csak azért nem felel meg a latin *cura* szó újkori ‚gyógyítás‘ jelentésének, mert a magyar szóban ez a jelentés egyáltalán nincs meg, bár a latin szóban már kifejlődött. S minthogy a gyógyítás-féle *kúra*-t senki *gond*-dal nem is próbálta fordítani, ez a példa nemesak tudományos alap nélkül való, hanem fölösleges is. Abban igaza van, hogy bár a *Wurst*-ot *kolbász*-nak vagy *hurká*-nak nevezzük, a városligeti *vursli*-t vagy *vurstli*-t nem hívhatnók sem *kolbászká*-nak, sem *hurkácská*-nak (12. l., nem is akart senki ilyen nevet adni neki). De az ilyes elnevezés képtelen voltának okát a szerző merőben tudománytalan módon fogja föl. Azt írja ugyanis: „Az okát ennek a szó etimologiai alapjaiba való behatolás nélkül nem lehet megérteni. [Ugyan!] Az ok abban van, hogy a német *Wurst* a csavarást, forgatást jelentő *wert* (latin *vertere*) gyökből ered — holott a *hurka* szó gyökében semmi sincs a *vurstli* körforgó játékaiból“ (13. l.). Fényes és mulatságos példája a tudákos, de tudománytalan szófejtés ‚körforgó játékaiknak‘. A *vursli* vagy *vurstli* szó kétségtelenül a német *Wurstelprater* névnek a rövidülése, a *-prater* utótag elhagyásával. A *Wurstelprater* pedig tudvalevőleg a bécsi *Prater* nevű nagy liget azon részének az elnevezése, amely a népmulatságok színhelyül

szolgál.¹ A népmulatságok helyének ez a neve bizonyára úgy jutott „hurkát, kolbászkát” jelentő előtagjához, a *Wurstel*-hoz, hogy a fönséges nép mulatozása közben többnyire *virslivel* üdítgette föl magát. A *virsl*i ugyanis maga sem egyéb, mint a „hurka” jelentésű *Wurstel* szó tájdivatos osztrák *wurschtl* illetőleg karintiai *würstl* változatának átvétele. Ámde akárhogyan emelkedett is ez a *Wurschtl* (azaz „kolbászká”)ból lett *vurstli* v. *vursli* szó a népliget-féle jelentésig, egy bizonyos, hogy nem is álmódott a latin *vertere* „fordít, forgat” szóval való rokonságról, annyival kevésbbé, mert ez Kluge szerint kissé kétséges is.³ Akinek pedig valamelyes nyelvtudományi iskolázottsága van, tudja, hogy a népmulatságok színhelyét jelentő *vurstlit* egyszerűen azért nem nevezhetjük *kolbászká*-nak vagy *hurkácská*-nak, mert ezek az étel jelentésű magyar szók maguk nem mentek át azon a jelentésváltozáson, amelyen a *Wurstel* szó — nyilván a *Wurstelprater* elnevezés útján — keresztülment, másszóval és általánosságban mondva: a mi eredeti szavainkra nem lehet ráerőltetnünk azt az értelmet, amely az idegen eredetű szóhoz, akár magában az illető nyelvben, akár a miénkben bizonyos történeti vagy képzettársítási okoknál fogva utólag hozzátapadt.

A szerző jól veszi ugyan észre a némely idegen és magyar szók jelentése közötti különbségeket, de az okot — szóelemezgető szenvedélyében — rossz helyen keresi. A német *Witz* magyarítására alkotott *élc* szót ugyanis ilyen mondásban, mint „ezt megcsinálni *vice*”, nem azért

¹ L. a Révai-Lexikonban II, 758. Kelemen Béla a *Wurstelprater*-t a *népliget* szóval fordítja Kézi Szótára 3. kiadásában, azonban találóbb szerintem a *népmulató* elnevezés, amelyet most olvasok egy fővárosi tanácskozmányról szóló közleményben: „Egyetlen kifogásolható rész még [a városligetben] a *népmulató*, ezt ki kellene telepíteni” (BH. 1936 máj. 9. 6. l.).

² L. Lumtzer-Melich: Deutsche Ortsnamen und Lehnwoerter 262. 1.

³ Etymol. Wörterbuch der deutschen Sprache. 5. kiad. 1894.

nem alkalmazhatjuk, mert a német szó ‚tudást‘ jelentő gyökérből való s a latin *videre*-vel meg a szanszkrit *vêda*-val van rokonságban (13. l., ez a ‚tudás‘ képzet ma már a német szó jelentésében sincs meg), hanem egyszerűen azért, mert a *vicc* szó jelentése a hétköznapi beszédben tovább fejlődött, míg az irodalmi *élc* megtartotta, amire alkották, az ‚elmesség‘ értelmet. Így vagyunk a *Kunst*-nak és magyarításának, a *művészet* szónak viszonyával is (13. l.). Ilyen köznapi kifejezésben, mint „ez nem *kunst*“ (a. m. ez nem nagy dolog, nem nagy mesterség stb.), a német szónak nem az az értelme jelentkezik, amelyre mi a *művészet*-et alkottuk, hanem egy másik, amely már magában a német nyelvben kifejlődött, s amelyet Kluge ‚durch Uebung gewonnene Fertigkeit‘-nak, v. i. ‚gyakorlat útján szerzett készségnek, ügyesség‘-nek mond (id. m. 265. l.), míg a mi irodalmi *művészet* szavunk megőrizte kezdetben kapott magasabb jelentését. A *szomorújáték*-ot nem azért szorítja ki a görög eredetű *tragédia*, mert a magyar szóban nincsenek meg azok a képzetek, amelyekből a görög szó keletkezett (‚kecskebak‘ és ‚ének‘), és mert benne csupán a tragédia hatásának ‚egy bizonyos árnyalata‘, t. i. a ‚szomorúság‘ van kifejezve (13—14. l.). A *tragédia* szót a görög irodalom ismerői hozták divatba, a görög szellemnek, művelődésünk ősforrásának tisztelői, nem azért, mert a görög szóban a szomorújátéknak az eredete is ki van fejezve, hanem egyszerűen azért, mert — görög szó! Furesa is volna, ha ezt a költői műfajt — ahogy a szerző kívánja — „hason módon“ (tehát teszem azt: *kecskebak-ének*-nek) neveztük volna el, hogy ki legyen fejezve benne az az ének, melyet a görög kar „akkor dalolt, mikor a kecske — a szőlőtöke elpusztítója — e büneért lakolva, az áldozati oltáron égett“. A *tragédia* győzelmét bizonyára Madách halhatatlan művének címe is elősegítette, valamint részben a magyar elnevezés két tagja közt érezhető értelmi ellentét: játék és szomorúság. A finnek — mint mondtam — *Az ember tragédiája* for-

dításában sem tértek el eredeti szavuktól: *murheny-telmä* (szószerint: bánat-szindarab, betű szerint: bánat-mutatvány), a nélkül hogy ezért kevésbbé tisztelnék a görög szellemet, és a nélkül hogy kevésbbé becsülnék meg saját eredeti szóalkotásaikat.

b) Második kifogása szerzőnknek a nyelvújítási szok ellen az, hogy az idegen szó kifejezte fogalomnak „csak egy árnyalatát“ fejezik ki, és ebben nyilván második okát is látja e szavaink újabbi térvesztésének. Ez a fogyatékoság szerinte „úgyszólván mindazon szavaknak közös eredendő hibája, amelyeket a nyelvújítás a műveltség magasabbrendű fogalmainak magyar tövek útján kifejezésre [értsd: magyar tövek útján való kifejezésére] alkotott. E szavak etimológiai megalkotottságuk szerint a legtöbb esetben az általuk kifejezni szándékolt fogalomnak *csak bizonyos vonatkozását és nem teljes alapértelmét adják*.* E jelenség főoka annak, hogy a hazai tövekből képzett új szavak általában *kevésbbé kifejezők** és... kevésbbé értékesek, mint azok a régi idegen szavak, amelyeket pótolni hivatva lennének“ (14. l.). Ebben a kifogásolásban a szerző annyira elveti a súlykot, hogy nem állja így szólni: „Erre a nyelvújításnak *csaknem minden** magasabb műveltségi fogalmat¹ kifejező szava például szolgálhat.“ Lássuk hát mindenekelőtt a bizonyító példákat!

Az *ipar* szó ellen — mélységes szófejtéstani tudománya alapján — az a kifogása a szerzőnek, hogy „alapjaiban az *iparkodást** fejezi ki és így *különösen a tőkével dolgozó gyáripar** kifejezésére nem olyan alkalmas, mint az *industria*, amely ép úgy, mint az *instrukció* szó — latin *in* vagy *indu* és *struere* szóból származik és *tőkebevezetést** jelent“ (14. l.). Nyelvújítóinknak tehát — a helyett

* Én húztam alá.

¹ Mért nem ír *kulturális fogalmat* vagy éppen *kultúrfogalmat* az „új irány“ szerint? Úgy látszik, a lelke mélyén mégis csak egyet érez velünk a szerző.

hogy a ‚serényt, igyekvőt‘ és ‚iparkodást‘ jelentő népnyelvi *ipar* szót jelentésátruházással alkalmazták — Festusnak, a Kr. utáni II. század nyelvészének szómagyarázata után kellett volna a szó megalkotásában indulniuk! Az *irály* szót azért hibáztatja a szerző, mert benne „az *írás* ténynek gyöke van meg, míg a *stílus* ennek [értsd: az írásnak] módját is kifejezi, mert hisz e szó (amelyből a *stilet* is származik) eredetileg azt a hegyes *botot* jelentette, amellyel a római írásnál* a betűket a viaszba vésték“ (14. l.). Nos, a latin *stílus* viszont csupán az eszközt fejezte ki az írásnak, és nem magát az írást a módjával együtt, ahogyan a szerző pongyola fogalmazása („módját is“) után gondolhatná valaki. Mind a két magyar szó kifogásolásában egy tudományos szempontból elfogadhatatlan elvet látunk, amely abban állana, hogy az idegen szót ne a hozzá *ma* kapcsolódó fogalomhoz képest fordítsuk le, hanem a szerint az évezredekkel ezelőtti jelentés szerint, amelyet csak a szóelemző nyelvtörténész képes benne megállapítani, és amely ennél fogva senkinek a nyelvtudatában nincs meg többé. A *stílus* nevét tehát a *bot* szóból faragtuk volna-e inkább?! A nyelvújítók helyesen jártak el, mikor az *írás* gyökéből indultak ki, mert a *stílus* ma az írásművészet módját (nem az eszközét) jelenti. A *klasszikus* és a *remek* szók jelentésviszonyának mérlegelésében már nem mutat ilyen oktalan szigorúságot a szerző. Elismeri, hogy a *remek* szó — bár csak „hosszú idők után“ (értsd: hosszú idők múltán) — de alkalmassá válhatott „a kiválóság fogalmának oly kifejezésére, mint a *klasszikus* szó“ (14. l.). A *remek*, *remekíró*, *remekkor*, *remekkori* kifejezések — amelyek talán csak nem haltak ki még — valóban szépen és találóan fejezik ki a *classicus*-jelölte fogalmakat, s ha a szerzőtől dicsőített „új irány“ következtében idővel mégis kihalnának, ennek oka nem

* Hogy terjed a *-nál* ragnak ez a németes használata! És a viaszba véstni kellett-e?

az lesz, hogy tövükből a latin szónak alapja, a *classis* 'osztály' fogalom hiányzik. A *protekció* ellenben szerinte azért értékesebb magyar megfelelőinél, a *pártfogás*-nál és a *védelem*-nél, mert „etimológiai megalkotottságának megfelelőleg eredetileg¹ annyit jelentett, mint valamit megóvás végett előlről védő takaróval borítani“, míg az említett két magyar szó „csak részben adja vissza“ ezt a fogalmat (14. l.). Itt szörszálhasogató, tudománytalan fölfogásában annyira megy a szerző, hogy a helyettesítő magyar kifejezéstől a latin *pro-* miatt még az *előlről* való védést is megköveteli. Arra azonban nem eszmél rá, hogy a mi *protekció*-rendszerünket ismételt miniszteri kijelentések és rendelkezések dacára azért nem lehet *pártfogás*-sal, *közbenjárás*-sal vagy hasonlóval fölváltani, mert — amint megérdemelte — gúnyos értelem tapadt már hozzá. Ha valóban abbahagynók egyszer tehetségtelen és érdemetlen embereink franciás *protezsálás*-át, akarom mondani: *pártfозsolás*-át, akkor nem kellene őket többé *előlről védő takaróval borítani*, vagyis *protekció*-val támogatni.

A nyelvújítási szók ellen való e második kifogásnak tehát az a magva, hogy a magunk alkotta eredeti szókban a fogalomnak csak egy-egy 'árnyalata', csak 'bizonyos vonatkozása' van kifejezve és nem a 'teljes alapértelme'. Itt voltaképpen ugyanaz a rögeszme vezeti a szerzőt, mint az első kifogásában, az t. i., hogy az eredeti névadásnak okvetetlenül ugyanabból a képzetből kell kiindulnia, amelyből az idegen szó a nem is mindig kétségtelen szófejtés szerint az ősidőkben keletkezett. Az *ipar* ugyanis szerinte azért alkalmatlan szó, mert nincs benne kifejezve a 'tőkebefektetés' képzele, ahogyan ő a Festus-beli magyarázatot értelmezi. Az *irály*-nak meg az a hibája, hogy töve a földolgot, az 'írás' képzetét fejezi ki és nem a mellé-

¹ Milyen szép ez a két rímelő szó egymás mellett!

* Én ritkítottam.

kest, az „eszköz“-ét, stb. A szerző, nyelvtudományi képzettség híján, nem tudja, hogy a szóban — hacsak nem két vagy több szónak összetétele — csak egyetlen képzetet vagyunk képesek kifejezni, a többit a használatban hozzáértjük. Ettől a képzettől csak annyit kívánhatunk, hogy képes legyen az illető fogalmat mindjárt az első pillanattól fogva lelkünkbe idézni. Erre a célra — hogy csak egy példát mondjak — néha lényegtelen mozzanat is elegendő. A „kereskedelmi utazónak“ hétköznapi *vigéc* neve a németül beszélő ügynökökre szokásos mondásuk után (*wie geht's?*) ragadt reá, amely csupán a sors iránt való érdeklődést fejezi ki, és ma minden szükséges képzetet: foglalkozást, fajtát, modort stb. hozzákapcsolunk az elnevezéshez, csak éppen az eredeti kérdő mondatot nem érezzük benne — a t. szerzón kívül.

Az *árnyalat* szempontját más helyeken is említi a szerző, de képtelen kívánságai vannak ebből a szempontból a magyar szókra vonatkozólag. Már kifogásainak sorban való tárgyalása előtt a maga avatatlan, legkevésbé sem szabatos kifejezésmódján azt mondja, hogy „a magyar szó tövének eredetében és későbbi alakulásában¹ alig, vagy épen nem szerepeltek“ az idegen szónak a „történet folyamán kifejlett árnyalatai“ (7. l.). Hogyan is szerepelhettek volna a magyar szótó eredetében az idegen szók árnyalatai?! Ezek az árnyalatok azonban valamilyen módon hozzátapadhatnak az eredeti szókhoz is a használat folyamán. Bölesen megmondta már szinte egy emberöltővel ezelőtt Kornis Gyula, még pedig a sokkal nagyobb szabatoságot kívánó műszókról: „Sokan arra hivatkoznak, hogy a görög v. latin műszót a magyar nem fődheti teljesen s a magyar műszó használatával *bizonyos árnyalatot vagyunk kénytelenek fölláldozni*.* De próbáljuk csak alkalmazni a magyar műszót; lassanként a sokféle helyzet, melyben előfordul, *ugyanoly értéket kölcsönöz* *

¹ A *szótó* alakulásában?

* Az én aláhúzásaim.

neki, mint a milyen az eredeti görög, v. latin szónak van s lassanként a nyelvtudat *ezekkel a magyar szót azonosnak tartja*.*¹ Ami a műszókkal nyilvánvalóan megtörténhetik, még inkább megtörténik és meg is történt már egyéb fogalmaink eredeti neveivel is. Az árnyalat utólag épügy hozzá járulhat az eredeti szóhoz, mint ahogy idők folyamán hozzátapadt az idegenekhez. A magyar szónak a belőle hiányzó árnyalatot vagy részképzetet kezdetben alkalmas jelzővel vagy összetétellel külön meg is adhatjuk. Az „oláh *kontinuitás*“ helyett például — amit éppen most olvasok egy történeti munka bírálatában (MNy. XXXII, 57) — azt írtam volna: „oláh *történetfolytonosság*“; a szöveg folyamán később már a pusztá „oláh *folytonosság*“ is ugyanezt fogja jelenteni, aminthogy a cikkíró alább maga is így mondja. Aztán az idegen és az eredeti szók közötti árnyalatkülönbség igen sokszor csupán látszat. Az idegen szók imádói azt hiszik és minduntalan elő is hozakodnak vele, hogy pl. „valaminek a *konzekvenciáit* levonni“ más, mint „a *következményeit* levonni“; hogy az *inkompatibilitás* több az *összeférhetetlenség*-nél, a „politikai *atmoszféra*“ nem azonos a „politikai *léggör*“-rel, stb. Önámítás és képzelődés! Csak annak több az idegen szó, aki ezt az eredetinel általában többre becsüli. És örömmel állapíthatom meg, hogy az utóbbi időben ezt a három fogalmat sokkal gyakrabban olvashatom eredeti szavainkkal kifejezve, mintsem az idegenekkel.

Az árnyalat szempontjáról a 10. lapon is nagy bőbeszédűséggel és avatatlanul nyilatkozik a szerző, ahol azt is állítja, hogy „a *császár* szóban Julius Caesar személyének képe él“. Csak annak a tudatában él legfőljebb, aki a szó eredetével tisztában van. Hiszen szláv közvetítéssel kaptuk, nem is egyenest a latinból. A 18. lapon pedig nemcsak avatatlan, hanem valósággal képtelen

¹ *A magyar bölcséleti műnyelv fejlődése* című becses értekezésben (MNy. III, 353), amelynek címe ma így hangzanék talán: „A magyar filozófiai terminológia evolúciója“.

nyelvművelési elvet állít föl, mikor azt mondja: „Ha nem tudunk oly *magyar tőt* * találni, amely az idegen szó értelmének *mindazon árnyalatait, vagy módosulásait* * kifejezésre juttatja, amiket az az idők folyamán esetleg kapott és aminek nyomait viseli [!]: úgy akkor semmikép sem szabad az új magyar szót az idegen szó *eredeti értelmének magyarra fordításával* * alkotni,¹ hanem bizonyára helyes, ha átvesszük az idegen szót abban az értelemben, amelyet a történeti fejlődés annak adott“ (magyarul: adott neki). Nos, olyan magyar *tőt* találni, amely az idegen szó minden árnyalatának és módosulásának kifejezésére alkalmas, merő lehetetlenség. Ilyen alapon semmit sem fejezhetnénk ki eredeti szóval. Meg kell elégednünk olyan jegy vagy képzet kifejezésével, amely az illető idegen szó fogalmát nagyjából fölidézheti lelkünkben. A többi jegyet, képzetet s az árnyalatot — amint már mondtam — a nyelvhasználat valamilyen módon majd csak hozzáfűzi a nemzeti szóhoz, úgyhogy nem kell azért mindjárt átvennünk az idegen kifejezést.

b²) A nyelvújítási szók ellen e második kifogásával kapcsolatban azt is hibául rója föl a szerző, hogy „nem egy, hanem igen gyakran több rendbeli idegen szó fogalmának kifejezésére egyaránt illenek“ (15. l.).² Itt egy se reg olyan — két vagy több jelentésben használt — nyelvújítási szót is felsorol, amelyek nem maradtak életben. De mortuis nil, nisi bene! Kár őket bolygatni. Az élet ítelt már fölöttük. Nem voltak beválható kísérletek és — mint nemcsak mesterséges, hanem természetes származású szókkal is történni szokott — kiselejteződtek. Ma is élő új szavaink közül a *cím*-nek pl. a szerző szerint az volna a hibája, hogy *adressz*-t is, *titulus*-t is jelent. (Mondjunk hát le összes *címeinkről*?) A *kárpótlás* ellen az

* Az én aláhúzásaim.

¹ Ez eddig helyes, de nem írható alá, amit folytatólag mond.

² Értsd: nem egy a jelentésük, hanem igen gyakran több rendbeli idegen szó fogalmának kifejezésére is egyaránt illenek.

a kifogása, hogy *reparációra* is, *rekompenzációra* is mondjuk. (*Kárpótlással* hát ne éljünk többé?) A *tulajdon* szót is hibáztatja kétféle jelentése miatt, pedig ez ősrégi szavunk, s már hajdan is sokféle értelme volt (l. NySz.). Ugyanezt a tájékozatlanságot követi el a sokszázados *valás* szóra vonatkozólag is, amelynek fölemlített jelentései már a régiségben is megvoltak. (Hát a *vallásunkat* is hagyjuk-é el, és a szerző kedvéért ezentúl *fasszió*-t és *religió*-t mondjunk? Kitelik az „új irány“-tól!) Nem folytatom, csak a következőket jegyzem meg. Nyelvi eszmény volna ugyan, hogy minden fogalomra, illetőleg minden árnyalatra külön-külön szavunk legyen, s hogy a szabattosság (az „új irány“ nyelvén: a *precizitás*) kedvéért soha egyazon szót más-más értelemben ne használjunk. Ez azonban a világ összes nyelveinek tanúsága szerint képzelenség. Legtöbbet ez ellen az eszmény ellen talán éppen az idegen szók által vétünk. Nézzen csak bele a t. szerző Tolnai Vilmos Magyarító Szótárába, s meg fogja látni: hány meg hány szép magyar kifejezés helyett használjuk unos-untig ugyanazt a divatos idegen szót. Ez azt teszi egyúttal, hogy az idegen szónak ugyanannyiféle jelentése vagy legalább ugyanannyiféle árnyalata van. Hogy a sok közül csak egy példát említsek, a divatos *restauráció* a) műemlékek helyreállítását, b) tisztújítást, c) uralomvisszaállítást (Habsburg-restauráció) és d) vendéglőt is jelent, stb. Nem volnánk-e — a magyarosságról nem is szólva — változatosabbak is, ha lehetőleg mindig a megfelelő magyar kifejezéseket használnók? Most említett jeles nyelvművelőnk egyszer a Magyar Nyelv 1909-i évfolyamának egyik borítékán nem kevesebb mint 40, azaz negyven olyan eredeti szót és kifejezést állított össze, amelyek helyében manapság csaknem mindig *akció*-t mondunk! Hogy sok nyelvújítási szónak jelentése hosszabb ideig ingadozott, míg végül — amennyire ez a szók terén egyáltalán lehetséges — valamelyik értelmük megállapodott, ez természetes jelenség nemesak a nyelvújítások tör-

ténetében, hanem a nyelv egész életében is, mert ez a jelentés-kiválogatódás végbe szokott menni az olyan eredeti szavakon is, amelyeket kezdetben szintén többféle fogalom és árnyalat kifejezésére alkalmaztunk. Aztán a szók kezdetbeli és általában való többértelműségében nincs is veszedelem. Hogy a szerzőnek csupán a legelső ilyen példáját, a nem igen t. *Címet* nézzem, melyik művelt magyar ember ne tudná a szóhasználatban az *adrezz* és a *titulus* jelentésű *cím* között a különbséget észrevenni? Hiszen a pontos különbségtételt elérhetjük összetételekkel is, mint: *levélcím* (adrezz), *rangcím* (titulus), továbbá *sürgöncím*, *könyvcím*, *lapcím*, *szakasz cím*, *fejezetcím*, *közleménycím* stb. Mennyi jóra való hajtás megvetett *címünk*ből! Most mindezekről lemondjunk-e azért, hogy a t. szerzőnek *adrezzét* a *titulusával* valamiképp össze ne lehessen tévesztenünk?!

Zolnai Gyula.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A nyelvművelés rendszerezése. Nyelvművelő mozgalomunk 5. esztendejébe fordult. Ez már elegendő korúság ahhoz, hogy értékéről, eredményeiről véleményt formálhassunk. Nem tagadhatók a sikerek, de éppen e sikerek csekély volta mutatja, hogy eszközeink nem elégségesek teljes és maradandó diadal kiharcolására. A mozgalomnak tartalmában, terjedelmében és lendületében bővülnie, szélesbednie és gyorsulnia kell. Ennek múlhatatlan föltétele pedig az, hogy Akadémiánkat az állam olyan jogokkal és hatáskörrel ruházza föl, amilyent ez a kérdés csakugyan megérdemel.

Sokat vártunk a sajtótól. Hisz a sajtó mai méreteiben kétségtelenül a leghatalmasabb nyelvformáló. Elismerjük, hogy újságjaink nyelvén bizonyos javulás tapasztalható, de ha kezünkbe vesszük a piros ceruzát, még mindig tömérdek aláhúznivalóra akadunk. Még azok a napilapok is, amelyeknek házi nyelvőrük van, lépten-nyomon vétenek nyelvünk természeté ellen. Az ilyen újság nyilvánvalóan oktatni akarja közönségét az ép magyar szóra, de maga nem okul hivatalos nyelvőretől. A vidéki lapokról már kár is beszélni: ezeket nem egyszer állami támogatással olyanok szerkesztik,

akik sem idegen vagy keveréknyelvű családjukban, sem igen hiányos, talán egy-két polgárira terjedő iskolájukban meg sem tanulhattak magyarul.

A rádió a maga eleven szavával valóban az ékes, igaz beszéd kiapadhatatlan forrásaként buzoghatna. Nem is lehet elvitatni tőle a jóakaratot. A hírek nyelvén azért megtetszenek olykor a sebtben fordítás idegenes, bal ékei. Azután a fölolvasókkal is baj van, ha nem olvasmányuk szövegével, akkor a kiejtésükkel. Hallottam már olyan előadót (tudós hölgy volt az illető), aki kivétel nélkül minden szónak az utolsó tagját hangsúlyozta, akár a francia. De az egytagú szavakat sem kímélte: ezeknek a végét is fölrántotta. Silány vizasztalásom volt, hogy az előadásban előforduló egyetlen olasz szót is gall módra énekelte. Hogy-hogy ezt a magyar fülnek oly szörnyeteg hangoztatást nem vették észre a próbafölolvasáskor?! Azt sem tudom, miért tartja előkelőbbnek a színészség is, a rádió is a rövid á-t az ajakműködéssel képzett magyar *a* helyett az ilyen szavakban mint: akadémia, Albert, angol, katolicizmus. Bocsánat, de nem tudom az igazi műveltség jeleként fölfogni ezt a jelenséget!

Ugy értesültem, a mozidarabok kísérő szövegének magyarosságára az illetékesek gondot fordítanak. Hát nem igen venni észre. A minap egy idegen filmet néztem végig: szövege a bárgyú fordítás cégéres mintája volt.

Akadémiánk még a mozgalom elején fölkérte többek közt az egyes tudományszakokat is saját szaknyelvük művelésére. E dologban csak az orvosi nyelvről szólhatok. Bár ezen a téren már évek óta szorgos a munka, mégis eleddig csupán részletsikerekről számolhatunk be. A példamutató Orvosi Hetilapot s szerkesztőjét, Vámosy Zoltánt mindenkor tisztelettel fogja említeni a magyar szaknyelvek történetírója. Persze 10–15 szaklap nyelvrontását egyetlen lap, ha mindjárt a vezérlap is az, helyre nem pótolhatja.

Az említett példák tanúk, hogy többet kell tennünk. A nyelvünket pusztító ártalmak olyan sok felől s olyan erősen támadnak, hogy csak egyetlenes, szívós és tervszerű hadjáratról várhatunk végleges győzelmet. Ennek tervezetét közlöm az alábbiakban.

Magyarszakos tanárjelöltjeink kétségkívül hiánytalan jártasságot szerezhetnek a helyes magyarságban, de csak azok, akiket írókészségük és egyéni becsvágyuk erre ösztönöz. Ám arra van szükség, hogy minden magyar tanár a szeplőtelen magyar nyelv igazi tudósa és lelkes harcosa legyen. E végből külön, vizsgás tantárggyá kell avatni a helyes magyar stílust. Egyben kötelezővé kellene tenni e tárgy hallgatását valamennyi szak tanulója számára is. Az természetes, hogy a nem-nyelvszakosok vizsgálatakor kevesebb elméletivel is beérné a vizsgáztató, de a gyakorlati stílus-

tudást itt sem engedhetné el. Mert csak fél sikerrel apostolkodik az anyanyelv tanára, ha az ifjúságot a többi órán hanyag nyelvhasználatra eresztik. Csak úgy számíthatunk ép, tudatos nyelvérzékű értelmiségre, ha középiskoláinkat a tiszta magyar stílus tudása és szeretete hatja át. Persze sem a tanár, sem a diákság nem lehetne el megfelelő tankönyv nélkül, amelynek anyagát az egész felső négy osztály magyar oktatásának keretében állandó ismétlésekkel dolgoznak fel. Ez minden középiskolára vonatkoznék, a gimnáziumon kívül elsősorban a tanítóképzőre. A középfokú szakiskolákkal (pl. felső ipariskola) szemben megelégednénk azzal, hogy az illető szaktárgyak nyelve magyarság szempontjából különös gond alatt legyen.

Az egyetemek többi karán, továbbá a Műegyetemen és a főiskolákon külön előadó foglalkozzék az illető tudományág műnyelvével. A hallgatás eredményességét aztán feleléssel (colloquium) kellene igazolni. Az csak természetes, hogy minden egyes szakon maguknak a szaktanároknak is kötelességévé tétetnék a nyelv tisztaságára való szorgalmas ügyelés. Különösen kiemelném itt a jegyzői tanfolyamokat, melyekben okvetlenül kivételes alapossággal kell majd foglalkozni anyanyelvi kérdésekkel. Hiszen a jegyző az az úriember, akivel a népnek legtöbb ügyes-bajos dolga, elintéznivalója akad. A közigazgatás nehézségei is nagyot könnyűnének, ha a jogi személyek, legkivált a jegyzők, megtanulnák és megszoknák a világos, egyszerű, épkezláb fogalmazást.

Úgy illenék, hogy a színpad nyelve lenne a példaadó az irodalmi kiejtésben. Ezt ma aligha mondhatjuk el. Színészeink jó része még népies színművekben is úgy beszél, mint a bennszülött pesti: sem *ö*-t, sem *é*-t nem ismer, csak ropogtatja vagy éneкли a nyílt *e*-k végtelen, éktelen sorait. A színiiskolák fő-fő tárgyául kínálkozik a jó magyar stílus és hamisítatlan magyar kiejtés.

Az elemi iskolák nyelvében is ormótlan hiba a legtöbb helyt dívó *e*-zés. Az igaz, hogy írásban nem különböztetjük meg a kétféle *e*-t, ez azonban nem lehet ok ennek a jellemző magyar hangnak tudatos elsikkasztására. Az elemi iskolák *e*-zésének ugyanis gyakran alapvető elvi tudatlanság az oka. Éppen nemrégiben láttam igazolva ezt a kijelentésemet. Egy tanyai népművelő előadáson vettem részt. Az iskola tanítónője valami regényt ismertetett. A tanyai iskola *é*-s légkörében visszasan hangzott a tanítónő túlzottan nyílt *e*-zése. Mikor aztán beszélgetés közben meggyőződtem, hogy ez a kiejtése vérevé vált valóság, megkérdeztem, honnan került a mi vidékünkre. Kiderült, hogy éppen egy *ö*-ző környék neveltje. De megmagyarázta a dolgot: polgári iskolás kora óta szoktatta magát „az irodalmi, tiszta kiejtésre“. Tehát abban a hitben él, s nyilván első középiskolai oktatója

is azt hitte, hogy az irodalmi kiejtés nem ismer zárt é-t.

Azonnali tennivalónak látnám oktató rendünk arra szoruló tagjainak a helyes magyarságban való kiképzését. Ezt tanfolyamok szervezésével vélem megvalósíthatónak. A közoktatás egyes ágazatai a maguk testületein belül végezhetnék el a dolgot. A tanszemélyzetten kívül aztán elsősorban újságírók, lapszerkesztők, tisztviselők, papok, színészek és katonák számára kellene ilyen nyelvművelő tanfolyamokat rendezni. Az előadók derékhadát a középiskolai magyarszakos tanárság tenné, de természetesen az oktatásban mindenki részt vehetne, akiben a kellő képesség és hajlandóság megvan. Elsősorban tiszta nyelvű szépíróinkat és magyaros irányra törekvő szakíróinkat kérhetnénk föl közreműködésre. A tanfolyamok megvalósítása csak addig járna némi nehézséggel, amíg a megfelelő előadógárda ki nem alakulna. A tanfolyamokat bizonyos időközökben meg kellene ugyan ismétetni, de mindig ritkábban, s mire a makulátlan magyar szón nevelődött újabb nemzedék az iskola padjaiból az élet tereire kerül, ezeket a szükségstanfolyamokat legnagyobb-részt mint fölöslegeseket meg lehet majd szüntetni.

Fontosnak tartanám a mesterségek műnyelvének megállapítását és használatának kötelezővé tételét. Az ipartestületek ügyelete alá tartoznák, hogy ez majdan ne csak írott malasztul maradjon, s az inasnak fölszabadításakor ne csak a kézműves fogásokbeli jártasságáról kelljen bizonyoságot tennie, hanem arról is, hogy ösmeri iparának magyar műnyelvét. Ennek semmi különös nehézsége nem lesz akkor, ha maguk a mesterek rászoknak a magyar műszavakra. Az ő részükre is e végből okvetlenül kell, persze csak szakmai keretükhöz mérten, nyelvtanfolyamokat tartani. Az inasiskolák útján lehetne talán mindezt intéztetni. A kereskedő szakmák nyelvének megmagyarítását ugyanígy képzelem.

A tiszta nyelvhasználat egyik terjesztőjéül tenném meg az országszerte működő népművelést. A népnyelv idegenszerűségeit, kivált idegen szavait a népművelés útján, úgy gondolom, eredményesen irtogathatnók. Vigyázni kell azonban arra, hogy a tájnyelvi sajtáságokat ne bántsuk, hanem inkább ápoljuk. Sajnos, a legtöbben nem tudnak különbséget tenni nyelvhiba és tájnyelvi sajtáság között. Vagy ha különbséget tesznek, akkor a nyelvjárás rovására követik el.

Arra fölhozott példáim közt, hogy mozgalmunk mostani formájában erőtlen, a rádiót is említettem. A rádió valóban nagyon számottevő a köznyelv alakításában. Éppen ezért nyelvét, kezdve az időjárásjelentéstől a vidám esték műsoráig, gyökeresen és mielőbb meg kell javítani. A pesti aszfalt fancesali humorával és német srófra járó kiszólásaival ne rongtsa tovább a magyar rádió a magyar nép esze-

és nyelvejírását! E helyett inkább fejlessze tovább a népi-ség művészi megnyilvánulásait bemutató készségét. A fönt jeleztem tanfolyamok végzésében a rádióra is szép föladat járulna.

A színpadra szánt darabok, kabarészármok, mókák stb. nyelvét a színészegyesület vagy esetleg az illető színház a saját kebelében tartozzék helyes magyarság szempontjából megvizsgálni.

A moziarabok szövegét ugyancsak Árgus-szemmel kell végigböngészni. A rövid, példaszói tömörségű fogalmazásra kiválóan alkalmas filmszövegezt nem szabad kávéházi hacsekokra bízni!

Valamennyi iskolai könyvet meg kell bírálni nyelv-helyesség tekintetében. A hibákat aztán a tanárnak, tanító-nak kötelessége kijavíttatni vagy kijavítani. Az ezután sajtó-alá kerülő tankönyvekben pedig nem szabad magyartalan-ságnak előfordulnia!

Kivételes elbírálásban részesítendőek a magántanulásra írott nyelvtanok. Hiszen magyartalanságaink egyik oka éppen idegennyelv-tanulásunkban van. A nyelvtanokat úgy kell megszerkeszteni, hogy a két nyelv eltéréseit ne elmossa, hanem szembeállítsa. Így aztán az idegen (főleg a német nyelv) tanulása ellenkezőleg éppen erősíteni, tudatosítani fogja magyar nyelvérzékünket. Egyik, a közelmúltban egymásután két kiadásban is megjelent német nyelvtan már szem előtt tartotta ezt az elvet, s idegen szerzője két magyar szakemberrel is átsímíttatta a szöveget. Sajnálatosan így is benne-rekedt néhány magyartalanság. Ez is csak azt mutatja: inkább három rostán tisztuljon át az ilyesmi, mint kettőn.

Minden fordított munka, különösen regényféle ellenőr-zés alá vettessék. Az üzleti kapzsiság elnagyolt, olcsó fordí-tásokat dob a ponyvára. Nézzünk szét a magyar ég alatt: minden második olvasó ilyen ferdítményeket fal nemcsak ízlésének, esetleg erkölcsének, hanem nyelvérzékének is rop-pant kárára.

Az eredeti szépirodalom művei nyelvi szempontból már kevésbbé tehetők hivatalos mérlegre. De ezek a mun-kák nem is veszélyeztetik nagyon a nyelvérzékét: írónk hovatovább mindjobban ügyelnek a magyaros fogalma-zásra. Ha pedig egy írónk megveti a saját anyanyelvét, ak-kor mi is vessük meg őt! Mődunkban lesz az ilyen nyelv-becstelenítőt pellengérré állítani!

A gyakorlati célú irodalmat, továbbá a tudományosat ugyancsak meg kell vizsgálni, mielőtt nyomdába kerül. Ha nyelvművelő mozgalmunk egyetemesül, akkor véleményem szerint a szerzők aligha fognak akadályoskodni művük ilyen átnézése ellen. Ebben a dologban mindenesetre nagy tapin-tattal kell majd eljárni s a javításokat a szerzővel egyetér-

tésben kell intézni. Hogy mekkora jelentőségű a szakmunkák megfésülése a nyelvi eszmény szolgálatán fölül, azt jól bizonyítja az a nemrégiben napvilágot látott orvosi mű, melynek egyik bírálója így fejezi be ismertetését: „Kár, hogy a jeles könyv zavaros mondatszerkesztése és számos idegenszerűsége sokhelyt lehetetlenné teszi a szöveg megértését.“

A magyar népi mesék terjesztése egyrészt népismereti, másrészt nyelvi érték dolgában egyaránt kiváló jelentőségű. Ezekben a mesékben a magyar lélek egyszerűsége, bája, kedves vidámsága és szomorkás végzethite, de egészséges életrevalósága is beszédesen szól hozzánk. Mégpedig a természetes, ősi szemléletű nyelv kristályszaivaival. Népmesegyűjteményeinknek új, olcsó kiadását akkor sem volna szabad odázgatnunk, ha nyelvtisztításról szó sem esnék e honban. Különös, hogy középiskoláink magyar oktatásában mindeddig lemondunk a népmese semmivel sem pótolható eszközéről. Am a hozzánemértés mindent elronthat. Egyik igen nemes célú, hasznos folyóiratunk gyermekeknek való mellékletében egy mesét találtam, mely eredeti népmesének vallotta magát. Nagy kedvvel fogtam hozzá, hogy majd elolvasom kisfiamnak. A mese bizonyítanál népmese volt, de pesti úri ruhában, úgyhogy olvasása közben szemesen kellett ügyelnem, hogy visszánépiesítsem, jobban mondva visszamagyarosítsam elkendőzött szépségeit.

Példáim között a sajtóról is szóltam. Erről még annyit, hogy a lapok, kiváltképen a vidéki újságok engedélyezésekor ezután illenék jobban megnézni illetékeseknek, kinek a kezére bízzák a környék szellemi irányítását. Ismerek pl. egy lapot, amelynek állami támogatást élvező ura, szabadjegyes „szerkesztője“ egy teljesen tanulatlan boltos, aki így nemcsak hócipőt, szájpirosítót és kétes rendeltetésű gumi-neműeket árul, hanem a közvéleményt is kormányozza. Olvasóim bizonyára fölmentenek az alól, hogy idézetekkel bizonyítsam, micsoda könnyelműség, sőt bűn az emberiesség, hazafiság és műveltség ellen az ilyen személyeknek való lapengedélyezés.

Itt volnának még a hirdetések, cégfőliratok, alkalmi szövegek. Ezek láttán borzadva képed el a becsületes nyelvérzék. Ahogyan a közerkölcsöt védjük, úgy keressünk eszközöket anyanyelvünk és magyar ízlésünk hathatós védelmére is!

Pár szót a helyes magyarság létesítendő irodalmi termékeiről is. Jól és szellemesen megírt könyvek, útmutatók, szótárak nélkül nem boldogulhatunk. Az általános művek megszerkesztése nem adna nagyobb gondot, de a szakszótárak ügye már fogasabb. Itt előbb még ki kellene egé-

szíteni az összegyűjtve is hiányos és különben is megrostálendő anyagot.

S mindezek után, mint népiségünk, nyelvünk és eredeti műveltségünk dús tárházát és letéteményesét szeretném látni azt a hatalmas művet, melyet ilyennek terveznék: teljes magyar szótár, mely magában foglalja a mai élő nyelven kívül a régi és tájnyelvek fontosabb adatait is, továbbá a mestersegek és tudományok nyelvének lényegi részét. Ismertetné a régi, sajátos magyar foglalkozásokat (halászat, pákászat, vadászat, állattenyésztés, molnárkodás stb.) szókészletükkel együtt. Minden ritkább vagy fogalmi tartalmánál fogva jelentősebb szó mellett ott látnánk a világos, rövid meghatározást vagy magyarázatot, ha kell, képes ábrázolást is. A mű egyszersmind nagyon részletes magyarító szótár és igaz magyar szólásra vezérlő kalauz is lenne. Magától értődik, hogy ekkora anyagot egy kötetbe összesűríteni lehetetlen, de ügyes, éles szedéssel 3 testes kötetben elrendezhető volna. Sokba kerülne? Nincs kétség benne. De olyan művel rendelkezénknél, mely magyarságunknak bibliája, menedéke, reménye és kiapadhatatlan erőforrása lenne.

Szová tesszük még befejezőül a névmagyarosítást is. Nem fecsérlünk papirost a régi, háborúelőtti eltévelyedésekre, mikor a Rákóczi Jakabok és Zrínyi Adolfok születtek. Ma már ilyesmi nem eshetik meg, de még mindig elég a visszasság és hozzáértés hiánya a névmagyarosításban. Nem terjeszkedem ki az *y*-ok, *th*-k bonyodalmára, mikor két testvér közül az egyik ugyanazt a nevet fonétikus alakjában, a másik régies írásmóddal kapja meg, de nem hagyhatom szó nélkül, hogy az új név sokszor idegenebb, mint a régi, amely gyakran többszázados multról beszél, csakhogy sem a név viselője, sem az illetékes hatóság nem érti már ezt a beszédet. Sommás véleményem ez: eredeti, régies írású név csak akkor engedélyezhető, ha ez a név a névkérő édesanyjának vagy valamely egyenes ágú nem nagyon távoli vérrokonának neve. Egyébként senkinek történelmi vagy általában régi név ne adományoztassék, ha kitüntette is magát a harcmezőn vagy ha egy emberöltőnyi állami szolgálattal dicsekedhetik is. Hiszen a hősök úgysis megkapják a vitézi nevezetet, a hosszú állami szolgálat pedig arányos fizetéssel és nyugdíjjal jár. Mi idegen nevű magyarok keressünk új nevet magunknak. Legyen bennünk annyi önérzetesség, hogy nem kérünk osztályt mások öröklött tulajdonából. A név különben is arra való, hogy különbözzünk másoktól, tegyünk szert tehát lehetőleg olyan névre, ami még senkié. Így legálább névkincsünket is gyarapítjuk. Csak persze mindehhez az kellene, hogy az intéző hivatal nyelvész tanácsadóra bízna a dolgot.

Azt hiszem, nincs olvasóm, aki a lényegesben ne értene

velem egyet. Csak legföljebb azt kérdi fejcsóválva és sóhajtván: vajjon hogy lesz erre elég erős, hatalmas az Akadémia? Kezdő soraimban már válaszoltam is e kérdésre. Most világosabban mondom meg: a vallás- és közoktatásügyi minisztérium keretében állíttassék föl egy külön, független ügyosztály, mondjuk: Nyelvvédelmi Osztály. Ennek irányítója az Akadémia lenne.

Számtalan részletdolgot hagytam el. A bővebb és rendszeresebb kifejtésről is lemondtam. De úgy vélném, e vázlatból is kitetszik elgondolásom.

Nem azért írtam mindezt, hogy cikkeim számát szaporítsam. Ha nem volna hitem, hogy ez a teljesebb munkaterv is megvalósítható, nem álltam volna ki vele a nyilvánosság elé. De nekem szent meggyőződés, hogy ha Akadémiánk figyelemre méltatja tervezetemet, az utat is meg fogja találni a minisztériumhoz s így végeredményben saját törekvéseinek intézményesen, az egyetlen sikerbiztosító módon szerezhet fogaratot.

Tiszamarti (Frey) Antal.

Magyartalanságok Móricz Zsigmond új regényében.¹

Sokat panaszokdnak mostanában a magyar kritikára. Ezekben a panaszokban sok igazság van. A mai irodalmi bírálókat nagy része elfogult, pártoskodó, kiadói és egyéb érdekektől erősen befolyásolható. Alapos, tárgyilagos kritikát igen ritkán olvashatunk. E miatt a kritika értéke és jelentősége egyre jobban csökken, s az irodalmi ízlés és színvonal alábbszállásában a kiadók mellett nagyban bűnösök a mai kritikusok is. De bírálóink lelkiismeretét nemcsak az irodalmi viszonyok megromlása, komoly írói tehetségek kisiklása és elkallódása terheli, hanem nyelvünk elmagyartalanodása is. Ennek legfőbb oka az, hogy a bírálók vagy egyáltalán nem, vagy pedig igen keveset törődnek a megbírált művek stílusával, s arról legföljebb egy-két odavetett, felületese megjegyzést ejtenek el, mint pl. „eleven, modern, izzó, művészi“ stb. Az írók előadásának komoly méltatása, nyelvi hibák leleplezése nagyon ritkán olvasható a mai bírálóokban. E miatt azután a szép, magyaros stílus értéke mindinkább csökken. A magára hagyott író nyelvértéke megromlik, beszéde megtelik környezete nyelvi hibáival, stílusa elszürkül, elmagyartalanodik.

A kritikának ez a bűne és mulasztása még károsabb hatással van az olvasók nyelvére. Mivel senki sem mutat rá az irodalmi művekben hemzsegő magyartalanságokra, az átlagos olvasó még kevésbé veszi őket észre s maga is nyugodtan használja beszédében. Így az irodalom a helyett, hogy a nyelvtisztaságot terjesztené, valósággal megfertőzi a gya-

¹ Móricz Zsigmond: Bál. Az Est-lapok kiadása. Budapest, 1936.

korlati élet nyelvét is. Sajnos, ma már nemcsak hevenyészve készült műfordításokban, újságcikkekben és ponyvaművekben, hanem legelső íróink alkotásaiban is egyre jobban tapasztalhatjuk a nyelv megromlását. Éppen Móricz Zsigmond legújabb regénye döbbsentett rá minket erre a szomorú valóságra. Pedig Móricz Zsigmond harminc évvel ezelőtt mint népies, zamatos magyarságú író lépett fel, és ilyennek tartja őt még ma is a közvélemény.

Móricz *Bál* c. regénye ijesztően megmutatja a kritika hiányának káros következményeit. Ennek a regénynek a nyelve tele van a legbántóbb magyartalanságokkal. Nem szórványosan jelentkezik, hanem valósággal hemzsegek itt a fölöslegesen használt idegen szavak, kifejezések, ragozási és mondatszerkesztési hibák. Móricz stílusának ezt a megromlását bizonyára az a pesti környezet is okozhatta, amelyben ő évtizedek óta él, de a saját könnyelműsége, a műgond teljes hiánya és a hevenyészett kidolgozás is bűnös ebben. Mert ennek a regénynek a nyelve nemcsak magyartalan, hanem bántóan pongyola és nehézkes is. Egészen hiányzik ebből a műből a régi Móricz Zsigmond ízes, erős magyarsága, eredeti, sokszínű kifejezőmódja, jellegzetes és jellemző népiessége.

Pedig Móricz Zsigmondot a művészi szempontokon kívül az írói felelősségérzésnek is arra kellene köteleznie, hogy műveinek stílusára, főképp magyarosságára nagyobb gondot fordítson. Hiszen neki ma is nagy olvasó-tábora van, ez a regénye olcsó, tömegsorozatban jelent meg, bizonyára igen sok ember kezébe el fog jutni, s ezek nagy részének amúgy is hibás, magyartalan beszédmódját tovább fogja rontani.

A magyar irodalom megszentelt, nemes hagyományai erkölcsi kötelességként parancsolják a mai írónak is a nyelv tisztaságának ápolását. Milyen gonddal és szeretettel ápolták íróink ezelőtt száz esztendővel nyelvünket, hogyan tisztogatták minden gyomtól, idegen gáztól maguk és társaik stílusát. Milyen nemtörődömséget látunk e tekintetben ma még legnagyobb íróinknál is! Pedig a kifejezés művészetiségére való gond nemcsak a régi magyar irodalomban található meg, hanem a külföld igazi nagy íróinál is. Milyen aprólékos munkával, finom elmélyüléssel formálták, csiszolták ezek mondataikat nemcsak a nyelvtisztaság, hanem a művészi hatás érdekében is. Közismert dolog, hogy pl. Flaubert órákon át dolgozott egy-egy gondolata minél tökéletesebb megfogalmazásán. És ha a világirodalom legkiválóbb alakjainak kéziratát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy írásuk tele van a legaprólékosabb javítgatásokkal; néha a rokonértelmű szavak egész sorozatán végigmegegy az író, míg a helyzethez és hangulathoz legjobban illőt megtalálja. Ennek a csiszoló

munkának a szilánkjai sokszor egészen elborítják az első, nyers fogalmazás szövegét. Nem hiszem, hogy Móricz új regényének kéziratán sok javítgatás lenne, — ha ugyan egyáltalán volt kézirat, s az író nem egyenesen a nyomdai írógépbe mondta a szöveget.

Felsoroljuk most a regény stílusának csúnya kiütéseit és pörsenéseit. Rá kell már egyszer mutatni a mai magyar íróknak a saját kifejező eszközüket: a nyelv ellen elkövetett mulasztásaikra és szinte jóvátehetetlen bűneikre. Hiábavaló az Akadémia, az iskolák, néhány hivatása magaslatán álló író és lap törekvése és lankadatlan munkája, hogy nyelvünk éltségét és szépségét megvédelmezzék, ha egy-egy nagy író ilyen könnyelműen, felelőtlenül és számonkérés nélkül gázolhatja és pusztíthatja vetésük eredményét. A hibáknak ez a hosszadalmas, de éppen nagy mennyiségük miatt ijesztő felsorolása világosan megmutatja az irodalmi stílus hanyatlását és romlását. Azt hisszük, maga Móricz Zsigmond fog legjobban meghökkenni, ha így egy csomóba hordva látja azt a sok gázt és gyomot, amely eldurvítja, elszinteleníti stílusának azelőtt oly virágos, színes, üde mezejét. S talán a regény újabb kiadásában vagy ezután műveiben nem fogunk már boiránkozni rajtuk.

Könnyebb áttekinthetőség végett csoportokba fogjuk foglalni a regény stílusának magyartalanságait és egyéb hibáit. Zárójelben jelezzük a lapszámot, ahol az illető hiba előfordul.

1. Szükségtelenül használt idegen szavak: „*Abnormis* összeg (198), *abszolút* görög fejét (123), *abszolute* töltesz rajta (204), *absztrakt* (108), *affektáltan* (101), *agilis* (9), *akció* (25, 28, 92), *aktív* = tevékeny (202), *aktivitás* (100), *ambíció* (35, 90, 158, 204, 279), *ambicionál* (37), *analizálta* a múlt évi munkát (124), *appellált* (11). *Beverklizte* (207), *bonbon* (195). *Cug* (306). *Deklarál* (26), *direkt* moeskos (83), *dupla* (27). *Emancipálta* magát (6). *Familia* (61), *fáma* (199), *fantaziál* (158, 226), *ferslóg* (281), *frázis* (131), *fungálva* (85), *funkcionál* (10), *frufu* (165). *Generáció* (159), *griberlik* (113). *Heccelő* (196), *história* (159). *Idea* (28), *incidens* (235), *indignálódva* (19), *indignálódás* (159), *imponál* (200, 280), *inspiráló* (277). *Kalkulál* (291), *kapacitál* (181), *karakteres* (178), *komplikáció* (279), *komplikáltabb* (289), *kompromittál* (199, 260), *kompromittáló* (101), *koncentrálta* (19), *konzekvencia* (67), *konstatál* (106), *konsternáció* (216), *korrekt* (225), *korrektség* (37), *korrigál* (116), *kórus* (169). *Luxus* (103). *Maliciózus* (44), *manipulál* (128), *minimum* (124), *monoton* (86). *Normális* (44). *Robajos ordenáreságait* (231). *Kipariroz* (130), *perfekt* francia (204), *pláne* (39, 39, 60, 64, 93, 109, 203, 240), *pódium* (204, 305), *pozíció* (237). *presztizs* jeles (10), *produkál* (284), *probléma* (108), *programm* (9, 14), *provokál* (165, 176, 225). *Racionalista*

(160), *realisabb* (207), *realizál* (284), *referál* (257), *reflektál* (140), *relative* (204), *renitens* (130), *reprezentál* (14), *respektál* (105), *Sleppes ruha* (305), *spekuláció* (149, 288), *spórol* (292), *spórolóság* (61), *stilizál* (29, 131), *szolidaritás* (6), *szuggerálni* gondolatot (11), *Terror* (240), *Viccesen* (115), *elvicceli a dolgot* (280), *vindikál* (31), *vizitbe jár* (79).

Ezek az idegen szavak mind helyettesíthetők velük azonos jelentésű jó magyar szavakkal, sőt néhol az illető fogalmat pontosabban kifejező magyar szavunk is van, mint a Móricz használta idegen szó.

2. Magyartalanságok a ragozásban, szólásokban és kifejezésekben.

a.) Gyakran használ Móricz *meg* igekötő helyett németesen *be* igekötőt. Pl. „A tankönyveket *beszerezni*“ (9). „Ezt így kell *betanulni*“ (135).

b.) *Szemben-t* mond *iránt* helyett. Pl. „*hizelgése vele szemben*“ (14), „*jóakarattal van a jelölttel szemben*“ (18), „*kötelesség a családdal szemben*“ (44). „Nem elég *előzékenyek vele szemben*“ (65). „Nem is *vett tudomást az oly távollevő háborúval szemben*“ (65), háborúról helyett.

c.) Egyéb ragozási hibák: „*Mi közülük nekik a búr háborúval*“ (65), háborúhoz helyett. „Mindenki *elment a vasárnapdélután*“ (126), vasárnapdélutának helyett. „*Jákóbban most kijött az irigység*“ (160). „Bement és feldült arccal *ült le az asztal mellett*“ (145), asztalhoz helyett.

d.) Németes kifejezése: „*Hozzátok se jön*“ (86) megy h. „*Jelentőségteljes*“ (123), jelentős h. „*Divatba jött*“ (239), divatos lett. „*Pont egy óráig tartott*“ (311). „*Nagy súlyt fektetett rá*“ (8).

e.) Igen sokszor fölöslegesen, németesen használja a névelőket, főleg a határozatlan névelőt. Pl. „Az *egy* olyan jövedelem“ (185). „Ez *egy* méltatlan fogás volt“ (182). „Ő nem *egy* szakképzett vállalkozó“ (289). „Ő azonban ezt *egy* politikai tegezésképpen adta le“ (93). „Ez igazán *egy* neki való, úri lakás volt“ (110). „És ő ma *egy* olyan határozott cselekedetre van felkészülve“ (123) stb. A következő mondatban mind a két névelő fölösleges „Rájött, hogy nyelvet tanítani *egy* jó tanulónak sokkal nehezebb, mint *a* rossz tanulónak“ (209).

f.) Német módra többszámaban találjuk a páros testrészek nevét: „*Karjai*“ (13), „*Hólyagos szemcivel* nem lát“ (83). „*Nagy szemei voltak*“ (86). „*Fekete szemei vannak*“ (123). Más helyen a mondatrészek egyeztetése hibás: „*Kiáltott rá szegény munkásokra* s teletöltötte a legnagyobb poharat és örült neki, hogy boldogan és vigyorogva *hajtotta fel és köszönte meg a pohár bort*“ (60). „*Olyan feltételeket szabtak, amit* nem lehet elfogadni“ (66).

3. Mondatszerkesztés. Nehézkessé teszi a regény stílu-

sát a sok, többszörösen összetett mondat is. E mellett az író a mellékmondatokban néha még a kötőszókat és az igemódokat is rosszul használja. Pl. „Semmi szórakozást nem jelentett neki, *hogy ott üljön... résztvegyen*“ (9). „Semmi reménye nem lehetett rá, *hogy megválasszák* (= megválasztják. 13). „Szervnek kellene lenni, *mely végezze el*“ (17). „Megszervezi azokat, *akik neki korteskedjenek*“ (25). A „hogy“ kötőszóval is túlságosan sűrűn találkozunk, s az is egyhangúvá teszi az előadást. Pl... várt, *hogy* felírja a táblára, *hogy* „Éljen Nyilas!“ (15). A második *hogy* fölösleges. Nehézkés, zavaros mondat ez is: „Valósággal statisztikát csinált, amiben analizálta a múltévi munkát, *hogy* ebből az Egyesület minden tagja megértse, *hogy* mit végzett az Egyesület s mi a minimum, amit a most kezdődő évben el kell végezni“ (124). A 3 idegen szó sem szükséges, mert itt statisztika = kimutatás, analizál = ismertet, minimum = legkevesebb. Lássunk még néhány példát a felületes, gondatlan mondat-szerkesztésre. „Nemcsak arról van szó, *hogy* Pusztainé, akit azóta sem látott, a maga kis földjét féltette tőle, ha ügyvéd lesz — pedig azóta már tudja, *hogy* joggal félték a rokonok, mert az ő nagyapját kismimzték az örökségből azon a címen, *hogy* kitanították s pap lett s ha pörre ment volna a dolog, meg is kellett volna nyerni a pört“ (142—143). „Most *hogy* belátta, *hogy* a tegnapi esemény máris kitörlődött az emberek emlékezetéből, elmúlt benne az a félelem, *hogy* valami...“ (159). „...de Misi úgy gondolta, *hogy* mindenkinek az volt az érzése, *hogy* a diákok annyi pénzt kaptak, *hogy* többet soha...“ (234). Némelyik mondat értelmileg is csonka, hibás. Pl. „Nem haragudott rá, hanem fájt“. (92). Mi fájt? „...egy fokkal magasabbra kerülnek, mint ahol ők *megvannak*“ (143), *vannak* h. „Irtóztató félelem s iszonyat tört benne: ez Irén“ (305).

Nagyon rontják a regény előadásának szépségét az unalmas, pongyola szóismétlések. Különösen a *volt* szó unos-untalan való ismételtetése feltűnő. Így a 40—41. lapon tizenhatszor fordul elő *volt*, a 42. lapon tizenegyszer, s egy helyen 3 sorban négyszer: „A szoba belsejéből nyitott ajtó *volt* a legbelső szobába, ott nagy csődület *volt*. Sokan *voltak* s ő mindig megijedt, ha sok ember *volt* valahol együtt“ (42).

Megjegyezzük végül, *hogy* példáinkat mind a folyóbeszédből vettük, vagyis az író egyéni szavaiból és mondataiból. Ezekért tehát neki kell vállalnia a felelősséget s nem védekezhetik azzal, *hogy* a jellemzés hűsége kívánta ezeket az előadásbeli gyarlóságokat. Különben a regény hőseinek a beszélgetései is tele vannak hasonló magyartalanságokkal. Ebből a szempontból nincs is különbség az író egyéni stílusa és a szereplők beszédmódja között.

Nem tudjuk, milyen okok és körülmények kényszerí-

tették Móricz Zsigmondot arra, hogy ilyen nyersen és formátlanul kidobja ezt a regényt a könyvpiacra. De még az elhamarkodott munkával sem lehet megmagyarázni és menteni ezt a sok nyelvi hibát. Úgy látszik, a baj oka mélyebben van. Mióta Móricz természetes talajától: a magyar falutól elszakadt, idegen környezete megrontotta a nyelvérzékét. Talán maga sem veszi már észre, hogy rongálja azt a szép magyarságot, melynek nemrégén ő volt egyik leghivatottabb művelője és művésze.

Semetkay József.

Jószágkormányoz és társai. Simonyi Zsigmond Tuzetes Magyar Nyelvtana még azt írta az összetett igékről szólva, hogy „az ige szorosabb kapcsolatba esakis a hozzátartozó határozóval léphet. Csupán egy igénkben olvadt egybe az alany az állítmánnyal: *mennydörög*, egy másikban pedig a tárgy és az állítmány vált egy szóvá: *egyért.*“ Említ még három esetet, ahol a tárggyal kapcsolt igéket majdnem egy szónak vehetjük már: *kezet fog, kezet ad, szemet húny* (358—359.). Hozzáfűzhetnénk ezekhez a *nagyot hall-* is, s bizonyára akadna még néhány ilyenféle tárgyas összetétel, ha nagyon megszorítanók az emlékezetünket. — Arra azonban egy példát sem mond a Tuzetes Nyelvtan, hogy jelző olvadt volna egybe az igével. Érthető is: jelzője csak névszónak szokott lenni, igének soha.

Az újabb nyelvszokás szerint azonban, úgy látszik, igének is lehet jelzője, s jelzős összetételű igék bosszantják meg néha, vagy mosolygztatják meg olykor az embert olvasás avagy beszélgetés közben, a szerint, hogy milyen kapcsolatban akad rájuk. — Folyóiratunkban már kerültek szóba ilyen igék; egyszer Zolnai Gyula írta, hogy „egészen magyar szóval *távbeszélünk* furesa lett volna“ (Msn. I, 49), másik alkalommal N. J. B. figurázta ki szellemesen a „*gyászkisérjék*“ alakot (Msn. I, 76), legutóbb pedig folyóiratunk szerkesztősége kötött efféle virágokból esokrot (Msn. IV, 135). E két példát még jó-egynehánnyal megszerezhetjük.

Legrégibbnek látszik a rendelkezésekre álló példák közül a *végrendelkezik*. Sem a Nyelvtörténeti Szótár, sem Czuczor—Fogarasi szótára nem tud róla, de Kelemen Béla nagy kézi szótárában s Eckhardt Sándor francia szótárában már szerepel. Mikor terjedt el, nem tudjuk. Valószínűleg alakkeveredés eredménye: a *végrendelet* és a *rendelkezik* szóból vonták össze. Nem tudom, ennek a mintájára vagy ettől egészen függetlenül, de mind több és több hasonló, nagyon szokatlannak érződő összetétellel vagy inkább összevonással találkozunk. Akad köztük olyan, melyet az író vagy beszélő nyilvánvalóan tréfás, neveltető szándékkal írt le vagy mondott, de olyan is, amely a hivatalos vagy egyszerűen nem kifogástalan magyar beszéd és fogalmazás szám-

lájára írandó. — A *végrendelkezik*-hez kapcsolja azonban valószínűleg valamennyit az, hogy nem igazi összetételek, hanem egy összetett névszó, pontosabban főnév és a főnévvel azonos-töví ige összevonásából keletkeztek. Az összetett főnévben az előtag jelzője (rendszerint tulajdonságjelzője, néhol birtokosjelzője) az utótagnak, az összevonás útján létrejött összetett igékben azonban a jelzős viszony olykor megzavarodik, s csak az eredeti összetett főnév segítségével lehet elemezni és megállapítani a kapcsolatot az összetétel tagjai közt. Ha némelyiknél nem ismernők a főnevet, amely tulajdonképpen alapja az összetételnek, hajlandók volnánk tárgyias kapcsolatra gondolni. Ezért a példák felsorolásakor azt a két szót is olvashatjuk zárójelben, melyeknek összevonása útján az új keletkezett. — A példákat ragozott alakban írom, ahogyan olvastam vagy beszéd közben hallottam őket:

nézeteltértek (nézeteltérés, eltér); *jószágkormányoz* (jószágkormányzó, kormányoz); *szoborlelepleztek* (szoborleplezés, leleplez); *létszámcsökkentették* (létszámesökkentés, esökken; hallottam már így is: létszámon csökkentették!); *közigazgassunk* (közigazgatás, igazgat); *baljósol* (baljóslat, jósol); *végelszámolás* (végelszámolás, elszámol); *végelbántak vele* (végelbánás, elbán); *végkielégítették* (végkielégítés, ki-elégít); *megtávírtam* (távirat, ír); *csábtáncolt* (csábtánc, táncol).

A Tüzetes Magyar Nyelvtan szerint melléknévi igenevek is csak alanyos, tárgyias, határozós összetételben szerepelhetnek utótagként (természetesen csak mint igenevek, de mint igenévből lett főneveknek már lehet jelzőjük!), újabban azonban arra is lehet példákat olvasni, hogy melléknévi igenév jelzővel alkot összetételt: *táv kormányzott* (táv kormányzás, kormányoz); *névmagyarosított* (névmagyarosítás, magyarosít); *védoltott* (védoltás!! olt), — s ide tartozik a más okból már kifogásolt *közkedvelt*, *közismert* és *köztudott* is.

Csupán elvi alapon ez újfajta képződményekre nem kiálthatjuk: halál réá! —, hiszen arra elég sok példa van, hogy összetett főnévből elvonás útján új összetett ige keletkezett; — de a szemlélődőnek ahhoz mindenesetre joga van, hogy ezt a különös és szokatlan új fejlődést gyanakvással tekintse, s azokat, akik ilyeneket írnak vagy mondanak, kifícamodott nyelvérzékű embereknek tartsa.

Pais Károly.

Tud. Olvasom egy verseskönyv bírálatában: „Nő, aki tud a ritmushoz és vershez“ (Ujság 1936. VI. 7). Egyébként is gyakran olvashatni újságcikkekben ilyen szerkezetet: „valaki tud valamihez“. Csak egy kicsit kell megkaparnunk

ezt a furcsa vonzatot, rábukkanunk a német eredetre: ver-stehen zu etwas. De ezen felül elferdítése ez ennek a helyes szerkezetnek: *ért valamihez*. A *tud valamit* és *ért valamihez* összezagyválásából lett hát: *tud valamihez*. Pedig szinte fölösleges is mondani: lehet tudni valamit, lehet érteni valamihez, de nem lehet tudni valamihez.

Egyébként a *tud* igének másfajta, eddig egészen szokatlan használata is egyre terjed. Főképen sporttudósításokban, előadó művészekkel kapcsolatos ismertetésekben olvashatni ilyeneket: „G. 100 méteren is tud“, P., mint balszélő ma tudott“, „a fiatal művész máris nagyon tud“. Eleddig a *tud* igét csak tárgyias vonzattal tudtuk elképzelni: tud valamit, tud sokat, az idéztem szóhasználat meg tárgytalanná teszi s ilyenformán fölforgatása lenne valami alapvető nyelvtani szabálynak. Amily igaz, hogy e használat újszerű s vét a nyelvi szabály ellen, oly igaz az is, hogy a tárgyi vonzat nélkül való kurta egyszavas kifejezésnek világos értelme s tömörebb kifejező ereje van. Hiszen ha a futóról vagy énekesről csak azt mondom is, hogy tud, akkor sem lehet senki előtt kétséges, hogy melyik mit tud. Olyan kifejezés hát, amire az ember azt mondhatja: én nem használnám, mert a nyelvérzékem mást diktál, de nem rovom meg, ha más használja.

B. D.

ÜZENETEK.

G. L.-nak. A *tuszlít* gyerekkoromból is jól ismerem, annakidején a kárpáti harcokban is nagyra becsültük. Divattossá tételére ugyan nem vállalkozunk, de a szóról elmondhatunk egyet-mást, remélve, hogy tán sikerül meggyőznünk hite téves voltáról és mozgalma visszásságáról. — A *tuszlí* bizony nem „ősi turáni ruhadarabunk“, hanem kései német jövevény, mely a magyar nyelvterületnek inkább csak északnyugati, nyugati szélein édegel a következő névváltozatokban: *tuszlí*, *tucli*, *sticli*, *stucli*. Az utolsónak említett alakok menten elárulják az idegen eredetet: német *Stützel*, *Stutzel* 'Pulswärmer; baumwollene Vorsteckärmel, am Handgelenk getragen'.

A. F.-nek. Az élőnyelvben egyre jobban terjednek a *somlyói*, *somlói* (pl. bor) melléknévi alakok, bár helyel-közzel még hallani a régies *somlai* származékot is. A változáson azonban nincs okunk keseregni és „az egészséges nyelvérzék romlását“ emlegetni. A családnevekben megmaradt persze az eredeti állapot (*Somlay*, *Kállai*, *Brassai*, *Ocskai*, *Lipthay* stb.), a közszei formák azonban föltartóztathatatlanul úsznak a természetes fejlődés árával: *kállói*, *brassói*, *ocskói*, *lipthói* stb.

B. L.-nak. Kétségtelenül helyesen írta egybe a *kereszt-szüleim* összetételt is, „a könyvek *megvannak*, ne keresd“ mondatbeli *megvannak* igét is. A táviratof kezelő postások „hivatali túlbuzgalma“ ellen is csak a M. Tud. Akadémia megbízásából készülő tüzetes magyar helyesírási szótárral vértelhetjük majd föl magunkat.

K. A.-nak. „Valakit *kijátszani*“ azt jelenti: „valakit igazából, jogából furfangosan kisémmizni, valakinek terveit, szándékát esellel megghiúsítani, különösen oly módon, mely által a veszített fél nevetség tárgyává leszen“. Az idézett mondatból („ügyes dialektikával *játssza ki* a német mestereket a magyarság alkotásaival szemben“) a romlatlan nyelvű magyar csak affélet olvashat ki, hogy a német mestereket becsapják, holott az összefüggésből kitetszőleg a fogalmazó azt akarja mondani, hogy a német mestereket ütőkártyául használják föl a magyarság ellen. Nyilvánvaló, hogy a képzavarban a német *ausspielen* a ludas.

W. A.-nak. Fájdalmas megállapításai helytállóak, de egyes következtetéseiben nyilván túloz. Azt az állítását pedig semmiesetre sem mernők aláírni, hogy az idegen szavak kedvelői „ellenségeinkhez szítanak“, tehát céltudatosan a magyarság árulói. Egyikük tán csak nyegle divat rabja, másikuk tán csak nyelvérzékének fogyatékos volta miatt vagy tudálékosságból vagy rossz szokásból hódol az idegennek.

S. K.-nak. A mai nyelvhasználat különbséget tesz a *deli* és a *dalia* között: a *deli* melléknév, s megszokott jelentése „széptermetű“, a *dalia* pedig főnév, s jelentése „széptermetű ember, vitéz, hős“. Régi nyelvünkben nem volt meg ez az elkülönülés, hanem mindkét szónak „vitéz, hős“ volt a közönséges értelme. Érdemes megemlítenünk, hogy mindkét szónak az oszmán-török *düli* a forrása: a hódoltság korában történt közvetlen átvétel eredménye a *deli*, szerb közvetítéssel került szókészletünkbe a *delia* > *dalia*.

B. I.-nak. 1. A kért szavak közül össze kell írni a következőket: *istenigazában*, *kisujjam*, *kezefejét*, *szemenszedett* (vö. akadémiai Helyesírási Szabályok 171. pontja); ingadozik a gyakorlat, de egybe lehet írni ezeket is: „*megnem-támadási szerződés*“, „minden kétségen *felüláll*“. — 2. A *büdi* (boszorkány) hosszú *ü*-vel írandó. A szólás eredete nincs megnyugtatóan tisztázva, de igazuk lehet azoknak, akik a *büdi* jelzőt a *bőjti* szó népnyelvi *büti* változatának értelmezik. Mellettük tanúskodnak az efféle szokásmondások. „Üget, mint a' *bőjti* boszorkány“. „Borzás hajú *bőti* boszorkány“. „Mindig nyőstet, mint egy *büti* boszorkány“. „Olyan mint a *büdi* boszorkány“ (vö. KERTE SZ M., Szokásmondások 95. l.).

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál.

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

Hibásan:	Helyesen:
mérték <i>után</i> , <i>utolsó</i> divat <i>után</i> készült ruha	mérték <i>szerint</i> , legújabb divat <i>szerint</i>
<i>hagyja magát kéretni</i>	kéreti magát
János vitéznél voltam, János vitézhez megyünk	a János vitézben voltam, a János vitézbe megyünk
<i>névnapom</i> , <i>magaviseletem</i> , <i>észjárása</i>	nevemnapja, magamvisele- te, eszejárása
elnök bezárja az ülést szerző úgy gondolja vádlott azzal védekezett	az elnök bezárja a szerző a vádlott
a hegy <i>uralja</i> a vidéket	a hegy <i>uralkodik</i> a vidéken
<i>hóna alá nyúl</i>	<i>támogatja</i> , <i>segíti</i>
<i>100%-ig</i> megbízható	<i>teljesen</i> , <i>egészen</i>
megállapítják a halott <i>sze- mélyazonosságát</i>	megállapítják a halott <i>ki- létét</i>
Júlia <i>megházasodik</i>	<i>férjhez megy</i>
eljegyezték <i>magukat</i>	eljegyezték <i>egymást</i>
<i>megbosszulja magát</i> valakin	<i>bosszút áll</i> valakin
<i>talpalatnyi</i>	<i>talpalatnyi</i>
<i>egyenlőre</i>	<i>egyelőre</i>
megállapítást, befejezést, el- intézést, orvoslást <i>nyer</i>	megállapítják, befejezik, elintézik, orvosolják
<i>kifejezetten</i> , <i>kimondottan</i>	<i>határozottan</i>
három napon <i>belül</i> , <i>nyolc napon belül</i>	három nap <i>alatt</i> , egy hét <i>alatt</i>
<i>átbeszél</i> valamit	<i>megbeszél</i>
a könyvet <i>kiolvastam</i>	a könyvet <i>elolvastam</i>
<i>bebeszel</i> valakinek	<i>elhítet</i> valakivel
a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába <i>utaztak</i>	a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába <i>utazott</i>

SILVESTER ET.
BUDAPEST, XIV.,
KINCSEA-UT ST. 22.

V. ÉVF. 1936. NOVEMBER—DECEMBER 9—10. SZÁM

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Lap
<i>Zolnai Gyula:</i> Idegen szavaink és a nyelvújítás — —	129
Kisebb közlemények.	
<i>Tiszamarti (Frey) Antal:</i> Babits nyelvhelyességi attitűdje — — — — —	144
<i>Zolnai Gyula:</i> Szélvédett — — — — —	147
<i>B. G.:</i> A spanyol polgárháború hírlapjainkban —	150
<i>Zolnai Gyula:</i> Köze van valamivel, tud valamihez	152
<i>Buzás Dezső:</i> Termel, kitermel — — — —	153
<i>Trencsény Károly:</i> Gondatlan beszéd — — — —	153
<i>B.:</i> Magyarosítás a sportnyelvben — — — —	154
<i>Z. Gy.:</i> Amikor szunnyad a nyelvérzék — — — —	155
<i>Vöőné Pécs Mária:</i> 100%-os — — — — —	155
„Dámák“, ha találkoznak —	155
<i>Bánkúty Ernő:</i> Nyakatekert becéző leánynevek —	156
<i>Bakó Elemér:</i> Leértékel — — — — —	157
Fiókvállalat vagy leányvállalat?	157
<i>Végh József:</i> Aláértékel — — — — —	158
<i>Molnár János:</i> Macskanyöször. Macskakaj — —	158
Üzenetek — — — — —	158

TUDNIVALÓ.

A *Magyarosan* február, április, június, október és december közepén jelenik meg. Terjedelme füzetenként 1¼ ív. Előfizetés egész évre 1 pengő, egyes szám ára 20 fillér. Az előfizetést a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalába (Budapest, V., Akadémia-utca 4.) tessék küldeni. Könyvkereskedésben is elő lehet fizetni.

A szerkesztő lakása: Budapest, V., Arany János-u. 1.

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

V. ÉVFOLYAM

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVMŰVELŐ BIZOTTSÁGA
MEGBÍZÁSÁBÓL

SZINNYEI JÓZSEF

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTETTE

ZSIRAI MIKLÓS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
BUDAPEST, 1936

TARTALOM.

	Oldal
<i>B.</i> : Magyarosítás a sportnyelvben — — — — —	154
<i>Baboss Ernő</i> : Magyar nyelv, német szellem 37. — A pesti utca magyarsága — — — — —	93
<i>Bakó Elemér</i> : Botránys magyarság 61. — Leértékel 157. — Fiókvállalat vagy leányvállalat? — — — — —	157
<i>Bánkúty Ernő</i> : Nyakatekert becéző leánynevek — — — — —	156
<i>B. D.</i> : Prémia 62. — Tud — — — — —	126
<i>B. E.</i> : Expresszgyilkos és családja 88. — Expressz 89. — Ösbemutató és a többi „ösök“ — — — — —	89
<i>B. G.</i> : A spanyol polgárháború hírlapjainkban — — — — —	150
<i>bg.</i> : Idegen csodabogarak 35. — Siek — — — — —	36
<i>Buzás Dezső</i> : Termel, kitermel — — — — —	153
<i>Dénes Szilárd</i> : Egy kis hivatalos magyarság — — — — —	87
<i>D. F.</i> : Null — — — — —	94
<i>F. E.</i> : „Fotobarátom expozíciói“ — — — — —	57
<i>Hartnagel Sándor</i> : Szó, mint száz 32. — Szórendi csodabogár 60. — Macskanyöször — — — — —	60
<i>H. S.</i> : Vonatkozó névmás 90. — Úgy — mint „leegyszerűsítve“ — — — — —	91
<i>Ns. Ihász Ferenc</i> : A testedzés nyelvének magyartalanságai — — — — —	54
<i>I. F.</i> : Befogható-e a nyúl? — — — — —	89
<i>Kardeván Károly</i> : A magyar á-hang veszedelme — — — — —	34
<i>K. B.</i> : „Deszertek“ a cukrászsüzleték kirakataiból — — — — —	91
<i>K. K.</i> : Nővér — — — — —	92
<i>Medgyes Albert</i> : Végigcsinálni — — — — —	59
<i>M. L.</i> : A magyar nyelv kártevői 26. — Nyelvi tarlózás — — — — —	36
<i>Molnár János</i> : Aki, amely, ami és társaik 76. — Macskanyöször. Macskakaj — — — — —	158
<i>Nagy J. Béla</i> : A személynevek kérdése — — — — —	1
<i>N. J. B.</i> : Lerövidít és lemérsékel 37. — Maga elé gondolkozva 56. — „Trutz néked“, dacára — — — — —	83
<i>Pais Károly</i> : Jóságkormányoz és társai — — — — —	125
<i>Papp Vilmos</i> : Fokozás — — — — —	62
<i>Semetkay József</i> : Magyartalanságok Móricz Zsigmond új regényében — — — — —	120
<i>Szegő Endre</i> : Elvesztett halottak — — — — —	90
<i>Sz. E.</i> : Természetes, magyaros beszéd — — — — —	53
<i>Tiszamartí (Frey) Antal</i> : A magyar nyelv védelmében 31. — A nyelvművelés rendszeresítése 113. — Babis nyelvhelyességi attitűdje — — — — —	144
<i>Trencsény Károly</i> : Fogalomzavar 61. — Gondatlan beszéd — — — — —	153
<i>Végh József</i> : Aláértékel — — — — —	158

	Oldal
<i>Vööné Pécs Mária:</i> 100%-os 155. — „Dámák“, ha találkoznak — — — — — 155	155
<i>Zolnai Gyula:</i> Sashalmi-e vagy sashalomi? 23. — Idegen szavaink és a nyelvújítás 41, 65, 97, 129. — Éghető, előfizethető és hasonlók 84. — Szélvédett 147. — Köze van valamivel, tud valamihez — — — — — 152	152
<i>Z. Gy.:</i> Ferde szórend 56. — Heveny 57. — Amikor szunynyad a nyelvérzék — — — — — 155	155
Üzenetek: 39, 63, 95, 127 — — — — — 158	158

TÁRGY- ÉS SZÓMUTATÓ.

<p>á hang 34, 54
 ahol, ahonnan, ahová 82
 aki, ami, amely 76
 aláértékel 158
 alany és állítmány egyeztetése 29
 ambíció 99
 apuka 40
 árbóc 154
 attitűd 144
 babkává 160
 -ban, -ben ~ -ba, -be 160
 becézés 156
 befog 89
 <i>Blum</i> név kiejtése 96
 büdi (boszorkány) 128
 <i>c</i> — <i>ca</i> 159
 címerlet 136
 cirill betűk átírása 64
 császárlat 136
 dacára 83
 dalia — deli 128
 Dombóvár 154
 éghető 84
 egy használata 27, 32, 123
 egybeírás 128
 egyesek (= néme-lyek) 29
 egyetemleges 130</p> | <p>egyszerűen (= csu-pán) 146
 ellentengernagy 139
 előfizethető 84
 expresszgyilkos 88
 évad 160
 ezerlő 136
 férfi-nek 39
 fiókvállalat 157
 fokozás 62
 fölfelez — föltalál 160
 grape fruit 63
 -halomi — -halmi 23
 halottat veszít 90
 hangora 139
 hangsúlyozás (idegen nevéké) 54
 heveny 57
 hitbizomány 133
 hivatalos magyarság 87
 <i>hű</i> utótagú összetételek 160
 idegen szavak 31, 35, 36, 40, 41, 57, 65, 91, 93, 97, 122, 129, 144, 151, 155, 158
 idegen személynevek 1, 39
 idény 160
 igekötők hibás hasz-</p> | <p>nálata 37, 54, 63, 89, 123, 154, 157, 158
 igekötő szórendje 30
 illuzórikus 35
 irtó 55
 istálló 55
 jegyző 129
 jellem 129
 jószágkormányoz 125
 kalapácsgyilkos 89
 kármentő 148
 keresztnevek írása 159
 kérérel 96
 kibeszéd, kibeszélés 160
 kihagy (= eláll) 56, 146
 kijátszani 128
 kijön 59
 kitermel 153
 köze van valamivel 123, 152
 közel (= majdnem) 29
 <i>-lag, -leg</i> 33
 lead 154
 lebüntet 63
 leértékel 157
 lefogad 154
 lemérsékel 37
 lerövidít 37</p> |
|---|---|---|

IV.

- levezet (mérközést)
 54
 leánynevek 156
 leánynyelv (= származéknyelv) 146
 leányvállalat 157
 légyott 130
 luxuriózus 35
 macskanyőszőr 60, 158
 maga elé gondolkozva 56
 magas 160
 másnapos 158
 még mindig 29
mellett hibás használata 146
 mély 55
-mentes utótagú összetételek 160
 mert 64
 míg — addig 81
 mindig 39
-nál, -nél 31
 negyedlő 136
 német nyelvi hatás 37
 névmagyarosítás 119
 nővér 92
 növezető 55
 null 63, 94
 nyelvújítás 41, 43, 65, 97, 129
 nyelvújítás a németeknél 67
 nyelvújítás a törököknél 68
 nyelvújítás a finneknekél 69
 nyer (kifejezést, indítást) 146
 odanyilatkozik 39
 oktat — tanít 63
 oportúnus 98
 öngyilkosság 155
 ősbemutató 89
 padmaly 40
 pallós 154
 páros testrészek 123
 prémia 62
 rendez-vous 130
 rüszt 64
 saison 160
 sashalmi — sashalmi 23
 sí: siek 36
 sportnyelv 154
 szavak — szók 95
 száz százalékos 155
 szélvédett, szélvédő 147
 szemben 123
 személynevek 1
 szókészlet — szókincs 95
 szórendi hibák 56, 60
 táborszernagy 139
 találka 130
 telefon 154
 termel 153
 textilszövő 36
 többszám hibás használata 145
 trónlemondás 160
 tud valamihez 126, 153
 tudor 160
túl- előtagú összetételek 160
 tuszli 127
 tükörszó 38
 úgy — mint 91
 ugyanis 64
 úrvezető 55
 ügyész, ügynök 134
 végigcsinál 59
 vigarda — vigadó 139
 vityilló 40
 vonatkozó névmások 76, 90
 zákányos (= mámoros) 61

MAGYAROSAN

NYELVMŰVELŐ FOLYÓIRAT

Idegen szavaink és a nyelv- újítás.

IV.

b³⁾ Ugyancsak a második fő kifogással kapcsolatban — szörszálhasogatását folytatva — még egy hibát talál a szerző a nyelvújítási szókon, nevezetesen azt, hogy alapjuk, amelyből alkotva vannak, „az értelemnek kifejezése szempontjából“ nemesak hogy „kevésbé teljes, kevésbé széles“ (vagyis hogy nem alkalmas annyi jelentés és árnyalat kifejezésére, mint az idegen szóké), hanem hogy „ez alap kevésbé mély“ is (16. l.). A *jel* alapszóból alkotott *jellem* szerinte „alapját tekintve, nem fejezi ki hason mélységgel [így] azt, amit a görög *charassein* — bevésni — igéből alkotott *karakter* jelent“. Mintha volna valaki a magyar nyelvközösség tagjai között, aki a *karakter* szóban lappangó ‚bevésés‘-képzetről tudomással bírna! Hiszen még a szófejtő tudósnak is külön tanulmányt okoz annak a megmagyarázása, hogyan jutott a ‚bevésés‘ képzete a ‚jellem‘-féle jelentéshez. Ugyanilyen tudákos ellenvetés a *jegy* szóból alkotott *jegyző* ellen az, hogy hiányzik belőle a *nótarius*-ban meglevő *noscere* képzet, amely a görög *gnosis* (szerinte a. m. ‚tudás‘) gyökerével azonos alapból való (16. l.). Mintha nekünk ilyen messzire kellene mennünk a *jegyző* elnevezésében! Hiszen aki a latin *notarius* nevet kigondolta, az is csak a *nota* ‚jegy‘ szóból indult ki, és a *notarius* eredetileg a titkos jegyekkel, rö-

vidítésekkel dolgozó irnokot jelentette. A magyar *jegy-z-ő* tehát a legpontosabban megfelel a latin elnevezésnek. A szerző itt kellő tájékozottság hiányában ismét egy fél-százados, elavult szószármaztatásból, a Bréal—Bailly-féléből indult ki, amely a *nōta* szót a *nosco* igével közös eredetűnek vélte, holott a mai szófejtők (Walde és Ernout-Meillet, idézett munkáikban) ezt az egybekapcsolást nem tartják elfogadhatónak. A *szolidáris* kötelem helyett az *egyetemleges* kötelem azért nem találó kifejezés a szerző szerint, mert a magyar szóban nincs meg a *szolidáris* alapképzete, értsd: a *solidus* szóé, amelyre ez a — francia *solidaire-ből* latinositott — szavunk visszavezethető, s amelynél fogva a *szolidáris* szerinte azt jelentené, hogy „az adósok oly egységet alkotnak, mint a tömör test“ (16. l.). Mintha volna akár francia ember is, aki a ‚kölesönös vagy egyetemleges felelősség‘ elnevezésében, a *solidarité*-ben a ‚tömör test‘ képzetét érezné még! És ha ez a képzet a francia nyelvtudatban megvolna is, mintha ne lehetne nekünk ezt a fogalom elnevezésében más, megfelelő képzettel helyettesítenünk! A szerző az eredeti magyar észjáráson alapuló *légyott* és *találka* szókat is lenézi, mert csak az „összejövet külsőségét“ fejezik ki, míg a francia *rendez-vous*-ból lett „*randevu* alapjaiban bizonyos *intimitás* * van — hisz ez a latin *reddere*-ből eredt, ami oly valaminek szolgáltatását fejezi ki, amire az előzmények alapján igényt tarthatunk“ (16. l.). Nem kutatom azt a bonyolult utat, amely a franciában a ‚visszaadni, visszaszolgáltatni‘ jelentésű *rendre* igéből a *rendez-vous* kifejezésnek ‚légyott, találka‘ értelméhez vezetett, és nem vetem föl a kérdést: érzi-e akár a francia is ezt a képzetet a ‚találka‘ nevében, valamint azt a kérdést sem: nem folyhat-e le egy-egy ilyen légyott a ‚visszaadásra, visszaszolgáltatásra‘ való gondolat nélkül is, — csak azt mondom, hogy a mi *találkáink* és *légyottjaink* is lehetnek

* En húztam alá, magyarságának jellemzése végett.

mindkét lekicsinyelt kifejezés felől is époly bensőségesek és meghittek, mint az úgynevezett *randevuk*. Az ilyen szóértékelések ugyanis az egyéni ízléstől is függnék. Én a *találka* és *légyott* kifejezéseket érzem bensőségeseknek, a *randevu* pedig affektálás, franciáskodás az én szememben. És újból hangsúlyozom, hogy jogunk volt ezt a fogalmat is a magunk eszejárása alapján nevezni el, és jogunk van ragaszkodni is hozzájuk, mert azt az alapértelmet, amelyet a szerző a *randevu*-ban állítólag érez és mindenestre tud, a szöveftő szótárak böngészése nélkül egyetlen-egy magyar beszélő sem érzi, és igen kevés magyar ember tudja. Azt óhajtja hát a szerző, hogy *légyott*jainkról és *találkái*nkra is lemondjunk az *intim randevuk* kedvéért?

c) A nyelvújítási szók elleni harmadik fő kifogását — ami egyúttal pusztulásuknak is egyik oka volna — így állapítja meg a szerző: „A magasabb rendű műveltség fogalmainak kifejezésére alkotott nyelvújítási szavak *erőtlenségének** további — harmadik — oka az, hogy a *legtöbb esetben** nem tükrözik vissza azon *előljáró szócskák*nak *értelmét**, amelyek az ily szavakba többnyire bekebelezve vannak. Pedig ez előljáró szócskáknek nem kis jelentősége [értsd: jelentőségük] van az idegen szavak igazi értelme megadásában“ (16—17. l.). Minő balgatatag tudálékosság! Már előbbi kifogásainak némely példáiiban is észre lehetett venni ezt a kákán esomót kereső követelést, mikor a *becsvágy*-ban a latin *ambitió*-nak *ambi* ‚körül‘ elemét nem találta, a *pártfogás*-ban pedig a *protectio* ‚előlről* védő takarójának (pro-) hiánya miatt emelt szót. Itt most a latin igeekötőknek pontos lefordítását mint külön nagyfontosságú követelményt meri a fogalom-elnevezés szempontjából fölállítani. Egész sereg jóraivaló magyar szót ültet a vádlottak padjára csak azért, mert bennük a nyelvújítás „az illető előljáró szócskát *ignorálta*“,** pedig „e szócskáknek“ — úgymond — „sokkal

* Én húztam alá.

** Én húztam alá, mint az „új irány“ jelét.

gazdagabb értelme [értsd: értelmük] van, mint azt az átlagos műveltségű ember gondolja“ (17. l.). Az *ülnök* azért ‚erőtlen‘ kifejezés neki, mert hiányzik belőle az *assessor*-beli *ad* (eredetileg ú. i. *ad-sessor* volt); a *cím*, mert ebben sincs meg ugyanez — az *adresse*-ben rég elhomályosult — elem (van-e még francia ember a nyelvtudósokon kívül, aki ebben a szóban egy föltételezhető népi latin **ad-directiare*-nek első elemét érezné?! s aztán itt az alapszóban két igekötő is van: **ad-di-rectiare*!); a *ragályos* és az *alkotmány* azért erőtlenek, mert nem tartalmazzák a *con-tagiosus* és *con-stitutio* szavak *con*-ját; a *szabatos*, mert hiányzik belőle a *precíz*-nek ‚előlről való leszabás‘ képzete (*prae-cisus*, vajjon a rómaiak érezték-e a szóban a szerzőnek ezt a szabászatilag pontos megfigyelését?!); a *vallás* vagy *vallomás* (= *con-fessio*), a *fogalmazás* (= *con-ceptio*), a *következés* (= *con-sequentia*), a *gyűjtemény* (= *col-lectio*, ebből hogy: *con-lectio*), a *levelezés* (= *cor-respondentia*, ebből hogy: *con-respondentia*), a *bók* (*com-plementum*, ki tudja a nyelvészeken kívül, hogyan jutott ez a szó a franciában az udvariassági értelméhez?!) stb. mind-mind ‚erőtlen‘, *con* nélküli kontár szavak (l. 17. l.)! Elképpedve állunk a szerzőnek nagy tudást fitogtató és mégis tudománytalan követelése előtt. Még meg is ismétli e példák fölsorolása után kifogása okát: „Az előljáró szócskák e mellőzése¹ ... jelentős mérvben rovasára esett a nyelvújítás által alkotott szavak kifejező erejének“. Most már tudom, miért beszél a szerző a tengerpart *konfigurációjáról* (*alakulat* helyett, 9. l.), az új szók iránti *averzióról* (*idegenkedés* h., 12. l.), a műveltség *produktumairól*, hazai *produktumról* (*alkotás* v. *termék* h., 39. l.), stb. Nyilván azért, mert az ‚erőtlen‘, hitvány magyar szókból a *con*-, *a*- és *pro*- előljáró szócskák értelme hiányzik!

¹ Itt a ‚nemzeti szellemről‘ és az ‚új irányról‘ megfeledkezve, nem mond már, mint előbb, *ignorálást*.

d) „De van még egy negyedik tényező is“, mondja tovább a szerző, „ami sok esetben okozója annak, hogy a magasabb műveltség fogalmainak terén ez alkotott új szavak a használatban állott régieknél [értsd: az addigi idegen szóknál] kevesebbet érnek. E tényező, — ... amely mindenkinek fölött fontos* — azon alapszik, hogy a szavaknak értelmére nem csak keletkezésüknek, hanem későbbi fejlődésüknek eseményei, vagyis történetük,* is behatással van“ (17. l.). Hogy a szók értelmére történetüknek is hatása van, az magában véve igaz. A szerző azonban — kellő nyelvtudományi fölfogás híján — ezt az igazságot a nyelvújítás szavaira megint csak ferdén és ismét a szóelemezgetés vesszőparipáján ülve alkalmazza. A *hitbizomány* szó — maga is megvallja — „nyelvtanilag teljesen födi a *fidei-commissumot*. Mégis minden magyar fül érzi[?!], hogy e magyar tövű szó nem jó kifejezése a latin elnevezésnek“ (17—18. l.). Amit ellene kifogásul fölhoz, merő jogászi szörszálhasogatás és fontoskodás. Azt mondja ugyanis: „Nem jó pedig [a *hitbizomány* t. i.] azért, mert mikor a *fidei-commissumnak* magyarra fordítása eszközöltetett, az — e szó¹ történetét alkotó viszonyok behatása alatt — már rég elvesztette a *fides* és *commissio* szavak klasszikus kori jelentésének megfelelő értelmét és már rég oly intézménnyé vált, amelynél a biztonság nem az egyéni bizalmon,* hanem a közjogi rend ezt biztosító intézkedésein nyugszik. A nyelvújítás *ignorálta** azokat a behatásokat, amelyek a *fidei commissum* szó értelmét története folytán érték és azt oly magyar szóval, illetve szavakkal adta vissza, amelyek erre csak abban a rég elmúlt időben lettek volna megfelelők, mikor még a *fidei commissumnak* fogalma az volt, ami a *fides* és *commissio* szavak klasszikuskori értelmének felel meg“ (18. l.). E terjengősen és nehézkesen fogalmazott kifogás szerint azért nem kellett volna a *fidei-commissum*-ot

* Én húztam alá.

¹ Talán inkább: ezen intézmény.

magyarul *hitbizomány* szóval fejezni ki, mert akkoriban — több mint száz évvel ezelőtt (l. a Nyelvújítási Szótárt) — már nem az *egyéni bizalmon* (amire a *fidei* szó utalna), hanem a „közjogi rend ezt [t. i. a bizalmat] biztosító intézkedésein“ nyugodott ennek az intézménynek a biztonsága. Hiszen ha a magyar kifejezés ebből a szempontból hibának tekinthető, akkor hibás volt száz évvel ezelőtt maga a latin *fidei commissum* elnevezés is, mert ez is csak valami bizalomra (*fides*) átadott dolgot (*commissum*-ot és nem *commissio*-t, mint a szerző mondogatja) jelentett, és akkor a németek sem járnak el helyesen, hogy a *Fideikommiss* szót mai napig is használják. Ámde az egész ellenvetés fölösleges szörszálhasogatás, mert régibb intézmények elnevezéseit nem szükséges minden jogrendi változás következtében újakkal fölcserelnünk, megmaradhatunk az eredeti elnevezés (ez esetben az ‚egyéni bizalom‘ vagyis a *fides* kifejezése) mellett a hagyomány iránti tiszteletből akkor is, ha e kifejezőmód az újabb jogrendi intézkedések következtében netán időszerűtlennek és pontatlannak látszik. A nyelv tele van olyan szókkal, amelyek régibb alkotásokat és intézményeket túléltek, és pontatlanságukon senki sem ütközik meg. Hogy csak egyetlen példát említsek, a szerzőtől magától fölhozott *tragoedia* szó is, bár ‚kecskebak-ének‘ jelentésű kifejezésből eredt, áthagyományozódott Aeschylus és Sophokles remek színműveire is, amelyek már nem jártak kecskeáldozattal.

Ilyen oktan szörszálhasogatás az is, amit a szerző az *ügyész* szó ellen vet, hogy ezt nem lett volna szabad az egyszerű *ügy*-ből alkotni, mert a latin *causa*-nak *ügy*-jelentése „a későbbi idők folyamán... mindinkább *peres ügy*-gyé alakult“ (értsd: változott, 18. l.). A szerzőnek sejtetelme sincs a *jelentéstapadásnak*, egyszerűbben *ráértésnek* nevezett mindennapos nyelvi jelenségről, és így nem gondol arra, hogy amint a latin *causa* is ráértéssel változott ‚ügy‘-ből ‚pörös ügy‘ jelentésűvé, úgy a magyar *ügy*

szónak is megvolt a lehetősége és joga ugyanerre a jelentésváltozásra. Hiszen sűrűn hallhatjuk például „az *ügy* a kúria elé került“, és mindenki határozottan csak „pörös ügyet“ ért már rajta. Aztán ismét tudákos szóelemezgető szenedvélye vezette a szerzőt, mikor kifogását így okolja meg: „Igy az *ügyész* szó etimologiai alapjaiban [!] semmiképen [?] sem tükrözi vissza azt a fogalmat, amelyet e szóval ennek [így!] kifejezni akartak. Hiányzik [?] belőle a *jognak*,* illetve a *pernek** fogalma.“ Abban is téved, mikor — az *ügy* alapszóban a „pörös“ képzetének kifejezését nem látva — azt mondja: „nincs etimológiai alap arra, hogy az *ügyészt* ne *ügynök*nek, viszont ezt ne *ügyész*nek [olv. *ügyész*-] nevezzük“. Ha *ma* alkotnók meg ezt a két szót, az *ügyészt* és az *ügynök*-öt, joggal kérdezhetnők: melyik a *pörös* ügygel és melyik az *üzleti* ügygel foglalkozónak a neve? De miután a két szónak sajátos jelentése külön-külön megállapodott már, és mindnyájan tudjuk: melyikük micsodás, balgatagság ellenük ilyen — eső után köpenyeg — kifogással lépni föl, annyival inkább, mert a nyelv életében számos olyan eset van, hogy két vagy több jelentésű szónak származékai közül egyik az egyik, másik a másik alapjelentést tartalmazza. Ilyenek: *hites* tolmács‘ és *hitetlen* ember‘ (amabban a *hit* esküt, ebben vallást jelent); *lelkes* fogadtatás‘ és *léleklizik* (ez utóbbiban az alapszónak eredeti *lehellet*‘ jelentése van megőrizve), stb. Az volna-e tehát a szerző e szórszálhasogatásainak a célja, hogy a másfélszáz éves *ügyész*-t és a százéves *ügynök*-öt is sutba dobjuk s az „új irány“ kedvéért a régi latin szókat hozzuk ismét forgalomba?!

Íme máris féltucat kifogás a nyelvújítás alkotásai ellen, amelyek azonban — mint láttuk — egytől-egyig tartahatatlank, mert a nyelv életének igazi ismerete nélkül valók és nagyobbreszt merő avatatlan szóelemezgetésekre támaszkodnak. E kifogások a magyar fogalomelnevezést

* Az én aláhúzásaim.

és szóalkotást egyenesen (az „új irány“ szerint *direkt*) az idegen szók kaptafájára szeretnék verni, és merev megtagadásai a nemzeti észjáráson alapuló eredeti elnevezés-mód természetes jogának. Bízvást mondhatjuk, hogy ha a szerzőtől fölállított szóalkotási elvek alapján a nyelvújításnak életben maradt és több ezerre menő alkotásait szigorúan megvizsgálják, alig maradna egy pár szó, amelyet ne lehetne a megfelelő és vele egyszer már helyettesített idegen szónál értéktelenebbnek, hitványabbnak tekintenünk, s amelyet ne kellene a szerző ítélete alapján kiátkoznunk.

7. Az idegen szókkal szemben a magyar szók értékességének s a nyelvújítási szók gyarlásának hangoztatását és feszegetését tovább is folytatja a szerző és a magyar nyelvújításra olyan megjegyzéseket tesz, amelyeket szintén nem hagyhatunk szó nélkül.

a) A 22. lapon ezt olvassuk: „Miként nálunk a nyelvújítás kora előtt, úgy bizonyára ezer év előtti hazánkban sem foglalkozott senki azzal, hogy új magyar szavakat kieszeléssel alkosson“. Hogy a honfoglalás előtti korban tudatos szóalkotás alig volt, abban egyetérthetünk vele. Ámde amit a nyelvújítást megelőző korról mond, hogy t. i. akkor senki új magyar szót kieszeléssel nem alkotott, ez a megjegyzése némi nyelv- és irodalomtörténeti tájékozatlanság jele. Hiszen köztudomású dolog, hogy visszamenő időrendben, a tulajdonképpeni nyelvújítást megelőzően nemcsak hogy a XVII. század nagy tudományhőse, Apácai Csere alkotott tudatosan egész sereg magyar műszót *Magyar encyclopaediájában* (1655.), hanem már legelső bibliafordításunk készítői, Tamás és Bálint XV. századi szerzetesek is számos eredeti magyar szót gondoltak ki a szentírás latin szavainak nemzeti módon való kifejezésére. Ilyenek: az *imperium*-ra *császárlat*, a *titulus*-ra *címerlet*, a *tribunus*-ra *ezerlő*, a *tetrarchá*-ra *negyedlő* stb.* (Ezek a szemelláthatólag tudatos alkotású szók ré-

* L. a Pesti Hírlap Nyelvőre 40. l.

giségünkben sehol másutt elő nem fordulnak.) Hogy közvetlenül a nyelvújítást megelőzően Faludi is tudatos szóalkotó volt, arról nem is szólok.

b) Sokszor illeti a szerző a nyelvújítást és alkotásait a *mesterkéltnél* és *mesterséges* jelzővel. „Az a nyelv, amelyben sok a *mesterkéltnél* szó, ... kevésbbé alkalmas“ (28. l.). „A *mesterkéltnél* szavak kevésbbé [így, ez ugyancsak elég b!] szolgáltatnak alapot arra, hogy ahhoz az emlékezet motívumai szárnyán járó nyelvérzék kapcsolódni tudjon“ (uo.). „A nyelvújításnak ... sok *mesterséges alkotása*“ stb. (30. l.). „Ahhoz a *mesterkéltnél* alkotott szóhoz ... lassanként tényleg hozzárögződtek azon fogalomnak elemei“ (uo.). „Ha mi mégis mindezen *kultúrélet*¹ minden *produktumát*² a saját *kultúránk*³ *motivumaiból*⁴ alkotott⁵ szavakkal akarnók kifejezni: *úgy*⁶ ez alkotásunk⁷ szükségszerűleg csak *talmi* és *mesterkéltnél utánzata* lehetne *azoknak* a szavaknak, *amelyeket* az élet *azon* nyilvánulásai formáltak, *amelyek* a világ-kultúra illető *produktumait* létesítették“ (39. l.).⁸ A füzet utolsó mondata is így szól: „Igazán csak az a szó jó, ... amelynél az élet helyébe nincs *mesterséges alkotás* állítva“ (39. l.). A nyelvújításnak ilyen módon tisztelt eredeti alkotásaival szemben az idegen szók — amelyeket azok helyettesíteni kívántak — a szerző szerint természetesen mind *organikus*⁹ alakulások

¹ Vö. a ném. *Kulturvolk*-félékkel.

² Vö. ném. *Produkt*.

³ Vö. ném. *Kultur*.

⁴ Vö. ném. *Motiv*.

⁵ Lehetett volna: *kreált*. Vö. ném. *kreieren*.

⁶ Vö. ném. *wenn... so*.

⁷ Lehetne: *kreációnk*, hiszen ez az egész írásmód a mai irodalmi divat *kreációja*.

⁸ Szolgáljon ez az idézet egyúttal mutatványául is a szerző németes nyelvének és esetlen, szétfolyó előadásmódjának. Az aláhúzások ezekben az idézetekben mind tőlem valók.

⁹ Semmi szín alatt sem lehetnek *szervesek*, mert hiszen a német másképp nem mondhatja, mint *organisch*. Mi csak áttesszük ezt a deákos alakba.

(30. l.); az egy időre háttérbe szorult idegen szók megmaradása szerinte „a fejlődés *organikus* rendje“ lett volna (uo.); és azok az eredeti szavaink, amelyeket nem a nyelvújítás alkotott, „*organikus* fejlődés útján jöttek létre“ (28. l.). Erre az előítéletes, elfogult fölfogásra a következőket kell megjegyezniem.

α) A „mesterséges alkotás, mesterkéltség“ kifogás hangoztatása nyelvújításunk szavaival szemben nézetem szerint ma már idejét múlta, tehát időszerűtlen. A százéves használat után csak az érezhet e szavak némelyikén mesterkéltséget, aki keletkezésük történetét ismeri, és akinek még fülében cseng a két emberöltővel ezelőtt hangoztatott, de ma már legtöbbször esetben elejthető vád: „hibás alkotások“. A szerző például bizony maga sem érez mesterkéltséget egy akkoriban hibáztatott új szón, az *ismérv-en*, mert nyugodtan használja: „nem voltak biztos *ismérvek* arra“ stb. (28. l.).

β) Ha valóban érezhetnénk is egyik-másik ilyen szavunkon mesterkéltséget, ne tekintsük ezt mindjárt jogcímnek az elvetésükre és idegen szókkal való pótlásukra. Aki például a *járőr-t* még mesterkéltnek érzi, mondjon helyette *járóőr-t*, de ne készörömet *patrul-t*, stb. Gondoljunk ki a mesterségesnek érzett szók helyett, ha úgy tetszik, természetesebb eredeti kifejezéseket! (Hogy a ma divatos nemzetközi görög-latin szók nagy része szintén mesterséges alkotás, azt külön nem is tárgyalom, mert a mi fejünk nem fájhat tőlük, legföljebb Thukydides és Cicero fordulnak meg miattuk a sírjukban.)¹

γ) A szerző általános vádját azonban természetesen példákkal szeretnők bizonyítani látni. Nem elég azt mondani: „A nyelvújítási szavaknak még magyaros volta sem mindenkor kifogásolhatatlan. A képzések ugyanis, amelyekkel a nyelvújítás operált, gyakran nem felelnek meg a nyelv szellemének“ (28. l.). Itt a *vigarda* szóra van

¹ Ilyesmikre néhány ékeesebb példát VSzNyI. című tanulmányomban olvashatni, 130/39. és köv. ll.

hivatkozás, de az is meg van említve, hogy utóbb *vigadó* lett belőle. A hibát tehát sikerült már végkép jóvátennünk. A *hangora* szót is fölhozza a szerző, amellyel sikertelenül próbálták a *harmónium*-ot pótolni (30. l.); jobb híján tehát bele is nyugszunk a *harmónium* fönmaradásába. De nem érthetünk vele egészen egyet az eset magyarázatára nézve. A deákos szót nem a „kifejezés erejének“ benne lappangó „értéke“ tartotta fönn (e helyett a túlértékelés helyett elegendő volna a *megszokottságra* hivatkozni), hanem nyilván az, hogy a *hangora* már nem aratott tetszést, mesterkéltnek érezték. A szerző szerint „életben maradt nyelvújítási szavaink között általában a katonai kifejezések azok, amelyek a legmesterkéltbek“ (31. l.). Ebben igaza lehet, és ha valóban így van, célszerű volna átvizsgálni őket és megfelelőkkel fölcserélni. Itt két katonai műszavunkat, a *táborszernagy*-ot és az *ellentengernagy*-ot pellengérré is állítja, mint „mesterkélt“ létesülteket, de elfogadható megokolás nélkül, mert csak annyit tud mondani róluk, hogy „oly kifejezések, amelyek megalkotása körül valami hiba van“. Ugyan mi hiba volna? A *táborszernagy* a német *Feldzeugmeister* szónak fordítása ugyan, de nézetem szerint gáncs nem érheti. A *nagy* szón ütközik meg talán a szerző, és a *tengernagy*-ban is ezt találja-e mesterkéltnek? Hát nem tudja, hogy *nagy* szavunk régi idők óta számos tisztségnak kifejezésére szolgál, ú. m.: *hadnagy*, *násznagy*, *várnagy*? E felől tehát mind a két katonai rang kifejezés módja találó lehet. A német *Feldzeugmeister*-ben a *Zeugmeister* a. m. szerek, eszközök fölött rendelkező főtiszt, a *Zeug* szónak régebbi jelentése alapján.¹ A *Feldzeugmeister* tehát tulajdonképpen 'tábori szeremestert' jelent, s ezt a régiesen használt *nagy* szóval találóan fejezi ki a magyar *táborszernagy* elnevezés. A *tengernagy* meg határozottan szabatosabb kifejezés az *admirális*-nál, amely a francia *amiral*, később

¹ Lásd H. Paul: Deutsches Wörterbuch. 1897.

admiral-nak latinositása, a nélkül, hogy ez igazán latin eredetű volna. A tisztség neve ugyanis az arab nyelvből való, ahoi csupán „magas vezetőt” jelent,¹ a mi *tenger-nagy*-unkban pedig „a tengerészet urának, a tengeri haderő urának” a képzete van jellemzően kifejezve. (Az *admiral* alakba a *d* bizonyára az *admirer* „esodálkozni” ige hatása alatt került bele, mint a budapesti nyelv *egyenlőre* szóalakjába az *n*, e h.: *egyelőre*.)² Az *ellentengernagy* kétségkívül a francia *contre-amiral* elnevezés előtagjának szó szerinti fordítása útján keletkezett, de nézetem szerint nem hibáztatható. A németek egyszerűen átvették a francia tisztségnevet, és az olaszban is *contrammiraglio*-t találunk. Ami az elnevezés előtagját, a *contre*-t illeti, ez a franciában igen gyakori elem olyan fogalmak összetételes neveiben, amelyek az alapszó jelentésével szemben másodlagos vagy alárendelt dolgot fejeznek ki. Így pl. *épaulette* „vállrojt” mellett a *contre-épaulette* rojt nélküli „válldísz”, a *fenêtre* „ablak” mellett a *contre-fenêtre* „kettősablakot” vagy „ablaktáblát” jelent, és hogy egészen hasonló példát említsek, egy régi, éppen tengerésztiszti rangot jelentő elnevezésben, a *contre-maitre*-ben is ugyanez az előtag volt meg, mai neve pedig *second maitre*.³ Ugyanez az észjárás szülte az *amiral*-nál kisebb rangú *contre-amiral* elnevezést is. Hogy e francia előtagot mi más jelző híján szó szerint *ellen*-nel fordítottuk, ebben sincs főbenjáró hiba. Van ugyanis még egy ilyen, teljesen meggyökerezett tisztségnevünk: az *ellenőr*, amely a *pénztárnok*-kal, mint voltaképpen a pénz főörével szemben szintén másodrangú tisztséget jelent. Ne

¹ L. Gamillscheg: Etym. Wörterb. der franz. Sprache. 1928.

² Ez kevésbé erős nyelvérzékűek írásai útján az irodalomba is kezd már behatolni, pl.: „Ezek alapján *egyenlőre* nem nélkülözhetjük a helyi szörtelenítést” (BH. 1934 szept. 23, 22. l., az orvosi üzenetekben), és: „Német részről *egyenlőre* alig lehet megfigyelni közeledést” (uo. 1936 márc. 14, 1. l.).

³ L. Sauvageot Francia-magyar és Magyar-francia Nagy Kéziszótárában.

keressünk tehát a kákán is csomót! Ezek szerint a *mes-terkéltség* vádjával illetett négy nyelvújítási szó közül egy (a *vigarda*) már nem él, egy (a *hangora*) el sem terjedt, a többi kettő (*táborszernagy* és *ellentengernagy*) ellen pedig nem tehetünk alapos kifogást. Nem zavarjuk a szerzőt abbeli hitében, hogy a két utóbbi tisztség-elnevezésnél „a régi magyar szavak, például a *kapitány*, *káplár*, vagy az *obsitos*... igazibb magyar szavak“, csak azt mondjuk, hogy örülnünk lehet igen sok új magyar katonai műszónoknak, amelyeket eredeti szókincsünk alapján alkothattunk meg. Amit az imént említett három megmagyarosodott régi katonai szóról mond, hogy „ezek *alkotásuknak elemeit*,* valamint későbbi *fejlődésük behatásait** akkor is hűen őrizték, amikor utóbb a magyar nemzeti jellegnek megfelelő köntöst öltöttek“, az csak át nem gondolt üres szólás. Ki tudja és ki érzi ugyanis a magyarul beszélők milliói között a *kapitány*-ban, *káplár*-ban és *obsitos*-ban „alkotásuknak elemeit“ és „fejlődésük behatásait“, amely utóbbi kifejezés egyébként zavaros is?!

δ) A szerző szava szerinti „*organikus* alakulásra“ (30. l.), „*organikus* fejlődésre“ (28. l.) és „a fejlődés *organikus* rendjére“ (30. l.) vonatkozólag pedig — amik a nyelvújítás alkotásaiban szerinte hiányzanak és csak az idegen szókban, illetőleg csak a nyelvújítás kora előtti eredeti szók keletkezésében volnának meg — azt kell megjegyezmem, hogy a nyelvben, illetőleg a szókincsben ma már *szerves* fejlődésről nem beszélünk; a kétféle fejlődést tehát legföljebb mint *természetest* és *mesterségest*, illetőleg helyesebben mint *ösztönszerűt* és *tudatost* lehetne egymással szembe állítani; a kettő között azonban sokszor fölötte néhez a határvonalat pontosan meghúznunk.

e) Azt is szemükre veti a szerző a nyelvújítási szók-
nak, hogy hiányzott belőlük a fogalommal való *szerves*
— az ő nyelvén természetesen: *organikus* — kapcsolat

* Én húztam alá.

(30. l.). Ilyen kapcsolat azonban a szó és fogalom között a mai nyelvtudományi fölfogás szerint egyáltalában nincs, mert a nyelvet nem tekintjük már szerves alkotásnak. (Vö. az előbbi bekezdésben mondottakkal.) Legföljebb a hangutánzó eredetű szókban tehető föl szó és jelentés közt valóságosan alapuló kapcsolat. Hogy a többi szók hogyan jutottak a maguk jelentéséhez, azt nem tudjuk. Ha eredetben alapuló *valósági* kapcsolat volna szó és fogalom között, akkor az azonos fogalmak a világ minden nyelvében ugyanazon szókkal volnának kifejezve, és megfordítva: bizonyos hangcsoportoknak, vagyis szóknak minden nyelvben ugyanazt kellene jelenteniük. Pedig, hogy csak egy példát mondjak ez utóbbi szempontból, az *i* és *r* hang kapcsolata, az *ír* a magyarnak azt teszi: ‚scribit‘, a németnek ellenben (írásban: *ihr*) a. m. ‚vos‘ vagyis ‚ti‘. Szerves vagy helyesebben mondva valósági kapcsolat tehát az idegen szók és a velük jelölt fogalmak között sincs volta-képpen. A szót a fogalommal a nyelv szokás és az ebből kifejlődött hagyomány köti össze, és ilyen kapcsolat létesülésére nemcsak az idegen szók, hanem a megfelelően kidolgozott eredeti szók is alkalmasak.

d) De még ezekkel a kifogásokkal sincs befejezve a nyelvújítás bűnlajstroma. Amely új szók ellen ugyanis jelentésbeli vagy szóképzési kifogást nem tud tenni a szerző, azoktól — nagy általánosságban, példák külön említése nélkül — megtagadja legalább is a *széphangzást*, mikor azt mondja, hogy a nyelvújítás szavai „átlag kevésbé széphangzásuak“, mint azok, „amelyek organikus fejlődés útján jöttek létre“ és: „az idegen szó rendszerint szebben hangzik (28. l.). A szerző itt a *gens d'armes*-ből lett *zsandár*-ra és a *wachter*-ből lett *bakter*-re hivatkozik; ezek tehát szerinte szebben és magyarosabban hangzanának, mint a világos két magyar szóból álló *csendőr* és az Árpádok korából való *őr*. Erről nem vitatkozhatunk.

e) A füzet vége felé a már említett és itt megvitatott részlet-kifogások után általános véleményt is olvasha-

tunk a magyar nyelvújításról: „A nyelvújítás nem organikus fejlődés, hanem igazi újítás — a francia forradalom és általán minden forradalmak tényeihez hasonló radikális újítás — volt, amely oly szavakat, amelyeknek értelmét és alakját hosszú történelmi fejlődés formálta, egyszerűen félredobott és helyükbe teljesen új szavakat állított, olyanokat, amelyeknek kiválasztásánál a nemzeti eszmét kifejezésre juttató magyar hangzás vitte a praedomináló szerepet“ (38. l.). Fölötte szűk látkörű, egyoldalú és elfogult ítélet! A szerző a nyelvújításban nem lát egyebet, mint a *magyar hangzás* uralkodó szerepét.¹ A nyelvújítás sokkal többet jelent ennél. Az írók öntudatra ébredése nyilvánult meg benne a nyelvnek szókinésbéli szegénységével szemben; a nyelvi öntudat és az önálló nyelvalkotó szellem hatalmas föllépése volt az, az eldeákosodott irodalmi és társalgási nyelvnek nemzetibbé varázsolása céljából. Nem hosszú történelmi fejlődéstől formált eredeti szókat dobtak félre (ezeken legfőljebb rövidítettek, csinosítottak egyetmást), hanem a nyelvünkől kirívó rengeteg deák és egyéb idegen hangzású szót cserélgettek föl többé-kevésbé sikerült eredeti alkotásokkal, amelyek aztán életrevalóknak bizonyultak és szókinésünknek megbeesülhetetlen gazdagodását idézték elő.

A magyar szók és a nyelvújítás elleni eme végeérhetetlen kifogások után az avataatlan olvasó azzal a kínos benyomással teheti le a füzetkét, hogy a mi szerencsétlen nyelvünk szavai általában gyarlók, a kifejező képesség csak az idegen szóknak lehet kiváltságuk. Súlyos vádjai közepett azonban nem felejtí el szerzőnk a nyelvújítók „halhatatlan érdemeire“ való hivatkozást (7., 19. l.), Shakespeare Antoniusának szónoki fogását követve, aki barátjának, a Brutustól és társaitól meggyilkolt Julius Caesarnak holtteste fölött mondott hatalmas beszédében

¹ Az *uralkodó* szót bizonyára azért mellőzte, mert hiányzik belőle a *prae* előjáró szócska. Pedig a *praedominál* puszta a német *prädominieren* utánzata.

az összeesküvők fejét minduntalan így tiszteli meg: „Brutus derék, becsületes férfiú“.¹

Zolnai Gyula.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Babits nyelvhelyességi attitűdje. Babits Mihály egyik frissebb alkotása *Az európai irodalom története*. Nem tudom, mennyire népszerű ez a munka, mert távol élek a nagyvilág zajlásától, de bizonyos, hogy sokan olvasták és még sokan fogják olvasni. Ami Babitsban az emberek képzeletét izgatja, az a költő értelmi csiszoltsága, ritka klasszikus tudománya és egyéni nyelvművészete. Költőt mondtam, bár most a próza Babitsáról van szó, mert Babits — érdekes lélekelemző regényei, magvas tanulmányai és mostan illetendő műve ellenére is: csak — költő. Szinte végzetesen a szó ihletettje, a szavak zenélésének, hajlásának, az ütem táncának költője. Ezért nem öröm nekünk, hogy a magyar költői nyelvnek ezt az egyik nagy karmesterét éppen nyelvi koecintásai miatt kell elmarasztalnunk. Ne vegye zokon a poéta, amit a prózaírónak vetünk szemére.

Mert a prózás Babits erőtlen, hanyag és idegenszerű. Valami egérrágtá papirosszag csapja orron az embert, mikor ezt a világirodalomsűrítő könyvét lapozza. Pedig közvetlen, természetes akar lenni, de csak a pongyolaságig jut el; fölüyesnek szeretne látszani s idegenszerűvé félszegül. A Babits-névre az elragadtatástól elájuló „entellektüelek“ ezt persze nem vehetik észre, sőt a szemetszűrő és fülbántó magyartalanságokban is nyilván törőlméletét habitsosságokat szimatolnak.

Az *attitűd* szó azért került a címbe, mert legkedvesebb szava Babitsnak ebben a munkájában. Csupán az I. kötet 15 levelén végeztem stilisztikai tarlózásomat (megjelenésekor a teljes művel megbirkóztam), de mondhatom: 36 esztendőm alatt nem volt annyiszor találkozásom evvel a magyar szövegben oly kiállhatatlan francia szóval, mint ez alkalommal. Nyakamat merném adni, hogy fővárosunk „irodalmi aláfestésű szalónjaiban“ Babits könyvének hatására nem is meg már emberszámba az, akinek legalább minden harmadik mondatából ki nem fityeg egy *attitűd*. (Szegény *mentálitás*: neked is beföllegzett!) S költőnk *attitűdje* nemcsak magatartást vagy állásfoglalást, álláspontot jelent, hanem ilye-

¹ *Julius Caesar* III. fől. 2. szín, Vörösmarty fordításában.

neket is mint: jellem, természet, egyéniség, szellem, szellemi alkat, szemlélet, fölfogás, vélemény, nézet, világnézet, gondolkodásmód stb. Tegyük föl, hogy e szavak közül a szerző egyiket sem ítélte telibetalálónak, de hát akkor mért nem alkotott, mért nem költött újat? Egy Dante-fordítótól ilyen potomságot igazán elvárhatna az ember. De őt, úgy látszik, a magyar próza nem érdekli. Különben mint nyári eső után a varacskosbékák nem görögnének írásában az ily kifejezések: *aktuális, aktualitás, antik* (legtöbbször fölösen), *asszociáció, artisztikus, abszolút, civilizált, dikció, diszkvalifikál* (az ó-görög Archilochosról van szó!), *dekoratív fríz, expedíció, exotikus, fantázia, fantasztikus, feminin, géniusz, groteszk, harmonia, hipotézis, ideál, intim, ironikus, intrikál, karakter, kompozíció, túlkomplikált, konstrukció, konzervatív, kultúrcsömör, kultúra* (a műveltség szót teljességgel mellőzi), *kollektív, kollektivitás, misztikus, monumentum, misszió, nosztalgia, oeuvre, primitív, publikum, presztizs, praktikus* (6 sorban 3-szor is, de magyarul — gyakorlati, célszerű, alkalmas stb. — sosem), *reális, réalisztikus, reálitás, raffinált, reakció, reakciós, relativista, reprezentáló, relief, szuggerál, szimmetrikus, szociális, sztatikus, sablon, tendencia, tradíció, téma* stb.

S például ilyen kéjmondatokon siklatja a kultúrintellektust: *Egy kultúrált kor költőjének stilizáló nosztalgiája*. Azt vélné az ember első szempillantásra, hogy ama bizonyos szegény költő valaminemű nehezebb nyavalyában leledzik, pedig tulajdonképen azt mondaná szerzőnk (ha volna szíve hozzá): *Egy művelt kor költőjének alakító vágya*. Dehát így semmi különös nincs rajta, így semmi agyteker-vénycsiklándó sejtetem nem sejlik benne. Eddig azt hittem, hogy a régi görögségnek fejlett ütemmérzeke volt. De nagyot tévedtem! — világosít föl Babits Mihály, állítván, hogy az ő klasszikusságuk rendkívüli *ritmuskultúrával* rendelkezett. Általában annyi ebben a könyvben a *kultúra*, hogy a 10. lapon már úgy fölborzolódik a magamfajta pacifista karakter attitűdje is, hogy legjobban szeretném raffináltan differenciált kultúrnosztalgiámat legintimebb karakterisztikumán destruálva visszaprimitívesíteni origino-naturális miliójébe. De sajnos nem tehetem: kultúrpresztizsem dekoratív frízű reliefképét végre is nem diszkvalifikálhatom.

De ez még mind hagyján! Vannak itt bűnebb bűnök is, olyanok, melyek az elemi oskolás nyelvtanba ütköznek s a nyelv gyökerét rágják. Ezt már aztán nem tudjuk mivel szépitni. Babits Mihály nem biztos (sőt biztosan bizonytalan) az egyes és többesszám magyar használatában. Az indoger-mánban már igen, hisz a magyart is erre esigázza. Példák:

„az egyes nemzeti irodalmak.. külön nyelveik védbástyái mögött“ ...: „külön nyelvük bástyája m.“ (És miért véd-

bástya? Hisz minden bástya védelmi alkotmány, elég tehát így: bástya; de aki nem eléggeli, annak itt van a *védőbástya*.) — „A nemzetek szellemi téren is ellenségek módjára akarnak farkasszemet nézni“: „ellenség módjára“. — „A korszerű tekintet előtt egyre kevésbé látszanak fontosaknak a nagy egyéniségek“: „látszanak fontosnak“. — „A szépség és kifejezés szinte egyet jelentenek“: „jelent“. — „Az Ilias és Odysseia csöppet sem hasonlítanak valami primitív őskölteményre“: „hasonlít“. — „Kirke, aki disznókká változtatja az embereket“: „disznóvá“. (Nem szép Babbitól, hogy illet fog rá a bájos Kírkére. E bűvös hölgy ugyanis szerény nőül tökéletesen beírte azzal, hogy egy embert csak egy disznóvá változtatott át).

Hibás szórendű ez a mondat: „Persze ez nem azt jelenti, hogy minden kapcsolatot a világirodalommal megszakítottak volna“: „hogy a világirodalommal minden k. megsz. volna“. — Rozsdás latinosság ez: „mitológiája... barbárabb mondákból *látszik táplálkozni*“. De most jön a gyökrölsarjadjt latinosság, amit csak Babits tud: „az ionok hajós nép, a tenger veszélyei és pompái közt élő“. (Énnél klasszikusabb már latin mondat sem lehetne. Magyarul: „az ionok hajós nép, a tenger veszélyei és pompái közt élnek“).

De azért a német szellem is megkapja a maga jussát, mégpedig igen tagbaszakadt germanizmusok alakjában: „A gondból, amellyel“... (abból a gondból...). „A... mondják, halálba kergette verseivel az apát, ki gyermekét nem akarta hozzá nőül adni“. (Halálba kergetett egy apát v. halálba kergette azt az apát.); *különböző*: gyakran *különféle* helyett; németül mindkettő: verschieden; „*egyszerűen* vers volt“: *csupán* v. v.; *kifejezést nyer*: kifejeződik, *indítást nyer*: indítást kap: *kívülről* (auswendig): betéve, fejből, könyv nélkül, emlékezetből; *lantkíséret mellett*: lantkísérettel; „az emberiség tudata *kihagy*“ (auslassen): el-elakad, el-elhomályosul, hibáz, vét stb.; *leány nyelv*: származéknyelv.

Szóljunk talán a könyv helyesírási egyenetlenségéről? Ez lehet a szedésjavító hibája is. (Vigasztaljuk magunkat.)

Nem szándékunk Babits Mihály megérdemelt hírét-nevét tépázni. De hangoztatjuk, s akiket illet, értsenek a szóból: a híres író nyelvbottlása mindig aránytalanul veszedelmesebb, mert gyanakvást és bírálatot elnémitő tekintélyével utánzásra csábít. Ezért halászunk mi a nagy halakra. Az orvosi rend is nem a viszketegség vagy a szájkipállás, hanem a gümőkór meg a rák ellen indít mozgalmakat és létesít intézményeket.

Bocsánat a hasonlatokért.

Tiszamarti (Frey) Antal.

Szélvédett. Ezt a szót a Meteorológiai Intézetnek 1935. május 1-én kiadott jelentésében olvastam először, mégpedig mindjárt kétszer is, így: „A *szélvédettebb* helyeken erős fagyveszedelem lesz“ és: „A *szélvédett* helyeken erősebb fagy lesz“ (a Budapesti Hirlap máj. 2-i számának közlése szerint; a többi idézeteimet is ebből az újságból jegyeztem ki). A merőben új és fölötte szokatlanul hangzó kifejezésen először igen megütköztem és múló jellegű nyelvbottlásnak gondoltam. Aztán az okt. 17-i szám közlésében újra elem toltult a szó: „A *szélvédettebb* helyeken még a dél-előtt egy része is ködös lehet“. Azóta pedig igen gyakran olvashattam efféléket, mint: „A *szélvédett* helyeken erős ködképződés“ (BH. 1936. jan. 21). „A *szélvédett* helyeken ködképződés“ (uo. jan. 22, és szószerint így a jan. 24-én közölt jelentésben is) stb. Ezt a következetesen használt szóalakot első pillanatra hajlandó volna az ember a nyelvérzék szemhatárán támadt ködképződésből magyarázni. A rendes, megszokott kifejezés mód ugyanis az, ahogyan az 1935. okt. 25-i számban olvasott hivatalos jelentésben maga az Intézet is kifejezte: „A *széltől védett* területeken éjjeli ködképződés“. A szokatlan benyomást keltő *szélvédett* szó nyilván az ilyen közhasználatú igeneves kifejezések mintájára keletkezett a jelentésírók tollán, mint: *napsütött* mező, minden *istenáldott* napon, *sorsüldözött* ember, *porlepett* könyvek, „*Szellőüzött* | Felhők között | Merengve jár | A holdsugár“ (Petőfi: Est) stb. Ezek az igeneves összetételű melléknevek ugyanazt tesszik, mint az ilyen szerkezetek: *naptól* sültött, *istentől* áldott, *sorstól* üldözött, *portól* lepett stb. Látszólag tehát a *szélvédett* is egyértékű volna a *széltől védett* kifejezéssel Szigorú nyelvtani szempontból azonban a *napsütött*, *istenáldott*-féle melléknevek jelentésük szerint egészen más természetűek, mint az újonnan fölbukkant *szélvédett* szó. Amazoknak előtagja ugyanis, a *nap*, *isten*, *sors* stb. alanya az igenévnek: a nap süti a mezőt, Isten megáldotta a napot, a sors üldözte az illető embert stb.; a *szélvédett* kifejezés elő- és utótagja között azonban ilyen viszony nincs, hiszen nem a *szél* védi a helyet, hanem valamely természeti alakulat (nagyobb hegy, hegység) védi azt meg éppen a *széltől*. Még jobban szembe tűnik a *napsütött*-félék és az új *szélvédett* kifejezés közötti különbség akkor, ha megkísértjük ez utóbbinak utótagját is ugyanúgy személyragos alakba tenni, mint ahogy a *napsütött*-félékkel a jelentés érintése nélkül megtehetjük és sokszor meg is tesszük. A „*napsütött* mező“ helyett ugyanis mondhattunk *napsütötte* mezőt; így a többi példákban is szólhatunk *istenáldotta* napról, *sorsüldözte* emberről, *porlepte* könyvekről stb.; míg a „*szélvédte* hely“ kifejezés kirívó értelmi képtelenséget hozna létre, hiszen nem a *szél* védte a helyet, hanem — amint már rámutattam — a hegység stb. védi a he-

lyet a széltől. Arra is gondolhatunk, hogy a *szélvédett* kifejezés a hasonló jelentésű *széltmentes* hatása alatt keletkezett, amely, noha *széltől mentest* jelent, szintén *-tól* rag nélkül van szerkesztve. E föltevést valószínűvé teszi az a körülmény, hogy a *védett* és *mentes* összetételi utótagok jelenésben rokonok egymással, és hogy hasonló *-mentes* utótagú melléknevünk az újabb nyelvben elég sok van: *adómentes*, *díjmentes*, *féregmentes*, *tehermentes* stb. Ezek az összetételi minták azonban a *szélvédett*-et nem mentesíthetnék a magyartalanság gyanújától, mégpedig azért, mert maguk is német minta után, a *-frei* végű melléknevek hatása alatt támadtak (*steuerfrei*, *gebührenfrei* stb.). Ámde a nyelvhelyesség és a magyarosság kérdésében csak nagy körültekintéssel szabad végleges ítéletet mondanunk. Már a főntebb említett *napsütött*, *istendótt*, *sorsüldözött*-féle melléknevek analógiás hatásának a jogosságát sem tagadhatjuk, habár a nyelvutató köztük és a *szélvédett* között — amint már kifejtettem — lényeges fölfogásbeli különbséget tud megállapítani. A nyelvfejlődés ugyanis nem mindig igazodik olyan különbségek után, aminőket a nyelvész is csak alaposabb egybevetés és elmélkedés útján állapíthat meg. Figyelembe kell azonban vennünk egyéb nyelvi adatokat is. Mindenekelőtt azt, hogy a régi nyelvben is, meg a népnelvben is van egy olyan szavunk, amely a *szélvédett*-hez hasonló szerkezetet mutat. Ez a *kármentő* szó. A Magyar Tájéztató ezt a népnelvből hatféle olyan jelentésben is följegyezi, amely valami *kártól* való megmentést fejez ki. Jelenti ugyanis például az ívószobában levő léces nagy kalitkát, amelyben a koresmáros a portékáit tartja, hogy duhajkodás közben kár ne érje őket; legtöbb helyen pedig azt az edényt hívják így, amelyet csepegő vagy folyó valaminek fölfogására használnak stb.* Előfordul a szó már a XVII. században, Comenius Januájának fordításában, a NySz. szerint így: „A *kármentő* toétsérek (infundibula) a palaczkokhoz tartoznak“, és ismeri már Kresznerics szótára is (1831), ilyen értelmezését adva: „Azon sajtár, mellyet a' csap alá tesznek“. Ennek a *kármentő*-nek is voltaképpen *kártól mentő* volna a természetesebb kifejezés módja, mert a ragtalan főnévből és valamely folyó cselekvésű melléknévi igenévből szerkesztett összetételben a két tag között rendszerint tárgyas viszonyt érünk. A *kármentő* szó tehát szabály szerint azt jelentené: „ami a *kárt* menti meg“, holott nyilvánvaló, hogy a gazdának, illetőleg a tulajdonosnak valaminő *kártól* való meg-

* Újabbban az ormánysági nyelvjárásból is följegyezték: „bádogtepsi, amibe a nyárson sült nyúl stb. zsírját fölfogják“ (Szegedi Füzetek I, 281), és megvan a szamosháti nyelvjárásban is, a Tájéztatóból utóbb említett jelentéssel (l. Csúry: Szamosháti Szótár).

mentése forog szóban. Egyéb *mentő* igeneves összetételek valóban az előtagjukban jelölt dolognak a megmentését fejezik ki; így már a régiségben is a *magamentő* beszéd, *magamentő* felelet olyan beszédet, illetőleg feleletet jelent, amellyel valaki *magát* menti; a mai nyelvben pedig az *életmentő* az *életet* menti meg, a *vagyonmentő* vásár intézménye pedig a *vagyont* kívánja megmenteni, stb. A *kármentő* szerkezet e szerint voltaképpen logikátlan kifejezés mód volna. Amde tudnivaló, hogy a nyelv szavai és kifejezései nem követik mindig a gondolkodás szabályait, hiszen ilyeneket is mondunk, mint pl.: egy *csöpp* kenyér; *vakablak*; *hibás helyesírás* stb.* Az ilyen logikátlanságok a szók jelentésének elhomályosulásán, más fogalomkörökbe való átvitelén, megszokott szerkezetek használatának analógiás továbbterjedésén alapulnak. A *kármentő*-ben is elhomályosult a *mentésnek* eredeti értelme, és a szó ilyenformán kárelhárítót jelent voltaképpen. Hasonló és szintén logikátlannak látszó kifejezés a legújabb nyelvben a *szélvédő* szó is; pl.: „fékezés közben ütötte a homlokát [a gépkocsiban] a *szélvédő* üveghez“ (Budap. Hirlap 1936. jún. 3, 7. l.); „Bence az autó elejéhez lépett s a *szélvédőt* felbillentette“ (Nyirő József „Úz Bence“ c. regényében, 151. l.). Ez a kocsirész sem a *szelet* védi, hanem az *utast* és a *kocsivezetőt* a *széltől*. Az újabb *szélvédő* keletkezését is lehet a *védő* szó jelentésének elhomályosulásából magyaráznunk. Multidejű igeneves összetételben azonban, aminő a szóbanforgó *szélvédett*, nyilván nem az ilyen jelentéselhomályosulás az oka az értelem szerint elvárható *-tól*, *-től* rag hiányának; ezt legegyszerűbben a közhasználatú és elég gyakran hallható *napsütött*, *istenáldott*, *sorsüldözött*-féle összetételek analógiás hatásából magyarázhatjuk, amint már fejtegetésem elején rámutattam. Nem is áll a *szélvédett* egyedül az ilyen szerkezet tekintetében, mert újabb irodalmi nyelvünkől, két tősgyökeres magyar írótól, még három hasonló példát idézhetek, úgymint: „*Borvásott* rossz fogait sorra megmutogatta“ (Móricz Zsigmond: Kerek Ferkó. 1913. 136. l., e h.: „*bortól* vásott“). „*Vérázott* hant, vizlepte tarló, | Megértelek te önlelkemre valló“ (Bárd Miklós versében, BH. 1918. máj. 19, e h.: „*vértől* ázott“). „Annak, ki a messziről jön, | *S napégett* büszke homlokára | Nem lel reá a szemhatárba, | *Omlása*, tűnte bús hiány“ (szintén Bárd Miklós versében, BH. 1918. okt. 16, e h.: „*naptól* égett“).

Mindezen nyelvi adatok egybevetésének és mérlegelésének eredménye az, hogy — noha magam továbbra is a *széltől védett* helyekhez vonzódom — az első pillanatra szabálytalannak és helytelennek látszó *szélvédett* szót nem lehet kifogásolható szerkezetnek tekintenünk. Zolnai Gyula.

* L. Horger Antal: A nyelvtudomány alapelvei. 2. kiad. 28. l.

A spanyol polgárháború hírlapjainkban. Immár több hónapja dühöng a spanyol polgárháború és a róla szóló sürgönyök, jelentések, színes tudósítások újságjainkban érthető okokból igen jelentékeny helyet foglalnak el. Ezek a hírek mind — még a „saját kiküldött tudósítók“éi is — idegen nyelvből vannak fordítva, ami természetes, mert e tudósítások forrása legtöbbször idegen távirati ügynökségek közleménye, de a helyszíni tudósító sem igen írhatna magyarul, mégha tudna is, hiszen a hadviselő felek szigorú ellenőrzés alá vetnek minden táviratot meg levelet, s a magyarul megfogalmazott küldemények aligha jutnának túl az ellenőrző hivatal papírkosarán. A baj ott van, hogy lapjaink hírein többször meg lehet ismerni azt is, milyen nyelvből vannak fordítva, bár kétségtelen, hogy a háború előtt megjelenő újságjainkhoz képest fordítási készség és magyarosság szempontjából jelentős haladást lehet tapasztalni. Ennek ellenére még mindig elég megróni való akad.

A megrázó küzdelmek komor leírásaiba itt-ott egy-egy jól megtermett lejtérjakab vegyít derűsebb színt. Ide iktatjuk példaképpen az egyik legkövérebbet. Egyik délutáni lapunk a madridi utcai harcokról szóló tudósításában egyebek közt a következőket írja: „A vörös milícia kénytelen volt visszavonulni az *Adjacentes-utcában* levő betonárkokba.“ Az eredeti szövegben nyilván *dans les rues adjacentes* (a szomszédos utcákban) lehetett. A *rue* szóról tudta a fordító, hogy az *utca*, az *adjacentes*-ot azonban nem értette, megtette tehát utcanévnek, s így Madrid, kárpótlásul sok elpusztult házsoráért, ezzel az új utcával gazdagodott.

Megbocsátható, hogy jelentéktelen falvak és városkák vagy most felbukkanó tábornokok és politikusok neve szinte a felismerhetetlenségig eltorzul a hírlapok hasábjain, hiszen a szegény szedőktől és korrektoroktól igazán nem lehet megkívánni, hogy spanyolul tudjanak vagy minden egyes névnek utánajárjanak, bár kissé nagyobb gondossággal itt is sok furcsaságnak elejét lehetne venni. Mindenesetre meglepő azonban, hogy újságjaink nagy része nem tudja, hogy a *Tajo* folyót magyarul *Tajonak* írják, és következetesen *Tago* alakban szerepelteti, kétségkívül a francia *Tage*-ből tévesen visszaspányolosítva. Néha nem hisznek az idegen szónak és kijavítják; így *Cuatro Vientos* és *Cuatro Caminos* sok hírlapunkban *Quatros Vientos*-szá és *Quatros Caminos*-szá lett. Sok zavart okoz a sűrűen szereplő *Queipo de Llano* tábornok neve is, mert azt a két *ll*-et a szó elején sehogyan sem tudja hitetlenkedő újságjaink egy része igaznak elfogadni, holott az *ll* az egykori magyar *ly*-hez (jésített *l*) hasonló hang jele a spanyol írásban. Egyik esti lapunk igen szellemesen hosszú időn át *Queipo del'Lano*-ban egyezett ki, egy másik egyszerűen *Queipo de Lano*-ra javítja.

Ugyanígy lett a *Barrio Bajo* (alsó város) *Barrio Bayo*-vá. Mindezeknél furesább, hogy egy délutáni lapunk állandóan *fallanx*-ot ír *salanx* helyett.

A *guardia civilt* sokáig következetesen *polgárőrség*nek fordították. Igaz, hogy *guardia* annyi, mint 'őrség', *civil* pedig 'polgári', a kettő együtt azonban nem 'polgárőrség', hanem 'csendőrség'. Ujabban ez a tévedés mintha gyérbb lenne, talán mert ritkábban esik szó esendőrségről. Gyakori hibás fordítás a *spanyol-tér* (Plaza de España) 'Spanyolország-tér' helyett (ha már le akarjuk fordítani). Ugyanezt a nevet egyik újságunk *Plaza d'Espagna*-nak írja; mondani sem kell, hogy ezt semilyen nyelven így nem írják és nem mondják. Valószínűleg a fordító munka hevében elkövetett hibás szóhasználattal állunk szemben ott is, ahol a Manzanares folyó *betonozott medencéjéről* ír egy esti lap, holott alig hihető, hogy a Manzanares egész medencéje betonnal volna borítva, valószínűleg csak a folyó medréről van szó. Nyilván félreértett francia vagy spanyol szöveg áll e mögött a mondat mögött: „*a katonák meghalnak az éhségtől*” — *Les soldats meurent de faim*, vagy *los soldados mueren de hambre*. A fordítás azonban nemesak magyartalan, de helytelen is, mert bár a *meurent* azt jelenti, hogy 'meghalnak', az egész mondat értelme mégis csak ennyi: a katonák majdnem éhen halnak, közel vannak az éhhálálhoz, agyonéhezettek. Nem tudnám megmondani, hogyan keletkezett az egyik esti lap tudósításában használt *pont lövés* szó, s azt sem, hogy mit jelent, de azt hiszem, az eredeti szövegben a spanyol *apuntar* 'célozni' igének valamilyen alakja lehetett; ezt a fordító nem értette meg, csak a *punto* 'pont' szót érezte benne, erre csinált egy oly magyar szót, amelyet maga sem értett. Valószínűleg egyes elszigetelt lövésekről, célzott lövésekről van szó az eredetiben (a *pont-lövés* szembe van állítva a sortűzzel), ezt azonban a szerencsétlenül sikerült új magyar szóból aligha lehet megérteni.

Néhány hibásan képzett fölösleges magyar szót (pl. *gáz-mérgezett*) nem is számítva, a hirlaptudósítások legszembe-tünőbb fogyatékosága az, hogy hemzsegnék a könnyen elkerülhető idegen szavaktól. Nem azt kifogásoljuk, hogy pl. állandóan *szanitécekről* írnak, hisz ez már népi szó, már-már abba is beletörődtünk, hogy *frontról*, *szenzációról*, *luxuszállodáról*, *kulturnemzetekről* halljunk s megértjük, hogy az újságírók lemondanak a spanyol *milicia* zavaros fogalmának értelmezéséről, de fölösleges, hogy folyton *konfliktusokról*, *bravúros tettekről*, semlegességi *konferenciáról*, *internacionális káderről* s más effélékről beszéljenek. Miért kell a körutakat, ha Madridban vannak, *bulvároknak* nevezni, mint legtöbb lapunk teszi, s különösen mindig *Princesa-bulvárt* emlegetni (helyesen *Princesa-körút*). A Madrid váro-

sában tomboló utcai harcokkal kapcsolatban folyton *barrikádokról* olvasunk, a *torlasz* szót még véletlenül sem használják újságjaink; a robbanások és dörrenések *detonációkká* lettek; a nemzetiek minden ok nélkül *nacionalistákká* nemzetköziesedtek. A kötözőhelyek gyakran *ambulancia* néven szerepelnek, a harcikosci vagy rohamkosci szóval csak igen elvétve találkozunk, úgyszólván mindig *tankok* fedezik a gyalogság támadását, sőt, a polgárháborúban először használt törpe rohamkosci a magyar nyelv szóteremtő erejének nagyobb dicsőségére *baby-tank* néven beszéltetnek magukról. A tengeri zárlat csak *blokád*, legföljebb — örvendj Hunnia — *blokálás*, s egyik újságunk a magyar *sortűz* szót nem tartja elég kifejezőnek vagy érthetőnek; hanem olvasói okulására *peloton-sortűz*nek cífrázza ki; ezt aztán mindenki megérti. Máig is töröm a fejemet, mi lehet az a *requete-örnaggy* és *requete* csapatok; ezt a spanyol szót ugyanis a szótárakban nem találom. Ilyenféle szavak semmiesetre sem szolgálják a megértést, mert nem jelentenek semmit a magyar olvasó számára.

Azt hiszem, ezeket s más ezekhez hasonló szépséghibákat igazán nem volna nehéz elkerülni. B. G.

Köze van valamivel, tud valamihez. Ez a két kifejezés-, illetőleg szerkesztésmód rovásra került folyóiratunk legutóbbi füzetében. Az első Móricz Zsigmond „ragozási (szabatosan: raghasználati) hibái” között szerepel a „Magyartalanságok a ragozásban” stb. című összefoglalás alatt, ebben a példában: „Mi közük nekik a búr háborúval”, e h.: háborúhoz (Msn. V, 123). A cikkírónak kétsége kívül meg lehetett ütköznie Móricz Zs. idézett szófüzésén, mert ma valóban csak így szoktunk beszélni: *mi közöm hozzá* stb. Tévedés azonban azt hinni, hogy a *köze van valamivel* szerkezet magyartalanság, csupán elavult régiség, amely a Nyelvtörténeti Szótár tanúsága szerint már egy 1557-i levélben előfordul, így: „ackinek mi [a. m. valami] *keuzi* vagion *velem*, a vag az een *Attiamfjauval*, keg^{tek} [olv. kegyelmetek] keez tewruent mindennek felewle [olv. felólem] zolgaltatni” (RMNy. II, 127); s aztán sűrűn olvasható Heltaiban, Telegdiben, Félegyháziban stb., és különösen Faludiban. Móricz Zsigmond — úgy vélem — a népnyelvből hozta magával ezt a kifejezésmódot. Hitemet megerősítheti az, hogy az ő tiszaháti nyelvjárásával érintkező szamosháti nyelvjárásban a szóban forgó szerkezet mai napig is megvan még, pl.: *Mi közü vele?* (L. Csúry Bálint Szamosháti Szótárában, *köz* alatt.) A *tud valamihez* szófüzést egy másik cikkíró újságokban olvasta gyakran, és az a véleménye róla, hogy német eredetű, a „verstehen zu etwas” utánzata, illetőleg, hogy a *tud valamit* és *ért valamihez* szerkezetek összezagyválása volna (Msn. V, 126). A

dolog úgy van, hogy a *tud valamihez* kifejezősmód szintén nem mai eredetű, hanem régi, és magyartalanságnak alig tekinthető. A NySz. erre is számtalan példát idéz, mint: „Csak annyit *tud hozzá*, mint az számár az *aranyhoz*“ (Matkóból), s aztán egy sereg hasonlót Czeglédiből, Káldiből, Pápai Párizból, Faludiből stb. Nézetem szerint a *tud valamihez* szerkezetmód is bizonyára a népnyelv hatására jelentkezik irodalmi nyelvünkben. Valóban meg is találjuk ezt a szófüzést is a szamosháti nyelvjárásban: Nem *tuc hozzá*, *ne nyúj hozzá* (l. Csűry szótárában). T. olvasóink volnának a megmondhatóí: mely vidékek nyelvében hallhatók még a szamosháti nyelvjáráson kívül a cibbeli kifejezősmódo.

Zolnai Gyula.

Termel, kitermel. Olvasom: „A német kontingens elosztása az idén is a régi *haltermelők* és a halkereskedelem érdekeinek figyelmen kívül hagyásával történik“. Majd tovább ugyanazon cikkben: „*A haltermelők* a kereskedelem mellé állottak“ (Ujság 1936. okt. 20.). Ugyan mi fán terem az a hal, amelyet ezek a *haltermelők* *termelnek*? Eddig úgy tudtuk, hogy folyó- vagy állóvízben legfeljebb ha sás, nád, hinár meg egyéb növény terem (termelni ugyan ezt sem termelik), de minden, ami az állatvilágba tartozott, sohasem termett, hanem, ha Isten szabadjára hagyottan szaporodott, akkor *tenyészett*, ha pedig emberi gondoskodás irányította a fejlődését, fennmaradását, akkor *tenyésztették*. Főlöskéges is bizonyítgatni: *termelni* csak növényt lehet, állatot pedig, ha halat, ha egyebet, csak *tenyészteni*.

Azok a vállalkozók, kereskedők, akik az erdőt, fát, lábán megveszik s a kiirtott fát eladják, esetleg feldolgozzák, újabban *fakitermelőknek* nevezik magukat Így olvastam legújabban: „*fakitermeléssel* és kereskedelemmel foglalkoztak. A Kárpátokban Miklós cár katonái *termelik ki* a fát“. (P. N. 936. nov. 8.). Halat csak *tenyészteni*, fát meg csak *termelni* lehet ugyan, de nem *kitermelni*. Aki a fát *kitermeli*, az éppen úgy nem *termel*, mintahogy nem *épít*, aki *leépít*. Aki *leépít*, az *rombol*, aki *kitermel*, az *irt*, vagyis éppen az ellenkezőjét cselekszi annak, amit a szó jelent. Igaz, hogy a „*ki-termelő*“ a kiirtott fából deszkát, pallót, gerendát stb. állít esetleg elő, de ez az élófának már feldolgozása, nem pedig kitermelése. A *fakitermelő* ezek szerint *fa-vállalkozó* vagy *-feldolgozó*.

Buzás Dezső.

Gondatlan beszéd. Nem sokra becsüljük a nyelvünket. Beszélünk és írunk, ahogy éppen a nyelvünk és tollunk hegyére jön a helytelen szó, a henyé kifejezés. Se szeri, se száma azoknak a fogyatkozásoknak, melyek nem is annyira tudatlanságból, mint inkább nemtörődömségből erednek. A he-

venyészett hírlapírás a tenyésztője a legtöbb hibának, a fölületesen olvasó közönség pedig kapva-kap minden újszerűségen s föl sem éri, vagy nem törődik vele, hogy vét a nyelv helyessége ellen. Éppen azért az íróknak kellene nagyobb gondot fordítani az írásukra.

A még meg nem romlott nyelvérzékűek talán elfordulnak tőle, ha néhány fölkapott, divatossá vált henye szót és szólásmódot pellengérré állítunk. A felhozott példák mind elsősorú hírlapokból vagy a Rádióból vagy — s ez még sajnosabb — legjelesebb szépíróink műveiből valók.

Ezt a két, nem azonos, fogalmat: *ország* és *nemzet* — egymásra vonatkoztatják: *Magyarország* önálló, független *nemzet*... (= független *ország*. Hogy nem sajtóhiba, mutatják a következő példák). A *horvátok* mint *testvér ország* éltek velünk... (A főrendiházban mondta valaki; s bizonyára ezt gondolta: A horvátok, mint *testvér nép*, *társországban* éltek velünk). Nem viseltetik ellenséges érzélemmel *Magyarország* iránt, melyet nagy *nemzetnek* tart... (E mondat második fele így volna helyesen: — s a *magyarokat* nagy *nemzetnek* tartja).

Nemcsak a villamosvonal vezetője mond kőrutat, kőröndöt, hanem úriasszony is dicsekszik vele, hogy ő „*exkluzív* körökben forog“... A Rádió is így harsog hosszúra nyújtott hangon: *telefon*, *mikrofon*, *pallós* (t. i. *pallós*. Ez s amaz egészen más!), *árbóc*... Ezt az utóbbi szót már jeles szépíróink munkájában is olvastam... Egy ismert műdal ellenben megrövidíti a hosszú hangot: „Sárbogárd, Dombóvár, gyógyítsd meg a lelkem!“ (Nekem, hogyha hallom, viszolog a hátam).

Egyre sűrűbben tűnik fel ez a suta kifejezés: Olykor úgy *tűnt*, mintha a tél ismét visszatért volna... (Úgy *tűnt föl*, vagy: úgy *látszott*). Természetellenesnek *tűnt*... Irtózatossá *tűnt* előtte, hogy... (E mondatok neves regényíróink munkáiból valók).

A lóversenyek „formanyelv“-éből került már a szépirodalom nyelvébe is ez a szólás: Hogy banditafélék voltak, azt *lefogadom*. (*Fogadok*, v. *fogadjunk*, hogy banditafélék voltak). *Le merném fogadni*, hogy nem is volt a házban... (*Fogadni mernék*, hogy —).

Most már nemcsak az újságok szoktak közleményt *leadni*, — vagy egyetemi tanárok órát *leadni*, hanem ilyesmit is lehet olvasni: Hajlandó vagy *leadni* a tiszta igazságot? (— — *megmondani*, — *bevallani*). *Trencsény Károly*.

Magyarosítás a sportnyelvben. Már ismételten beszámoltunk olvasóinknak arról a dícséretes buzgalomról, amelyvel egyik nagy sportlapunk a sportnyelv magyarosabbá tételén munkálkodik. Felbuzdulva az eddigi számottevő ered-

ményeken, most a kérdéses sportújság ismét egy lépéssel tovább óhajt menni a megkezdett úton. Miután rámutat arra, hogy a magyar testedzés milyen előkelő helyet foglal el a világ sportjában, megállapítja, hogy „ha arról esinálnánk összehasonlítást, hogy a sport nyelvét az egyes nemzetek mennyire tették nemzetivé..., igen hátul kullognánk“ (Nemzeti Sport 1936. nov. 23.). Ezért eddigi eljárásához hiven ismét egy csoport idegen szó magyarosítására hirdet pályázatot. E szavak a következők (az eredeti cikk helyesírásával): *abstósz, amatőr, asszó, autszájder, bantam, bekhend, dekatlon, fórhend, formáció, groggy, gól, junior, hendsz, karoszszéria, kombinál, kondíció, liga, menedzser, parter, plans, passz, profi, rekord, rimessza (vívás), szenior, szaltó, sprint, stopperóra, stílus, stopli, sztamina, tempó (úszó-tempó), triál, tus, voli (tenisz), weltersúly.*

Reméljük, hogy e pályázat eredményes lesz, s hogy a sportlap eddigi ügyesen alkalmazott módszerével: az új magyar kifejezések következetes és állandó használatával ismét hozzá fog járulni nyelvünk kitisztogatásához. B.

Amikor szunnyad a nyelvérzék. Azt hittem, lejárt a csodák kora, s a holtak nem támadnak már föl. Csalódtam. Egyik napilapunk ugyanis a nov. 11-i számában kövér betűkkel ezt újságolta: „A tettes *öngyilkosságot* követett el és utána önként *jelentkezett*“ (4. l.). Nevetnem kellett. A gyilkosság — még ha öngyilkosság is — mindig halálos végű. A csodás esetben tehát nyilván csak *öngyilkossági* vagy *öngyilkos kísérlet* történhetett. A toll megesuszlása annyival inkább meglepett, mert nem sokkal előbb ugyane lap egy ilyen kísérlettevőről azt írta helyesen, hogy „*főbelötte* magát“ (okt. 23-i sz., 5. l.). Az illető nem halt t. i. bele a lövésbe. Ha belehalt volna, úgy szólt volna kétségkívül a hír, hogy „*agyonlötötte* magát“. A nyelvérzéknek éjfél után sem szabad szunnyadnia. Z. Gy.

100%-os. Új könyv jelent meg a piacon: Tamás István írta; a címe: *100%-os szerelem*. Maga a bíráló is meghökken a hangzatos és „korhű“ címtől: „Van ilyen is?“ kérdi, de azután megdicséri a szerzőt, hogy „*lélekelátó tollal*“ írt. Ilyen is akad? (kérdezzük mi).

Vöőné Pécs Mária.

„Dámák“, ha találkoznak.

— *Szervusz*, angyalom!

— *Pá*, drágám! Hol voltál?

— *Dauerollatni*. A *Feri dauerolt*, a *Böske manikűrözött*.

— Nagyon *apart frizura!* No és ez a *kepp* is az *utolsó divat!*

— *Natürlich!* De a te *breitschwanzod* is *hochelegant*. Különben, hogy vagytok? Hogy érzi magát a foxid?

— Köszönöm kérdéseted, jól. Csak nagyon *affektál*, mindig *reszelt* májat, meg *pitét* akar enni. Igaz, hogy azért olyan *arrogáns*, mert nálank *prima koszt* van. Hát a te Prötyikéd mit csinál?

— Kérlek, remekül fejlődik. Jövőre iskolába *megy*. Egyelőre a *Tante Lilly „Kinderheim“-jének a hallgatója (!)*. Én, sajnos, nem foglalkozhatom vele, mert folyton *engageálva* (angagsálva) vagyok... ez a társadalmi *obligó*... Képzeld: *déjeuner, soirée, bridge, divatrevue, koncert, tréning* és — a *ritmika (!)* tudod drágám, a *Schlanklinie* miatt!

— *Richtig!* Legalább öt kilót *leadtál!*

— *Mi az, hogy ötöt?* Pont hét kilót. De te is *rém elegáns vagy*; mintha a nyáron *korpulensebb* lettél volna!

— Kicsit *tényleg lestrapáltam* magam, mert új lakásba hurcolkodtunk. Van itt *balkon, terasz, hall, centrál-fűtés, összkomfort, kombinált szekrény, récamier*. Külön *strapa* volt még az angol nyelvlecke Miss Kropacseknél. Mert ez manapság *fashionable!*

— Ó, én is minden nap 5—6-ig franciául konverzálok (*conversálok*) Mme Duvernoy-val. (Csend. Szünet. — Észbekapnak.) *Te jó Isten(!)* már félhat és nekem ötre *rendez-vous*-m volt Mme Duvernoyval az Egyetem-téren, hogy az utcán *parlirozzunk*...

— Engem meg az uram várt ötre a Ferenciek-terén... Képzelem, hogy *dühbe gurul!* No nem *alterádom* magamat; nem lehet mindenki olyan *akkurátus*, mint ő. Egy félóráska ide, vagy oda! *Annyi baj legyen! Good-bye!*

— *Au revoir!* (Ellibegnek.) *Vööné Pécs Mária.*

Nyakatekert becéző leánynevek. Az 1935—36-i tél báli tudósításaiból összeszedtük a bálozó magyar lányok „becé”-neveit és betűsorba állítva részint elrettentésül közöljük, részint azért, hogy velük — a bosszankodás csillapultával — felvidítsuk olvasóinkat. Íme a diszes névsor: *Babó, Bibi, Bimbi, Bizsur, Boboj, Borka, Böbe, Böce, Bömbi, Bönci, Buci, Bumbi, Bunci, Cia, Cica, Cice, Cici, Cini, Cinci, Cuci, Cuki, Cumi, Cuni, Cupi, Csimpi, Csincsi, Csipi, Csöppi, Didi, Drági, Dudi, Dudu, Dixi, Gigi, Gömbi, Koki, Kuki, Lolo, Mackó, Mami, Marlu, Matyi, Mausí, Mia, Mipp, Móki, Morzsi, Muci, Mucus, Nini, Paci, Pici, Picici, Pimpi, Pintyó, Pipi, Pípis, Pipsó, Píszí, Pinu, Ponci, Pötyi, Punci, Puli, Puszi, Rucus, Satzi, Szöcsi, Szöszi, Szuszi, Tacika, Titi, Toto, Totyó, Tutuka, Tutyi, Tutyu, Zizi, Zsó, Zsozso, Zsuzsu.*

Van ezenkívül egy csoport, amely nem elégszik meg a

közönséges *i* végződéssel, hanem az *y*-al igyekszik nemesebbé tenni viselőjét: *Usöppy, Dédy, Dódy, Dolly, Ducy, Dudy, Emmy, Ity, Jolly, Lily* vagy *Lilly, Lully, Mery, Mindy, Nelly, Nony, Olly, Puly, Terry, Titty, Tuby, Tucy*. Ez az előkelősködő szokás ilyen kinövésekre vezet: *Alyce, Mya*. — Van azután egy franciáskodó „*précieuse ridicule*” csoport is: *Babette, Eliette, Jeanne*. Azt hisszük, hogy a közelgő báli időszak előtt nemcsak tanulságul, hanem okulásul is szolgálhat e teljesen hiteles és nem kigondolt névsor.

Bánkúty Ernő.

Leértékel. Mostanában, hogy egyes külföldi pénznemek értékét csökkentették, mindenütt ilyesfélélt lehetett olvasni: „Devalválták a frankot”. Vagy pedig „magyarul” is: „*Leértékelték a lírát is.*” „A német kormány szerint szó sem lehet a márka *leértékeléséről*”, stb.

Lehet, hogy a cikkíró jóhiszeműen akart eljárni, mikor *devalválni, devalváció* helyett a *leértékelni* és *leértékelés* szavakat írta, azonban a magyarítás nem jól sikerült. A német „*Abwertung*” mintájára készült „*leértékelés*”-nél sokkal jobb az *értékcsökkenés*. A fenti mondatokat is így kellett volna megfogalmazni: „Csökkentették a líra értékét is.” „A német kormány szerint szó sem lehet a márka értékének a csökkentéséről.”

Bakó Elemér.

Fiókvállalat vagy leányvállalat? Lapjainkban ilyesmit olvasunk: „A debreceni Sesztina, a budapesti Mössmer cég és a debreceni Ferenczi-féle könyvkereskedés (melynek *lánnyaként* ma Párizsban nagy könyvkiadó cég a Jules Ferenczi et fils él és dolgozik)...” A magyar fülnek érthetetlen a *lánnyaként*. A Magyarosanban éppen nemrég róttak meg egy ehhez hasonló nyelvi szörnyeteget (K. K.: *Nővér. Msn. V. 92*), de mert igen gyakori, közelebbről is szemügyre kell vennünk ezt az esetet.

A fenti *lánny* más alakban is szerepel. „X. Y. nagy külföldi cég leányvállalata.” „Leányüzleteink az ország minden nagyobb városában”, stb. A helytelen, idegenes szavakkal idegen nyelvi szellem furakodik be a magyar nyelvbe: a nyelvünkben ismeretlen nemi megkülönböztetést akarja belopni a magyar nyelvünkbe (a filiale, die Gesellschaft, stb. mintájára). A fenti esetekben csak az első, legfőbb vállalat vagy üzlet szárnyai alatt meginduló és működő, tehát *fiókvállalatról, fióküzletről* lehet csak szó. Sajnos azonban, az utóbbi időben az említett, szóról-szóra lefordított idegen kifejezések kezdik kiszorítani a tősgyökeres *fiók-* szót. Pedig a *fiókvállalat, fióküzlet* kifogástalan magyar szó és teljesen kifejezi a fővállalatból, főüzletből kisarjadó kisebb üzlet fogalmát.

Bakó Elemér.

Aláértékel. A külföldi pénznemek értékcsökkentésével kapcsolatban magyar hírszolgálatunk sokat beszélt a frank, a líra stb. *leértékeléséről*, *aláértékeléséről*. Amióta az értékcsökkentés veszélye elmúlt, újságjaink sem beszélnek többé a pengő *aláértékeléséről*, használják azonban az *aláértékel* igét más jelentésben. Ez a használat azonban korántsem új keletű. Már régóta figyelem az újságokban. Annyira befészkelte magát szókinésünkbe, hogy nemcsak a Rádió bemondójától halljuk a hírek között, hanem jőnevű íróink írásaiban is megtaláljuk már. A német *unterschätzen*-t fordítják, ill. tolmácsolják az *aláértékel* szóval. Pedig ha valaminek az értékét, súlyát, jelentőségét, fontosságát kisebbnek tartjuk, mint ami vagy ahogy általában vélik, akkor azt *lebecsüljük*, *kevésre becsüljük*. Nem kell tehát a szomszédba menni, hogy egy idegen kifejezést lemásoljunk, még hozzá hibásan.

Végh József.

Macskanyöször. Macskajaj. Hartnagel Sándor azt kérdezi a Magyarosan 1936. 3—4. számában, hogy a Katzenjammer-re nem találhatnánk megfelelőbb kifejezést, mint annak szogai fordítását, a *macskanyöször*-t v. *macskajaj*-t?

De találhatnánk, sőt nem is nagyon kell keresnünk, esakhogy az nem főnév, hanem melléknév: *másnapos*. Erre mifelénk járja, de talán nemcsak Tolna, Somogy, Veszprém, Fejér megyében, hanem az ország más vidékén is. Találó kifejezés, mert az ember *másnap* érzi igazán, amit a Katzenjammer mondani akar.

Molnár János.

ÜZENETEK.

R. J.-nek. Számtalanszor hangsúlyoztuk, hogy csak azokat az idegen szavakat óhajtjuk a magyar portáról ki-seprűzni, amelyek jó magyar szavak, kifejezések helyét bitorolják. A *politikát*, *rádiót*, *sportot* stb. egyelőre szívesen látjuk, mert nem tudunk helyettük megfelelő honi elnevezést ajánlani, ellenben az *akció*, *aktuális*, *centrális*, *funkció*, *ideál*, *internacionális*, *tradíció*-féle élősdieknek kívül tágasabb! Végzetes tévedés azt hinni, hogy nélkülük avataggá fakul, erőtlenné ernyed nyelvünk. Az újabb magyar irodalomban számos bizonyítékot találunk arra, hogy némi fegyelmezettséggel a saját lábunkon is el tudunk járni s a legelvontabb tudományos kérdések tárgyalásában sem szorulunk idegen mankóra, idegen pirosítóra. Tessék elolvasni pl. Tower Vilmos pápai prelátusnak A pápák szerepe hazánk megmentésében és fennmaradásában című könyvét.

Tirol-i magyarnak. Örömmel és meglelégedéssel látjuk, hogy egyetemes nemzeti érdekből végzett nehéz munkánkat távolba szakadt testvéreink is figyelemmel kísérik s a magyar nyelv épségéért folytatott küzdelmünket szükségesnek tartják. Szavukat kellemes hallani, tanulságos meghallgatni. — Értekezésnek is beillő terjedelmes levelét nem lehet, nem szabad néhány sornyi üzenettel félretenni. Legközelebb sorra megvizsgáljuk a levelében érintett elvi meg tárgyi kérdéseket.

V. K.-nak. 1. A kétjegyű *cz* csak a családnevekben maradt meg, egyebütt (tehát földrajzi tulajdonnevekben is, keresztnévben is) *c*-t írunk. Bármilyen következetlennek, felemás furesaságnak tartja, „Bécezi Ignácnak a Rákóczi-úton van az üzlete“ és „Váczy Ferenc Vácon született“. — 2. A magyarban meghonosodott idegen eredetű keresztnéveket magyarul kell írunk: *Cecilia, Edit, Teofil, Terézia* stb. A *Cecile, Edith, Theophil, Theresia* írásmód lehet kihívóan divatos, eredhet önkényes régieskedésből, tetszeleghet az előkelőség látszatában, magyarnak azonban nem mondhatná magát.

J. M.-nak. Azzal vádol bennünket, hogy „hivatásszerűen túlozzuk“ a magyar nyelvet fenyegető veszedelmet, és „zsörtölödésünknek nincs alapja“. Bár igaza volna! Nagyon kerük, olvassa el folyóiratunk néhány füzetét s akkor bizonyára nagyobb megértést tanúsít majd munkánk iránt. — Abban kétségtelenül igaza van, hogy szépíróink, közíróink és újságaink ma általában elevenebben, természetesebben és magyarosabban írnak, mint félszázaddal ezelőtt, a hirdetések nyelve azonban inkább romlik, mint javul. Hadd mutassunk be egy nyomtatott meghívót, amelyet egy fölháborodott olvasónk juttatott el hozzánk:

„Van szerencsém meghívni ujonnan átalakított (félmeleti) műtermembe, hol a *mai modern világítási technika* legújabb *felszerelésével* készítem az *igazi modern portrait fotográfiát*. Különös súlyt helyeztem ez új modern műtermemben egy a *felnőtteknél*, de különösen gyermekek-nél, hogy a *legjátékosabb* és *legközvetlenebb* módon készülhessenek felvételek. Gyermekefelvételek a legújabb filmfelvételgéppel készülnek. Azon művészi és üzleti elvnel fogva, mellyel Párisban és Nizzában, *valamint a multban* sikerült kedves rendelőim és tisztelőim megbecsülését kiérdemelni, törekedni fogok *azt* a jövőben is megőrizni. *Szolid* kiszolgálással és művészi értékű munkámmal teljes *egyenértéket* adok kedves vevőim és tisztelőim *megbizásainak*; s hiszem és remélem, hogy mielőbb megtisztel látogatásával s *vagyok nagyrabecsüléssel*“. — Mulathatnánk bizony, ha fehér holló volna az efféle zagyvaság. Sajnos, nem az!

Sz. G.-nak. A népdal „Lakodalom van a mi utcánkba“ mondatának *utcánkba* szava nem „kärhözttatandó pongyolaság“, nem is „a rim kedvéért történt csonkítás“, hanem egészen közönséges népies alak az *utcánkban* helyett. A nép nyelvében ugyanis a *-ban, -ben* ragot veszedelmesen szorongatja a *-ba, -be*: „Az egész faluba nincs ilyen lusta ember“; „a pajtába aludtam egyet“; „kukoricát morzsolunk a szobába“ stb.

T. L.-nak. Más a *fölfedez*, mint a *föltalál*: fölfedezni azt lehet, ami megvolt, csak nem ismertük (pl. Kolumbus fölfedezte Amerikát), föltalálni viszont olyasmit lehet, ami korábban nem volt meg (a puskaport, a könyvnyomtatást, a távolbalátó készüléket). A betegséget *fölfedezik*, a védőoltást *föltalálják*.

K. N.-nak. A levelében fölsorolt összefüggésekben bántóan németes a *magas* szó használata. A kormány lehet *nagyméltóságú*, a vendég *előkelő*, az életkor *előrehaladott* vagy *hosszú*, de magyar szemlélet szerint nem lehet *magas*.

Gy. F.-nek. 1. A *túlvilág, túllapon* magyarul: *más-világ, túlsó lapon*; a *dijmentes* helyesen: *díjtalan, láztalan*. — 2. A *jogtudor* szót ma már inkább csak az idősebb nemzedék és a hivatalok papírszagú műnyelve használja. Az élő nyelv *jogi doktort* mond helyette. — 3. A *kibeszéd, kibeszélés* szemzenszedett németesség; helyesen: *kifogás, mentség, ürügy*.

S. R.-nek. A nemzetközi *saison* szóra semmi szükségünk sincs. Igaz ugyan, hogy az egyértékűnek tekintett *idény* nyelvújítási alkotás — sokáig idegenkedtek is tőle —, de semmivel sem „törvénytelenebb“, mint pl. az *előny, fölény, hátrány, példány, regény* stb. Ha mégsem tudná az *idényt* megszokni, rendelkezésére áll az *évad* szó, amelyre a XVI. század óta vannak adataink, s amely a népnyelvben is használatos.

S. E.-nek. 1. A *betűhű* (pl. közlés, kiadás) nagyon elterjedt, szinte műszóvá kövült németesség. Ugyanolyan hibás összetétel, mint pl. a számtalanszor megrótt *hithű* (= hitéhez hű, hívő). Pedig könnyen helyettesíthetjük a kifogástalan *betűszerinti* (közlés, kiadás stb.) szóval. — 2. A *trónlemondás* nyilvánvalóan helytelen. *Lemondani a trónról*, tehát főnévi származéka: *lemondás a trónról*. — 3. A *babkává* a német *Bohnenkaffee* szolgál fordítása; magyarul *szemes kávé*nak hívjuk.

A szerkesztésért Zsirai Miklós felelős, a kiadásért Gergely Pál

Sylvester Irodalmi és Nyomdai R.-t. Budapest.

Régi, de ma is időszerű.

Hibásan:	Helyesen:
mérték <i>után</i> , <i>utolsó</i> divat <i>után</i> készült ruha	mérték <i>szerint</i> , <i>legújabb</i> divat <i>szerint</i>
<i>hagyja magát kéretni</i>	kéreti magát
János vitéznél voltam, Já- nos vitézhez megyünk	a János vitézben voltam, a János vitézbe megyünk
<i>névnapom</i> , <i>magaviseletem</i> , <i>észjárása</i>	nevemnapja, magamvisele- te, eszejárása
elnök bezárja az ülést szerző úgy gondolja vádlott azzal védekezett	az elnök bezárja a szerző a vádlott
a hegy <i>uralja</i> a vidéket	a hegy <i>uralkodik</i> a vidéken
<i>hóna alá nyúl</i>	támogatja, segíti
<i>100%-ig</i> megbízható	teljesen, egészen
megállapítják a halott sze- <i>mélyazonosságát</i>	megállapítják a halott ki- létét
Júlia <i>megházasodik</i>	férjhez megy
eljegyezték <i>magukat</i>	eljegyezték egymást
<i>megbosszulja magát</i> valakin	bosszút áll valakin
<i>talpalattnyi</i>	talpalatnyi
<i>egyenlőre</i>	egyelőre
megállapítást, befejezést, el- intézését, orvoslást <i>nyer</i>	megállapítják, befejezik, elintézik, orvosolják
<i>kifejezetten</i> , <i>kimondottan</i>	határozottan
három napon <i>belül</i> , <i>nyolc napon belül</i>	három nap alatt, egy hét alatt
<i>átbeszél</i> valamit	megbeszél
a könyvet <i>kiolvastam</i>	a könyvet elolvastam
<i>bebeszél</i> valakinek	elhitet valakivel
a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába <i>utaztak</i>	a miniszterelnök és a kül- ügyminiszter Rómába utazott

SILVSTER RT.
BUDAPEST, XIV.,
HERMINA-UT 17. 22.